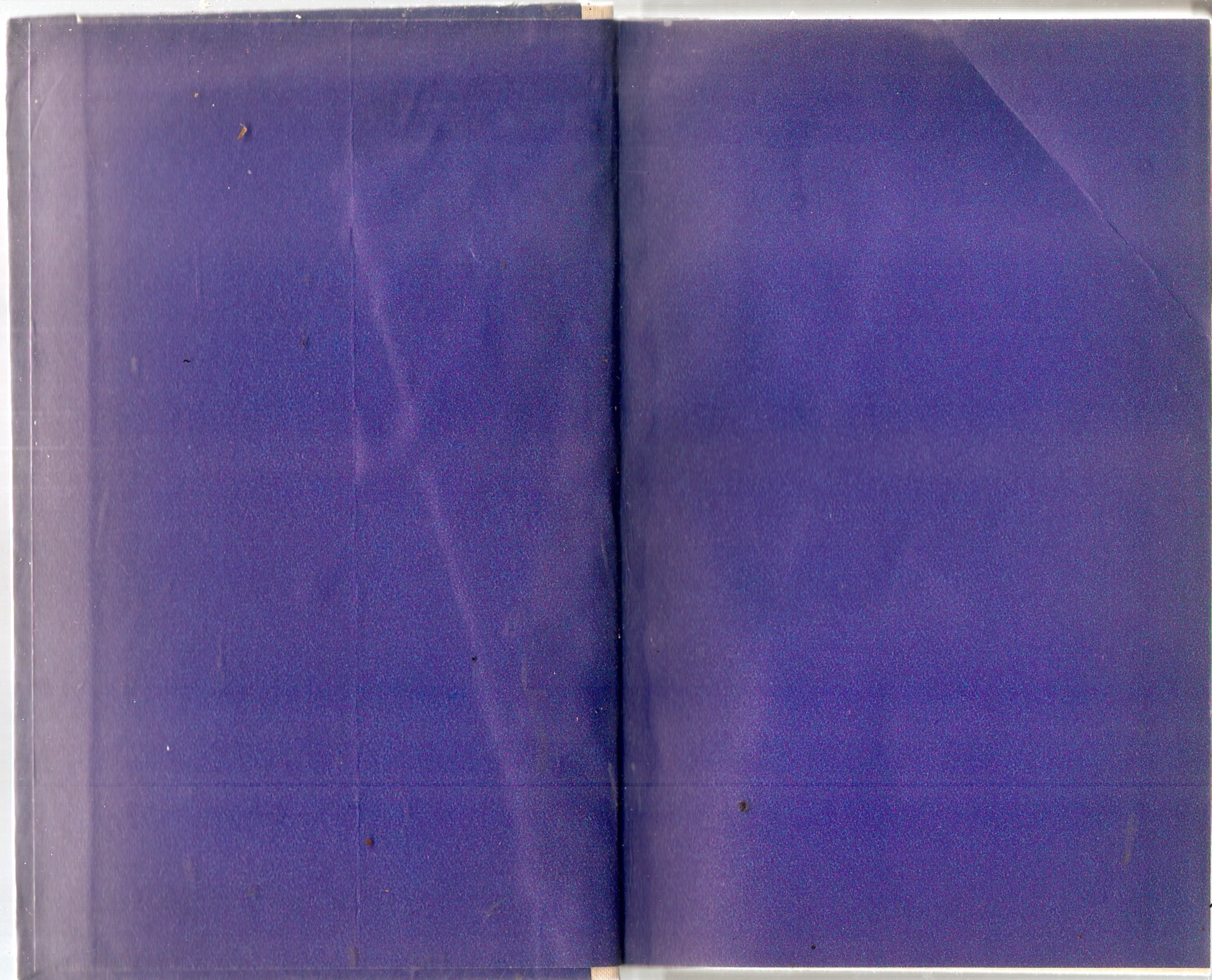

Kolmekesi kõnnumaal

E. COLLIER

MAAILM JA MÕNDA

ERIC COLLIER

KOLMEKESI
KÕNNUMAAL

INGLISE KEELEST TÕLKINUD RALF TOMING

KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» TALLINN 1977

57(069)
C 66

Originaali tiitel:

Three Against the Wilderness
by Eric Collier
E.P. Dutton & Co., Inc.
New York
(Thirteenth Printing, January 1972)

Sarja kujundus: Helmut Polberg
Umbrise illustratsioon: Ede Peebo

*Minu naisele ja pojale,
kes seda minuga jagasid*

Серия «Мир и что в нем есть». Эрик Коллер. ТРОЕ ПРОТИВ ДЕВРЕЙ.
На эстонском языке. Переводчик: Р. Томиинг. Оформление: Х. Польшберг.
Иллюстрация на суперобложке: Э. Пеебо. Таллин, изд-во «Ээсти раамат».
Тоimetaja R. Mägi. Kunstiline toimetaja M. Torim. Tehniline toimetaja
A. Merirand. Korrektorid E. Toots ja A. Kolk. IB № 402. Laduda antud
30. IX 1976. Trükkida antud 27. XII 1976. Trükipaber nr. 3, 84×108/32. Trükipoog-
naid 8,0+0,25 (kleebised). Tingtrükipoognaid 13,86. Arvestuspoognaid 15,78.
Trükiarv 40 000. «Eesti Raamat», 200090 Tallinn, Pärnu mnt. 10. Tellimuse nr.
557. Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk t. 58. Hind 94 kop.

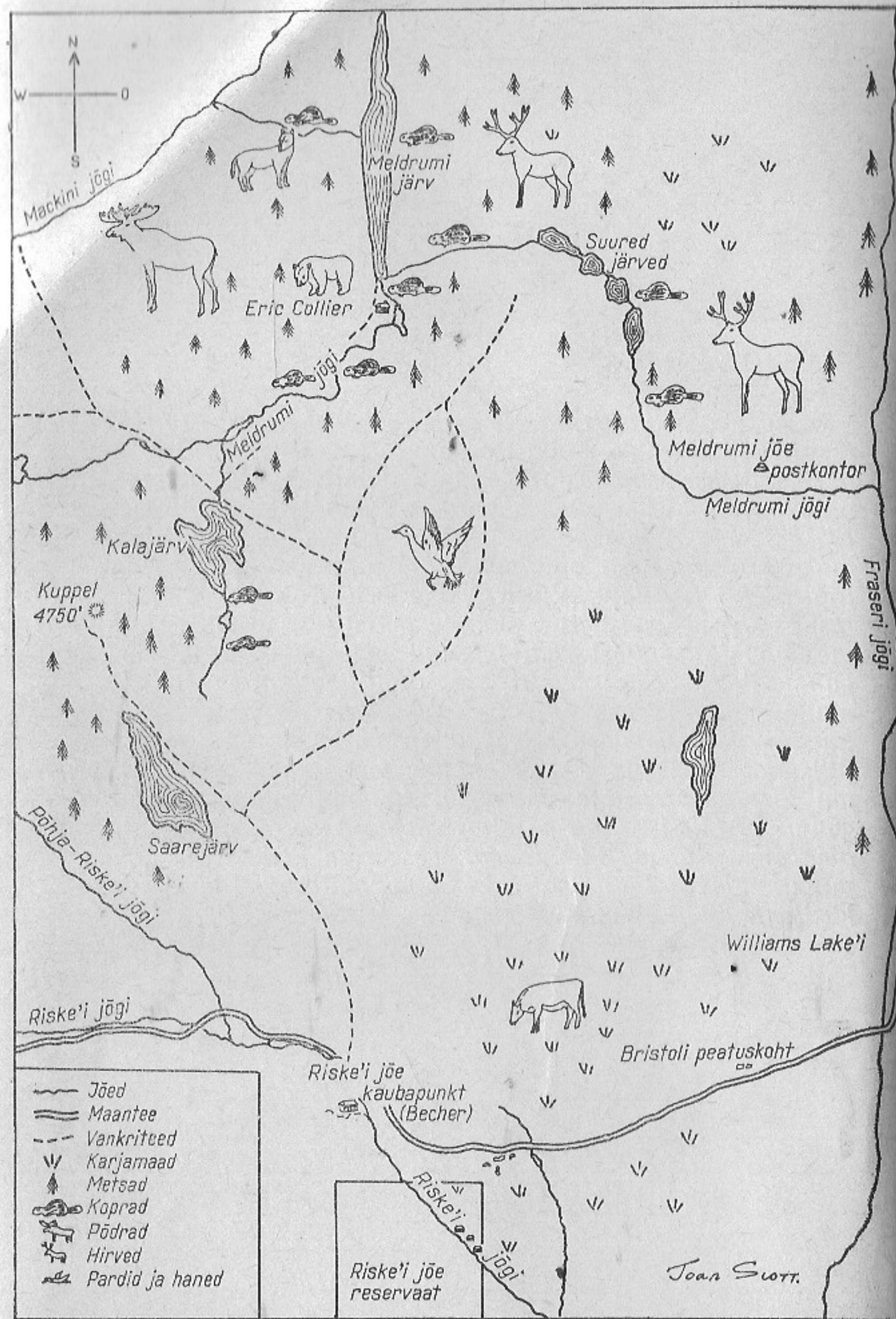
C 70304—061 166 — 77
M901(16) — 77

© Tõlge eesti keelde. Kirjastus «Eesti Raamat» 1977

TÄNUAVALDUS

Seda raaamatut kirjutades sain ma suurt innustust arvukatest kirjadest, mida mulle saatis mu vana sõber, Briti Kolumbia Jahindusinspeksiooni endine töötaja R. M. Robertson pärast seda, kui ta esimest korda oli koos minuga Meldrumi jõe ääres ja seda jõge ümbritseval kõnnumaal ringi rännanud. Mu tänu on pälvinud ka endine jahindusinspektor Mottishaw, kes veel hiljuti juhatas Briti Kolumbia Jahindusinspeksiooni Quesneli osakonda, nüüd aga viibib pensionil ja elab Vancouveri saarel; need neli plekk-kasti, mis ta kaheksateist aastat tagasi Meldrumi jõele tõi, tähendasid mulle võib-olla rohkem kui ükski teine kingitus, mis ma kunagi olen saanud. Ühtlasi tahan ma erilist tänu avaldada Bill Raele, ajakirja «Outdoor Life» toimetajale, kes on mind mu kirjatöös aastate vältel nii suuresti julgustanud. Just «Outdoor Life'is» ilmusid minu esimesed suuremad kirjutised oma elust Kanada kõnnumaal. Täna ka Riske'i jõe kaubapunkti elavat Joan Scotti, kes aitas mul kaarti koostada ja käsikirja lõplikult ette valmistada.

Eric Collier

Esimene peatükk

Kogu maailm näis lõõmavat, kui ma esimest korda Meldrumi jõge nägin. Künkalt, kus ma ajutises julgeolus istusin, oli kuulda, kuidas tuli põhja poolt jõele lähenes. Kui ta jõudis künka jalamil oleva heinamaani, söötsid leegid praksudes ja mühisedes purukuiva rohu kallale ning vaevalt kahe minuti pärast lõõskas kogu heinamaa. Ühe hüppega paiskusid leegid üle jõesängi ja tormasid teisel kaldal kasvavate kuuskede suunas. Pool tosinat minutit hiljem oli heinamaa must ja hõõguv. Ehkki kuuskede okkad veel põlesid, teadsin ma, et puud olid suremas. Ja äkki tuli mulle mõte: «Jõgi sureb, puud surevad, kogu maa ümberringi sureb.»

Ent just see oli maa, kus mul varsti oli määratud Lillianiga elada. Sellel paljakaspõlenud primitiivsel kõnnumaal, mis on peaaegu 30 aastat meie kodu olnud, kasvatasime meheks oma poja Veasy. Siin salme täiel määral tunda suve kõrvetavat kuumust ja talve üdinitungivat vaenu, ainsateks naabriteks põdrad, karud, hundid ning teised soode ja metsade elanikud, kellest mõned näisid olevat alati valmis küsimusmärgi alla seadma meie õlgust üldse siin viibida. Siin õppisime leppima sääskede ja parmudega, kes oma visa verejanuga ajasid meid, meie töö- ja ratsahobuseid sageli peaaegu hulluks; ühtlasi võtsime omaks kõik, mis meid ümbritseval kõnnumaal oli head.

Siin jagasime vaikuse ja rahu momente — öölaagreid paksu samblavaibaga metsas või mõne tüüne sädeleva järvekese ääres, mille üksindust oli seni häirinud ainult rändavate veehindude parv või halvatujuline põdrapull. Suvel oli elu laantel ja järvede kallastel üsnagi meeldiv, kuid talvel, mil metsa-alune magas sügavat und kolme või enama jala paksusest lumest surilina all, nõudis see spartalikku vastupidavust; siis külmus meie hingeõhk peaaegu otsekohe pärast kopsust väljumist ja külm lõi meid nagu terav nülgimisnuga. Just

sel ajal, kui talv hoidis kõnnumaad oma tugevas haardes, veetis Lillian palju hetki valvates ja oodates väljaspool onni, seistes väga vaikselt paljapäi kuuvalgel, ükskõiksena miinus-temperatuuri õela näpistuse suhtes, ja kuulatades, kas ei kosta rajade tasast sahinat jääs või lumekoorikust läbivajuva ratsahobuse raskemat sammu, huuled hääletult sosistamas: «Miks ei ole nad veel kodus? Mis peab neid nii hilisel tunnil seal väljas lumes kinni?» Siin, sellel maal, mis otse minu silma all oli muutumas söestunud, hõõguvaks ahervaremeiks, oli meil määratud läbi elada arvukaid trööstitu meeleheite hetki, mil kõik meie lootused näisid hukatusttoovalt luhtunud olevat. Siin oli meil määratud tänulikult maitsta ülima õnne, saavutusrõõmu ja rahulolu momente, mis meile osaks langesid, kui mõned nendest lootustest lõpuks vilja kandsid.

See oli Meldrumi jõgi, mille äärde Lilliani indiaanlannast vanaema lapsepõlves põdra- ja hirvekarjad janu kustutama tulid, kus koprad sabadega vett plaksutasid, forellid putukate järele õhku hüppasid ning tuhanded pardid ja haned end penikeeltest täis sõid. Nüüd aga oli vesi seisev ja kohati polnud teda üldse. Tuli laastas metsa, puud olid juba surnud ja oma ohutust vaatekohast künkalt kogu seda agooniat jälgides võisin ainult mõelda, et maa oli suremas ning ei leidunud ühtki hinge, kes oleks võinud teda päästa.

Oli 1922. aasta hiliskevad, kui ma Meldrumi jõge esmakordselt nägin. See tähendab, nägin tema ülemjooksu. Kohta, kus ta Vancouverist otsejoones rohkem kui kolmsada miili põhja pool Fraseri jõkke suubub, ei näinud ma enne kui 1926. aasta sügisel.

Ma ratsutasin kuueaastaselt laigulisel ruunal, kes pealtnäha oli süütu ja taltsas, kuid seesmiselt reetlik nagu õhuke jää. Ta võis pikkamööda ja laisalt piki rada sörkida, kõrvaldada pea ligi, silmad poolpilukil, kuid samas võis temast saada kiire ja äge tuulispask, kui mõni rabakana äkki tema jalge eest lendu tõusis või hirv rajaäärses noorte mändide tihnikus oma asemelt üles sööstis. Ta oli ennegi perutanud ja kahel juhul mind puhtalt sadulast maha visanud. Praegu olin ma lähimast inimolendist arvatavasti vähemalt kolmekümne miili kaugusel, ja kui me teineteisest lahku läksime, siis võis kesta palju pikki päevi, enne kui ma selle lurjuse nahka ja karva jälle näha sain. Seetõttu hoidis mu vasak käsi tugevasti ratsmeid, parem aga rippus otse sadulanuki kohal, valmis seda kahmama ja elu eest kinni hoidma.

Elanud nüüd juba terve aasta Briti Kolumbia sisemaal, kauges Chilcotini distriktis, ning imanud oma verre suure osa selle kummalise taltsutamata maa olemusest, olin ma ebamugavalt teadlik asjaolust, et enamikus metsatulekahjudes, mis tõkestamatult möllasid nii suurtel maa-aladel, ei olnud süüdi jumala käsi, vaid inimese enese tikutoos. Siinkandis oli üsna tavaline asi, et kui keegi tahtis mõnelt senikasutamata heinamaalt oma karja jaoks heina niita, siis ratsutas ta hiliskevadel ühel päikesepaistelisel päeval kohale ja loopis maha põlevaid tuletikke, mis vabastasid maa eelmise aasta kulust, nii et see hiljem suvel, kui hein oli niitmisvalmis, ei ummistanud niidumasina vikatit ega takistanud niitmist. Maaala, millelt heina kavatseti tegelikult niita, ei tarvitsenud olla suurem paarikümnest aakrist, kuid selle puhastamine kulust ja prahtist nõudis ohvriks sadu aakreid ümberkaudset metsa. Ent see ei tähendanud midagi. Maal, kus nulu-, männi- ja kuusemetsad laiusid miil miili järel ja keegi ei teadnud päris öieti, kus need lõpevad, oli puit loodusvara, millel ei olnud majanduslikku väärtust, kui vahest ehk aialatid, kiiresti püstitatud muldkatusega onni seinapalgid ja talvine kütus välja arvata.

Ma arvan, et see mõte tuli mulle esmakordselt siis, kui ma hobuse ülemjooksul läbi jõe juhtisin ja piki kallast allavoolu ratsutama hakkasin. See sügenes suurel määral samuti nagu minuses, kes loodab ühel päeval omaenese kodu luua, silmitsedes tühja krundi mõne tänava või allee ääres ja mõtleb unistades: «Siia sooviksin ma oma maja ehitada.» Minu pealtnäha tulla. Mõni aasta hiljem, kui sellest põgusast mõttest oli saanud kaine ja konkreetne fakt, lamasin ma palju öid ärkas see ikka tasus ennast ära. Kuid siis oli minuga Lillian ja tegelikult ka Veasy. Ja nemad kahekesi moodustasid ankru, mis hoidis mind jõe ääres paigal nii hea kui ka halva ilmaga.

Teisel pool jõge oli väike, võib-olla pooleaakrine aas, mida ümbritsesid pikad ja peenikesed pajud. Nende taga astusid oma õigustesse jällegi igipõlised männid. Aasa serval libistasin oma kuue jala ja poolteise tolli pikkuse kõhna kogu sadulast, sidusin lasso päitsete külge, vabastasin kõrrihma, võtsin valjad ära ja lasksin ruuna põlvekõrgust rohtu sööma. Aasal olid hiljuti lebanud hirved. Pärast jõe lähedusse jõudmist olin korduvalt näinud värskeid hirvejälgi ning üllatasin ka ühte suurt musta karu, kes oli nii ametis puunoti pilbasteks lõhkumisega ja mahlakate tõukude otsimisega, et ei haistnud

ega kuulnud mu lähenemist. Ma jätsin ruuna seisma, kui karu lõpuks mu juuresolekut tajus, istusin väga vaikselt sadulas ja jälgisin, kuidas loom kohmakalt galopeeris lähima noorte puude tihniku poole, kus tal oli võimalik ennast kiiresti peita. Tol hetkel ei pakkunud karu mulle eriti palju huvi. Kunagi pidi tulema päev, mil suurel ja rasvast ümmargusel karul oli tõeliselt suur ja eluline tähtsus. Kuid hirvede jäljed ja asemad aasal olid midagi kaineaks kaalumiseks: sellel, kes oskas küttida, ei olnud siin lihapuudust karta.

Kui ruun oli mõnda aega söönud, järgisin jõesängi pool miili vastuvoolu. Jõgi väljus vargsi kitsast, poole miili laiusest ja võib-olla kolme miili pikkusest järvesiilust, nagu oleks tal häbi, et ta üldse seal on, sest järv oli nii madal, et vesi ainult nirises temast välja. Päike, mis nüüd oli kõrgpunkti jõudmas, nägi välja nagu veripunane kera, mida näis ülal hoidvat põlevast metsast kerkiv tihe suits. Just suitsu terav maitse mu keelel oli see, mis mind hoiatas, et varsti pean tagasi pöörduma. Ma ei olnud enam lekidest kaugel.

Uudishimu tõmbas mind nüüd kaugemale allavoolu. Vesi nirises kruusas ja kivirahnude vahel, nagu ei oleks tal jäänud peaaegu mingit lootust ega püüdu oma teekonnal lõpuks kuhugi välja jõuda. Umbes üks miil ülekäigukohast allpool saabus jõgi vana kopra-aasani, siin oli vesi seisev ja haisev ning suutis vaid vaevu katta jõesängi põhjas olevat musta kõntsa. Ma juhtisin oma hobuse aasale; selle pulstunud tuhkuiv rohi krabises ruuna kapjade all nagu paber.

Aasa lõpul oli näha lagunenenud kopratamm ja teisel pool selle varemeid jätkus jõesäng läbi suurte kuuskede lopsaka salu. Tammi murdekoha juures oli jões vähe elu. Vesi üksnes nirises üle kruusa ja immitises pikkamööda väikesesse lompi. Jõgi oli haige, selles polnud mingit kahtlust.

Just siis kuulsin ma, kuidas tuli põhja poolt jõeale lähenes, ja ettevaatus ütles mulle, et parem on ratsutada aasalt kõrgele künkale, kust on võimalik jälgida tule lähenemist ja ühtlasi ka kähku minema pääseda. Nagu see mõne minuti pärast osutuski vajalikuks.

Ülal männikus, kus hõre alusmets tulele vähe toitu andis, ei suutnud leegid tekitada küllalt kuumust, et puulatvadesse hüpata. Alles aasal, kus neid ootas purukuiv kütus, demonstreerisid nad hirmuärataval kombel oma täit hävitusiha.

Ma ei teadnud tollal, kui kaua aega kulub loodusel, et kasvatada ühte kuuekümmne jala kõrgust ja kaheteistkümmetollise tüveläbimõõduga kuuske, kuid teisel pool aasa seisis palju niisuguseid puid, millest igäüks oli vajaduse korral võib-olla

suuteline andma sada viiskümmend jalga saematerjali. Nende vaigused oksad sirutusid madalale maapinna kohale ja nad seisid üksteisele nii lähedal, et nende varjus jahedust otsival põdral või hirvel oleks kahtlemata olnud raskusi nende vahelt läbipääsemisega.

Kui tuli jõudis kuuskedeni, sööstis ta nende latva. Hõõguvad sädemed kerkisid suitsusesse õhku, kandusid tuulega edasi ning langesid saja või enama jardi kaugusel maha. Ja igal pool, kuhu kukkus säde, süttis varsti leek.

Ma nõjatusin sadulas ettepoole, mõlemad käed sadulanuki ümber, ja silmitsesin läbi suitsu kopratammi jäänuseid. Selles olev murdekoht, millest jõe vesi läbi voolas, näis mulle meenutavat alaauku, mida oli kunagi sulgenud värav.

Hetk varem oli aas olnud haljas, nüüd aga oli temast järele jäänud must vare, tema turvasmuld oli jäetud paljana loodusjõudude meelevalla. Ma istusin väga vaikselt sadulas, pilk suunatud kopratammi murdekohale. Kui ühelainsalgi koprapaaril oleks lastud aasale jääda, mõtlesin, siis oleks värav suletud olnud. Ja tammi taga ning aasa kogu pikkuses ja lauses oleks kergesti süttiva kuiva rohu asemel nüüd olnud vesi. Veepiiril oleksid leegid peatunud ja välja surnud ning teisel pool aasa kasvavad kuused oleksid olnud päästetud. Kuid tammi ei olnud väravat, sest koprad olid juba ammu kadunud, ja koos kobrastega näis sellelt maalt olevat kadunud kogu lootus.

Teine peatükk

Tähtsast, kes oli määratud minuga jagama elu kõnnumaal, nägin ma esmakordselt üle piirimaa-kaubapunkti hõõveldamata plankudest leti. Ta tuli kauplusse, talutades kättpidi usumatult vana indiaanlannat. Just see indiaanlanna, kes oli pime ja kirjaoskamatu, kuid kel oli kõnnumaa kohta niisugused teadmised, mida leidsin ainult mõnel üksikul, kui üldse ühelgi valgel mehel, jutustas mulle hiljem Meldrumi jõesest sellisena, nagu see oli siis, kui sellele ei olnud veel pilku heitnud ükski valge mees, ning just tema õhutas mind minema koos Lillianiga jõe äärde ja andma sellele tagasi selle koprad.

Minu tööandja oli tollal Becheri-nimeline inglane, kes oli umbes viisteist aastat enne minu sündimist ületanud ookeani, et põhjamaa indiaanlastelt odavate ehteasjade vastu väärtuslikke karusnahku vahetades rikkaks saada. Ta oli sokkides

kuus jalga ja kaks tolli pikk ning oli veidi üle kuuekümnepäevane vana, kui ma tema juures tööle asusin. Ent hoolimata aastate koormast, mida ta oma laiadel õlgadel kandis, leidis tema võimsate lihastega kehal vähe ülearust liha, kui seda seal üldse oli. Tema ülahuult varjasid hästihoolitsetud vurrud ja kui ma teda esimest korda nägin, siis mõtlesin, et see on ilmselt mees, kes alles eile võttis seljast kaardiväelase mundri.

Becherile kuulusid Riske'i jõe ääres võrdlemisi suur võõrastemaja ja kaubapunkt, mille palkhoonete segadik paiknes kahel pool ainsat valitsuse maanteed, mis pidi teenindama kogu ulatuslikku Chilcotini platood. Riske oli käredevooluline jõgi, mis sai alguse sügaval kõnnumaa südames, ja ka tema vesi voolas Fraseri jõkke.

Lisaks teistele ülesannetele, mis mul kaubapunktis täita tuli, vaatasin ma hobusetalli järele ja seisin leti taga, kui inglased oli muud tegemist. Üle selle plankudest leti sain alghariduse karusnahkaubanduse alal. Hilissügisel ja talvel tulid lähedastest reservaadist indiaanlased oma koiotinahkadega ning vahetasid need jahu, tee, tubaka, kalinguri ja teiste kaupade vastu. Vahetevahel tõmmati džuuutkotist välja ning visati letile peotäis ondatranahku, kuid harva oli neid korraga rohkem kui tosin. Selleks ajaks, kui mina hakkasin karusnahkaubanduse alal esimesi samme astuma, oli jõgedesse ja järvedesse jäänud vähe ondatraid.

Haruharva tõsteti mu silmade ette sile tumedakarvaline naaritsanahk. «Kui palju see annab?» küsis naha tõmmu omanik. Ja hind, mida kaupmees mul käskis naaritsanahkade eest maksta, ei olnud kunagi rahas, vaid alati kaupades. Sellises ärimeetodis oli ka oma mõte, sest kui indiaanlased said oma karusnahkade eest sularaha, siis vahetasid nad viimase kui sendi tingimata kaupade vastu. Rahal ei olnud indiaanlase jaoks mingit väärtust, kui ta ei saanud seda otsekohe kulutada.

Inglismaast lahutas mind ainult kaks aastat, kui ma kaupmehe juures tööle asusin. Uheksateistkümnepäevase küpsel ja auväärsel eal on omad eelised, sealhulgas eriti võime heita eneselt üks rüü, tõmmata kähku selga teine ja harjuda sellega suurepäraselt. Mina võtsin Briti Kolumbia hõredasti asustatud sisemaa omaks nagu päevalill päikese. Inglismaa hekid ja ojad olid alati köitnud mu tähelepanu palju suuremal määral kui tüütu algebra ja ladina keel, mida niisama tüdinud koolmeister Northamptoni gümnaasiumis püüdis mu vastuvõtmatusse pähe taguda. Northampton oli Midlandi tööstus-

linn. Kui ma olin neliteist aastat vana, kuulus mulle juba igivana eestlaetav haavlipüss, mille kahtlase mehhanismiga ma olin põhjalikult tuttav ja mis niisama tõenäoliselt võis pikali paisata minu enda kui küüliku või jänese, kelle pihta ma sihisin.

Kuid see mind ei heidutanud. Küülikute ja jäneste ning sekka ka mõne faasanikuke küttimisest sai varsti minu tõeline kool, ainus, mida ma soovisin, ja ainus, kus mul oli midagi õppida.

Kui mu isa oleks oma tahtmist saanud, siis oleks ta minust teinud advokaadi. Tegelikult panigi ta mind 1919. aastal õpilaseks ühte silmapaistvasse Northamptoni advokaadifirmasse ning kaksteist kuud kulutasin ma iseenda aega, tema raha ja firma kahe omaniku kannatust, pühendades mürdosa oma tähelepanust notariaalaktidele, hüpoteekidele, lahutustele ja vallaslastele.

Ent isegi siis, kui ma istusin linna politseikohtus ja kuulasin, kuidas hageja advokaat püüdis sõnaohtralt tõestada, et kohtja on ilma igasuguse mõeldava kahtluseta ikka tõepoolest selle väljaspool abielu sündinud lapse isa, otsis mu vaim mingit kaalukat vahandust, mis oleks mul võimaldanud pääseda välja narmedele või uitama hekkide äärde.

Ühel hommikul 1920. aasta mailkuu keskel pöördus isa oma avatus kabinetis minu poole. Northamptoni põhiline tööstus-haru oli saabaste ja kingade tootmine ning isa oli ühe jalatsivalmistajate masinatega varustava kompanii direktor.

Ma taaskuulisin polsterdatud nahktugitooli, mis seisis tema oma vastas, ning istusin seal väga sirgelt ja vaikselt. Isa silmitses mind mõne hetke vältel sõnatult.

«Kui oli üks päev Tim Kingstoniga sinust juttu,» ütles ta siis veidi lünga sündimatu. Ta näis mõnevõrra ebamugavust tundvat ja õnnetu olevat. Mina istusin väga vaikselt tugitoolis. «Williams ja Kingston» oli advokaadifirma, kuhu mind oli õpilaseks pandud. «Ta ütles mulle,» jätkas isa, «et tema arvates on täiesti rumal ajaraiskamine, kui sa veel edasi õigusmänguugust huvit.»

Mul oli tahtmine nõrdinult hüüatada: «Vallaslapsed!», kuid ma hoidsin suu kõvasti kinni. Püüdes minust advokaati teha, oli isa kulutanud kenakese summa raha ja oli vaevalt tema suu, et mul oli vähe himu selle elukutse järele.

«Sa võiksid muidugi siia tulla,» jätkas isa, kuid ta häälest ei kostnud kuigi palju entusiasmi. «Aga ma arvan, et ega see amet sulle ka ei meeldi.»

Ma teadsin suurepäraselt, et see oli nii. Mu kaks vanemat venda töötasid sel alal, kuid mind masinate tootmine ei ahvatlenud.

Pärast hetkelist vaikust ütles isa mõtlikult: «Su nõbu Harry Marriot on Kanadas. Ta läks sinna 1912. aastal, õppis karjapidamist ja nüüd on tal oma kari.»

Ma ärkasin järsku ellu, nõjatusin huviga ettepoole, toetasin lõua peopesadele, surusin mõlemad küünarnukid tugevasti vastu lauda ja küsisin: «Harry Marriot on Briti Kolumbias, eks ole?» Ma nõjatusin veel kaugemale. Ehkki ma ei teadnud Kanada läänepoolseimast provintsist peaaegu mitte midagi, olin koolis suure huviga lugenud Mackenzie teekonnast üle mandri Vaikse ookeani äärde ja Simon Fraseri ohtlikust laskumisest mööda jõge, mis nüüd kannab tema nime.

Tajudes minu äkilist huvi, tagus isa kiiresti rauda. Ta noogutas: «Marriot on Big Bari järve ääres Clintoni lähedal Briti Kolumbias. Seal saad tublisti jahti pidada. Ja kala püüda ka. Tema karjafarmi ümbruses on suurepärased hirvejahimaad. Karusid peaks seal ka olema. Ja forelle ojas, mis tema ukse eest mööda voolab. Muidugi õpiksid sa karjapidamist ja võib-olla nelja-viie aasta pärast...» Ta katkestas, pigistas mõtlikult ühe silma kinni (isa vaatas asju alati ärimehe pilguga), avas selle siis kiiresti ja lõpetas: «Sulle advokaadipraksise muretsemine oleks maksma läinud rohkem kui paar ginit. Võib-olla ei oleks farmi ja väikese veisekarja hind liiga kõrge, kui see investeering ennast õigustaks.»

Nüüd oli sellest kaks aastat möödas, ehkki mulle tundus neid olevat möödunud kakskümmend kaks. Ma olin jäänud aastaks Harry Marrioti juurde, kelle farm asus kahekümne viie miili kaugusel Clintonist, väga väikesest puumajadega, ühe võõrastemaja ja üüri-hobusetalliga farmeriasulast kahe mäestikuahela vahel umbes kolmkümmend miili põhja pool Kanada Vaikse Ookeani Raudtee pealiinil paiknevast Ashcroftist. Ma olin seal peatunud küllalt kaua, et kaheteralise kirve varrest peopesadesse algul rakke ja hiljem sarvnahka saada, küllalt kaua, et võrdlemisi hästi omandada koormahobusele pakkide selgaseadmise ja kindlalt kinnisidumise keerulist kunsti. Küllalt kaua, et õppida ära tundma isapõdra jälge, kui ma seda Big Bari jõe mudasel kaldal nägin. Ja küllalt kaua mõistmaks, et minu jaoks ei leidunud kindlat ankru-paika Big Bari järve ääres ja tegelikult üldse kogu karjakasvatuses. Asi ei olnud põhiliselt selles, et ma ei tahtnud tööd teha. Karjakasvatus, samuti nagu õigusteaduse õppiminegi lihtsalt ei huvitanud mind. Niisiis saduldasin 1921. aasta hilis-

kevadell oma ruuna, laadisin peaaegu kogu oma varanduse koormahobuse selga, ütlesin Harry Marriotile nägemiseni ja suunasin ruuna ratsmete abil põhja poole. Ma olin kindel, et selles ulatuslikus metsiku loodusega provintsis peab kusagil leiduma mõni koht, kus ma võiksin elada ja juuri ajada, mõni tegevusala, mis mind köidaks. Sada miili Big Bari järvest põhja pool, Fraseri jõest läänes, Briti Kolumbia sisemaal Chilcotini distriktis leidsin lõpuks mõlemad.

Tütarlapsel oli seljas sinine sitsseelik, mis minu arvates ei olnud ostetud ühestki kaubapunktist ega ka valitud tellitava kaupade kataloogist. See oli nähtavasti omatehtud, kuid nägi siiski välja väga kena, oli laitmatult puhas ja istus nagu valatult. Pluus aga võis küll olla kataloogi järgi tellitud. See oli korjatist ning rõhutas oma valgedusega tütarlapse poisipea tumedust. Ma panin tähele, et tütarlaps lonkas veidi, ja arvasin algul, et üks tema musti nahkkingi on võib-olla tema kanna katki hõõrunud. Tegelikult ei põhjustanud seda lonkamist katkihõõrutud kand. Tütarlapse nägu oli veidi ebaoline, kiivitaja muna kujuline ja niisama tedretäheline. See nägu oli minu jaoks nii ligitõmbav, et mõjus mu silmadele nagu magnet.

Sis silmitsesin niisama häbenematult ka vana indiaanlanna, kes tütarlapsega kaasas oli. See oli kahtlemata vanim inimelend, keda ma kunagi olin näinud. Ta nägu oli kortsuline nagu kuivatatud ploom ja peaaegu niisama tume. Peas oli tal kühara asemel must siidrätik ning selle alt ulatusid välja kaks paksu halli juuksepatši, mis rippusid peaaegu vööni. Ta kandis musta kangurkleiti ja samasugusest materjalist jakki, ning ehkki päev oli soo — just samal hommikul oli kaupluse kalendrist tõmmatud juunikuu leht —, oli ta õlgadele heidetud paks villane sall. Tema väikesed, peaaegu lapselikud jäsed olid nahkkingade asemel kangitsetud lihtsatesse indiaani mokassiinidesse.

Ma heitsin veel kord pilgu tütarlapse poole. «Kes see on?» küsisin ebavilsaka uudishimuga.

Tütarlaps vaatas mulle hetke vältel otsa ja vastas siis: «Minu vanaema.»

«Teie vanaema!» pahvatasin mina. Ja siis, suutmata tagasi hoida sõnu, mis mu keelele tõusid, hüüatasin: «Aga ta on ju täisvereline indiaanlanna!»

Uurivad pähkelpuunid silmad ei pöördunud mu näolt kõrvale. «Jah,» tuli tasakaalukas vastus, «ma ise olen ka osali-

selt indiaanlanna.» Ja suunurgis mängleva põgusa naeratuse saatel: «Minus on üks neljandik indiaani verd.»

Ma olin tegevuses vana naise kortsulise näo silmitsemisega. «Ta on vist väga-väga vana,» märkisin.

Kerge noogutus: «Lala on üheksakümne seitsme aastane.»

«Lala?» See nimi kõlas musikaalselt, ehkki võõralt.

«Lala on indiaani nimi,» seletati mulle kiiresti.

Ma võtsin letilt pliatsi ja sooritasin kuivatuspaberitükil lihtsa aritmeetilise tehte. Vastus ütles mulle, et Lala pidi olema sündinud 1830. aasta paiku. Tollal ei saanud siin maal palju valgeid olla, sest ka nüüd ei olnud neid kuigi palju.

Noorusel on oma sirgjooneline tee asja tuumani jõudmiseks. Selles tütarlapses oli midagi, mis äratas minu uudishimu ja ühtlasi ka ajendas mind temaga lähemalt tutvuma. Niisiis küsisin ma: «Kus te Lalaga elate?»

«Paari miili kaugusel künkal,» ütles tütarlaps ja osutas kauplusest põhja pool kerkivale künkanoõlvale.

Mu pilk pöördus tagasi Lalale. See kõik oli väga arusaamatu, sest indiaanlaste reservaat asus kaubapunktist kolm miili lõuna pool.

Nähtavasti oli vana naise lapselapsel kerge mu mõtteid lugeda, sest ta seletas rahulikult: «Üks valge mees viis Lala tema perekonna juurest ära, kui ta oli viisteist aastat vana. Pärast seda ei ole ta enam teiste indiaanlastega koos elanud.»

Mul oli karjamaal ratsahobune, kes ei saanud nii palju liikuda, kui oleks tarvis olnud. Vana indiaanlanna avas võimaluse, ma haarasin sellest kinni ja küsisin: «Kas ma võiksin mõnel õhtul künkale ratsutada ja Lalale külla tulla, kui mu töö siin tehtud on?»

«Ma ei usu, et Lala seda pahaks paneks,» vastati mulle naeratades. «Lala on nüüd juba liiga vana, et veel midagi pahaks panna. Te võib-olla hakkate talle isegi meeldima, kui te talle vahetevahel kotitäie tubakat kaasa toote.»

Nõnda kohtusin ma esmakordselt Lillianiga, kes nüüd on nii suure osa eluajast minu kõrval seisnud ja minuga niihästi head kui halba jaganud, ilma et tema suust oleks kunagi kuulda olnud mingit nurinat. Mida rohkem ma teda nägin, seda sagedamini mõtlesin jõe ülemjooksule, kus ma olin käinud 1922. aasta kevadel. Ma tahtsin selle jõe äärde tagasi minna, ja mitte lühikeseks ajaks, vaid alatiseks. Ühtlasi soovisin, et Lillian minuga kaasa tuleks, ja mul oli rohkem kui põgus aimus, et tal ei oleks midagi selle vastu. Lala oli see, kes siin otsustavat osa mängis.

Lala vana targa aju soppides leidis terve varamu teadmisi sellest maast niisugusena, nagu see oli siis, kui siia tulid esimesed valged mehed. Ta ei teadnud küll midagi bioloogiast, millest kirjutati raamatutes, kuid ajal, mil tema ja ta hõimukaaslased täielikult sõltusid kohalikest ulukiresurssidest, viis igapäevane elu ta peaaegu pidevasse kokkupuutesse keerukate looduseadustega. Lala oli hästi teadlik seitsmest rammusest ja seitsmest lahjast aastast ning see teadmine ei pärinenud piiblist. Kõikide loodusrahvaste elus nii määravat osa etendavate tsüklite vastastikune mõju oli Lalale niisama tuttav kui tsivilisatsiooni lapsele tähestik. Kui Lala oli oma bioloogilised teadmised saanud kõnnumaalt eneselt, siis oli see võib-olla tema jaoks parim kool.

Mul oli raske Lalaga vabalt vestelda ja temast kõiki teadmisi välja pumbata, sest ainult primitiivses inglise-indiaani segakeeles oli ta suuteline andma tuhandet ja ühte vastust, mida minu teadmishimuline vaim temalt nõudis. Tema sõnade vord oli ladusaim ja mälu parim, kui me Lillianiga küsitlesime teda läbi lõksetule suitsu. Ehkki tal oli omaenese väike palkun, palus ta Lillian sageli väljas lõke süüdata. Selle juures vastis ta palju pikki tunde, popsutas pikkamööda piipu ja silmitses mõttikult leeki, ehkki ta neid ei näinud. Viimased kaksteist aastat oli Lala olnud täiesti pime.

Nende sagedaste lõkete juures jutustas Lala mulle palju sellest, niisugune oli jõi siis, kui tema oli veel väike tüdruk, enne kui kohale ilmus Meldrumi-nimeline inglase, kes andis jõe ääres, mida see praegu kannab.

«Mina vapiti tuleb siis,» meenutas Lala. «Palju korda mina vastas, tema seisab kopra vees, joob.»

Jah, kunagi oli siinmail olnud vapiteid, neid oli leidunud suure karjadena. Ma olin oma silmaga näinud nende mahaaritud sarvi, mis pleekisid ja murenesid metsades, kus nad olid maha aetud. Keegi ei paistnud teadvat, mis oli juhtunud Chukotini vapitkarjadega ja miks nad olid kadunud. Kuid Lala oli võimalik seletus.

«Mina mäletan üks talv, mina alles väike tüdruk, lumi sajab kõik kaks kuud. Pärast ainult väikse puu latv väljas.» Ja Lala näitas selle lume sügavust, hoides oma kondist kätt kõrge pea kohal. «Hulk indiaani näljas, sureb see talv,» rääkis ta edasi, «sest et varsti kuiv kala, marjad kõik söödud, hirve keegi ei leia. Viis kuud see lumi üldse ei sula, kui soe ilm tuleb, ligi pool rahvast surnud.»

Ma oletasin, et see erakordselt pikk ja käre talv lõi oma nelad küüned siinsesse maasse 1835. või 1836. aasta paiku.

Nii või teisiti, aga kui valged aasta või paar hiljem hakkasid Chilcotini imbuma, ei näinud nad enam mingit märki elustest vapititest.

Kui Lala rääkis jõest, voolasid ta sõnad vabalt. Tema lapsepõlves oli igal indiaani perekonnal hõimu tava kohaselt oma jahiala, kus selle perekonna liikmed püüdsid karusloomi ja küttisid mustsabahirvi, kes suurte karjadena rändasid suurematelt laiustelt oma talvituspaikadesse Fraseri jõe ääres. Meldrumi jõe ülemjooks oli Lala perekonna pärilik jahipiirkond, ja pikad ning muutlikud aastad, mis lahutasid toda aega päevast, mil mina Lalat esmakordselt nägin, ei olnud isegi osaliselt suutnud tumestada tema mälestust kõigest tolleaegsest.

Ta pööras oma viljaka mälu lehekülgi ning jutustas tuhandete rändavate, järvedel oma võimsaid tiibu puhkavate kanada laglede kaagutamisest, sinikaelpartidest ja teistest partlastest, kes silmapiiri varjavate parvedena päikeseloojaku soodest lendu tõusid. Kopratammide all kubises jõgi tohutu suurtest forellidest, kes puhkasid seal hetke, et koguda jõudu pingutuseks, mis viis neid tammi taga olevasse vaiksesse vette. Lala imes huulte vahelt õhku sisse ja laksutas keelt, rääkides kobraste kärarikastest sabaplaksudest jahedas ja vaiksuses õhtuhämaruses, ning vehkis kätega, püüdes anda õiget ettekujutust ondatraurgudest jõekallastes või koprapesadel päevitavatest tumedakarvalistest naaritsatest ja saarmastest.

Ühel õhtul, kui ma istusin tema lõkke ääres ja silmitsesin tema kortsulist nägu, ütlesin talle: «Nüüd ei ole ühtegi forelli, Lala. On ainult imikarbid ja hiidteivid. Ja nüüd ei too indiaanlased kunagi kaubavahetuseks kopranahku.»

Lala raputas pead. Tema kondine käsi leidis kobamisi minu käsivarre, sõrmed puurisid lihha. Ta vaatas oma tühja pilguga mulle otsa ja ütles kiiresti: «Ei, nüüd ei ole mitte midagi.» Tema sõrmede haare lõtvus. Äkki küsis ta: «Sina tead, miks?»

Ma mõtlesin hetke järele ja pakkusin siis: «Kas kobraste pärast?»

«Aijaa, kobras!» Ma täitsin Lala piibu tubakakotist, mille olin tema jaoks kauplusest kaasa toonud, ulatasin piibu temale ja hoidsin selle kaha kohal hõõguvat raagu. Lala imes tugevasti piibuvart, hoidis suitsu suus ja puhus selle siis pikkamööda välja. «Enne kui valge mees tuleb,» jätkas ta seletust, «indiaan tapab kobrast üks ja teine kord, kui liha vaja või nahka teki jaoks. Ja siis jõgi ikka kobrast täis. Aga valge mees tuleb, annab tubakas, suhkur, paha jook iga kord,

kui indiaan toob jõest kopranaha. Indiaan hull, tapab kobrast kõik aeg.» Tema sõrmed pigistasid uuesti mu käsivart. Kareda häälega küsis ta: «Miks valge mees ei ütle indiaanile — mõni kobras tuleb jätta, siis teine aasta väiksed koprad? Miks valge mees ei ütle indiaanile — kui võtad kõik koprad, kõik vesi ka läheb? Ja kui vesi läheb, ei ole forelli, ei ole nahka, ei ole mitte midagi?»

Mõni hetk mõtisklenud, soovitas ta: «Miks sina ei lähe jõe äärde, ei anna koprad tagasi? Sina noor mees, jahti armastad. Kui jõgi jälle kobrast täis, võib-olla forell tuleb tagasi. Ja pardid ja haned tulevad ja suured sood jälle ondatrat täis nagu siis, kui mina väike tüdruk. Ja kus on ondatra, seal naarita ja saarmas ka. Aijaa! Miks sa ei lähe Lilyga jõe äärde, ei ela seal kõik aeg, ei anna koprad tagasi?»

Nüüd loogilist nõu andis mulle see igivana kirjaoskamatu indiaanlanna, kes oli näinud, kuidas tema maale tulid esimesed valged mehed, kes oli ühega nendest meestest magamisest jaganud, kui ta oli ainult viisteist aastat vana, ning kes suri kaksteist kuud pärast saja-aastaseks saamist, ilma et oleks suust kaotanud ühtki hammast või kordagi tundnud hambavalu. Kui surm lõpuks kutsuvalt viipas, ei teadnud Lala sellest ühtegi midagi. Tema väsinud kortsulist keha ei läbinud üksi valusööst. Ta suri nagu igipõline tammepuu, mis on liiga kaua metsas seisnud. Hetk või paar varem lesis ta mugavasti oma õlgkotil ja popsutas rahulikult piipu. Kui tubakas lakkas hõõgumast ja piibukaha jahtus, pani ta piibu ettevaatlikult järile, mis seisis tema voodi kõrval, ja ohkas: «Mina nüüd väsinud, varsti magan.» Ja nõnda Lala surigi.

Ta maeti tohututidega kaetud künkaharjale ülalpool väikest palkonni, milles ta oli elanud nii palju oma eluloojaku aastaid. Kui hõõveldamata laudadest kirst kõltega hauda lasti, tuli haua ümber seisvate liikumatu näoga indiaanlaste hulgast väike tüdruk, jooksis haua juurde, vaatas alla ja ütles lihtsalt: «Lala nüüd päris läinud.» Mina olin haua ääres ja pilasin inglismaalt kaasatoodud palveraamatu abil matusejahtust. «Mullast oled sa võetud, mullaks pead sa saama...» Kuninglikust soost printsesski poleks võinud rohkem soovida.

Lala surma ajal oli Chilcotinis vähe registreeritud jahialasid ja tegelikult ei olnud neid kogu provintsis kuigi palju. Karusloomade püügi alal oli seni valitsenud vaba jahi põhimõte, mille järgi iga mees pidi ise enda eest väljas olema ja kural võtta seda, kes viimaseks jäi. Karusnahakauban-

duse leksikonis ei leidunud sõna «looduskaitse». Kõigile oli selgesti näha, et veekogudes langes vee tase pikkamööda, kuid järjekindlalt, ent mitte kellelgi ei jätkunud selget pilku seostamiseks seda murettekitavat asjaolu kobraeste täieliku hävitamisega arvukates veekogudes. Vahest ehk ainult Lala ja mõned teised vanad inimesed tema rassist mõistsid seda, kuid indiaanlastelt ei küsinud keegi niisuguses asjas nõu ja kõige vähem tegi seda valitsusasutus, kelle ülesanne oli provintsi veeressursside eest hoolitsemine. Kui nad aga oleksidki nõu andnud, ei oleks seda muidugi mitte keegi kuulda võtnud — välja arvatud ainult Lillian ja mina.

Koos kaalusime asjaolusid, mis rääkisid niisuguse küsitava ettevõtte poolt ja vastu. Minu jaoks oli siin tegemist väljakutsega ja võimalusega elada elu, mida ma armastasin. Tasapisi olin juba püüniste seadmisega tegelnud, ehkki mu saak oli piirdunud koiottidega, kes öösi tulid metsast kaubapunkti ümbrusse jõe äärde uitama. Lillianile tähendas see omaenese kodu ja kõike, mis naisel on koduga seotud. Kaubapunktis teenisin ma küll koos kostiga ainult nelikümmend dollarit kuus, kuid lootsin kahe-kolme aastaga nii palju kokku hoida, et sellest jätkuks kõige hädavajalikuma varustuse jaoks, mida meil alguseks vaja oli. Takistustest ei olnud puudust, kuid mida tähendavad noortele inimestele takistused! Niisiis küpses meil kindel otsus: me läheme koos jõe ülemjooksule ja jätame kõik muu jumala hooleks.

Ma taotlesin ja sain Briti Kolumbia Jahindusinspektsioonilt ainuõiguse püüniste seadmiseks umbes saja viiekümnel tuhandel aakril kõnnumaal, mis hõlmas kogu Meldrumi jõe vesikonna, algas jõe ülemjooksust ja lõppes ligikaudu ühe miili kaugusel suudmest. Omataoliste hulgas ei olnud see halb tehing. Vastutasuks niisuguse jahiõiguse eest pidin maksma Jahindusinspektsioonile tervenisti kümme dollarit aastas ja lisaks sellele teatava summa iga saagiks saadud karusnaha kohta. Ühtlasi pidin «hoidma ja kaitsma kõiki karusloomi sellel maa-alal». Kuid kahjuks tuli meil Lillianiga varsti tõdeda, et sinna oli jäänud vähe loomi, keda hoida ja kaitsta.

Ühe lühikese hetke vältel lubasin oma mõtetel kanda Inglismaale ja sealt rahalise abi saamise võimalusele. Mu isa oli kahtlemata vihjanud, et ta võiks välja panna rahasumma, mis oleks vajalik väikese karjafarmi ostmiseks Briti Kolumbia. Karjafarm! See oli midagi materiaalist ja kaalukat, millest õige majandamise korral võis loota teatavat kindlat aastatulu. Minu mõtteis mõlkuv plaan oli aga niisama pentsik ja ebamäärane kui hiirejahil oleva nirgi jäljerida. Mu isa oli

oma naelte, šillingite ja pennidega alati ettevaatlik olnud. Kui ta investeeris kas või ühegi *farthing*'i mõnesse näiliselt kergemeelsesse ettevõttesse, mis ei töötanud mingit tulu, siis tegi ta seda vastu tahtmist. Ma heitsin Inglismaalt rahalise abi hankimise idee peaaegu niisama kiiresti kõrvale, kui see mulle pähe oli tulnud.

Septembris 1928 pani üks anglikaani rändvaimulik meid Lillianiga paari. See oli trullakas, lühikest kasvu ja laia vöökohaga mees, kes oli niisama heatujuline ja enesega rahul kui puuladvas päevitav okaslane. Kui ta laulatustseremooniat alustas, oli tema siledal ümmargusel näol soe naeratus, ja tseremoonia lõpul püsis see veel ikka seal. Laulatus toimus kauplusehoone ruumikas elutoas ja miski ei häirinud seda, kui ehk välja arvata hetk, mil kaupmehe punane kokkeripanjel oma isandat otsides ukse taga kraapis ja vingus. Becher ja tema naine võtsid mõlemad laulatusest osa, seljas puhapäevarõivad.

Lillian oli oma tualetile ülisuurt tähelepanu osutanud. Tema pulmakiit oli mingist õhukesest valgest pitsmaterjalist ja päha ümber oli tal seotud kahvatusinine vöö. Ta kandis valget lõori ja ma kuulsin, kuidas missis Becher oma mehele sosistas: «Taevake, kui võluv ta välja näeb!» Hiinlasest kokk Joe oli teinud ülimaid kulinaarseid jõupingutusi, et valmistada nii tahtsa sündmuse väärilist pidusööki. «Elikil (see tähendab hiinlase) nõud naine käes,» ütles ta hiinlasest irrigaatorile Wangile, «hõõsa naine (missis Becher) räägib mulle: «Joe, sinu tee suured sõnad.»»

Me söime kolme kanapraadi, salatit ja kartuleid ning otse pärast lõutud suhkrumaisi. Ja laual oli ka suur roosa nerka, kes ei maitsenud sellepärast sugugi halvemini, et ta oli illegaalset välja õngitsetud Chilcotini jõest, kui ta parajasti oli suutud teha oma kudemispaika jõe ülemjooksul. Meile pakuti mustikapirukat, kõrvitsat ja kodustehtud jäätist ning lõpuks tuli suur pulmakook, mis pärast kana, lõhet ja magustoite jäi peaaegu lahti lõikamata. Becher oli kusagilt välja koukinud kaks pudelit šerriit, ja pärast seda, kui olid rüübatud kõik lavakohased tervisenapsid, oli pastor lustiline nagu kaks puuladvas päevitavat okaslast.

Kui Lillian oli kaks aastat vana — see oli 1906. aastal —, aidas üks ta vanemaid õdesid padja vagura poni selga, upitas Lilliani üles, pistis ratsmed tema tõntsakate käte vahele ja hüüdis: «Nõõ!» Poni, kes omal ajal oli palju hirvi laagripaika kandnud, hakkas laisa ja rahuliku sammuga liikuma, sai siis

pajuvitsaga tubli nähvi vastu tagumikku ja alustas vastumeelselt sörki. Kõik oleks võinud hästi minna, kui just samal hetkel ei oleks kaks indiaani ratsanikku vajalikuks pidanud üle lähedaloleva künka galopeerida. Ratsanikke nähes ajas Lilliani poni kõrvad kikki ja jäi järsult seisma, nii et pisike džoki lendas üle tema turja ning patsatas selili porri. Pehme beebi-keha ja kõva maapinna kokkupõrke tagajärg oli see, et ringitatsav Lillian tugevasti lonkas, kuid tollal ei pööranud sellele keegi tähelepanu. Pealegi ei olnud arsti lähemal kui Ashcroftis, rohkem kui saja viiekümne miili kaugusel, ning selleks et hobuste ja vankriga sinna ja tagasi sõita, oleks kulunud vähemalt kaksteist päeva.

Aja jooksul jäi lonkamine küll vähemaks, kuid päriselt ei kadunud see kunagi. Kukkumine oli vigastanud Lilliani selgroogu ja ka paremat puusa. Ehkki hiljem (varsti pärast meie abiellumist) vaatasid ta läbi niihästi arstid kui ka osteopaadid, oli nüüd juba hilja nii ammu tekkinud vigastust ravida. Kukkumise momendist peale jäi Lillian eluajaks lonkama.

Just see väike selgroodefekt lõi segamini meie plaani asuda 1930. aasta kevadel elama jõe ülemjooksule ja lükkas kõike veel aasta võrra edasi. Me olime arvestanud, et kui ma 1930. aasta aprillikuuni töötan Riske'i jõe kaubapunktis ja panen oma palgast kõrvale iga võimaliku sendi, siis on meil piisavalt raha ja me saame osta kõike vajalikku vähemalt oma ettevõtte alguseks. Kuid kuus nädalat pärast meie abiellumist toimus sündmus, mis ähvardas ohvriks nõuda olulise osa minu kokkuhoitud rahast. Lillian jäi rasedaks.

Seedinud seda vapustavat uudist, ütlesin kainelt: «Sa pead minema haiglasse, hea arsti hoole alla.»

«See maksaks liiga palju raha,» vastas Lillian rahulikult. «Siinmail sünnitavad paljud naised lapsed kodus ja...»

«Aga sina seda ei tee,» katkestasin teda. Ja tagajärjetult otsinud õigeid sõnu: «Kas sa siis ei saa aru, et oma seljaga ei ole see sul võib-olla nii kerge kui mõnel indiaani naisel?»

Varsti pärast seda viisin Lilliani väikesesse Quesneli asulasse Fraseri jõe ääres Riske'i jõe kaubapunktist üheksakümmend miili põhja pool, kus lisaks arstile oli ka võrdlemisi ajakohane haigla. Vaadanud Lilliani läbi, tegi meedik selgesõnalise otsuse. Vähemalt kuu aega enne sünnitust peab Lillian olema Quesnelis tema järelevalve all. Selgroo- ja puusadefektide tõttu ei tule sünnitus kerge. On üsna võimalik, et osutub vajalikuks keisrilõige.

Asi kujunes siiski nii, et tänu jumalale ja arsti osavusele tuli Veasy Eric Collier 28. juulil 1929 loomulikult viisil ilmale.

Kuid järgmisel aastal kohtasin ma arsti Riske'i jõe ääres, kuhu ta oli tulnud parte ja hanesid küttima. Pärinud just nagu möödaminnes Lilliani ja meie lapse tervise järele, vaatas ta mulle otse näkku ning ütles: «Noormees, teil vedas. See ei olnud kaugeltki mitte kerge sünnitus.» Ja siis hoiatas ta täiesti tõsiselt: «Ma arvan, et kõige parem on teil piirduda üheainsa lapsega.»

Veasy ilmaletoomine läks meile maksma peaaegu sada viiskümmend dollarit sularaha, ent kuigi see lükkas kõike aasta võrra edasi, tegi see viivitus meid palju-palju rikkamaks.

Teine juuni 1931. Täpselt üksteist aastat tagasi oli Inglismaast saanud mälestus. Nüüd juba neli tundi paistnud päike põrnitses küüniliselt peaaegu pilvitust taevast alla. Uusi pesi ehitavad või möödunudaastasi parandavad pääsukesed liuglesid hobusetalli kõrgesse lakka ja sealt jälle välja. Eemal tänava ääres üksiku papli varjus tukkusid mõned veel pügamata lambad, kellele kangejalgsed talled püüdsid selga hüpata. Seasulgude juures palkidest karjaaias lakkus lehm äsasündinud vasikat.

Kauplusehoone ees seisis veovanker, kõrge kere täis toidumuna, tööriistu ja muud varustust, mida me olime nii kaua kogunud. Becher istus verandal ja silitas kokkerspanjeli kõrvu. «Kui sul on kunagi tööd vaja, siis tule minu juurde,» ütles ta lahkelt.

«Küllap tööd jätkub mulle sealgi, kuhu me läheme,» heitsin vastuseks.

Becher noogutas. «Aga kuidas on palgaga?»

Aja selles külgel ei teadnud ma ise ka kuigi palju.

Ma rakendasin hobused ette, tõstsin Veasy Ericu vankrikorvi ja aitasin siis Lilliani kõrgele istmele. Iseseisvalt ronisin tema kõrvale, ütlesin «nõõ» ja sähvasin piitsaga. Hobused surusid kaelad vastu range ja pingutasid vastumeelselt trenge. Pikkamööda, protesteerivalt kriiksudes hakkasid vankrirattad pöörlema. Ma sõitsin miili suurel Chilcotini maanteel, pöörasin siis hobused hästi tihendatud kruusalt kõrvale ja suunasin nad mööda peaaegu üleni rohtu mattunud rada otse põhja, kõnnumaa poole. Me pöördusime Lillianiga oma istmel ringi ja heitsime paljudeks kuudeks viimase pilgu all orus seisvatele kaubapunkti hoonetele. Siis vahetasime uuesti asendit ja vaatasime jälle põhja poole.

Kolmas peatükk

Lage maa oma rohututiliste nõlvadega ja valgepäiste veiste karjadega oli meil nüüd selja taga. Igipõline mets täis kivi-rahne, puujuuri ja tuulemurdu oli meid võtnud haardesse, mis on tänaseni murdmata jäänud. Pärast avamaalt lahkumist ja metsa sisenemist oli mul tulnud tosin korda kärsitult vankrist maha hüpata, kahe teraga kirves haarata ja puhastada tee puudest, mis olid järele andnud aprillikuu tugevatele tuultele. Ent tuulemurrust ja kivirahnudest hoolimata tuli meil tänada oma õnnetähte, et meil oli siisugunegi tee. Selle olid algselt rajanud indiaanlased, et pääseda oma hobuste ja vankritega sügavamale jahimaade südamesse. Indiaanlastele järgnesid sellel metsarajal valged mehed, kes otsisid heinamaid, kust niitmise ja loovõtmise hinnaga oleks võimalik saada kariloomade jaoks hulgaliselt talvesööta. Ent kuigi nendelt heinamaadelt niideti heina igal aastal, puudusid seal alalised elanikud. Juuli teisel poolel läksid farmidest meeste salgad heina niitma ja kuhje tegema. Hiljem, harilikult detsembris, aeti veisekarjad sügiskarjamaadelt nendele heinamaadele talvitama. Detsembrist märtsi lõpuni elasid heinamaadele ehitatud väikestes palkonnides mõned kauboid, tavaliselt poissmehed, kes söötsid loomi ja hoolitsesid nende eest. Ent kui suvine kuu või kuus nädalat ja talvised kolm kuud välja arvata, said heinamaad kenasti hoopis ilma inimesteta läbi.

Meil ei olnud käekella, mis oleks meile aega näidanud. Kusagil vankrikere sisemuses tiksus kolm dollarit ja viiskümmend senti maksnud äratuskell, kui vankrirataste pörutused ja raputused ei olnud veel tema sisikonda segi paisanud. Läände veerev päike oli meie ainus nähtav ajanäitaja, ja tegelikult ka ainus, mis midagi tähendas. Ta oli idast tõusnud ja läände loojunud juba ammu enne, kui äratuskellad mängu tulid.

Hobuste kõhualused tilkusid higist. Teatavas mõttes kujutasid ka hobused enesest ajanäitajat, mida tuli silmas pidada. Nad suutsid koormatud vankrit päevas vedada nii ja nii mitu miili, mitte küünartki rohkem. Hobuseid ei saanud üles keerrata nagu kellavärki.

Ma tegin istmel poolpöörde ja heitsin pilgu Veasyle, kelle jaoks me olime voodiriiete vahele teinud midagi pesataolist. Tema tillukesed käed hoidsid kinni koormaköiest ja ta lamas selili, nagu päikese poole. Tema laup oli higist niiske, ta silmad olid kinni ja ma imestasin: «Kuidas ta küll

kogu sellest hüplemisest ja põrumisest hoolimata magada saab?»

Süü vaatasin ma Lilliani poole. Tal oli piits vasakus käes, piitsapiug lohises vankrirataste kõrval. «Sa hakkad ära väsima, eks ole,» ütlesin.

«Veidike jah,» tunnistas Lillian ja lisas grimassi tehes: «Kui ainult neid kive nii palju ei oleks!»

Kivid ja puujuured! Kui vankrirattad parajasti ühele ei roninud, kukkusid nad alla teiselt. Mõne viimase miili vältel oli see nii olnud ja ma olin ohjad endale ümber keha sidunud, et käed oleksid vabad kõikuvast vankristmest kinnihoidmiseks.

«Me võiksime niimoodi sada miili põhja poole minna, ilma et satuksime ühegi teise elusa hinge värsketele jälgedele,» ütlesin Lillianile.

Aga ma ei usu, et ta mind kuulis. Viimased paar minutit oli ta istmel nõjakil olnud ja vasakpoolset esiratast silmitsenud.

«Ma arvan, et see hakkab ära lagunema,» ütles ta nüüd ikki. «Pöid logiseb.»

Ma sikutasin ohje. See vanker ei olnud üldse suurem asi. Olin selle ostnud ühelt indiaanlaselt viieteistkümmne dollari eest. Ostu tehes olin teadlik, et rattarehvid oleks tulnud uuesti peale panna ja mõned põlaseksioonid välja vahetada, kuid ei raatsinud maksta hinda, mida sepp oleks vajalike parandustööde eest nõudnud.

Lilliani uitav pilk oli vigastuse õigel ajal avastanud. Veel üks kivirahn, veel mõned puujuured ja ratas oleks tõenäoliselt kokku varisenud ning rehvi oleks rõõmsalt mööda metsa veerenud, kui ettejaav puu oleks ta peatanud.

«Traat,» ütlesin. «Kuhu me selle traadi pistime?»

«Traat,» kelle oli mingisugune püss ja kes oskas seda käsitseda, võis siinsetes Chilcotini metsades päevast päeva kenasti lasti saada ainuüksi püssi abil hangitud toiduga. Kui ei õnnestunud leida hirve, oli peaaegu alati võimalik üles otsida mõnda okaslast või jälitada metshobuste karja ning lasta imevat varssa, kelle roosa õrn liha ei jäänud maitse poolest alla vasikalihale. Söögi- ja keedunõud olid küll kasulikud asjad, kuid mitte tõeliselt vajalikud. Hirveribi maitset lahtisel tulel orgi otsas küpsetatult võib-olla isegi veidi paremini kui äsja ahjust võetult. Traat ja näpistangid aga pidid sellel, kes siin kaua tahtis vastu pidada, tingimata varustuse hulgas olema. Traadijupiga oli võimalik murdunud vankriosi kokku siduda, purunenud kirvevart parandada ja nõrka koormasadulat

tugevdada, sellest oli ka võimalik kalaõnge teha. Kui aga tee oli liiga täis ebaõnne ja õnnetustel ei tulnud lõppu, oli võimalik tarvitusele võtta viimast abinõu: lõigata mõni jalg head painduvat traati, teha silmus ja puua ennast mõne lähedase puu tugeva oksa külge.

«Traat,» kordasin. «Kuhu me selle traadi pistime?»

«See on siin, istme all.» Lillian ulatas mulle traadi.

«Näpitsad,» nõudsin ma seejärel. «Kuhu me näpitsad panime?»

«Need on sul muidugi taskus,» naeris Lillian.

Nii ma siis võtsin traadi ning tegin järgmise kümne minuti vältel rahulikult ja ettevaatlikult vankriratta kallal tööd. Jõudnud lõpuks veendumusele, et olin teinud kõik, mida traadiga teha sai, kõõritasin päikese poole ja ütlesin: «Mõne miili kaugusel eespool on järv, selle äärde jääme öölaagrisse. Seal võime ratta teljelt maha võtta ja teda öö läbi leotada. Siis ta paisub, surub enese vastu rehvi ja on nagu uus, kuni jälle kuivab.»

Järv oli rohkem kui üks miil pikk. Tema põhjatipus, kus nähtav veepind lõppes ja andis maad rohusoole, sirutus vette pikk ja kõrge liivane poolsaar. Osutades piitsaga selle poole, ütlesin Lillianile: «Laagrisse jääme sinna poolsaarele, kus midagi pole tuult tõkestamas. Niipea kui päike loojub, tulevad soost miljonid sääsed, aga tuul hoiab nad laagrist eemal, kui me oma telgi poolsaarele üles lööme. Kui tuul vaikselt jääb, peame tegema suitsulõkke ja seda öö läbi põlemas hoidma, muidu ei saa me kuigi palju magada.»

Maikuu oli olnud külm ja ebasõbralik ning metsamaa herved ja hiireherved olid viivitanud kasvu alustamisega. Me olime kavatsenud mai keskel oma onni kallal tööd alustada, nii et see oleks vähemalt osaliseltki elamiskõlblik olnud, kui ümbruskonna seisvad veed oleksid juuni algul hakanud välja hauduma miljoneid sääski. Kuid külm ja pikaldane kevad oli sundinud meid viivitama ning Riske'i jõel kannatamatult ootama, et ilm soojeneks ja tagaks meie hobustele metsas piisavalt rohelist toitu.

Kui mai tegi ruumi juunile, pöördus ka ilm. Öökülmad lakkasid ning õhk muutus kleepuvaks ja lämbeks. Samblane metsaalune oli veel lumesulamisveest niiske ning herved ja hiireherved, kurekellad, pajulilled ja sooliiliad tungisid nüüd agaralt läbi soojeneva mulla päikese poole, millest nad nii kaua olid ilma olnud.

Taimed ei olnud ainsad samblast tõusjad. See oli sääskede ja parmude tund ning vähemalt kahe järgmise kuu jooksul ei

saanud ükski inimene ega muu olend jätta oma jälge kõnnumaale, ilma et verejanuliste putukate leegionid oleksid seadnud küsimusmärgi alla tema õigust selleks. Ent kuidagiviisi tuli meil õppida nendega toime tulema, kui me tahtsime saada osaks sellest kõnnumaast.

Poolsaarel oleks järvelt puhuv tuul sääsed tagasi tõrjunud, kui need oleksid soost välja tunginud. Jõudnud järve tippu, rakendasin niisiis hobused lahti, panin nad kammitsasse ja lasksin nad rohtu sööma. Siis võtsin vankrist telgi, lõin selle vankri kõrvale üles, ja sel ajal kui Lillian õhtusööki valmistas, kergitasin vankri nurga üles, võtsin vigase ratta alt ning veeretasin selle järve, kus see silmist kadus.

Vankris oli kogu meie maine vara, ja kuigi koorem oli suur, oleks kõige selle eest võinud saada ainult kaks-kolmsada dollarit sularaha. Seal olid toiduained, tekid ja telgid, potid ja pannid, raiumis- ja tahumiskirved, haamrid ja hobuserauad, püssid ja püünised, pliit ja ahi — kõik need ja paljud teised asjad, mis me olime kahe aasta jooksul kogunud, täitsid täielikult vankrikere. Enamik tööriistu oli pruugitud, kuid Meldrumi jõe ülemjooksul, lähimast kauplusest kakskümmend viis miili põhja pool ja lähimast raudteest rohkem kui seitsmekümne miili kaugusel oli nende väärtus vaevalt dollarites ja sentides hinnatav. Sevroomahast tupes 303-kaliibriline püss töötas meile teatavat lihavaru, kui ma küttimise jaoks aega leidsin. Kirved, naelad ja saed olid hädavajalikud, kui me hakkasime endale maja ehitama.

Seal, kuhu me teel olime, puudusid naabrid, kellelt joosta asju laenama, kui me just ei tahtnud ratsa või vankriga viiekümne miili pikkust teekonda ette võtta. Ja meil oli vähe raha, mille eest mõne purunenud või kadunud väärtusliku tööriista asemele uut osta. Tööriistade hankimine oli meid juba niikuinii rahast peaaegu lagedaks teinud. Rahakotis, mille ma olin andnud Lilliani hoida, ei olnud praegu tegelikult rohkem kui kolmkümmend dollarit ja mõni sent ning me kumbki ei teadnud päris kindlalt, kui kaua meil tuleb selle napi summaga läbi ajada, enne kui meil on loota uut sissetulekut.

Me rääkisimegi rahaasjadest, kui vankrirattad põrusid kividel ja puujuurtel ning iga põrutus viis meid kaugemale Riske'i jõest ja veldi lähemale meie teekonna lõpule.

«Kui haigused ja muud niisugused asjad välja arvata,» ütlesin Lillianile, «siis peaksime selle rahaga sügiseni läbi saama, sest seal, kuhu me läheme, ei ole rahaga kuigi palju peale hakata. Esimeseks novembriks on meil maja ja hobusetall

ehitatud ja hobuste jaoks talvehein tehtud. Ma arvan, et siis peaksid püüsinised hakkama tulu tooma.»

Lillian nihutas ennast vankriistmel. Ta toetas vasaku jala vankrikere eespoolse otslaua vastu. «Mu puus hakkab natukene valu tegema,» ütles ta. Ja pärast hetkelist mõtisklust: «Ma arvan, Eric, et me tuleme toime.» Siis lisas ta: «Tõenäoliselt läheb üsna palju aega, enne kui meil õnnestub püüda midagi peale koiottide.»

«Võib-olla kolm-neli aastat.»

Olgugi et eilse päeva karusnahakaubandus oli jõe kobrastest tühjaks teinud — ja koos kobrastega olid kadunud ka paljud teised karusloomad —, oli koiottidel õnnestunud ellu jääda. Lõkse ja silmuseid, püsse ja jahikoeri, kõiki olid nii valged mehed kui ka indiaanlased kasutanud, et võtta koiotilt tema halli siidjat nahka. See tähendab, nii oli see olnud pärast seda, kui koiotinahad olid karusnahakaubanduses hinda lüüdnud. Kunagi oli väärtuslikumaid nahku leidunud nii rikkalikult, et koiotid ei olnud väärt rohkem kui kaks preemiadollari, mis valitsus nende skalpide eest maksis. Täna aga võis kvaliteetse siidja koiotinaha eest igas kaubapunktis saada kaheksa kuni kümne dollari väärtuses koloniaal- või muid kaupu. Kuid hoolimata sellest, et nende vastu olid tõstetud kõigi kohalike küttide ja asunike käed, suutsid koiotid mingil viisil vastu pidada.

Vankris oli neli-viiskümmend mitmesugust tüüpi püünist ja sada padrunit püssi jaoks. Oktoobri teisel poolel muutusid suvised pulstunud koiotinahad kvaliteetseks. Novembri esimeste lumesadude ajal kavatsesin ma hakata püüniseid seadma, varem aga ei olnud mingit lootust meie nappi rahatagavara täiendada.

Veeämbrid täidetud ning tulepuud raiutud ja lõkke juurde virna laotud, heitsin ma pikali, toetasin pea vankritiislile ning jäin vaatama, kuidas Lillian odrajahukakke vormis ja lõkkeäärde pannidele seadis. Kusagilt järve poolt kostis kauri üksildane nukker hääletsus. Mõnest seisukohast oleksin ka mina seal, hulk miile kõikjalt eemal ja teel veelgi kaugemale võib-olla pidanud üksildust tundma. Kuid minu seisukoht ei olnud niisugune. Puhates, kuulatades hobusekuljuste kõlinal ja jälgides õhtueinet valmistavat Lilliani, olin ma enesega rahul. Homme jõuame jõe ülemjooksule, ületame selle ja läheme mõnda aega allavoolu. Hilisel õhtupoolikul jõuame koju, ja ehkki lähema nädala või paari jooksul ei ole see kodu midagi muud kui ainult telk, mille mõõtmed on kümme korda kaksteist jalga, on see ikkagi kodu. Ja mul on Lillian ja Veasy

ning sada viiskümmend tuhat aakrit kõnnumaad, ja seni, kuni me kolmekesi oleme koos ning jagame seda kõnnumaad, ei häiri meid kunagi üksildus. Selles olin ma päris kindel.

Päike oli tõusnud, kui ma hommikul lõkke süütasin. Järvelt puhus ikka veel tugev tuul, mis hoidis sääsed meie laagrist eemal. Ma sumasin vette ja õngitsesin vankriratta välja. Pöid oli paisunud ning enese järele tugevasti vastu kodaraid ja rehvi surunud.

Kui ma olin hobused toonud ja vankri ette rakendanud, hüüdis Lillian: «Sööma!» Tuul oli nüüd nõrgenenud ning võimaldas sääskedel soost meid rünnata. Ja seda nad tegidki. Nad tulid õelate sumisevate pilvedena, nii et meil tuli ühe käega süüa ja juua ning teisega neid eemale tõrjuda. Nii meie eneste kui ka hobuste jaoks oli ainult kaks pääseteed: suure lõkke süütamine ja kogu poolsaare katmine suitsuga või kiire lahkumine järve äärest. Me valisime viimase.

Kella kümneks jõudsimme jõe ülemjooksule, kuid olgugi et veel kuus-seitse nädalat tagasi oli metsas leidunud lund, niri- ses jõesängis ainult nii palju vett, et see vaevalt niisutas teisele kaldale logisevate vankrirattaste rehve. «Kui vihma ei tule, siis on kogu jõgi paari nädala pärast kuiv,» ennustasin Lillianile.

Teisel pool ülekäigukohta oli metsane maa-ala, kus vaevalt veel üheski täiskasvanud puus voolas elumahl. Eelmiste aastate tulekahjud olid siin hävitanud peaaegu kogu kasvava metsa ning jätnud enesest järele tuulemurdude segadiku. Teed mööda ei olnud viimasel ajal keegi liikunud, vähemalt mitte pärast märtsikuud, mil kariloomad ja reed olid heinamaadelt tulnud. Tõllal oli tuulemurdusid katnud kahe või enama jala paksune lumi ning loomad ja reed olid neist üle pääsenud, tundmata peaaegu üldse nende olemasolu. Nüüd aga tuli iga mahalangenud puu kirve abil kõrvaldada, enne kui vanker läbi pääses, ja ma süütasin vankri kõrvale lõkke, rakendasin hobused lahti, jätsin Lilliani lõkke eest hoolitsema ning läksin ise tuulemurdudest teed läbi raiuma.

Puud olid kuivad ja kõvad, metsa kohal rippus keskpäeva lämmatav palavus, ja kui ma peatusin, et hinge tõmmata ning puhata, laskus mu palja naha igale ruuttollile kiiresti pool tosinat sääske. Ma raiusin mahalangenud puid, kirusin endamisi tulekahjusid, mille tõttu nad olid maha langenud, kirusin sääski ja peaaegu kahetsesin ajet, mis oli meid toonud sellele süngele ja ebasõbralikule kõnnumaale. Ent kaks tundi hiljem, kui ma tulin tagasi vankri juurde, ununesid sääsed ja tuulemurrud. Mu huulil oli vile, kui ma Veasy vankrisse tõstsin.

Oli hiline õhtupoolik, kui ma peatasin vankri haabade ja pajudega kaetud tasase maa-ala, meie tulevase kodupaiga serval. Chilcotinis võis tollal veel igaüks valida enesele mõned aakrid maad, ehitada onni, künda üles aiamaa ja jätta seadusliku omandiõiguse üle muretsemise edaspidiseks. Olgugi et ükski valitsusasutus niisuguse asuniku õigusi ei tunnustanud, oli neil kõigi teiste kohalike elanike silmis seaduse jõud. Silmitsedes ülalt vankriistmelt poolt tosinat aakrit maad, mis mu ees avanes, pidasin iga ruuttolli sellest niisama kindlalt omaks, nagu oleks mul taskus olnud omandiõigust kinnitav, allakirjutatud ja pitseriga varustatud dokument.

See maa oli meie oma, meil tuli see puhastada, künda ja seemendada. Meil tuli siia ehitada maja ning teha seda nii kiiresti, kui oli võimalik palke lõigata ja metsast välja vedada. Sellest hetkest peale, kui vankrirattad lakkasid pöörlemast, oli see maa meie oma, meie oma täna ja homme, läbi aastate, nüüd ja igavesti, aamen.

Ma hüppasin vankriistmelt maha, vehkisin ühe käega sääski eemale ja püüdsin teist kasutada trampivate hobuste lahtirakendamiseks. «Meid ei võeta siin just eriti hästi vastu,» ütlesin hapukal toonil Lillianile.

Kuid tema oli liialt tegevuses, et minu nurinale tähelepanu pöörata. Ta askeldas ringi nagu usin orav ja kogus pehastunud puid suitsulõkke jaoks, mis siin oli hädavajalik asi.

Kui Lillian nüüd kevadel istub köögilaua äärde, et koostada nimekirja toiduainetest ja muudest tarbekaupadest, mida meil aasta jooksul vaja läheb, ei jäta ta kunagi üles märkimata peaaegu kõikvõimalikku sorti ja laadi putukatõrjevahendeid. Tollal aga, kui me neid võib-olla kõige rohkem vajasime, kui meil puudusid isegi aken ja uks, mida enesekaitseks sulgeda, ei olnud meil mitte midagi. Ainus käepärane vahend võitluseks sääskede vastu oli lämmatav, silmi vett jooksuma panev suits, mis pilvedena kerkis lõkkest. Üsna vaieldav on, kumb kahest pahest oli suurem — kas sääsed või see suits.

Perekonna kolmandal liikmel oli sellele küsimusele oma vastus. Ehkki Lillian võis Veasy maha panna lõkke tuulealusele küljele, oli tema seal paigalhoidmine hoopis omaette probleem. Niipea kui Lillian selja pööras, roomas Veasy lõkkest eemale sääskede suminasse. Et Lillianil tuli mind abistada vankri tühjendamisel, aidata telki üles lüüa ja samal ajal ka alustada õhtusöögi valmistamist, siis otsustas ta mõistlikul kombel, et vähemalt esialgu peab poiss ise olema oma õnne sepp. Kui ta eelistab suitsule sääski, siis võib ta neid saada.

Õositi on Briti Kolumbia sisemaal tavaliselt lühike aja-

vahemik, mil sääsed tõmbuvad tagasi oma samblasse ja rohtu, võib-olla selleks et puhata ja koguda jõudu koiduaegseteks uuteks rünnakuteks. Kuid igal reeglil on omad erandid ja üks neist ilmnes siin. Veel kaua pärast seda, kui laagrilõkkest olid järele jäänud ainult hallinevad söed ning me olime tõmbunud telki ja sidunud selle hõlmad kokku, lootes rumalal kombel, et telk mingil viisil suudab vaenlasi väljas hoida, lamasime virgelt ja kuulasime vastu telgiriidet pörkavate sääskede tiibade suminat. Sääskede pirin ei ole palju parem kui nende hammustused ja pealegi õnnestus nii suurel hulgal neist sisse pääseda, et öö lämbusest hoolimata olime sunnitud pea ja käed teki all hoidma.

Tol ööl ei maganud me kuigi palju. Sel ajal kui Lillian lamas ärkvel ja püüdis Veasyl tekki peal hoida, ei lasknud mind uinuda teine tõsine probleem. Väljast kostis hobusekuljuste kile närviline kõlin.

«Hobused,» pahvatasin ma järsku ja hüppasin istukile. «Sääsed ajavad hobused hulluks.»

Ma olin kõik viis hobust kammitsenud ja rohtu sööma lasknud, vaevumata ühte neist kõide panna. Nüüd kostis kusagilt eemalt metsast nende kuljuste kõlin ja see ei olnud rütmiline heli, mida tekitavad rahulikult söövate hobuste kuljused, vaid kime kilksumine, mis näitas, et hobused olid pidevalt liikvel.

«Kui nad peaksid teerajale välja jõudma...» pomisesin murelikult, süütasin taskulambi ning vaatasin Lillianile otsa. Ja tema teadis hobustest küllalt palju mõistmaks, mis mind rahutuks tegi. Kui hobused satuksid vankrirajale, oleksid nad koidu ajaks miilide kaugusel ning nende leidmiseks ja tagasitoomiseks võiks kuluda kaks päeva või kauemgi.

See mõte tõi mind teki alt välja. «Ma parem lähen neile järele, enne kui on liiga hilja, ja panen nad niikauaks kõide, kui valgeks läheb.»

Lillian tõusis samuti. «Mul on ka niisama hea väljas lõket teha kui siin tukkuda püüda.» Ja ta hakkas riietuma.

Ma raputasin pead. «Jäta lõke minu hooleks. Nad panevad si seal väljas elusalt nahka.» Ja ma avasin telgihõlmad.

Koiduni oli veel paar tundi aega ning lõpule kalduv öö oli niiske ja kottpime. Pärast telgihõlmade avamist muutus sääskede pirin üha tugevnevaks lakkamatuks suminaks.

Hobusekuljuste kõlin kuuldus nüüd nõrgemini. Kümme või viisteist minutit tagasi oli see kostnud läänest, nüüd aga kandus lõuna poolt minuni veel mõni üksik kilks. «Nad jõudsid vankriteele!» hüüatasin.

Iga hobune, kes on harjunud kammitsaga, nagu seda olid meie omad, on suuteline edasi liikuma neli miili tunnis, kui ta on selle endale eesmärgiks võtnud. Kuljuste kõlina järgi otsustasin, et nad on laagrist juba kahe miili kaugusel lõuna pool.

Lillian tõstis maast taskulambi. «Võta parem see ja mine neile järele, mina teen lõket.»

Mina ütlesin: «Mul ei ole lampi vaja. Vähemalt mitte nii hädasti kui sinul lõkkematerjali leidmiseks.» Ma võtsin vankrist päitsed ja kadusin pimedusse.

Teisel pool jõge huikas kuuse otsas öökull. Mõni sekund hiljem kostis sealtsamast jänese piiksumine. See oli lõputu draama, mis seal kuusikus etendus, seda oli kõnnumaal mängitud sellest ajast peale, kui kõnnumaa üldse olemas oli. Ajuti, võib-olla päikesetõusu ja päikeseloojaku vahel, võis püsida relvarahu, kuid seda rikuti alatasa. Uhuu, uhuu! Nüüd ei kostnud see kuusiku poolt, vaid telgi tagant mändide otsast. Mustast taevast mu pea kohal kuuldus jõe poole suunduv tiivasahin. Ma peatusin hetkeks ja kuulatasin, kuidas kaks öökulli saagi pärast tülitsedes kriiskasid. Siis unustasin kähku öökullid ning jänese saatuse ja asusin mõtlema omaenese probleemidest.

Idakaar hakkas halliks tõmbuma, kui ma hobustega tagasi jõudsin. Ma sidusin nad lõkkest allatuult paplite külge ja laskusin siis Lilliani kõrvale puunotile. Me istusime kõrvuti seal suitsus, meil ei olnud teineteisele midagi öelda ja me ei teinud muud kui ainult vaatasime, kuidas hall andis maad õrnale roosinupuroosale. Roosa värvus muutus kuldseks ja siis äkki hoovas puulatvadele päikesevalgus. Õhk jäi väga vaikseks ja suits kerkis otse üles. Nüüd oli sääskedel võimalik ägedalt rünnata.

Siis katkestasin ma veidi kibeda tooniga ja pooltõsiselt vaikuse. «Tead, Lillian, mul on niisugune imelik tunne, et jumal võib-olla ei taha meie siinolekut.»

Lillian pöördus puunotil. Ta vaatas mulle kindla pilguga otsa ning ütles kogu oma vaimusügavusega ja iga sõna tõsiselt mõeldes rahulikult toonil: «Võib-olla ta lihtsalt paneb meid proovile, et näha, kas me oleme väärt siia jääma.»

Me pidasime sellele sääseööle vastu, samuti nagu me pidasime pärast seda vastu paljudele teistele katsumustele, mis meid tabasid, kui me püüdsime enesele elatist teenida sellel saja viiekümne tuhandel aakril kõnnumaal, mis on nii kaua meie kodu olnud. Pilku tagasi heites oleme mõlemad täielikult üksmeelel selle suhtes, et tolle esimese öö piinarikastel

tundidel oli hetki, mil me lebasime pärani silmi ning mõtlesime ühte ja sama mõtet: kas enesele elatise hankimiseks ei ole siis tõepoolest olemas ühtki kergemat viisi? Ent kui laagrilõke lõõskas ja tõusev päike metsa kuldas, tõmbasime mõlemad sügavasti hinge. Siin me olime ja siia me tahtsime jääda. Ja siin, kui higi ja vaev seda võimaldasid, tahtsime maale tagasi anda osa metsloomadest ja teistest loodusrikkustest, mis tal olid olnud Lala lapsepõlves.

Neljas peatükk

«Alt ära!» hüüatas Lillian, kuid kangekaelne puu ei mõelnudki kukkuda.

Puude langetamisel oli tarvis hoolikas olla. Kui nad langesid üle mõne madala veeuurde, siis murdusid nad pooleks ja läksid raisku. Seda ei võinud me endale lubada. Kui aga saetele jäi vajalik vastulõige tegemata, siis vajusid nad saele peale ega lasknud seda välja tõmmata. Ja kui nad ei olnud kuhugi poole kaldu ning seisid nõorsirgelt, siis oli võimalik neid täielikult läbi saagida, ilma et nad ikkagi oleksid maha langenud.

Just niisugune oli ka see puu, mille kallal me parajasti vaeva nägime. Saetee oli jõudnud vastulõikeneni, kuid puu oli ikka veel püsti. Lillian seisis kannust mõne jala kaugusel, hingeldas veidi, pörnitses üles latva ja imestas, mismoodi see puu veel seista sai. Ja Veasy oli mitu niisuguse puu pikkust eemal, kindlalt väljaspool hädahoitu, ning pörnitses samuti puud, mis ei tahtnud maha langeda. Mina olin kümne jala pikkuse teiba vastu puutüve toetanud, lükkasin ja ähkisin ning pidasin kogu aeg silmas saeteed, lootes, et see mõne võrra avaneb ja ma saan sae välja tõmmata.

Teivas libises puukoorel ja ma pidin peaaegu näoli maha kukkuma. Tasakaalu tagasi saanud, surusin teiba veidi kõrgemal ühe oksa alla, hingasin sügavasti sisse ja lükkasin kõigest jõust.

«Alt ära!» hüüatas Lillian uuesti. Nüüd nägin, et lõpuks ometi hakkas saetee avanema, tõmbasin sae välja ning jälgisin, kuidas puu prahvatas just sinna, kuhu me olime tahtnud ta langetada.

Lillian tuli minu juurde, laskus puutüvele istuma, pühkis valguse peoga otsaesist ja küsis: «Mitu meil veel tarvis on?»

Ma panin kuue jala pikkuse sae maha ja istusin tema kõr-

vale. «Minu arvestuse järgi on sellega kokku nüüd neliküm-
mend viis käes.» Ma kratsisin kukalt ja jätkasin: «Kui arves-
tada kaksteist iga seina jaoks ja kaks katusepärliniteks, siis
peaks viiekümnest piisama. Palgid on head, sirged nagu noo-
led ja kõlisevad nagu hõbedollarid ega lähe otsast peenike-
seks nagu mõne maja seinas, mida ma olen näinud.»

«Küll mul on hea meel, kui viimane puu maha saab,» ohkas
Lillian.

«Minul ka,» muigasin mina. «Siis sa ehk viskad need vanad
tunked minema ja paned jälle seeliku selga. Tunked on teh-
tud meeste, mitte naiste jaoks. Kas sa seda ei teadnud?»

Lillian mossitas huuli. «Kui palgid on seinas, katus nende
kohal ja majal vähemalt üks aken, alles siis võtan tunked
seljast ja hakkan jälle mõtlema seelikule ja pluusile.» Siis
puhkes ta naerma. «Eks ma näen ikka vist kole välja küll!»

«Kui mitte arvestada seda vaiku, millega sa oled oma otsa-
esise kokku määrinud, ja sääskede tapmise jälgi põskedel ja
lõual, ei ole su väljanägemine hoopiski halb. Tegelikult,»
kinnitasin talle, «vaik või mitte vaik, sääsed või mitte sääsed,
minu arvates on su välimus väga hea.»

«Vaik!» Lillian tegi grimassi. «See vaik ei meeldi mulle
mitte põrmugi. Saag ja kirvevars on ka üleni sellega koos.
Ja palgile ei saa minutiks puhkama istuda, ilma et ennast sel-
lega ära ei määriks.» Ta hüppas äkki püsti, vaatas ringi ja
hüüatas: «Veasy! Kuhu see poiss on enese peitnud?»

«Tal pole viga midagi.» Ma olin Veasyl silma peal hoid-
nud. «Ta on seal selle vana mahalangenud puu taga. Ta lei-
dis oravapesa ja püüab nüüd auku nii suureks teha, et ora-
vale järele pageda. See peaks teda mõnda aega pahandustest
eemal hoidma.»

Kui ma oleksin oma tahtmist saanud, siis oleksid puud
majapalkide tarvis langetatud kirvega, mitte raske saega. See
oli kahemehesaag — vähemalt juhul, kui oli tegemist puude
langetamisega. Selle valmistajad ei olnud ette näinud, et seda
kasutatakse kuidagi teisiti kui kahe mehe vahel käepidemetest
edasi-tagasi tõmmates. Ükski naine, eriti veel niisugune, kes
täies rõivas kaalus ainult saja viieteistkümneme naela ümber,
ei olnud kindlasti mitte selle sae kasutajaks määratud. Ent
kui tegemist oli Lillianiga, ei saanud ma alati oma tahtmist;
küll aga läksid asjad väga sageli nii, nagu tema tahtis.

Majaehitusmaterjalist meil puudust ei olnud, sest metsas
leidus peaaegu kõike, mida me vajasime. Tarvis oli ainult
minna ja võtta. Ma arvestasin, et kirvega raiudes saan puud
palju kiiremini maha kui üksi saagides. Kuid Lillian ütles:

«Kasuta saagi ja mina aitan ka.» Tema kangekaelne loogika
oli: «Kahekesi saagides saame puud kiiremini maha.»

«Muidugi saame,» nõustusin mina. «Aga puude mahavõt-
mine kuue jala pikkuse kahemehesaaga ei ole naiste töö.»

«Miks mitte?»

«Noh, saagimine ei mõjuks su seljale kuigi hästi.»

Otsustav vastus oli: «Ma tahan katust pea kohale, ja mida
rutem, seda parem.»

Niisiis langetasime koos puid ja saagisime neid vajaliku
pikkusega palkideks. Siis vedasin ma palgid hobustega met-
sast välja virna ja me asusime neid koorima.

Veasy — see nimi on minu perekonnas traditsiooniline —
oli veendunud, et ka tema peab koorimisest osa võtma, nii
me siis varustasime ta nööri lihunikunoaga, mis ei lõiganud
õieti rasvagi, ja ütlesime talle, et lasku käia. Minut või paar
kraapis ja rebis ta agaralt ja püüdlikult koort, kuid tüdines
siis kõigest sellest, marssis sipelgapesa juurde ja hakkas
kepiga selle elanikke tülitama.

Ükskõiksetena kõige muu suhtes peale onni võimalikult
kiire valmistaamise tunnustasime ainsa kellana päikest. Me
alustasime tööd varsti pärast selle tõusu ja panime tööriistad
kääst alla, kui see oli loojunud. Me lõõtsutasime, hin-
geldasime ja higistasime, me tõstsime rasked toored palgid
üksteise peale ja tegime nende jaoks mugavad õnarad, nii
et nad lasusid tihedalt üksteisel.

Mõningate tänapäeva majadega võrreldes oli see esimene
onn võib-olla primitiivne eluase, kuid pärast telgi tolmu ja
suitsu ning sääskede vahetpidamatuid rünnakuid oli see meie
 jaoks küllalt hea. Kuus päeva pärast seda, kui olime alusta-
nud palkide lõikamist, seisid neli valget ja vaigust seina päi-
kese käes. Nüüd tuli paigale panna katuse harjapärliinid
ja kattematerjal. See tehtud, tõin vankriga mulda ja laotasin
selle kaheksa tolli paksuse kihina katuse poolekslõhestatud
lattidele, tagades sellega onnile suveks maksimaalse jaheduse
ning talveks samaväärse soojuse. Lillian raius ja kooris pee-
nikesi sirgeid männivarbu ning mina naelutasin need seina-
palkide vahele. Kahekesi saagisime sisse kaks aknaauku ja
ühe ukseava, panime aknad ja ukse ette, täitsime praod
saviga, astusime mõned sammud eemale ja jäime uhkustun-
dega oma kätetööd imetlema. Esimesest sääseööst oli möödas
kümme päeva ja nüüd oli meil maja, milles elada. See oli
kaheksateist jalga lai ja kakskümmend neli jalga pikk, ja
ehkki selle põrand oli kõvakstambitud mullast, oli meil nüüd
võimalik ust ja aknaid sulgeda ning ennast putukate tähele-

panuavaldustest vabastada. Ja ükskõik kui äge talvetorm väljas möllas, nende nelja tugeva seina vahel olid kõik kaitsitud ja soojas.

«Ükskord, kui meil on rohkem raha,» töötasin, «toon Riske'i jõelt laudu ja teen korraliku põranda.» Ent see «ükskord» oli veel mitme miili kaugusel.

Kui onn oli valmis ehitatud ja me olime sinna sisse kolunud, ootas meid veel üks hädavajalik töö, enne kui meil oli võimalik tõelist rahu saada: meil tuli ehitada mingi tara, mis tõkestaks hobuseid ega laseks neid kaugele uitama minna. Hobused olid meile esimesest päevast peale muret teinud. Nad olid sündinud ja kasvanud lõunapoolsetel avakarjamaadel ning neil näis olevat vähe sümpaatiat siinsete metsade vastu, kus neid piinasid sääsed ja kärbsed, eriti õelalt aga mustad buldogpärnad, kes olid peaaegu herilasesuurused ja nahale laskudes hammustasid asjatundjate väite kohaselt iga kord ära kaks untsi liha.

Pärast oma esimest põgenemiskatset olid hobused veel kaks korda üritanud siitmailt lahkuda. Teise katse ajal sain ma nad kätte onnist seitse miili lõuna pool, kuid tookord läksid nad mööda Riske'i jõele viivat teerada ja nende leidmine ei teinud mulle eriti suuri raskusi. Viimast korda deserteerides aga olid nad juba maalt välja pääsemas, enne kui ma peaaegu hingetult ja surmväsinult neile lõpuks järele jõudsin.

Tol hommikul ei olnud koidu ajal kuulda kuljuste kõlinal. Mul oli saanud harjumuseks veel enne tuletegemist astuda koidikul onnist välja ning kuljuste kõlina järgi määrata kindlaks hobuste asukoht. Seekord aga ei kuulnud ma midagi muud kui oravate ninatarka vadistamist ning harvemini sekka kõrgel Meldrumi järve kohal tiirutava ja oma teleskoopiliste silmadega valvsalt all vees liikuvaid hiidteibe jälgiva kalakotka hääletsusi.

Ma läksin tagasi onni, tegin pliidi alla tule, panin kohvipoti tulele ja ütlesin Lillianile, kes parajasti just und silmist hõõrus: «Nad on jälle kadunud. Aga nad ei või olla väga kaugele jõudnud. Kui ma nüüd kohe lähen, siis võib-olla jõuan nendega kohvi valmisaamise ajaks tagasi.»

Ma hakkasin mööda vankriteed lõuna poole minema, algul kiiresti kõndides, siis veelgi kiiremini sörkides. Mul olid kolmed päitsed vööle seotud ja mu hobusejälgi otsiv pilk oli maa külge naelutatud. Kolm miili onnist eemal hakkas mulle pikkamööda ja ebameeldivalt koitma, et seekord ei olnud hobused lahkunud mööda teerada, vaid olid nähtavasti võt-

nud mingi hoopis teise suuna. «Aga missuguse suuna?» Vöötorav, kes istus minust kolme jala kaugusel kivil, põsed mõttelikult käppade vahel, heitis mulle kiire pilgu, kuid ei öelnud selle kohta midagi.

Ma sörkisin tagasi onni juurde ja raputasin pead, kui Lillian tuli uksele, pilgus ärev küsimus. «Nad on läinud.» Ja ma lisasin tuimalt: «Me oleme jalamehed.»

Lillian oskas alati näha elu helgemaid külgi. «Nad peavad olema kusagil lähedal, muidu oleksid sa kindlasti teel nende jälgi näinud.» Ta astus õue ja jäi kuulatades seisma. «Võib-olla on nad ainult veidi maad eemal ja seisavad paigal. Kui me mõlemad hästi teraselt kuulame, võib-olla kuuleme siis kuljuseid.»

Nii ma siis kuulasin hästi teraselt ja Lillian kuulas hästi teraselt ning Veasy, kes taipas, et teoksil on midagi tähtsat, tuli onnist välja, paljas nagu porgand, sest Lillian ei olnud teda veel riidesse pannud, ja kuulas samuti hästi teraselt. Kuid kuljuseid me ei kuulnud.

Püüdes oma muret varjata, ütlesin hooletult: «Hobused ei oska lennata. Ükskõik kuhu nad on läinud, igal juhul on nad onnest jäljed järele jätanud.» Pliidil lõhnav kohv juhtis mu tähelepanu asjaolule, et ma olin näljane. «Tee meile kuhi pannukooke, nii umbes kaks tosinat tükki. Ja prae pool tosinat villu peekonit ka. Mul on kõht nii tühi, et võiksin vist keedetud roti nahka pista.»

Hommikust söönud, sidusin uuesti päitsed vööle ja suundusin metsa, et umbes miili kaugusel teha suur tiir ümber onni. Ring oli peaaegu täis saamas, kui ma leidsin jäljed. Need olid minu arvates tehtud tükk aega enne koitu. Hobused olid läinud hanereas, nagu neil tavaliselt on kombeks, kui nad on teel kuhugi kaugele. Nüüd, kus jäljed mulle teed näitasid, tuli mul tempot aeglustada ja kaanina nende küljes minni olla. Kui ma nad silmist kaotasin, tuli mul võib-olla tund või kauemgi otsida, et neid taas leida.

Hobused olid läbi tiheda männiku itta läinud. Kui nad samas suunas edasiliikumist jätkasid, siis pidi lõpuks nende teed tõkestama Fraseri jõgi, kuid see asjaolu mind ei lohutanud, sest iga tiivulise olendi jaoks oli jõgi vähemalt neljakümne miili kaugusel, tiibadeta ränduri jaoks aga poolteist korda nii kaugel.

Minu ees olid nüüd väikest järve ümbritsev papliviirg. Ma jäin seisma ja kuulatasin, lootes, et hobused on võib-olla jooksmiseks peatuse teinud ja siis jäänud rohtu sööma. Kuid miilide kaugusel minu ümber ei kõlisenud ükski hobusekuljus,

vähemalt mitte niisugune, mida ma oleksin kuulnud. Ainult paplite lehed värisid ja nende sahin kordas mulle: «Sul ei ole enam hobuseid, sinul ja su naisel ja lapsel, kes jäid üksi onni. Hobustel on rohkem mõistust kui sinul. Nad ei taha selle maaga tegemist teha.»

Hobused olid veest viiekümne jardi kauguselt möödunud, ilma et nad oleksid jooma läinud. See ainult kinnitas asjaolu, mida ma olin juba oletanud: nad olid kunagi öösel teele asunud ja veest võib-olla enne koitu möödunud, nende kõhud olid täis, neil ei olnud janu, ainult kõigevägevam teadis, kus nad praegusel hetkel võisid olla, ja tema seda mulle ütleva ei tulnud.

Ma lahkusin jälgedelt, tungisin paplite vahelt läbi ja tegin täistiiru ümber järve, pilk suunatud tema mudasele kaldajoonele. Hobusejälgi seal küll ei olnud, see-eest aga leidus teisi, sõrgadest jäänud jälgi. Algul arvasin, et pool tosinat hirve on järve ääres joomas käinud, ja seda viimase tunni aja jooksul. Kuid ei, need jäljed oli teinud üksainus hirv, minu arvates kolme-nelja-aastane isasloom. Võib-olla elutses see hirv ümbruskonna metsades ning käis siin kaks korda päevas, hommikul ja õhtul, vett joomas. Ma kortsutasin kulmu, pidades aru, kas olen veel kunagi suuteline seda järvekest üles leidma. Heakene küll, proovida ma igatahes võisin, niisiis võtsin hirvejäljed mõttes arvele, pöördusin metsa ja asusin uuesti hobuseid jälitama.

Umbes üks miil järvest ida pool kaldusid jäljed veidi kagusse, veel miil edasi aga pöördusid nad otse lõunasse. Nüüd oli mulle selge, et hobused on võtnud nõuks jõuda tagasi avakarjamaadele ja kui mul ei õnnestu neid enne kinni püüda, siis jõuavadki nad sinna.

Suurte mändide vahel, kus kasvas lopsakas rohi, oli mul võimalik edasi liikuda kiire sammuga, võib-olla kolm miili tunnis. Peale mahatallatud rohu ei olnud mulle seal vaja mingeid teisi jälgi. Seevastu haavavõserikes ja noorte mändide tihnikutes, kus maapind oli liivane ja paljas, oli raske üldse mingeid märke näha. Seal tempo aeglustus, sest ma ei julgenud riskida jälgede kaotamisega.

Mitu miili olin ma nüüd onnist eemal? Raske küsimus, kuid pilk tublisti läände kaldunud päikesele ütles mulle, et neid miile võis olla terve tosin. Aga Lillian ja Veasy? Nojah, Veasy oli veel liiga noor, et muretseda plehkupannud hobuste pärast ja tunda muret selle üle, kas ta isa neid jälitades metsas lootusetult ei eksiks. Kuid Lillianiga oli teine lugu. See naine mõistis, kui petlik võib ääretu mets mõnikord olla. Ta

teadis, et kui päike loojub ja öö muudab kõik teistsuguseks, siis on kerge otseteelt kõrvale sattuda ning võib-olla hakata ühes kohas ringi tiirutama, tegemata vahet ida ja lääne, põhja ja lõuna vahel ning püüdmatagi seda teha. Kui inimene on sügavas metsas eksinud ja eksib kogu aeg üha rohkem, siis lahutab jahedat mõistlikkust üksainus lühike samm palavikulisest paanikast. Inimest haarab just nagu mingi meelelus, kord joostes, kord lamapuule komistades ja näoli maha kukkudes tormab ta suunale tähelepanu pööramata üha edasi, kuni kehaline ja vaimne kurnatus on lõpuks täielik ning puudub niihästi tahe kui ka jõud veel ühte sammu edasi minna.

Lillian oli kõigist niisugustest asjadest teadlik ja ma ei kahelnud, et päikeseloojakul seisab ta väga vaikselt onni uksele ja kuulatab teraselt, kas ei kosta hobusekuljuste lähenev kõlin, oksarao murdumine minu jala all või saapa kopsatus vastu lamapuud. Ja mure, mida kõik see talle teeb, jääb paljudeks päevadeks tema silmadesse.

Ma ronisin järsule kivisele seljakule, laskusin teiselt poolt alla ja tardusin äkki paigale, sest viiskümmend jardi eemal kuusetukas ilmus nähtavale suur tume kogu. Üks tööhobune oli tumepruun, peaaegu must, ning see kogu seal kuuskede vahel oli samuti tume ja niisama kõrge kui meie hobused.

«Seal nad on,» hüüatasin kergendustundega. Kuid tegelikult ei olnud see üldse hobune, vaid ainult vana põdralehm, kellel ei olnud vasikat kannul. Põder seisis seal tervelt kümme sekundit, pööras siis pea minu poolt ära, tõmbas kõrvad liidusse ja kadus kuusikusse. Ainult tema sõrgade juhuslikud kopsatused vastu lamapuid näitasid mulle, kuhu ta suundus.

Päike oli veeremas, kui lõpuks kaugelt kostis kuljuste kõlin. Ma peatusin ja kuulatasin veendumaks, et mets ei vea mind ninapidi ja et ma hobusekuljuste asemel ei kuule hoopiski mõnda lendoravat. Lendorava kiledad hääletsused meenutavad mõnikord kauge kella helinat.

Jõudnud veendumusele, et tegemist on ikka tõepoolest hobusekuljustega, pistsin jooksu. Hobused sõid ühel väikesel aasal rohtu ja tõstsid minu lähenedes küll korra üles, kuid langetasid need jälle kiiresti, kui nägid, kes tuleb. Üks hobune oli kammita purustanud ja tema kahtlemata oligi juht, kes oli teised nii kaugele toonud. Ma vabastasin kõik hobused kammitsatest, panin need ühe hobuse kaela, võtsin siis kolm ülejäänud hobust ja sidusin kaks neist järgemisi selle hobuse järele, kelle seljas ma kavatsesin ratsutada. Siis hüppasin hobuse paljale seljale ja heitsin pilgu päikesele, millest tegelikult oli veel järele jäänud ainult loojakukuma.

Et tunni aja pärast pidi saabuma pimedus, siis alustasin kiiret traavi loode poole, sest sellest suunast kinni pidades lootsin varem või hiljem jõuda jõeni.

Oli kottpime, kui ma onni juurde tagasi saabusin. Veasy oli juba kolm tundi või kauemgi maganud, kuid Lillian seisis väljas, uksest mõne jardi kaugusel, ja kui ma enese hobuse seljast peaaegu tema jalgade ette maha libistasin, kuulsin teda sosistavat: «Jumal tänatud, et sa tagasi oled.»

«Ega sa ometi ei muretsenud?» küsisin mina naljatoonil, kallistasin ja suudlesin teda. Kui üldse leidub momente, mil lal mehe ja naise vahel on midagi sellist ette nähtud, siis see oli küll niisugune moment.

«Natuke muretsesin,» tunnistas Lillian.

«Muretsemiseks ei olnud mingit põhjust. Ma lihtsalt õppisin veidi neid metsi tundma. Ja ühe väikese järve leidsin ka.» Siis töötasin tõsisema häälega: «Saagu mis saab, aga hommikul hakkame tara ehitama.»

Hobusekarjamaa küsimus lahenes kiiresti. Onnist kakssada jardi allavoolu suubus jõgi kahesaja aakri suurusse järve. Järve teises otsas oli, nagu ikka, lagunenud kopratamm, mille kaudu jõgi nirises järgmisse, mõnisada jardi eemal olevasse järve. See Meldrumi-nimeline piklik järv paikneb põhja-lõuna sihis ja pool miili jõe suubumiskohast eemal teeb tema kallas märgatava käänaku ida poole. Me ehitasime onni juures oleva järve ja selle käänaku vahele latt-tara ning eraldasime niimoodi sada viiskümmend aakrit head hobusekarjamaad. Ka siin me lihtsalt võtsime, mida meile oli vaja, tundmata muret, kas meil oli seaduslikku õigust seda teha. Nüüd on see tara kakskümmend seitse aastat omal kohal seisnud ja suviti söövad meie praegused hobused ikka veel samal karjamaal.

Kui tara oli valmis saanud, oli meil võimalik hobused ööseks kammitsasse panemata jätta ja rahulikult magada, nägemata halba und sellest, kus nad võisid hommikul olla.

Viil head läbikasvanud peekonit, taldrikul seltsiks muna või paar, on väga kergesti seeditav, kui teda süüakse kord päevas, näiteks hommikueineks. Kui aga praetud, keedetud, küpsetatud või muul viisil töödeldud peekon on taldrikul kolm korda päevas, siis kaob varsti igasugune lugupidamine sea-liha vastu. Rohkem kui kaks nädalat ei olnud Lillian saanud toitu valmistada millestki muust. Isegi mitte laanepüüst või jäneseist. Töö oli nõudnud peaaegu iga minuti meie ajast ja

küttimiseks ei olnud seda üle jäänud. Nüüd aga oli meil kodu ja hobustel oli karjamaa. Ja mina olin peekonist tüdinenud, Lillian oli peekonist tüdinenud ning isegi Veasy lükkas peekoniviilu kõrvale, kui see tema taldrikule pandi.

Jõudnud otsusele, et selles asjas tuleb midagi ette võtta, ütlesin Lillianile: «Sulle meeldiks tõeline praetud liha, eks ju?»

Lillian heitis pilgu riiulil seisvale poolikule peekonitükile, kirtsutas nina ja ütles: «Ükskõik mis peale peekoni.»

«Mida sa arvad hirvest?»

«Heal kuumal pannil särisev hirveliha meeldiks mulle küll. Me võiksime ühe veerandiku värskeks jätta ja teised minu pottidesse soolata. See tähendab, kui meil hirm oleks.»

«Ma tean, kust jälgi leida,» usaldas saladuse, meenutades männikus nähtud väikest järve.

Lillianile ei avaldanud see kuigi suurt mõju. «Ega ma jälgi praadida saa.»

«Võib-olla ei leia ma seda järve enam üles.» Ja jutustanud Lillianile järvest, lisasin: «Aga ma proovin tingimata. Täna õhtul lähen ühe hobusega sinna ja kui ma selle koha üles leian, siis istun paplite vahele maha ja võib-olla lasen hirve.»

«Kas mina võin ka tulla?»

Ma tegin näo, nagu mõtleksin selle üle järele, ehkki ma algusest peale tahtsin, et ta kaasa tuleks. «Ma arvan küll. Aga sul tuleb hästi vaikselt istuda.»

Lillian mossitas huuli. «Ma oskan niisama vaikselt istuda kui sina. Võib-olla vaikseltki, sest sina ei saa silmapilkugi ilma nihelemata paigal olla.»

«Saan küll, kui ma jahil olen.» Siis vaatasin perekonna kolmanda liikme poole ja küsisin: «Aga mis me Veasyga teeme?»

«Millal tal parem aeg õppida on,» ütles Lillian praktiliselt.

Me lahusime onni juurest kell viis pärast lõunat, mina oma raudja ruuna, Lillian ühe tööhobuse seljas. Lilliani hobuse laudjal ratsutas Veasy, käed ema piha ümber, jalad sadularihmadesse seotud silmustes. Aeg-ajalt sirutas ta jalad välja, lõi nendega vastu hobuse kõhtu ja kamandas: «Nõõ!»

«Kuss!» manitses Lillian. «Sa hirmutad kõik hirved ära.»

Vahepeal ei olnud sadanud vihma, mis oleks kustutanud hobusejäljed, mida mööda ma olin läinud viis päeva tagasi, ja mul ei olnud raske uuesti järve juurde teed leida. Ma sidusin hobused veest saja jardi kaugusel mändide külge, pistsin püssi magasinini viis padrunit ja lähenesin ettevaatlikult järvele, Veasyl kõvasti käest kinni hoidev Lillian selja taga.

Kogu järveke oli ühe isapardi päralt. Emalind ei olnud võib-olla kaugel ja haudus mune. Ma istusin põõsa taha ja Lillian laskus minu kõrvale. Part sõudis vastaskaldani, sirutas tiibu ja hakkas siis poolringe tehes uudishimulikult meie poole ujuma. Ta tuli peaaegu veepiirini ja jõudis meile nii lähedale, et Veasy tahtis enese Lilliani raudsest haardest lahti rabelda, vette joosta ja linnu kinni püüda.

«Ole tasa,» manitses Lillian. «Paps hakkab hirve laskma.»

Kusagilt metsast kostis kaelus-laanepüü naksutamine. Aastaaeg oli selleks hiline, sest peaaegu kõik emalinnud haudusid nüüd juba mune. See isalind aga oli tõenäoliselt lume sulamisest peale igal hommikul ja õhtul ühel ja samal puurondil istunud ning naksutanud, oodates emalindu, kes tuleks ja ta endale elukaaslaseks võtaks.

«Istu paigal.» Lillianil oli Veasyga raskusi, sest pajupõõsa taga istumine ja päikeseloojaku vaatamine ei olnud poisi arvates töö ega mäng. Palju lõbusam oli sipelgapesa lõhkuda või vees pladistada ja parti püüda.

Me olime üle tunni aja kohal olnud, kui hirv lõpuks tuli. Lillian kuulis seda mitu sekundit varem, kui mina looma nägin. Ta tõmbus äkki pingule ja sosistas: «Ma kuulsin oksa-rao praksatust.»

End peaaegu liigutamata haarasin püssi ja lükkasin padruni rauda. «Kus see oli?»

Lillian osutas üle järve. «Kusagil sealpool.»

Isahirv astus kehja sammuga paplite vahelt välja ja suundus vette. Püss kerkis mulle palgesse. Kuid päästikut ma ei puudutanud — mitte seni, kuni hirv oli põlvist saadik vees. Kustutanud janu, seisis ta seal, vaatas kaugusse ja mõtles asjadele, millele vees seisev isahirv tavaliselt mõtleb. Kahju oli nii süütut ja graatsilist looma maha lasta, aga kui ma seda ei teinud, siis võis juba järgmisel ööl mõni hunt või koiott tema eluküünla kustutada. Ja liha oli meil hädaasti tarvis.

Ma lasksin talle kuuli pähe, kui ta veest eemale pöördus, et uuesti metsa siseneda. Lillian aitas mul tema kõhult naha maha tõmmata ja sisikonna välja võtta. Siis panime maksa, neerud ja südame puhtasse jahukotti, tõstsite kere minu sadulasse, sidusime ta sinna kinni ja läksime jälgi mööda tagasi onni juurde.

Kui hirv oli nülitud ja veerandikeks raiutud ning liha onni taha kuuseokste külge jahtuma riputatud, tuli Lillianil süüdata petrooleumilamp, sest muidu ei oleks ta näinud Veasyt lahti riietada ja magama panna. Mõne sekundi pärast magas laps sügavasti, nähes võib-olla und oma radu käivatest

isahirvedest või puurontidel naksutavatest laanepüüdest.

Siis keetis Lillian kohvi, me istusime laua ääres ja rüüpasime seda pikkamööda. «Homme,» ütles Lillian, «soolan ma kolm veerandikku oma pottidesse.» Ta vaatas mulle mõtliku pilguga otsa. «Ja edasi?»

«Jahiala,» vastasin mina otsekohe. «Ülehomme paneme laagrivarustuse koormahobuse selga, läheme metsa ja vaatame järele, missugust maist rikkust need sada viiskümmend tuhat aakrit jõge, sood ja metsa meile tootavad.»

Viles peatükk

«Nad ei lõhna just eriti hästi,» ütles Lillian soode kohta, kui tuul nende lehka meie laagrisse kandis.

Mina oma sõnu niimoodi ei valinud. Ma kirtsutasin nina ja urisesin: «Nad haisevad põrgu moodi.»

Kogu Meldrumi jõe vesikond, vähemalt see osa temast, mida me seni olime näinud, haises mitmesuguses suremis- ja lagunemisastmes olevatest veetaimedest, mudast ning siin-seal mõne ligipääsmatu lombi limase veega janu kustutada püüdnud, porri kinni jäänud ja hukkunud kariloomade mädanevast lihast. Ehkki avakarjamaadel ei olnud veel rohu puudust, tulid mõned loomad sööma hernest ja hiirehernest, mis kasvas lopsakalt jõeäärsetes metsades.

Ja ma sain aru, et niisugune kahetsusväärne olukord ei muutunud enne, kui soode iga haisvat ja kõdunevat aakrit katab jälle värske jahe vesi.

«Mis pagana moodi me kõik need sood üle ujutame ja järved täidame?» Mul oli kujunenud harjumuseks paljudes asjades Lillianilt nõu küsida ja sageli andiski ta seda. Kuid seekord ta ainult raputas pead ja ütles: «Ma ei tea.»

Viimase kahekümne minuti vältel oli Lilliani tähelepanu olnud koondunud nõelale ja niidile ning Veasy kingade parandamisele. Järvedes ja jõe madalas vees sulistades tegi poiss oma jalad alatasa märjaks. Kingad ei olnud niisuguseks kohtlemiseks ette nähtud, nende õmblused pehkisid ja tallad eraldusid pealsetest. Veidi aja pärast pani Lillian nõela ja niidi ära, silmitses jalanõusid laitva pilguga ja märkis: «Ma pean proovima hirvenahka parkida ja Veasyle mokassiine teha.»

Seelik oli nüüd jälle taandunud tunkede ees. Lillian nimetas neid küll püksteks, kuid minu jaoks on tunked ikka tun-

ked, mitte midagi muud. Tunked — ehk püksid — ei sobinud Lillianile; kui tal oli seljas seelik, nägi ta välja palju naiselikum, mis oli muidugi ka loomulik. Ma pidin aga siiski tunnistama, et seelik ei ole ratsutamiseks kuigi otstarbekas ja võib-olla ka mitte mugav, ning ratsa sõites võis ta minu pärast kanda tunkesid — ehk pükse —, kui ta seda soovis.

Viis päeva olime ringi rännanud nagu mustlased, et kindlaks teha, mida meie kõnnumaine jahiala enesest kujutab. Metsloomade rajad olid meie ainsad teed, hobused meie ainsad liiklusvahendid ja telk meie ainus peavari. Iga loomaraada, millele me sattusime, esitas meile just nagu väljakutse, sest meil ei olnud vähimatki aimu, kust see tuleb või kuhu läheb. Niisiis pöördusime ja hakkasime seda mööda edasi minema ning jõudsime mõne aja pärast võib-olla väikese aasa või järveni. Kui päev oli pafajasti õhtusse jõudnud, panime hobused soorõhtu kõide ja lõime üles öölaagri. Kui aga päike ütles, et kell on ainult kaks või kolm, jätsime aasa või järve meelde ja nuuskisime ringi nagu jahikoerad, et leida uut rada, mida läbi uurida. Radadest seal puudust ei olnud.

Viimase nelja päevaga olime läbi käinud hulga maad ning näinud palju kohti, kuhu varem olid sattunud vähesed valged inimesed. Ja esimesel pilgul paistis, et mitte miski, mida me nägime, ei töotanud tulevikuks midagi eriti head. «Kii- resti me siin küll rikkaks ei saa,» avaldasin Lillianile oma salajase mõtte.

Siin olid umbes neljakümne kopratammi jäänused ilma ühegi koprata. Siin oli mitusada — või mitu tuhat? — aakrit haisvat poolkuiva sood, mis andis küll ähmast lootust, et ühte või teise kohta võib olla jäänud mõni ondatra, kuid veepuuduse tõttu ei võimaldanud ondatratel sigida püüniste seadmist õigustaval arvul. Ja meil oli mõningane hulk järvi (ka neis olid kunagi elanud koprad), mis hädasti vajasisid vett, et ulatuda oma esialgsete kallasteni. See, peale ääretu metsa enda, oligi kõik, millele meil tuli rajada teatav kindlustatus ja jõukus. Kui leidub veel tagasihoidlikumaid elualgusi, siis mina neist küll ei hooli.

Kui sood ja järved oleksid oma vee tagasi saanud, oleks ondatrate ja teiste karusloomade arv varsti suurenenud. Ehkki me mõlemad olime veendunud, et ühel päeval toome koprad Meldrumi jõkke tagasi, ei olnud meil kummalgi mingit ettekujutust, kuidas seda teha. Elusaid kopraid ei saa oksjonilt osta nagu hobust või lehma. Ja nii palju kui me teadsime, ei olnud ühtki elusat kobrast jäänud tervesse Chilcotini distrikti, võib-olla isegi mitte kogu Briti Kolumbiasse.

Kuid esialgu jätsime kobraste probleemi kõrvale ja hakkasime mõtteid mölgutama sellest, kuidas me ise oleksime saanud uuesti üle ujutada kas või paargi sood, mida jõgi oma tagasihoidlikul viisil läbis.

Asi on selles, et igasuguste metsloomade arvukuse suurendamise ainus kindel tee on sobivate elutingimuste loomine ja säilitamine. Kui niisugused tingimused on loodud ja kui peetakse kinni elementaarsetest looduskaitseõuetest, siis võib olla kindel, et kõige muu eest hoolitseb loodus ise.

Ondatranahk maksis 1931. aastal kaheksakümmend senti kuni üks dollar. Kui sood oleksid oma vee tagasi saanud, oleks neis olnud võimalik kasvatada sadu ondatraid, praegusel kujul aga ei olnud neist meile ega kellelegi teisele mingit majanduslikku kasu.

Looduses on ühed elusolendite liigid määratud toituma ja ennast alal hoidma teiste arvel. Kui Meldrumi jõe sood oleksid uuesti vee alla jäänud, siis oleksid seemnete ja mugu- latena seal veel säilinud veetaimed andnud toitu ondatratele, veelindudele ja kaladele. Nendele jahti pidades oleksid tulnud naaritsad, saarmad ja teised lihasööjad karusloomad. Kui väheväärtuslik ondatranahk maksis ainult kaheksakümmend senti, siis naaritsanaha eest võis saada viisteist kuni kakskümmend dollarit. Küsimus oli lihtsalt elutingimuste loomises ühtede jaoks, et teistel oleks toitu. Teooria ellurakendamine ei olnud siiski nii lihtne.

Kogu probleemi lahendus vahtis meile otse näkku. Vastuse sellele küsimusele andsid kopratammid. Iga suur ja väike soine jõelõik lõppes kopratammiga. Ka paljude järvede vees võis veel näha kaua tühjalt seisnud koprapesi. Ehkki pool sajandit või kauemgi oli Meldrumi jõgi olnud kobrasteta, andsid nende tammide ja pesade jäänused tunnistust sellest, et kunagi oli siin elanud täiskasvanult umbes kuuskümmend naela kaaluv näriline, kes oma töökuse ja ehituskunstiga oli oma tahte allutanud mitte üksnes jõe enese, vaid ka seda toitvad suurveed.

Miks siis mitte parandada kopratamme ja teha seda viljatut maad viljakaks! Miks mitte sulgeda tammide murdekohti ja tõkestada jõge, nagu seda olid kunagi teinud koprad. Miks mitte suunata vett tagasi soodesse ja hoida teda uuesti jõkke nirisemast. Kuid meie ei olnud ainsad, kellele jõgi pidi elatist andma. Need, kes elasid meist allpool jõeorus, vajasisid vett niisama hädasti kui meiega. Ja nende õigus vähestele olemasolevale veele oli meie omast palju suurem.

Meldrumi jõe vett kasutasid esimestena asiaadid. Üheksateistkümnenda sajandi keskpaiku kaevasid umbes neliküm-mend hiinlast kirkade ja labidatega kraavi ning juhtisid selle jõe vee liivastele terrassidele, mis asuvad veidi eemal Fraseri jõest, kuus miili lõuna pool mõlema jõe ühinemiskohast. Seal-sesse liiva katseks auke kaevates olid hiinlased leidnud kulda ning selle väljapesemiseks vajasid nad suurel hulgal vett. Lähim kättesaadav veeallikas oli põhja pool voolav jõgi, mil-lel veel puudus nimi.

Poole tosina aasta vältel suundus kogu selle jõe vesi kraavi mööda sinna, kus hiinlased kulda kaevasid. Ta vahutas uhte-rennides, kandis liiva endaga kaasa ja jättis väärtusliku kol-lase metalli rennidesse. Hiinlased kogusid selle puulusika-tega kokku, tõstsid nahkkottidesse ja matsid kotid maha, et valged mehed ega indiaanlased ei saaks neid varastada. Ja rahvas räägib tänapäevani, et üksikud kotid on veel praegugi seal, sest mõned hiina kullakaevurid surid rõugetesse ja kulla peidukoha saladus suri koos nendega.

Lõpuks oli liiv kõik oma aarded loovutanud ja rõugetest pääsenud hiinlased läksid mujale kulda kaevama. Nüüd aga olid valged mehed jõe leidnud ja selle kitsale viljakale suudmeorule silma heitnud. Kungastelt alla uhutud muld oli rammus, ja kui seda künti, siis võis see kasvatada köögi- ja puuvilja, heina ja teravilja. Mõni miil ülesvoolu, kus künkad tasandusid suureks platooks, laius tuhandeid aakreid rohu-maid. Maa ei maksnud midagi ja võis kindel olla, et aasta läbi veerikas jõgi täidab niisutuskraavid, mis kannavad vett põl-dudele. Niisiis võeti Meldrumi jõe vesi jälle kasutusele ja 1860. aasta paiku pandi jõeorus alus karjakasvatusele, mil-lega seal tegeldakse tänapäevani.

Maal, mida aasta kaheteistkümnest kuust vähemalt nelja vältel katab kolme jala paksune või paksemgi lumi, on edu-kaks karjakasvatuseks niisama vajalikud kuhjadesse või küünidesse kogutud rikkalikud heinavarud kui kevade-, suve- ja sügisekarjamaad. Karjamaad ei saa ülal pidada rohkem loomi kui heinahoidlad, mis peavad loomi varustama talvel, mil nad ei saa ise enda eest hoolitseda.

Jõeoru muld oli rammus ja teda piisas talvesööda kasvata-miseks niisama paljude hobuste ja veiste jaoks, kui paljusid suutsid toita suvekarjamaad. Kuid Meldrumi jõgi asub Briti Kolumbia «kuivas» vööndis, kus niisutamine on saagi saami-seks niisama oluline kui muld ise. 1860. aastal ja üheksateist-kümnenda sajandi esimesel poolal oli niisutamiseks vajalik vesi jões olemas. See oli seal olemas, sest ammustest aega-

dest peale oli üks kobraсте põlvkond teise järel end pühen-danud selle tagamisele, et vesi seal olemas oleks. Ehkki vee-tase hakkas alanema, kui jõest püüti viimane kobras, ei pan-nud jõeorgu elama tulnud farmerid seda järkjärgulist kahane-mist mõne aasta jooksul veel tähele. Kui jõgi märgatavalt haigestus ja suvel jätkus tema veest seal veel vaevalt ühe-ainsa aakri niisutamiseks, kus ta varem oli niisutanud poolt tosinat aakrit, siis ilmnes, et keegi ei ole suuteline diagnoo-sima tõve õiget põhjust, veelgi vähem ravi soovitama.

Haiguse juur peitus ülemjooksu järvede veetaseme alane-mises ja soode kuivamises. Nendest järvedest ja soodest päri-nes kogu vesi, mis voolas Meldrumi jõe kaudu Fraseri jõkke. Kui jõgi saab alguse jääliustikust, siis toidab teda suvel lius-tiku igijää, kui aga liustik võetakse ära ja heidetakse merre, peab jõgi kuivama. Meldrumi jõe ülemjooksul ei ole jäälius-tikke, kuid varem elasid jões koprad, ja seni, kuni nemad seal viibisid, oli jõe tervis alati korras. Alles siis, kui viimane kobraсте koloonia oli hävitatud, hakkas see halvenema.

Rutates üksteise võidu viimaseid järelejäänud kopraid püüdma, lõhkusid nii valged trapperid kui ka indiaanlased kopratamne ja seadsid oma püüniseid lõhutud kohtadesse, sest nad teadsid, et ka püüniste suhtes kõige ettevaatlikum kobras peab öösel tulema lõhutud tammi parandama ja tammi taga olevat väärtuslikku vett päästma. Ükski teine karusloom ei ole teraspüünise vastu nii vähe kaitstud kui kobras. Ta ei saa oma kohalviibimist varjata, sest tema töö reedab selle otsakohe. Kopra elutsükli põhifunktsioon on vee säilitamine ja seda funktsiooni ei saa ta täita enesest jälgi järele jätmata. Tema langetatud puude kännud annavad tema juuresolekust alati tunnistust igaühele, kes neid otsib. Üheksateistkü-mnenda sajandi viimase aastakümne paiku oli Meldrumi jõel palju püünisteseadjaid, kes hoolega otsisid just niisuguseid paljuütlevaid märke.

Kobraсте hävitamine oli siin lihtne ja lõplik. Jõest ligi-kaudu päevateekonna kaugusel elasid oma reservaatides suu-red indiaanihõimud. Valgete karusnahaostjate ahnusest kan-nustatuna käisid need indiaanlased jõe lättest suudmeni läbi, otsides värskelt langetatud puid, mis näitasid, et läheduses viibis mõni kobras. Indiaanlased ei olnud ainsad raisakullid, kes pidusöögi jäänustele laskusid. Ka valged mehed ei ütelnud ära ühestki karusnahast, mida oli kerge raha või kau-pade vastu vahetada. Varsti aga ei tulnud jõeale karusnahku hankima enam ühtegi indiaanlast ega ka ühtegi valget. Kop-rad olid lakanud eksisteerimast.

Lisaks arvukatele kopratikidele oli Meldrumi jõe ülemjooksul hulk looduslikke järvi, mis ääreni veega täidetult andsid olulise panuse jõe normaalsesse aastaringsesse voolu. Kui koprad kadusid ja nende tammid enam vett ei pidanud, kahanes jõe vool nii suurel määral, et murettekitavaks muutus niisutusvee puudus. Siis hakkasid farmerid heitma mõtlikke pilke nende ülemjooksu järvedele. Mõtetest kasvasid teod ja varsti kaevati kraavid, mis alandasid järvedes veetaset. Nõnda rööviti Peetrit, et Pauliga arvet õiendada.

Kuid nüüd olid koprasood kuivad. Vesi ei immitsenud enam pikkamööda, kuid kindlalt läbi tammide ega säilitanud ühtlast juurdevoolu järvedesse aastaajal, mil vee aurustumine on kõige intensiivsem. Ent just sel ajal vajasisid niisutuskraavid vett kõige rohkem. Vett hangiti kraavide kaudu järvedest ja seda tehti nii suures ulatuses, et kogu aasta sademed ei jõudnud eelmise suve laenu kaugeltki mitte tagasi maksta. Nüüd vaatasid tõelised raskused karjafarmeritele kõleda pilguga otsa.

Kui mina 1926. aastal esimest korda seda jõeorgu nägin, oli vee seis jões selline, et kuuest või seitsmest sealsest karjafarmist, mis loomade talvesööda varumiseks vajasisid niisutusvett, sai seda mingil määral ainult primaarse veeõiguse omanik. Ja sellelgi farmil piisas vett vaevalt lutserni põhisaaigi jaoks, ädala niisutamisest ei olnud juttugi.

Asjasse sekkusid valitsuse esindajad Maade ja Metsade Inspeksiooni Veeõiguse Osakonna töötajate näol, hindasid kurba olukorda, mõõdistasid järvi, märkisid numbraid taskuraamatutesse, vangutasid pead ja lahkusid, — kuid jätkasid farmeritelt maksu võtmist olematu vee kasutamise õiguse eest. Jõel ei olnud kahtlemata mingit puudust kohtadest, kus oleks olnud võimalik tammide taha vett koguda. Tarvis oleks ainult olnud tegutseda — kas või mõned suuremadki ülemjooksu kopratammid parandada ja kõrgemaks ehitada. Kuid karjakasvatajad olid nii ametis olematu vee üle nääkleemisega, et neil nähtavasti ei jätkunud aega vee hankimise võimaluste otsimiseks.

Niisugune oli olukord Meldrumi jõel sellel juunikuu teise poole päeval, mil me uurisime sealseid soid, et näha, mida neil on meile pakkuda, ja meie mõttesse hiilis vargsi kahtlus, kas nad veel kunagi on suutelised ülal pidama isegi väikest osa loomadest, kes olid siin elanud Lala lapsepõlves.

«Enne kui on võimalik midagi muud ette võtta,» ütles Lillian, «tuleb meil tammid parandada ja sood järvedeks muuta.»

«Ja kuidas me sinu arvates seda teeme, kui meil ei ole Veeõiguse Osakonna või farmerite eneste nõusolekut?» vastasin mina.

Lillian vaikis. Ta teadis niisama hästi kui minagi, et me ei tohtinud jõe voolu tõkestada, kui alamjooksu farmeritele ei jätkunud piisavalt vett. See oleks meile ainult pahandust kaela toonud.

Nüüd, kui me olime veetnud viis pikka päeva sadulas, rännanud piki sooservi ja metsade hirveradu, nägemata kogu selle aja vältel ühtegi karusloomajälge peale koiottide omade (neid leidis kõikjal), tegin ma kokkuvõtte: «See on lootusetu.»

Lilliani pilk oli suunatud laagrilõkke leekidesse. Äkilise aja sunnil vaatas ta üles minu poole ja lausus rahulikult: «Iric, ma ei taha, et sa kunagi enam ütleksid «lootusetu». Võib-olla ei ole meil siin kõnnumaal midagi just eriti palju. Aga ainus asi, mida meil alati peab jätkuma, on lootus.»

Kuues peatükk

Oli nii palav, et mele nahk oli higist märg isegi siis, kui me leisisime paplite varjus ega tegelnud millegagi peale oma enese mõtete. See ei olnud niiske kleepuv kuumus, mille nii sageli hajutab äikesetorm, vaid kuiv lõõsk, mis närvutas herneid ja hiireherned, imes orasheinast mahla ja muutis tema roheluse haiglaselt kollaseks ning kuivatas varte küljes valimata mustikad. Lilliani jaoks oli mustikate kaotamine tõeline tragöödia. Juunis olid nad hästi õitsenud ning rikkalikku saaki tootanud, ja kui juulis oleks kord või paar vihma sadanud, siis oleksid varred olnud täis lihavaid purpurseid marju, mida Lillian kavatses korjata ning tervelt ja keedisena talveks varuda. Kuid juulis ei tulnud vihma ja ka augustis mitte tilkagi. Üks lõputu päev teise järel, lõputute nädalate kaupa kõrvetas halastamatu päike ja see tähendas, et me pidime talveks jääma keediseta, kui me ei toonud seda konserveerituna kaubapunktist.

Kuid marjadest ilmajäämine oli ainult üks neid õnnetusi, mis tabasid Meldrumi jõge 1931. aasta suvel, mil rohtla muutus kõrbeks, lutsern tõmbus enne õitsemist pruuniks ning isegi männid ja kuused näisid olevat võimetud leidma pinnasest piisavalt niiskust oma okaste värskendamiseks.

Meldrumi jõe säng oli lätest suudmeni niisama kõrbenud

ja kuiv kui tema äärde tulevad metsloomade rajad ning samasugused olid enamasti ka ümbruskonna väiksemad järved. Ja vedelas mustas poris, mis varsti kattus kõva koorikuga, nägime palju ujulestadega varustatud jalgade jälgi, mida olid jätnud pardid ja haned, kes olid liiga noored, et lennata, liiga kohmakad, et joosta, ning liiga rumalad, et asuda teele ja minna kusagilt mujalt vett otsima. Nende jaoks ei olnud üldse mingit lootust. Nähes soodsat olukorda ja seda täiel määral ära kasutades, tulid koiotid karjadena Meldrumi jõe, et jahti pidada seal, kus jahi pidamine oli kerge. Palju oli jõesängis tol hirmsa põua suvel näha laialipuistatud pardi- ja hanesulgi.

Veelinnud ei olnud ainsad, kes mudas oma elu kaotasid. Et jõesäng ja kõik väiksemad metsajärved olid kuivad, siis uitasid rippuvate keeltega kariloomad jõekaldal ja otsisid vett. Vanade kopratammide taga oli toll või paar mudast, roiskunud vedelikku, kuid seda lahutas kuivast maast mitu jardi sügavat ja kleepuvat pori. Janust aetuna sumpasid loomad porri, püüdes pääseda selle taga olevate lompideni. Kuid paljud ei jõudnud kunagi päralt, vaid vajusid kõhuni sisse ja ei saanud enam edasi ega tagasi. Seal poris nad suridki, ehkki suremine võis kesta neli-viis päeva.

Ja kui sügisel tuli loomade kokkuajamise aeg, siis vangutas nii mõnigi farmer laastavate kaotuste üle pead ja mõtles, et kui asjaolud ei muutu, siis võib varsti tulla päev, mil tema kari ei saa enam juua mujalt kui ainult kaugest Fraseri jõest.

Kuid Meldrumi jõe haisev muda ei olnud ainus ohvrite nõudja. Teised väikesed jõed olid samasuguses olukorras ja avakarjamaadel, mida veega varustasid peamiselt madalad maapinnasüvendid, mis kevadel kogusid lumesulamisvett, muutus olukord kariloomade jaoks nii ohtlikuks, et Maade ja Metsade Inspektsiooni Karjatusõiguse Osakond tarastas paljud veeaugud, vältimaks loomade katseid vähest allesjäänud vett kätte saada ja porri kinnijäämist.

Tarastamine oli siiski ainult ajutine abinõu, mis ei lahendanud probleemi lõplikult. Traati või latte kandvad postid mädanesid aja jooksul maapinnas ning nad tuli uutega asendada. Ja mis kasu oli loomadel nende ümber olevast karjamaast, kui ainus olemasolev veevaru oli tara taga ja neile kättesaamatu?

Ainus võimalus probleemi alaliseks lahendamiseks oli koguda headel aastatel nii palju vett, et seda jätkuks halbadeks aastateks. Seda oli vaja teha ja see oli võib-olla ka võimalik. Igatahes hakkas mu ajus kujunema idee, mis algul oli

ähmane, kuid muutus seda selgemaks, mida kauem ma tema üle järele mõtlesin. Ja kui kõik oli kristallselge, rääkisin sellest Lillianile.

«Veeõiguse Osakond,» kuulutasin talle äkki. «Me kirjutame neile sellest asjast.»

«Mis asjast, kas mustikatest?» Lillian naeris ja lisas: «Mulle on mustikad pähe löönud.»

«Hea et sul neid sealgi on, metsast pole ühtegi võtta.» Ja kui Lillian oli selle peale grimassi teinud, jätkasin: «Me kirjutame neile Meldrumi jõest ja kopratammidest.»

Lilliani skeptilisus oli näost näha. «Mida teab Veeõiguse Osakond kobrastest?»

«Võib-olla pagana vähe. Aga nad peaksid midagi teadma tammidest.»

«Näiteks mida?»

«Noh, kas või seda, et mida rohkem on jõel tamme, seda rohkem on temas vett,» vastasin.

Lillian kirtsutas nina ja see ninakirtsutus rääkis ise enese eest. «Miks nad siis ei ehita meie jõe mõnda tammist?»

«Neil pole aega või huvi.»

«Milleks sel juhul kirjutamisega vaeva näha?» Lillianil oli vaidlustuju.

«Selleks, et kui nad meile nõusoleku annavad,» seletasin pikkamööda, «siis teeme selle töö ise ära.»

«Sa aru.» Lillian istus hetke väga vaikselt ja rahulikult, käed süles. Siis ütles ta: «Istu ja kirjuta neile sellest. Aga ma arvan, et see on ainult ajaraiskamine.»

Niisiis saatsin ma Maade ja Metsade Inspektsiooni Veeõiguse Osakonnale pika kirja, milles kirjeldasin Meldrumi jõel kujunenud olukorda, nagu mina seda nägin, ja rõhutasin oma veendumust, et ainus võimalus veeprobleemi alaliseks lahendamiseks on parandada jõe ülemjooksul olevad kopratamid ja ujutada sood uuesti üle. Me oleme valmis selle töö ise ära tegema, palumata kelleltki abi või tasu. Kas Veeõiguse Osakond annab sellele plaanile oma ametliku õnnistuse ja tagab parandatud tammidele mingi kaitse? Meil poleks mõtet tööd alustada, kui jõe alamjooksu farmeritel oleks õigus vee võtmiseks tamme lõhkuda, enne kui need on jõudnud oma kasulikkust tõestada.

Kiri läks tee, ja kui tuli aeg, siis saabus ka vastus. «Meie arvamus on, et teie plaani elluviimine ei mõjustaks mingil määral Meldrumi jõe aastast vooluhulka...» Siin see oli, viisakalt, lühidalt, jahedalt, ametliku kirjavahetuse üldkasutatavas igavas sõnastuses. Siin oli julgustus, mida Veeõiguse

Osakond meile andis; ent kuigi see hetkeks meie entusiasmi kärpis, ei suutnud see meid oma ideest täielikult loobuma panna. Oli veel üks allikas, kust me võisime julgustust loota, ja Lillian oli see, kes mulle seda meelde tuletas.

«Miks ei võiks sa kogu sellest asjast mister Moonile rääkida?» soovitas ta, kui Veeõiguse Osakonna arvamus oli läbi seeditud ja unustatud.

«Charlie Moonile?» Ma kergitasin kulme. «Pagana pihta, jah, Charlie Moonile.» Ma tõusin toolilt, kõndisin ukseni ja tulin uuesti tagasi. «Miks mitte?»

Charles Moon oli oru suurim maaomanik. Tema Meldrumi jõe äärne farm oli ainult üks poolest tosinast maavaldusest, mis olid laiali pillatud üle Alam-Chilcotini karjakasvatustpiirkonna. Ta kõndis veidi vaimatõmbunult, nagu see seitsmekümneenda eluaastale lähenevate meeste puhul on tavaline, eriti kui nendest aastatest viiskümmend on tehtud rasket, kuid ausat tööd. Päritolult inglase, tuli Moon Chilcotini distrikti üheksateistkümnenda sajandi lõpu eel ning asus kolmekümnedollarise kuupalga ja kosti eest tööle ühe tolleaegse karjakasvataja juures. Lähtudes niisugusest tagasihoidlikust algusest, rajas ta enesele oma eluajal miniatuurse karjandusimpeeriumi, mis 1931. aastal hõlmas umbes kolme tuhandet herefordi veist ning tuhandeid aakreid tarastatud maad. Niisuguse saavutuse eest ei võlgnenud ta tänu hoopiski mitte õnnele, vaid raskele tööle, tervele mõistusele ja heale majandamisele.

Tema valduses oli irrigatsioonilitsents, mille järgi talle kuulus esmaõigus Meldrumi jõe veele, nii et seni, kuni tema vajadus oli rahuldatud, pidid teised olema ilma veeta. Farmer Mooni poole me siis nüüd pöördusimegi, et saada julgustust, mida Veeõiguse Osakond ei tahtnud või ei saanud meile anda.

Ja tulemused olid hoopis teistsugused. «Mitte miski, mida te seal ülal ette võtate,» kirjutas Moon vastuseks, «ei saa asja siin all palju hullemaks teha. Ma olen alati uskunud, et meie praeguses täbaras olukorras on suurelt osalt süüdi Meldrumi jõe kobraste hävitamine. Minu pärast tehke, mis teil plaanis on, ja siis vaatame, kuidas see asi välja kukub.»

See vastus oli kõik, mis oli meile esialgu vajalik. Kui jõe-oru suurim maaomanik meie plaanile oma õnnistuse andis, mida rohkemat võisime siis veel soovida? Vahest ehk ainult seda, et jumal ise saadaks meile lumerohke talve või paar vihmast suve. Enne paljude talvede möödumist oli meile määratud saada nii palju lund, kui me iganes tahtsime. Vahe-

peal aga tuli meil elada. Meil tuli elada metsade andidest, ja ehkki neil ei olnud just palju anda, andsid nad heldesti seda, mis neil oli. Improvisatsioonist sai kogu meie elu alus. Me ei lasknud mitte midagi niisugust raisku minna, millest võis mingit kasu olla. Hirved pidid meid varustama mitte ainult lihaga, vaid teataval määral ka rõivastusega. Järve ääres lastud isahirve nahk rippus veel puuksal, kuhu ma selle olin visanud, et koiotid seda kätte ei saaks. See oli räpane ja haigev, seda kattis hüübinud veri ja sellel roomasid vaglad. Kuid vaglad ei saanud sellele midagi paha teha, sest kui me Lillianiga olime hirve nülkimise lõpetanud, oli nahale jäänud üsna vähe liha. Igatahes mitte nii palju, et vagel oleks kõhu täis saanud.

Lillian oli seda nahka juba mõnda aega mõtlikult silmitse nud, enne kui ta mulle meelde tuletas: «Veasyle on mingisuguseid jalanõusid vaja.» Mina ei öelnud midagi ja ainult vaatasin talle otsa, sest ma aimasin, et midagi pidi veel tulema.

Ja see tuligi aegaviitmatult. «Ma proovin seda hirvenahka ära parkida.» Lillian ütles seda nii, nagu oleks hirvenaha parkimine lihtne asi. «Ja teen Veasyle paari mokassiine.» Ka see kõlas lihtsalt.

Mina küsisin skeptiliselt: «Kas sa enne oled mõnda hirvenahka parkinud?» Ma oletasin, et ta ei olnud seda teinud.

«Ei, aga ma olen pealt vaadanud, kuidas Lala neid parkis.»

«Oh jah, Lala.» Viis, kuidas ma seda ütlesin, pani Lilliani silmades vilksatama kangekaelsuse sädeme ja ta surus lõua veidi ettepoole.

Ma tõmbasin silmad pilukile ja arutlesin: «Lala püüdis silmustega sinipüüsid ja sai neid kätte ka. Ja ta kaevab teravaotsalise kepiga välja metsiku päevalille juuri ja küpsetas neid lõkketuhas nagu meie küpsetame kartuleid.» Üks silmalaug kerkis. «Kas sa arvad, et sina saaksid silmusega sinipüü kätte?»

«Saaksin, kui oleks vaja,» sähvas Lillian.

Selle peale pakkusin ma vaherahu, öeldes: «Muidugi saaksid, aga siinkandis ei ole ühtegi sinipüüd. On ainult rabakanu ja rumalaid kuusepüüsid. Ja neid võin ma 220-lise püssiga lasta.»

«Lalal ei olnud 220-list püssi, tal olid ainult silmused.» Tulistanud minu pihta selle mürsu, leebus Lillian veidi ja naeratas. Ja et rahu jääks püsima, ütlesin: «Homme hakkame nahka parkima, just nagu Lala seda tegi. Aga sa pead mulle ütlema,

kuidas see käib, sest mina ei olnud juures, kui Lala hirve-nahka parkis.»

Tegelikult ei olnudki see nii väga raske. Kõigepealt leotasime nahka kolm päeva leiges vees, viskasime ta siis kooritud papliridvale ja kaapisime teda vanast vikatist tehtud noaga, kuni ta täielikult vabanes karvadest, lihast ja mustusest ning muutus peaaegu lumivalgeks. Siis leotasime teda veel kaks päeva kanges seebivees ja väanasime ta kuivaks. Nüüd oli nahk valmis rasvatamiseks. Lala oli selleks otstarbeks alati kasutanud sulatatud karurasva, kuid meil karurasva ei olnud ja me pidime raiskama väärtuslikku searasva.

Pärast rasva kõrvaldamist veelkordse seebivees leotamise teel võisime asuda nahka venitama. Me sidusime ta nööri-dega tugeva puitraami külge, pingutasime nööre, kuni need olid nagu pillikeeled, ja kulutasime siis terve päeva tema metoodiliseks tagumiseks lameda U-kujulise längusservalise kiviga, mis oli seotud kepi otsa tehtud lõhesse. Pärast nii-sugust kolkimist oli nahk pehme ja painduv nagu peenim samet ning valmis viimaseks operatsiooniks, suitsutamiseks. Et saada täpselt õigel hulgal õigekvaliteedilist suitsu, kaevasin madala augu, süütasin selles lõkke ja summutasin siis leegid nulukäbidega. Augu kohale püstitasime indiaanlaste telgi sõrestiku taolise ehitise, mähkisime naha selle vaiade ümber ja katsime ta sadulatekkidega. Pärast mõnetunnist suitsutamist oli nahk kuldpruun ning temast võis teha kindaid, mokassiine või kuube.

Veasyle mokassiinide tegemiseks kulus Lillianil paar päeva, kuid esimesest nöelapistest peale oli see ettevõtte edukas. «Nüüd on minu kord,» ütlesin. «Millal sa mulle ühe paari teed?» Lillian hindas hoolikalt järelejäänud nahatükki.

«Ma tahan Veasyle kindad ka teha,» seletas ta, «ja pärast seda ei jätku siit enam mokassiinide jaoks.»

«Ma lähen ja lasen veel ühe hirve.»

Lilliani pilk pöördus lihapottidele ja ta raputas pead. «Seal on veel palju liha järel. Meil ei ole praegu hirve vaja. Oota natuke, kuni meil on tõeliselt liha tarvis. Siis võid hirve lasta ja ma teen sulle ka mokassiinid.»

Lilliani kaval pea leidis kasuliku rakenduse ka hiidteibidele. Me istusime kolmekesi järve kaldal ja vaatasime, kuidas need vees kukerpallitasid. Näis, nagu tuleks veepinna iga ruutjala kohta üks kala.

«Me peame kogu oma köögivilja ise kasvatama,» otsustas Lillian äkki.

«Köögivilja?» Ma sonkisin saapaninaga maad. «Selles mul-

las ja ilma väetiseta? Võib-olla kasvaks siin mingisugune hein, aga köögivilji mitte iialgi.»

«Ja lilleaia teen ma endale ka,» jätkas Lillian rõõmsalt. «Ükski kodu ei ole kodu ilma lilleaiata.»

Selle peale puhkesin ma naerma. «Muidugi, me kasvatame roose ja orhideesid ja gladioole ja kõiksugu muud kraami ka. Vaata, isegi kui kõrgust mitte arvestada — me asume siin umbes kolme tuhande viiesaja jala kõrgusel ja aastas ei ole peaaegu ühtki kuud külmadeta, — on see muld nii lahja, et ma kahtlen, kas sul õnnestub selles kasvatada kartuleidki, vähemalt mitte palju suuremaid kui pöidlaotsi.»

Lillian pörutas jalga vastu maad. «Me kasvatame kartuleid, ja häid kartuleid pealegi. Ja porgandeid ja peete ja herneid ja kapsast. Kas sa ei saa siis aru, et see on ainult väetise küsimus?»

«Ainult väetise küsimus,» ahvisin tema sõnu järele ja jätkasin: «Esiteks oleme igast väetise ostu kohast väga kaugel ja teiseks ei oleks väetis meile tasku järgi, isegi kui seda oleks kusagilt osta. Järgmisel kevadel saame muidugi tallist veidi hobusesõnnikut, aga ...»

«Kaugeltki mitte nii palju kui vaja,» segas Lillian vahele. Siis osutas ta järve poole: «Seal on nii palju väetist, kui palju meile tarvis läheb, ja kõige paremat väetist pealegi.»

«Järves väetist?» See kõlas üsna pööraselt.

Kuid Lillian ainult noogutas. «Kalad.»

«Kalad!» Enam ei tundunudki see nii pöörane. «Pagana pihta! Kes oleks selle peale tulnud. Võib-olla on sellel asjal mõte sees.»

Lillian ei öelnud esialgu midagi, vaid lihtsalt istus just nagu oma triumfi nautides. Veidi aja pärast aga jätkas ta: «Kevadel, kui nad järvest jõkke tulevad ja ülesvoolu kudema lähivad, võime neid kotitäite kaupa välja tõsta. Ja laotada nad maha ja sisse künda. Noh, mis sa nüüd ütled, kas me saame endale peaaegu kogu köögivilja ise kasvatada või mitte?»

Ma ei olnud kunagi mõelnud hiidteibidest kui võimalikust väetisest. Lillian oli juba proovinud neid praadida, kuid see kulinaarne eksperiment oli lõppenud täieliku ebaõnnestumisega. Nende maitset ei olnud küll midagi viga, kuid nad olid nii täis väikesi kidajaid luid, et liha luudest eraldada püüdes oleks võinud nalga surra.

Järgmisel kevadel tegi Lillian nööri suure kahva, ja kui hiidteivid hakkasid ülesjõe kudemiskohta liikuma, ehitasime nende tee kivist tammid, mille keskele jätsime läbi-pääsuavad. Lillian hoidis kahva niisuguse ava ees, meie

Veasyga aga läksime veidi maad ülesvoolu ja hakkasime siis tema poole sumama, pekstes keppidega vett, karjudes ja libedatel kividel komistades, kuid kogu aeg kalaparvi kahva ajades. Kui kalad juba kuhjadena kaldal visklesid ja vingerdasid, toppisime nad džuutkottidesse, kandsime seljas võsast puhastatud veerandaakrisele maalapile, puistasime seal laiali ja kündisime sisse. Kolme nädala jooksul pärast külvi lehkas see maatükk küll hirmsal kombel, aga kui lehk oli haihtunud, hakkasid noored taimed soojust liivasest mullast päid välja pistma ja kesksuveks oli meil köögiviljaaed, mis oleks igas elukutselises aednikus imetlust ja kadedust äratanud.

Lala ei olnud kunagi hiidteibe maininud, võib-olla sellepärast, et tema ajal oli neid siin leidunud vähe või üldse mitte. Kuid tollal oli siin palju forelle. Lala seletas mulle, kuidas indiaanlased lasksid oma võrgud Meldrumi järve kitsasse ossa ja tõmbasid need järgmisel hommikul välja rasketena matsakatest punase lihaga forellidest. Hiljem, kui me naaritsate ja teiste karusloomade jälgi otsides uurisime järve rannajoont, leidsime vettinud jäänuiseid paljudest palkparvedest, mida nood omaaegsed indiaanlased olid kasutanud kalapüügil. Kõik see oli aga olnud kobraste hiilgepäevil, mil veetase oli kõrgis järvedes püsiv ning tammidel ei lakanud kogu suve vältel kiire külm vool, mis varustas kogu jõge lättest suudmeni hapnikurikka veega.

Kui koprad hävitati ja nende tammide taga püsinud väärtuslikud veevarud läksid kaotsi, muutus jõgi madalaks ja suviti kuivas suur osa tema sängist. Tema kallaste vahel ei voolanud enam selge jahe vesi ning ilma sellise vooluta ei suutnud ükski forell kuigi kauaks ellu jääda. Ja kui forellid hukkusid, siis hakkasid paljunema hiidteivid — kahtlemata selleks, et täita vaakuumi, mille forellide surm oli tekitanud.

Ühel õhtul onni ukse juures puupakul istudes ja nende asjade üle aru pidades ütlesin Lillianile mõtlikult: «Kas sa arvad, et me näeme kunagi seda päeva, kui meil on võimalik minna jõe äärde, visata õng vette ja püüda pannitais forelle?»

Lillian harjas parajasti juukseid ja seadis neid ööseks korda. Ta ei vastanud mulle enne, kui see töö oli lõpetatud, nii et ta tulemusega täielikult rahule jäi. Siis lausus ta: «Jah, kui koprad tagasi tulevad.» Ja tema hääles oli midagi nii-sugust, mis pani mind talle teraselt otsa vatama ja küsima: «Kas sa tõesti arvad, et kunagi on siin jälle kopraid?» Lilliani nägu oli surmtõsine, kui ta vastas: «Muidugi arvan. Kas sina ei arva?»

Seltsmes peatükk

Oli juulikuu teise poole palav ja pilvitu keskpäev. Veasy seisis onnist saja jardi kaugusel kuiva papli juures ja jälgis, kuidas rähn selle õõnest sisse ja välja lendas ning tõukude ja muu söödavaga poegi toitis. Äkki pöördus ta ümber ja tormas ülepeakaela onni juurde. Jõudnud ähkides ja puhkides ukseni, vaatas ta pärani silmi üle öla ja hingeldas: «Keegi tuleb.»

Metsast väljus ratsanik ja kõhkles mõne hetke välu serval, nagu ei oleks ta kindel, kas edasi tulla või metsa tagasi pöörduda. Ma lahendasin selle probleemi tema eest, viibates talle käega ja hüüdes «Halloo!» Ratsanik ütles mõned vaiksed rahustavad sõnad oma hobusele, kes äkki mind nähes oli ennast tagajalgadele püsti ajanud, ja suunas siis hobuse onni poole.

Meie külaline oli täisverd indiaanlane, keda ma ei mäletanud kunagi Riske'i jõel näinud olevat. Hiljem selgus, et ta oli pärit Anihami reservaadist, mis asus hulk miile Meldrumi järvest lääne pool. Ta kandis pakse põdranahkseid pükse ja kitsenahast kuube, mille õlgadel ja käistel olid pikad narmad. Kuub oli laitmatult puhas, välja arvatud paar vereplekki paremal käisel. Et aga ratsaniku sadula taha oli seotud äsja tapetud hirv, siis oli nende plekkide olemasolu kahtlemata täiesti põhjendatud. Indiaanlane oli lühikest kasvu ja jassakas ning tema nägu ei reetnud midagi sellest, mis tal mõttes mõlkus.

Tervituseks naeratades osutasin onni ukse lähedal kasvavale puule ja ütlesin: «Meie hakkame kohe sööma. Sina seo hobune kinni ja tule ka.»

Selle peale lõdvestas indiaanlase sfinksinägu sundimatu muie.

«Täna,» ühmas ta ja tuli sadulast maha.

Meie külaline ei paistnud olevat kuigi jutukas. Sunnituna vestlema primitiivses inglise keeles on tõeline Chilcotini indiaanlane sõnadega kokkuhoidlik. See vähene, mida me rääkisime, keerles ühel või teisel kujul jahisaagi ümber.

«Jõe põhjas on hulk koiotijälgi,» alustasin katset tema keelepaelu valla päästa.

«Kindel see! Koiott lits, nüüd jões vett vähe, tema tapab noor part ja hani.» Ehkki indiaanlane täpselt ei teadnud, mida tähendab sõna «lits», mille valge mees oli tema leksikoni loonud, aimas ta, et see on midagi halba.

Hetke või paar sügavasti järele mõelnud, küsis indiaan-

lane: «Mis sina arvad kaupmees annab koiotinaha eest, kui väga hea nahk?»

Ma muigasin. «Kaupmees petab kütti põrgu moodi. Kui hea siidine nahk on väärt kümme dollarit sularaha, siis kaupmees annab seitsme dollari eest kaupa.»

Nüüd oli indiaanlase kord naerda. «Ei-jah! Kaupmees lits, petab.»

Sadula taha seotud hirv ajendas mind küsima: «Kas metsas nägid palju hirvejälgi, kui sa seal ratsutasid?»

Indiaanlane noogutas. «Hulk. Tema üles ja alla jõge, otsib vett. Kärbes nüüd hull, hirv läheb vette, ainult pea väljas. Siis kärbes ei hammusta.»

Kui jutt on metsloomadest, olgu vestluspartneriks kas või indiaanlanegi, on raske vältida sõna «vesi». Suvel annab vesi mustsabahirvele ainsa võimaluse pääseda kärbeste tagakiusamise eest. Hirv lamab suurema osa päevast jõe või järve vees, nii et ainult nina ja kõrvad ulatuvad sellest välja. Alles siis, kui varjud hakkavad pikenema ning jahe öötuul leevendab päeva kõrvetavat kuumust, eemaldub loom veest ja läheb metsa sööma. Söönud kõhu täis ja rõhatanud, ühmas indiaanlane: «Täna», võttis vastu tubaka ja sigaretipaberi, mis ma üle laua tema poole nihutasin, ja keeras enesele sigareti. Pikkade ja mõtlike suitsumahvide vahel oli veel juttu hirvedest, põtradest ja teistest metsa lihloomadest. Liha oli iga Chilcotini indiaanlase elus põhiline tegur. Rahata võis ta nädalate viisi läbi saada, kuid liha pidi temal ja ta perekonnal alati olema, ükskõik kus nad öölaagrisse jäid. Seetõttu oli nende mõttes harva midagi muud. Ka meie ise hakkasime pikkamööda indiaanlaste mõttelaadi omandama. Ja sellel olid omad eelised.

Nüüd, kus ta oli meiega tuttavaks saanud, ei rutanud indiaanlane lahkuma. Lõpetanud sigareti, väljus ta onnist ja võttis istet puupakul, heites kiireid pilke onnile, vankrile, minule, Lillianile ja Veasyle. Ent kuigi ta sügaval mõttes võib-olla imestas, miks me siin olime ja mida me siin tegime, ei küsinud ta midagi.

Lõpuks tõusis ta püsti ja ütles: «Mina nüüd lähen laagrisse.»

Maksvusele pääses valge mehe uudishimu. «Kus su laager on?» pärisin.

Indiaanlane osutas põidlagi põhja poole ja pomises: «Seal.» Et kohta, mis asus «seal», ümbritsesid sajad tuhanded aakrid metsi, soid ja rohumaid, siis ei saanud ma sellest vastusest targemaks.

Kuid me ei võinud ennast muust maailmast täielikult ära lõigata — see ei oleks Veasy suhtes aus olnud. Ta pidi teada saama, et maailmas on peale tema ema ja isa veel teisi inimesi. Seepärast tõin vähemalt kord kuus karjamaalt hobused ja rakendasin nad vankri ette ning me sõitsime Riske'i jõe.

Veasyle tegid need harvad postkontorisse sõidud tohutut heameelt, sest nendega seoses oli loota kompvekke. Ja see lootus ei luhtunud kunagi, ehkki selle täitmiseks tuli lahendada tõsine majanduslik probleem ja õngitseda rahakotist veel paarkümmend väärtuslikku senti. Noorus pidi saama oma osa. Isegi indiaani lastele olid hästi tuttavad suured puitkastid, milles kaupmees leti all kompvekke hoidis. Nende äritegemismeetod seisnes selles, et nad pistid sõrme suhu ja klõpsasid letile viie- või kümnesendilise. Talvel võisid münte asendada nirginahad.

Rahuldanud Veasy vajadused ja ostnud naela teed või paar karpi tubakat, pöörasin tähelepanu postile. Kõigile kirjadele, millel oli mingi tähtsus — palju neid polnud —, vastasin kohapeal, kasutades kaupmehe plagisevat kirjutusmasinat. Siis vaatasin letil istudes läbi ajalehed. Rõõmustavat oli neist vähe leida. Näis, et suured provintsipäevalehed peavad mõninga tähelepanu vääriliseks kellegi Hitleri-nimelise austerlase tegevust. Aga kes pagan see Hitler on?

«Maaler,» ühmas Becher vastuseks. «Jah, söör, üks neetud austria maaler, kes arvab, et ta on teine Bismarck.»

Kaupmehel oli kontoris raadiovastuvõtja, mis pikkade ragisemisperioodide vahel tõi kuuldavale muusikat ja päevauudiseid. See tegi temast tõelise õpetatud mehe. Indiaanlased käisid temalt pärimas, kas kuu on jahiks soodne või mitte. Kui mõnel farmeril jäi sügisese loenduse ajal puudu üheksa aastast härjavärssi, siis küsis ta kaupmehelt, kus need loomad kõige tõenäolisemalt võiksid olla. Ja kaubapunktist veidi ülalpool jõe ääres elava asuniku naine, kes seitsme aastaga oli sünnitanud kuus prisket poega ja nüüd jälle last kandis, tahtis Becherilt teada, kas seekord tuleb tüdruk või poiss. Raadio vastas kõigile küsimustele.

Jah, ajalehtedes oli vähe rõõmustavat. Mitme tuhande töötu meelevaldused Vancouveri tänavatel, miljonid töötud Ameerika Ühendriikides. Kui see oli tsiviliseeritud inimeste maailm, siis oli seda parem, mida rütem me jälle oma jahimaadele tagasi jõudsim.

Tagasimineku aja küsimuse jätsin harilikult Lilliani otsustada. Järgmist Riske'i jõe tulekut ei olnud ette näha enne

kolme-nelja nädalat ja nüüd, kus me siin olime, ei tahtnud ma teda kiirustada koju tagasi minema. Kuid joonud missis Becheriga paar päeva teed, süüdnud puuviljakooki ja rääkinud kõigist neist salapärastest asjadest, millest naised tavaliselt räägivad, kui nad kahekesi kokku saavad, kuulutas Lillian: «Ma tahaksin koju minna.» Ja just nagu arvates, et sellest ei ole võib-olla küllalt, lisas ta: «Me peame heina peale mõtlema.» Vannun teile, et niipea kui Lillian ühe töö kaelast ära sai, hakkas ta kohe mõtlema teisele. Ja võib-olla oli ka hea, et see nii oli. Minul oli vahetevahel kalduvus asju veidi, vähemalt päevaks või paariks edasi lükata.

Kuid Lillianil oli õigus. Enne kui koos septembrikuu lähenevate päevadega tulid esimesed tugevad sügiskülmad, pidi meil hobuste jaoks talvehein varutud olema. Hobused olid meie ainsad vahendid välismaailmaga ühenduse pidamiseks, kui me ei tahtnud rohkem kui viiekümne miili pikkust edasitagasi-teekonda sooritada rajadega või päris jalgsi.

Heina, nagu paljut muudki, oli meil oma käega võtta. Väikeselt kopra-aasalt, mis asus onnist mõni samm ülesvoolu, oli meil võimalik niita pool tosinat tonni orasheina, mis ei olnud küll nii kvaliteetne kui timut või ristikhein, kuid hoidis liha iga looma ribikontidel, kuni talve selgroog murdus ja silmapiirile ilmus värske rohi.

Meil ei olnud hobuniidumasinat ega -reha ja me ei teadnud ka, kust neid laenata, sest kõik ümbruskonna niidumasinad ja hoburehad olid nüüd tegevuses eelseisvateks näljakuudeks heina varumisega. Kuid me olime ennast varustanud vikatiga, suure ja kohmaka käsirehaga ning hanguga. Ja muidugi oli meil ka iga päev kuusteist valget tundi, mil neid vahendeid kasutada. Mina viibutasin vikatit, ja ehkki mul niisuguse niidumasiina käsitlemise kogemused täielikult puudusid, õpetas hädavajadus mulle selle asja varsti selgeks. Pärast paaripäevast hirmsat seljavalu omandasin mõninga vilumuse ja iga kord, kui vikatitera läbi õhu vihises, langes kaarde närbuma käputäis säravrohelist rohtu. Kui hein oli kuiv, tuli Lillian reha ja hanguga ning tõstis ta saadudesse. Ja sageli juhtus, et niipea kui saad oli valmis, laskis Veasy selles kukerpalli ja lõi kõik segamini.

Kahekesi tegime kuivadest varbadest korvi, kinnitasime selle puitjalastele, rakendasime siis hobused saadud primitiivse, kuid väga tõhusa veovahendi ette ja vedasime heina onni juurde kuhja.

Suvi hääbus, meile lähenes varitsev sügis. Haava- ja paju-lehed vahetasid oma roheline värvuse pruunkuldse vastu.

September tõi enesega kaasa mõned vähese vihma päevad ja jões nirises nüüd jälle vesi.

Oktoobrikuu rōskete tuultega tulid parvedena kanada sookured ja lagled, kes lärmitsedes tiirutasid onni lähedal oleva järve kohal. Kured ja lagled olid teel lõuna poole, ja kui esimesed harva jäid mõneks ajaks peatuma, siis teised olid heanaaberlikumad. Nad laskusid suurte kaagutavate parvedena järvedele ning veetsid seal nädala või paar, puhates tiibu ja süües vee ääres kasvavat lühikest nadaheina.

Iga loom või lind, kes meie jahialal tapetakse pärast oktoobri keskpaika, külmub varsti kõvaks ja jääb külmunuks järgmise aasta märtsi teise pooleni. Ehkki kõnnumaa ei olnud suuteline varustama meid lähenevateks jõuludeks kal-kuniga, võis ta meile anda lagle. Ma võtsin onni seinalt var-nast 775-kaliibrilise haavlipüssi, saduldasin kaks hobust, tõst-sin Veasy Lilliani mära laudjale ja läksin laglejahile.

Jaht nõudis Lilliani ja minu koostööd ning ühtlasi tuli meil mõneks ajaks ohjeldada ülemeelikut Veasyt, et ta laglesid enne lendu ei peletaks, kui kõik oli valmis. Kõigepealt oli tarvis kindlaks määrata tuule suund, sest kanada lagled tõu-sevad veest lendu alati vastutuult, mitte kunagi pärituult. Selle asja selgeks teinud, kulutasin mõned minutid olukorra hindamiseks ja selle otsustamiseks, kuhu lagled pärast lendu-tõusmist suunduvad. Siis sosistasin Lillianile: «Ma hiilin ümber järve ja peidan ennast lõunatipus sinna metsatukka. Anna mulle kümme minutit aega kohalejõudmiseks ja torma siis suure jooksuga metsast välja. See peaks nad lendu ajama.»

«Kust ma tean, et kümme minutit täis on, kui meil kum-malgi ei ole kella?» väitis Lillian vastu.

Kuid nüüd olid mõned lagled hakanud rahutult üksteisega vadistama, nagu puhkavad lagled sageli teevad, kui nad mõt-levad äralennule. Mul oli tarvis oma peidupaiga poole minema hakata. «Sul tuleb lihtsalt umbes arvata,» oli ainus nõu, mis ma saajin Lillianile anda, kui ma puude vahele kadusin.

Ent Lillian läks alati kindla peale välja. Kulus pigemini pool tundi kui kümme minutit, enne kui ta metsast väljus ja lag-lesid peletama tuli, ehkki ma ei saa vist küll kunagi teada, kuidas tal õnnestus Veasyt nii kaua paigal hoida. Kuid ta tuli, kord sörkides, kord täie hooga joostes, laglesid segadusse viies ja neid madalale minu pea kohale lendu hirmutades, nii et nad moodustasid suurepärase laskemärgi.

«Piuh-pauh ja lagle kukub!» kilkas kahvanäoline Hiawatha Lilliani kannul, kui haavlipüss kaks laglet alla tõi. Pärast mõningat niisugust jahiretke, kui onni taga kasvava kuuse okste küljes rippus tosin üle öö kõvaks külmunud laglet, ei tülitanud me laglesid sel sügisel enam. Ma olin enda juba ammu võõrutanud tapmisest tapmise enese pärast. Mistahes jahilooma või -linnu jälitamine ja tapmine ei olnud enam sport, milleks ma olin seda pidanud kaugeil Inglismaa-päevil. Jaht oli nüüd osa meie olelusvõitlusest, ja kui jahipidamine ei olnud enam vajalik, siis riputasin oma püssid tagasi onni seinale.

Oktoobrikuu viimane päev oli nagu kustuva küünlaleegi vuhvatus. Järved rõhisesid ja korisesid pakseneva jää surve all. Järvede külmudes kadusid viimased hilinevad lagleparved. Laglede minek tekitas meis teatava üksindustunde, sest nende kaagutamises oli alati midagi tujutõstvat. Pärast nende lahkumist ei olnud meil enam oodata muud kui ainult paari hingetõmbemomenti, enne kui talv karmi reaalsusega oma küüned kõnnumaasse löi.

Ent meil oli teha palju tähtsamaid asju kui eelseisvatele üksluistele kuudele mõelda. Tarvis oli keeta püüniseid nuluokkaleotises, et vabastada neid kahtlustäratavast teraselõhnast. Tarvis oli kontrollida ja määrada rajade rihmu ja punutist ning puhastada pliidi ja ahju suitsutorusid, et vähendada tulekahjuohtu, kui kolded laaditi täis puid võitluseks väljas valitseva lõikava külma vastu. Chilcotinis möödus harva mõni talv, mil kaks-kolm maja ei haihtunud suitsuna õhku, võttes kaasa peaaegu kõik, mis neis oli. Vähesed nende omanikest võisid enesele lubada kindlustust, kui päikese pleegitatud palkidest, muldkatusega, korstnaid asendavate roostetanud plekkitorudega onne oli üldse võimalik kindlustada. Ainsat kaitset tulekahju vastu pakkus meile see, et me torud puhtad hoidsime.

Terve nädal kulus püüniste ülesseadmiseks ning peibutus-söödaga varustamiseks, ja kui viimane püünis oli paigal, kattis maad kuue tolli paksune tuhklumi. Lume tulek meenutas mulle veel ühte tööd, mis tuli ära teha, enne kui meil oli võimalik kogu tähelepanu püünistele koondada. See töö oli niisama riskantne kui hädavajalik ega meeldinud kummalegi meist. Kuid meie rahakott oli nüüd peaaegu tühi ja me ei saanud seda tegemata jätta.

Kaheksas peatükk

Võib paista, et põleva tõrviku viskamine karukoopasse on üsna ohtlik viis talvise rasvavaru hankimiseks, kuid meil ei olnud valikut. Me vajasime aasta rasvavaru, meil puudus isegi väike rahatagavara ja meil ei olnud mingit kavatsust kaubapunktist rasva osta, kui mujalt oli võimalik seda ilma rahata saada.

Septembri teisel poolel olin kolm päeva mööda metsi luulnud ja «aktiivset» karukoobast otsinud. «Aktiivne» oli niisugune koobas, mille karu oli hilissuvel puhastanud ja talveuneks valmis seadnud. Lõpuks olin leidnud ühe sellise koopa ja märgistanud tee selle juurest meie onnini, et meil ei tekiks mingeid raskusi sinna tagasi minekuga, kui koobas on saanud enesele elaniku.

Nüüd oli talv käes ja elanik pidi koopas olema. Lootes, et see ikka tõepoolest on nii, läksime märgistatud teed mööda kohale ja lähenesime ettevaatlikult koopasuule. Üks kiire pilk ütles mulle, et karu oli koopas. Ta oli selle suust sisse roninud ning avause enda järel raagude ja samblaga sulgenud.

Tasahilju kõrvaldasin koopasuust tropi. Veasy istus hobuse laudjal, silmad põnevusest pungis. «Piuh-pauh ja karu kukub.» Nüüd tundsin ma karu vänget lõhna ja kuulsin tema aeglast hingamist.

Ma ajasin enese sirgu ja vaatasin julgustavalt muiates Lillianile otsa. «Kas arvad, et tuled oma osaga toime?» küsisin, just nagu ei oleks tal tegelikult olnud vaja kuigi palju teha.

Ma oletasin, et ta süda peksis ägedasti ja tal oli tõenäoliselt kõhukoopas õõnes tunne, sest tema osa selles ettevõttes oli iga naise jaoks üsna suur. Kuid ta tuli huult hammustades minu juurde. «Proovida ma ikka võin.»

Tema hääles oli just nii palju kahtlusevarju, et ma jäin väga vaikselt seisma ja koopasuud silmitsema. Kas asi on ikka tõesti seda väärt? Kas me ei riski liiga hulljulgelt? Mis saab siis, kui ma mööda lasen? Mis juhtub, kui karu võtab kätte ja tuleb kohe praegu välja, aga meie Lillianiga seisame koopast mõne jala kaugusel? Minu 303-kaliibriline püss näis ütlevat, et kõik on korras. Aga kui ta mööda laseb? Ah, rumalus, ütlesin endale, ta ei saa mööda lasta. Ta laseb harva hirvestki mööda, miks peaks seda siis juhtuma mõne sammu kaugusel oleva karuga. Ja rasva on meil hädasti vaja.

Ma ütlesin: «Paneme hobused paigale.» Me viisime nad veidi eemale ja sidusime puude külge. Lillian tõstis Veasy

oma hobuse laudjalt sadulasse. «Istu rahulikult,» hoiatas ta, «ja ära liiguta mitte silmakulmugi.»

Karukoopa juurde tagasi tulnud, lükkasin padruni 303-lise rauda. Siis puudutasin põleva tuletikuga pikka vaigust peergu. See praksus ja lõi lõkkele. Ma ulatasin selle Lillianile, jagades samal ajal õpetusi, mis olid napolisõnalised, kuid asjakohased. «Kui ma hõikan «läks», pista see koopasuust sisse ja lida hobuste juurde.» Siis veel tagantjärele: «Ja ära sadulast mööda hüppa.»

Ma astusin koopasuust poole tosinaardi kaugusel kasvava puu taha. Seal pühkisin paremalt silmalauk lumekübeme. Mu süda puperdas veidi. Kuid püss ütles: «Pabistada pole siin midagi.» Ma vaatasin püssi, eriti sihiku ja kirbu veel kord üle. Kirp oli veidi jäätunud, kuid selle asja tegin ma kiiresti korda. Siis ahmisin kopsudesse õhku, hoidsin sekundi või paar hinge kinni ja röögatasin läbilõikava häälega: «Läks!»

Lillian astus vähimagi kõhkluseta peaaegu koopasuust sisse.

Tema pead ja õlgu ma ei näinud; need olid koopasuus, kui ta tõrviku sisse pistis. Siis jooksis ta hobuste juurde ja hüppas sadulasse.

Hetke vältel, mis näis kestvat kümme aastat, seisin väga vaikselt puu taga, surusin püssirauda vastu tüve ja hoidsin koopasuud kirbul. Siis see juhtus. Just nagu ma olin ette näinud, puged koopast välja hiiglasuur, pahaselt endamisi mõmisev, tiheda kähara seljakarvaga karu. Ta oli must nagu poleeritud süsi, rasvane nagu teraviljaga nuumatud siga ja ligikaudu nii suur, kui suureks mustad karud üldse kasvavad.

Põmm! Karu tegi kukerpalli, kui kuul tema kehha matsatas. «Lase veel!» hõikas Veasy, kes kõigest sellest tohutut lõbu tundis. Karu püherdas lumes ja tõrjus parema esikäpaga kujutletavaid vaenlasi eemale. Siis oli ta jälle püsti, tema pea kõikus kahele poole. Nüüd ei olnud ma enam närviline ega erutatud. Ja selleks polnud ka põhjust, kui mu kätes oli niisugune püss. Ma sihtisin jälle. Põmm! See kuul läbis otsmiku, karu ajas enese tagajalgadele ja oli surnud juba enne, kui ta maha prantsatas.

Kahekesi Lillianiga nülgisime saagi, samal ajal kui Veasy puged koopasse, et vaadata, kuidas see seestpoolt välja näeb. Me vabastasime liha ja sisikonna paksudest rasvakihtidest ning toppisime rasva džuuatkottidesse. Kui me olime oma töö lõpetanud, oli kottides nii palju karurasva, et sulatatult ja põdrarasvaga segatult pidi seda meile jätkuma terveks aas-

taks. Nüüd ilmus ka Veasy koopast välja. «Soe on seal sees,» ütles ta.

Ma sidusin kotid koormahobuse selga ja olin ise valmis sadulasse istuma, kui mulle äkki tuli üks mõte. Ma ütlesin: «Koiottidele maitseb karuliha.» Sadaardi eemal kasvas kaks suurt kuuske. Ma tegin karu kaela ümber silmuse, sidusin kõieotsa sadulanuki külge ja lohistasin korjuse kuuskest mõneardi kaugusele. Et Lillian jälgis mu tegevust arusaamatu pilguga, siis ütlesin talle: «Mõne aja jooksul teevad koiotid korjuse lihast puhtaks. Homme tulen siia tagasi ja panen kuuskede alla mõned püünised.» Mitte miski, millest võis kuidagi kasu olla, ei tohtinud raisku minna.

Nõelterav põhjatuul puhus meile näkku, kui me saagiga koju tagasi pöördusime. Sel ajal kui mina rasvakotid koormahobuse seljast maha võtsin, hobustele juua andsin ja neile hargiga heinu ette tõstsingi, toppis Lillian ahju puid, kuni selle küljed olid kirsspunased. Puhugu tuul, sadagu lund! Nüüd, kus meil oli rasva, võisime peaaegu kogu oma aja pühendada püünistele.

Detsembrikuu kolmanda nädala lõpul rippus onni välisseintel kaksikümmend viis koiotinahka. Rida väikesi püüniseid, mis Lillian ise oli seadnud onni uksest mõne sammu kaugusel jõe kaldal kasvavate kuuskede alla, oli talle andnud viisteist nirkki ja ühe naaritsa. See naarits oli tõeline aare, sest see oli erakordselt suur isasloom, kelle siidjas süsimust nahk võis maksta tervenisti viisteist dollarit.

«Kapitalist,» nokkisin Lilliani, vaadates pealt, kuidas ta naaritsat nülis. «Mida sa kõige selle rahaga peale hakkad?»

«Kataloogis on üks serviis,» alustas Lillian, kuid raputas siis pead. «Ei, veel mitte. Me ostame selle eest laudu, nii et ma saan endale põranda.» Meie esimese jahitalve jooksul oli see ainus naarits, kes oma jäljed lumme jättis.

«Meil on aeg,» pidasin aru, «hakata mõtlema saagi müümisele.»

Kuna jõulud olid veel ainult nelja äripäeva kaugusel ja meie tagavarade hulgas ei olnud kuigi palju jõulukraami, siis nõustus Lillian kiiresti, et nahad tuleks tõepoolest ära müüa. Nii me siis rakendasime hobused ree ette ja suundusime lõuna poole, kus oli kaubapunkt.

Nahkade rahakstegemine kaupluses oli operatsioon, mis nõudis lõputut aega ja kannatlikkust. «Kui palju sa heade koiotinahkade eest maksad?» küsisin Becherilt maakuulamiseks ja viskasin nahad letile.

Becher krimpsutas nina, ohkas ja krimpsutas siis veel kord nina. Peaaegu väsinud ükskõiksusega raputas ja uuris ta nahku. Ta hammustas sigari otsast tüki ja süütas sigari. Ta kõõritas oma tihedate hallide kulmude alt minu poole ja hakkas peopesaga lõuga hõõruma. Ta pahvis rahulikult sigarit ja vaatas paksude klaasidega aknast välja, just nagu mõlguks ta, mõttes Inglismaa või India, iga teine koht peale Briti Kolumbia Chilcotini distrikti. Kuid lõpuks pöördus tema pilk uuesti nahkadele. «Sularahas või kaupades?» küsis ta.

«Mõlemas.»

Kaupmees hüppas letile istuma, hakkas saapakandadega tasakesi vastu selle külge kopsima, võttis karbist sigari, sõrmitses seda veidi aega ja viskas selle siis mulle. Ka mina hüppasin letile istuma ja hakkasin saapakandadega vastu selle külge kopsima. Ma hammustasin sigaril otsa ära, surusin sigari tugevasti hammaste vahele ja küsisin tikku.

Becher ohkas: «Anna vanakurjale sõrm...» kuid ulatas mulle oma tikutoosi.

Kauplusse sisenen indiaanlanna, võib-olla kakskümmend, võib-olla viiskümmend aastat vana, sest kes olin mina, et tema vanust õigesti hinnata. Kaupmees heitis tulijale laitva pilgu. «Sellel naisel ei ole punast sentigi,» kaebas ta. «Mitte ühte neetud senti.» Kuid ma olin küllalt kaua Becheri juures töötanud ja teadsin, et alati, kui indiaanlased olid täiesti ilma rahata, andis ta neile mõnevõrra kaupa võlgu ja riskis oodata hilisemat tasumist tööga või karusnahkadega.

«Kas sa tahad midagi, Sally?» Becher heitis indiaanlannale kiire pilgu ja hakkas siis uuesti aknast välja vaatama.

Indiaanlanna pead kattis veripunane siidrätik ja rinda vana villane sviiter. Ta oli peaaegu niisama lai kui pikk ja tema puusadelt laskus alla vaevu põlvi kattev odav kalingurseelik. Tema hambad olid tubakamahlast kollased, nina lame ja suu suur ning tema silmad meenutasid äsja veest tõmmatud hiidteivi omi. Kuid ma pidin tunnistama, et kui need väikesed vead välja arvata, ei näinud ta sugugi halb välja.

Nüüd kihistas ta naeru ja ütles: «Tubakat.»

Kaupmees näis äkki väsivat. «Mitte ühte neetud senti.» See oli öeldud aknale, mitte mulle või indiaanlannale. Kuid veidi aja pärast vaatas ta mulle otsa ja lisas: «Neil on viis põngerjat ja nende rahakott on lamedam kui pannkook. Mees oli haige, ei saanud jahil käia. Nad elavad kuivatatud lõhest.» Nende sõnadega lõi ta lahti äriraamatu ja võttis riiulilt paki tubakat. «Kuidas sa maksad, kui ma tubakat annan?» päris ta indiaanlannalt.

Vastus tuli kiiresti: «Eile minul kaks ondatrat. Kui nahad kuivad, toon sulle.»

Niisiis andis kaupmees indiaanlannale tubakat, kahenaelase purgi siirupit, kaks raamatut sigaretipaberit, karbi soodabiskviite ja väikese kotitäie kompvekke. «Kui nahad valmis, too alla, maksa võlg,» hoiatas ta ja pööras siis tähelepanu minu nahkadele.

«See depressioon,» kaebas ta, «on kogu nahaäri ära rikkunud. Võtame näiteks koiotinahad.» Ja ta hakkas minu omi sõrmitsema. «Peaaegu võimatu on head koiotinahka edasi müüa.»

Mina jäin tummaks ja silmitsesin oma sigari otsa. Becher raputas ja uuris nahku, seekord pikkamööda. Ta võttis pliiatsi ja tegi paberitükil mõned arvutused. Siis ajas ta enese sirgu ja lausus: «Ma ütlen sulle, mis ma teen. Ma maksan sulle kõige eest kokku kakssada dollarit, pool sularahas, pool kaupades.»

Ma hakkasin nahku kokku korjama. «Liiga vähe. Need nahad ei ole väärt sentigi vähem kui kakssada nelikümmend dollarit, kui ma nad oksjonile saadan.»

«Oksjonile!» ühmas kaupmees. «Nad röövivad su seal oksjonil paljaks. Komisjonitasu, maksud, veokulu...» Ja andnud mulle selle seedimiseks aega, jätkas ta: «Nad lihtsalt varastavad sult selle naaritsanaha ära. Ja see pole üldse paha nahk.» Ta võttis naaritsanaha kätte ja puhus selle karvadesse. «Ma ütlen sulle, mis ma teen. Ma maksan kakssada kakskümmend dollarit, kõik kaupades.»

Kuid meil oli peale kaupade vaja ka sularaha. «Maksa kakssada kakskümmend viis, pool sularahas, pool kaupades.» Ja kaevates, et «kogu selle neetud tehinguga kaotan ma hulga head raha», noogutas kaupmees ning hakkas nahku letilt süle korjama.

Niisiis olid nahad müüdud ja me alustasime tagasiteed läbi lume, trengiketid kõlisesid, reejalased kriuksusid, meil oli rahakotis üle saja dollari ning rees peaaegu kõike vajalikku nii palju, et sellest jätkus kevadeni. «Pagana pihta, me oleme rikkad,» ütlesin hobustele, sähvates piitsaga üle nende laudjate.

Ja rees oli ka paar Veasy uudishimuliku pilgu eest džuu-kotti peidetud väikest salapärast pakki, mis olid määratud jõulupuu jaoks, mille me kavatsesime koduteelt kaasa võtta. Alles mõni aasta hiljem lahendas Veasy mõistatuse, kuidas õnnestus jõuluvanal oma väike ümar kõht meie kuuetollise

läbimööduga ahjutorust läbi suruda. Kuid läbi ta selle sealt surus.

Esimese jõulupüha hommik koitis selgena ja säravana, termomeeter näitas kümme kraadi alla nulli¹ ning jõeäärsetel kuuskedel ja pajudel sädeles härmatis. Söönud hommikust, koondasime tähelepanu jõulupuule. Veasy jaoks oli jõuluvana selle alla jätnud mänguviili, sukatäie kompvekke, pähkleid ja apelsine ning korgipüssi. Lillian sai karusnahaga ääristatud toatuhvlid ja muusikalise käsitöökasti, mis mängis iga kord väikese loo, kui selle kaas üles tõsteti. Ja minu jaoks oli seal taskukell, just niisugune, nagu need seisid kaupmehe riiulitel, juures hind kaks dollarit ja viiskümmend senti. Ma keerasin kella üles, veendusin, et see ikka tööpoolest käib, ja vaatasin siis kahtlustavalt Lilliani poole. Tema nägu ei reetnud midagi, kuid millegipärast seostasin oma jõulukingituse otsekohe dollaritega, mis Lillian oli saanud naaritsanaha eest.

Need kingitused olid väikesed, kuid olid sellest hoolimata kingitused. Tähtis ei olnud nende väärtus dollarites ja sentides — ehkki dollarid ja sendid olid meie jaoks tollal väga tähtsad —, vaid olulised olid mõtted, mis nendega kaasas käisid. Ehkki nad varsti ununesid või purunesid, sidusid nad meid tugevamini üksteisega.

Kella üheksaks hommikul oli viiul kaotanud kaks keelt ja püss korgi. Et termomeetri elavhõbe seisis nüüd täpselt nulli juures, siis panin selga pihtkuue ja pähe karusnahkse mütsi, pakkisin Veasy paksu villasesse sviitrisse, tõmbasin tal karbuse sügavale kõrvadele ja põskedele ning ütlesin: «Lähme kahekesi jõe äärde ja paneme mõned jäneseilmused välja.» Tegelikult me jäneseid ei vajanud, sest meil oli põdra- ja hirveliha ning kuuseokste küljes rippusid külmunud pardid ja lagled, kuid nagu ma teadsin, ei tahtnud Lillian, et me tal niisugusel ajal jalus oleksime ja segaksime lõunasöögi valmistamist. Juba kuu aega, sellest peale, kui ta oli hakanud tegema pudingeid ja kooke, oli Lillianil mõttes mõlkunud jõululõuna. Talle meeldis üldse toitu valmistada — see tähendab, kui tal oli selleks olemas soovitatav materjal. Ja nüüd oli jõulu esimese püha hommik, üks hommik aastas, mil ma teadsin, et ta tahaks kas või tund aegagi onnis üksi olla.

Koos enda kannul tatsava Veasyga kõndisin piki jäätunud jõe kallast, peatusin kohtades, kus oli jänesejalgi, ja seadsin pajude vahele silmuseid. Nii jõudsimme järveni, mille vesi oli pärast esimest tugevat lumesadu jää üle ujutanud. Nüüd aga

¹ Fahrenheiti skaala järgi. — Tõlkija.

oli kõik uuesti külmunud ja me võisime minna järve keskele, just nagu oleks sileda jää asemel olnud kõva tsement. Me uurisime mõningaid ondatrapsi ning silmitsesime kaua, teraselt ja mõtlikult hundijälgi, mis olid öösel jääle jäetud. Siis pöördusime metsa, istusime mahalangenud kuuse tüvele ja hakkasime jälgima läheduses puuksal käbi lüdivat oravat. «Huvitav, kas orav teab, et täna on esimene jõulupüha?» mõtlesin. Tõenäoliselt mitte. Orav vilistab selle peale, mis päev parajasti on, kui tal ainult jätkub käbisid käppade vahel vee-retamiseks.

Lilliani nägu õhetas tugevasti, kui ma Veasy onni tagasi viisin. Selle oli pannud õhetama kuuma pliidi kohale kummardumine ja praadiva lagle rasvaga ülevalamine, potikaane kergitamine ja rosinapudingile pilgu heitmine ning ahjuukse avamine, et näha, kas lihapirukad on niisugust värvi, nagu parajalt küpsenud lihapirukad peavad olema.

«Mul on kõht nii tühi, et võiksin keedetud öökulli ära süüa,» kuulutasin, kui toidulõhn mu ninna tungis.

«Lagle ei saa enne valmis kui paarikümne minuti pärast,» tõrjus Lillian. «Te võiksite veel mõned jäneseilmused panna.»

See oli selgesõnaline vihje ja ma ütlesin Veasyle: «Lähme tõstame hobustele heinu ette. Neil on ka kõht tühi.»

Üheksas peatükk

Kärekülm jaanuar! Kaheksa tundi päevavalgust, kuusteist tundi ööpimedust. Kolmekümne tolli paksune tuhklumi varjab iga metsloomarada, rõhub suuremate puude oksi, painutab, murrab ja lämmatab noori taimi. Lõikav, okaslase okasena terav põhjatuul ei ole küllalt tugev, et puudelt lund maha raputada, kuid on rohkem kui tüütav ja torgib näonahka, kui talle otse vastu minna. Onni ees ootab posti külge seotuna raudjas ratsahobune, kõrvad pea ligi tõmmatud, parempoolne esijalg rahutult lund kaapimas. Mina panen selga paksu villase sviitri ja raske lambanahkse kasuka, sulen pika säärega saabaste kinnised ja tõmban jalga karunahast pealispüksid. Need püksid on küll närused, kuid vähemalt kaitsevad mu jalgu lume eest. Lillian seab valmis mu lõunaeine, mähib selle nelinurksesse veekindla riide tükki ja ulatab mulle. Ta püüab kogu aeg teha nägu, et ta põrmugi ei muretse, kuid sellest ei tule tal midagi välja. «Jumala pärast, ole ettevaatlik.» Juba nende sõnade toon ise on kindel tõend,

et ta on mures. Ja võib-olla on tal selleks ka põhjust, sest töö, mis mul täna ees seisab, ei ole meeldivam kui kibekülm põhjatuul.

Pärast aastavahetust ei olnud meie püünistesse sattunud ainsatki koiotti. Ja selleks oli muidugi ka oma põhjus. Koiotide püüdmine pärast jõulu on põhjapoolsetel laiuskraadidel väga küsitav ettevõtte. Jaanuaris algab iga-aastane jooksu-ehk innaaeg ja siis hoiduvad kõik, nii isased kui ka emased koiotid hoolega eemale igasugusest lihast, mis ei pärine nende enda äsjatapetud saagist. Ja muidugi ei taha nad tegemist teha mingite tehislise lõhnadega ega peibutistega. Mõned väidavad, et põhjamaa metsade kavalaim loom on rebane, kuid koiotiga võrreldes on rebane lausa rumal. Kui koiott on rõõvloom, keda inimene ei ole seni suutnud Ameerika mandril täielikult hävitada, siis võib selle põhjuseks olla asjaolu, et koiott on targem kui inimene ise.

Ma tean koiottidest üsna palju. Noil esimesil aastail jõe ülemjooksul olenes meie majanduslik kindlustatus täielikult minu võimest hoida venituslaudadel koiotinahku kogu selle aja vältel, mil nad olid kvaliteetsed. Muid karusnahku oli vähe loota. Kevadel, suvel ja varasügisel olime sunnitud raha välja andma, ilma et meil oleks olnud mingeid sissetulekuid. Meil oli paljudest asjadest puudus. Me vajasime laudu onni põranda jaoks. Me vajasime hobuniidumasinat ja -reha ning ma teadsin kohta, kust neid pruugituna oli võimalik osta kuuekümnelt dollarile eest. Kuuskümmend dollarit! Väike varandus. Mul oli ka vaja palju rohkem püüniseid ning Lillianil rohkem potte ja panne, samuti linoleumi põranda katteks, kui põrand meil lõpuks olemas oli. Ja kõige selle eest pidid maksma koiotid.

Varsti pärast jõulu olin ma koiotipüünised kuuskede alt üles korjanud ja okstele riputanud. Püüniste üleskorjamine oli mulle ühtlasi märku andnud, et aeg on Mister Binksi iga-päevast kaeraportsjonit kahekordistada. Nüüd, mil püünistest ei olnud enam midagi kasu, olenes Mister Binksi väga palju. Mister Binks oli viieteistkümnelt kämbalalaise kõrgune ja umbes tuhat kakssada naela kaaluv raudjas ruun. Ta põlvnes poolverd araabia märast ja metsikust märgistamata takust ning oli seitsme aasta vanuseks saamiseni kuulunud ühte metshobuste karja. Kui keegi hobusepüüdja selle karja tarasse ajas, langes raudjale üheaegselt osaks kahekordne alandus: ta kastreeriti ja märgistati. Varsti pärast seda sain mina ta nelja kvaliteetse koiotinaha eest endale ning hakkasin teda harjutama sadula ja suuraudadega,

Jõuludele järgnes sagedaste lumesadude periood. Seni, kuni sadas lund, jäid koiotid oma pesade lähedusse ning vaigistasid närvit nälga lähikonda peidetud lihata nahatükkide ja luudega. Ja seni, kuni jätkus lumesadu, ei läinud ka mina oma pesast kuigi kaugele, sest kõnnumaa jahialadel võib ainult elu ja surma küsimus meelitada inimese onnist eemale, piitsutavasse arktilisse lumetormi.

Kolm päeva ja ööd sadas põhja poolt viltust kuiva teralund. Siis äkki tõmbus hall taevas heledamaks ja allolevat valget maailma silmitses muiates kahvatuhõbedane kuu. Ma mõõtsin kaheteralise kirve varrega lume sügavust ja arvasin selle olevat kolmkümmend tolli. Nii sügava värske lume korral peab saagijahil olev koiott järgima tihnikusse tallatud jänseradu, kui ta tahab oma kõhtu täita. Kui ta peletatakse tihnikust välja hõredamasse metsa, kus pole jänseradu, siis nõuab iga jardi läbimine temalt maksimaalset jõupingutust. Nüüd, kus taevas oli selginud, tuli meil Mister Binksi tõrjuda koiott jänseradadelt ja tihnikust hõredalt kasvavate puude vahele ning siis jääda visalt tema kannule, kuni puhtakujuline füüsiline kurnatus talle saatuslikuks saab. See on nii kütile kui ka kütitavale võrdselt raske ja väsitav tegevus. Ent seda tuli teha, kui me tahtsime kõnnumaal ellu jääda.

Sageli õnnestus põiklemistaktikat rakendaval koiotil mind või Mister Binksi üle trumbata ja nii järgmise korrani oma nahka päästa. Kuid mõnikord tegi ta vea ja siis läks tal halvasti.

Raudjas tõmbas selja küüru, kui ma sadulavööd pingutasin. Sel ajal kui ma end külma sadulasse ettevaatlikult istuma seadsin, tegi ta paar mänguvat hüpet, kuid siis suunasin ma ta onnist eemale, ta loobus vallatustest, ajas kõrvad kikki ja asus tõsiselt eelseisvat rasket ülesannet täitma.

Sellele, kes peaaegu hobuse rinnuni ulatuvas lumes ratsutades koiotte kütib, on tarbetu kiirustamine halb liitlane, sest tulus võit või kasutu kaotus oleneb suurel määral sellest, kas hetkel, mil see on kõige vajalikum, on hobuses veel säilinud viimane jõu ja kiiruse säde. Ma lasksin Mister Binksi hõredas nulumetsas ise enesele aegamisi teed valida, kui me suundusime kõrgemal künkanõlval olevate tihnikute poole. Siin-seal kündsid siledat lumepinda põdrajäljed. Kord vilksatasid silmapiiril taeva taustal sekundiks põdralehm ja -vasikas, kuid kadusid otsekohe. Ma jõudsin esimese tihnikuni — vanal kodumaal nimetasime neid padrikuteks —, kuid ei leidnud sealt kedagi peale jäneste ja paari nirgi. Seepärast ratsutasin edasi, kaugemal oleva suurema võsastiku poole.

Võsastik oli viis kuni seitse jalga kõrge ja tihe nagu niit-mata kaer ning kõik oksad olid lookas lume all. Ma olin tei-nud tihniku ümber peaaegu täisringi, kui äkki leidsin end põrnitsemas üksiku koioti jälgi, mis minu arvates olid jae-tud veidi pärast koitu. Ma ohkasin, panin oma lambanahkse kasuka kraenööbi kinni ja pöörasin Mister Binksi võsas-tikku. Jäised lumekamakad kukkusid sadulasse, kui me oksti puudutasime, ja jalustes püsti tõustes, et lund ära pühkida, mõtlesin endamisi, missugune pörgulik viis see oli mõne ausa dollari teenimiseks.

Tihnikust läbitungimisel ei saanud sadulaiste kuivaks jääda ning varsti oigas ja kägises märg nahk külma käes. Minu kasukas ja nahkpüksid vettisid kehasoojuse mõjul sulanud lumest. Varsti oli oodata nende jäätumist.

Keset tihnikut, hästi sissetallatud jänseraja lähedal nägin kohta, kus koiott oli saagi tapnud. Ma kallutasin end sadulas ja sorkisin jäneseverd lühikese kepiga, mis mul just selleks otstarbeks kaasas oli. Ehkki veri oli külmunud, nägi ta välja nii värske, et tapmine pidi olema toimunud väga hiljuti, tõe-näoliselt sama päeva koidikul, sest koiott peab tavaliselt jahti hommiku- ja õhtuhämaruses ning puhkab lühikese talve-päeva valgematel tundidel.

Käpajälgede suurus ütles mulle, et tegemist ei olnud noore koiotiga, vaid nii aastate kui ka tarkuse poolest vana loo-maga. «Johoo,» hoiatasin Mister Binksi, «seekord tuleb pikem ots.» Ma tulin sadulast maha, pingutasin paari augu võrra selle vööd, et vältida sadula pöördumist üle lamapuude hü-pamise ajal, võtsin uuesti istet ja suunasin hobuse jälgedele.

Poole miili järel nägin ühe kidura kuuse okste all koioti värsket aset. Ja siis noogutasin ma pead: jäljed, mis sealt edasi viisid, ei kuulunud koiotile, kellel ühest kohast teise liikumiseks oli nii palju aega, kui ta ise soovis. Tegelikult ei olnud need üldse enam käpajäljed. Need olid lumme jäänud piklikud ja sügavad, üksteisest kümne jala kaugusel olevad augud, kahe jala paksuses või paksemas lumes oma naha päästmiseks jooksva koioti ilmsed tundemärgid.

«Aidaa!» Kui see väljakutse mu kõrist valla pääses, alustas Mister Binks traavi. «Aidaa!» Nüüd tuli koiotti kõikvõima-like vahenditega täies jooksus hoida, et tema teravat mõistust nüristada ja teda soodsatest tihnikutest eemal hoida.

Jäljed tõid mind tagasi sama lumise tihniku keskele ja nüüd oli koioti jalge all sissetallatud jänserada, kus miski ei takis-tanud tema jooksu. Mister Binksi kõrvad olid veidi ettepoole sirutatud ja ta näris kärsitult suuraudu, kuid ma ohjeldasin

tema tormakat läbematust ning hoidsin tema jõudu selleks ajaks, mil ma lootsin omaenese valitud pinnal koiotiga võit-lusse asuda.

Järgmiste minutite vältel toimus tihnikus pidev halasta-matu peitusemäng. Aeglaselt, kuid visalt traaviv raudjas peletas koioti ühelt jänserajalt teisele. Koiott põikles põhja, lõunasse, itta ja läände ning alati, kui mul õnnestus teda ajada sinna, kus tihnik hakkas hõrenema, pöördus ta ringi ja leidis veel ühe raja, mis tema raskust kandis.

Nüüd, kui ma vaatan kõigele sellele tagasi ning mul ei ole enam majanduslikku vajadust rakendada elatise teenimiseks niisuguseid erakordseid vahendeid — ja aastate koorem ei võimaldaks mul seda teha, isegi kui see oleks vajalik —, meenuvad mulle masendavad juhtumid, mil rohkem kui üks koiott trumpas üle kõik minu katsed tõrjuda ta välja tihni-kust, mille külge ta kramplikult klammerdus. Asi on selles, et paringi hobune ei ole suuteline pingutama üle teatava piiri ja kui niisuguses ägedas võitluses hobuse jõud üles ütleb, siis on võit koioti päralt; nii oleks väga hästi võinud juh-tuda selgi korral, kui koiott poleks teinud viga ja andnud mulle šanssi, mida ma nii hädasti vajasin.

Tihniku lääneserval sirutus suuremate puude vahele kitsas looklev noorte mändide riba, hästi sissetallatud jänseraja haru suundus selle riba otsa poole ja lõppes seal äkki. Võib-olla olin ma koiotile juba liiga lähedal, võib-olla mu hüüded alles hakkasid teda ärevusse ajama, kuid igal juhul näitasid jäljed, et ta oli otsejoones suundunud noorte mändide ribasse.

«Mister Binks!» See oli pigemini palve kui käsk ja raudjas mõistis seda. Ta sööstis edasi ja tasase, kuid sundiva ratsme-survega suunasin ma ta mändide vahele.

Minu ees olevad põõsad, mis jooksva koioti puudutusest alles õõtsusid ja lund puistasid, näitasid selgesti, et mind lahutasid koiotist veel ainult mõned hobuse kehapiikkused. Kui ma aga tihnikust väljusin ning mu ees olid hõrenevad täiskasvanud männid ja puutumatu lumi, siis andis koioti hüpete pikkus ilmset tunnistust sellest, et loomal jätkus veel jõuvaru miiliks või paariks.

«Aidaa!» Mu põlvede kerge surve pani Mister Binksi sammu lisama. Mul oli suur soov raudjale täielik jooksu-vabadus anda ja püüda koiotile enne lõppu teha, kui ta jõuab järgmisse tihnikusse. Kuid kogemus sosistas: «Ei.» Ma pidin hoidma oma hobuse jõudu selleks ajaks, mil koioti hüpped hakkasid lühenema. Mul tuli mitte üksnes ette näha koioti iga

strateegilist võtet — ja loota, et ma nägin neid õigesti ette —, vaid ka hinnata viimse untsini raudja jooksuvaru.

Ringi vaadates otsisin märke, mis oleksid mulle öelnud, kus pagana kohas ma üldse olen. Mõned puude koorde löödud tärked meenutasid mulle, et siitkaudu olin ma kolm kuud tagasi ühel aakri või paari suurusel põlenud metsaalal tape tud aastase põdrapulli ära vedanud. Vana põlendik pidi olema minust miil või paar paremal pool. See täpse asukoha tead mine tõi enesega kaasa mureliku arusaamise, et kui koiott veel viisteist minutit oma praegusest liikumissuunast kind lalt kinni peab, siis jõuab ta Meldrumi järve äärde.

Järvel oli parajasti üleujutus. See oli mulle teada. Ja kuni lume all jääle valgunud vesi ei olnud külmunud, ei riskinud ma Mister Binksi järvele ratsutada. Koiotti aga vesi ei pidurdanud, sest selle kohal olev külmunud lumi kandis tema raskust. Kui koiott pääses järveni, siis jõudis ta ammu selle ületada ja teispoolsele metsa põgeneda, enne kui raudjas oli suuteline ümber järve ringi tegema ja uuesti tema jälile asuma.

Ma nõjatusin sadulas kaugele ettepoole ja andsin Mister Binksi vabaduse. Nüüd ei olnud enam mingit mõtet koiotile jälgi mööda järgneda. Selle asemel oli tarvis enne teda jääni jõuda, teda järvest eemal hoida ja tagasi künkale peletada.

Raudja kabjad kündsid lund järvest nähtavuskauguses. Ma pöördusin, ratsutasin paralleelselt jääga ja järgisin selle serva peaaegu miili ulatuses, ilma et oleksin sattunud koioti jäl gedele. Rahustanud Mister Binksi traavima, eemaldusin jääst ja suunasin hobuse tagasi künkale, sest nüüd, mil järvele jõudmise plaan oli nurjunud, pidi koiott kõik mängu panema, et uuesti pääseda kõrgemal olevatele jänesekarjamaadele, kus tihe põõsastik jällegi jahti aeglustas.

Künkanõlvast tagasi üles ratsutades mõtlesin ennile, Lil lianile ja Veasyle. Veasyl muidugi ei olnud õiget ettekuju tust sellest raskest ja ohtlikust võitlusest, mis Meldrumi jär vest lääne pool oleval metsasel nõlval praegu toimus. Alles mõni aasta hiljem, kui ta ise selles mängus kätt proovis, sai ta kiiresti teada, mida see enesest kujutab. Kuid Lillian, ehkki ta ise ei olnud kunagi ühtegi koiotti jälitanud, teadis, mis süguse riskiga see oli seotud. Ükski hobune ei olnud täiesti eksimatu ning galopeerides üle lamapuude, mida sageli var jas lumi, võis iga hobune komistada, kukerpalli lennata ja ratsanikule peale kukkuda. Tihedas männikus hobust puude vahelt läbi surudes oli alati võimalik jalaluud murda. Mõni tüügas võis ratsanikule silma torgata ja madalal kasvav oks

ta sadulast maha paisata. Kõik see oli Lillianile teada. Ent kuigi see talle muret tegi, teadis ta ühtlasi ka, et kui me nüüd, mil püüenistest enam midagi kasu ei olnud, tahtsime koiotinahku venituslaudadele tõmmata, oli see nahkade saa miseks ainus võimalus.

Kui ma uuesti jälgedele sattusin, nägin, et koiott oli pea aegu olnud enne mind jääni jõudmas ja alles siis künkanõl vast tagasi üles pöördunud, kui ta teadis, et mina olin temast allpool. Ta hüpped olid nüüd märgatavalt lühemad ja seal, kus vähegi võimalik, liikus ta tuulest murtud puude all või peal, kasutades täiel määral ära iga õhema lumega kohta, mis kergendas edasipääsu. Lõpuks ometi hakkas ta väsima.

Niisugustes tingimustes püüab täiskasvanud koiott mõni kord üleloomuliku intelligentsiga oma nahka päästa. Kui tal tihnikus õnnestub jälitajat petta, siis heidab ta sihiteadlikult lumme ja lamab seal jõudu kogudes, kuni hobune talle pea aegu peale astub. Kord, kui ma püüdsin üht peaaegu kurna tud koiotti välja ajada kuusetihnikust, kus ta end varjas, nägin teda mõne jardi kaugusel lamedal kivil lebamas ja iga minu liigutust jälgimas. Kuid enne kui ma jõudsin ta oma 220-lise püssi kirbule võtta, hüppas ta kivilt maha ja kadus kuuskede vahele.

Ma olin võrdlemisi kindel, et seekordne koiott oli lõpuks surve all paindumas. Nüüd oli küsimus veel ainult ajastami ses, selle täpses arvestamises, millal ja kus nõuda hobuselt seda viimast kiirusepuhangut, mis pidi ta viima koioti kõr vale. Ja ajastamine pidi olema õige.

Mets eespool tihenes, jäarakutesse ja seljandikele ilmusid vältimatud noorte puude salgad. Me olime jõudmas tagasi jäneste jooksumaadele. Koioti hüppejäljed olid nüüd ükstei sest veel ainult tollide kaugusel ja nende värskus ütles, et koiott pidi olema kõigest kiviviske kaugusel. Mu põlved tundsid, kui palju nende vahel oleval raudjal jooksupaksu jätkus. Pool miili oli veel kindlustatud.

«Mister Binks!» Piits sähvatas vastu ruuna reit ja ruun sööstis edasi. Ma kummardusin sadulas madalale, et vältida puude alumisi oksid. Me pöördusime siia-sinna nagu kadrilli tantsiv paar, kui raudjas piki koioti üha lühenevaid hüppe jälgi kappas.

Lõpuks ilmus saak nähtavale. Peaaegu täielikult kurnatud kahekümne viie naelane koiott hüpples lumes üles-alla nagu järve lainetes tõusev ja langev puutükk. Võib-olla oleksin ma pidanud talle kaasa tundma, kui ma käe alla püssitupe juurde sirutasin, 220-lise välja tõmbasin ja padrundi rauda

lökkasin. Ja võib-olla tundsingi ma talle kaasa, kuid see oli tunne, millele ma ei saanud mingit tähelepanu pöörata. Kui sageli veebruaris ja märtsis, mil lumekoorik kannab kergelt koiotti, kuid murdub hirve raskuse all, olen ma metsades näinud võigast pilti, mis avaneb seal, kus koiotid on hirvele järele jõudnud ja ta pikkamööda tapnud. Ükskõik kui palju koiotte mina sügavas lumes niimoodi kinni püüan, ikkagi tapavad koiotid hirvi ka veel siis, kui mina olen metsadest juba kadunud.

«Mister Binks!» Nüüd oli see ainult sosin. Ja raudjas andis mulle heldelt oma viimase kiirusesädeme. Mul ei olnud vaja sihtida, kui me kaotaja kõrvale jõudsim. Ma kallutasin end sadulas, surusin 220-lise külma rauasuudme vastu koioti kõrva ja vajutasin kiiresti päästikule.

Niisugune ühe eluvormi — hobuse — rakendamine võitluses teise eluvormi — koioti — vastu ei olnud kummagi suhtes õiglane. Hetkekski ei suhtunud ma sellesse kui sporti. See oli lihtsalt vajalik nagu söömine ja joominegi. Omal ajal kustutasin ma niiviisi paljude-paljude koiottide eluküünla, kuid see ei olnud mulle meeldiv tegevus. Ja kui vajadus kadus, siis loobusin ma sellest täielikult.

Petrooleumilamp oli põlenud kaks tundi või kauemgi, kui ma onni juurde tagasi jõudsin. Kahvatu valgus, mis aknast paistis, mõjus mu valutavale kehale nagu virgutushahend, ma surusin kannad raudja külgedesse ja ütlesin peaaegu täiesti kurnatud hobusele: «Veel sada jardi ja me mõlemad saame teada, mis tunne on, kui meil on jälle soe!»

Raudjas oli külmunud higist hall. Tema sappa põimunud jääpurikad vihisesid teravalt igal sammul, mis ta astus. Ma kummardusin sadulas kaugele ettepoole ja surusin labakinnastes käed vastu hobuse turja, just nagu püüdes varastada osakest looma kehasoojusest, et tuua kergendust omaenese piinatud ihule. Viimase tunni vältel oli mulle tundunud, et see ihu on puhas jää.

Nii oli see alati, kui ma lõpetasin koioti jälitamise lumes, ükskõik kas mul õnnestus looma tappa või mitte. Erutus ja jahi pöörane tempo näisid mu verd kuumendavat ja tõid sageli nahale higi. Kui aga tagaajamine oli lõppenud ja sellega seotud erutus vaibunud, muutus kibe külm jälle peaaegu talumatuks, eriti koduteel.

Onni uks oli lahti, seda nägin ma juba viiekümne jardi kauguselt. Ma mõtlesin: «Lillian on seal väljas, valvab ja ootab ja kuulatab.»

Ma kuulsin tema tasast rõõmu- ja kergendushüüatust, kui

tema keha oli alles ebamäärane kogu ööpimeduses. Ma juh-tisin raudja tema juurde, pöördusin sadulas ja hakkasin kül-mast kangete sõrmedega kohmitsema koioti lõtva elutut keha sadula taga hoidvate nõõride sõlmede kallal.

«Oota, las mina teen.» Lillian tegi kiiresti sõlmed lahti ja tõstis koioti maha.

Ma nihutasin enese ettevaatlikult sadulast alla ja surusin oma külmad huuled soojadele huultele, mis ta mulle vastu sirutas. Siis libistas ta raudjal valjad üle pea, võttis päitsetest kinni ja ütles: «Sina mine sisse ja sulata ennast üles. Mina viin hobuse talli ja annan talle süüa.»

Ma sirutasin käe päitsete järele: «Küll ma ise...» — «Sa lähed otsekohe tuppa,» lõikas Lillian vahele. See ei olnud soovitus, vaid käsk. «Üheks päevaks oled sa juba küllalt külma saanud.» Ja ta hakkas hobusega talli poole minema, jättes mind endale rumala näoga järele vahtima.

Ma tassisin koioti onni ja hakkasin saapaid maha võtma. Veasy vaatas saagi üle ja piiksus siis: «Paps, millal mina nii vanaks saan, et võin koiotijahile minna?» — «Kui sina oled selleks küllalt vana,» ütlesin talle tõsiselt, «siis loodetavasti ei pea kumbki meist enam ilalgi lumes koiotte taga ajama.» Ja ma lootsin kõigest hingest, et mul on õigus.

Kümnes peatükk

Ma olin juba tervenisti viis minutit mõtlikult alustassi silmitsenud. See ei olnud isegi mitte puhas tass, vaid kassi söögi-nõu, mis oli onni seina ääres kummuli maas. Raske oli öelda, kas tema praeguse ebaväärika seisundi olid põhjustanud Veasy jalad või kassi vallatud hüpped. Kuid see ei olnud ka tähtis. See tass näis minu mõtetega ühte sulavat, nagu hirve värvus sulab ühte metsa taustaga.

Talv oli peaaegu läbi, ehkki siin-seal leidis veel üksikuid lumelaike. Eile oli jões alanud suurvesi. Ja eile oli esimene kanada laglede eselon üle onni lennanud, tõsi küll kõrgelt, kuid ikkagi lennanud. Ja lagled ei petnud kunagi iseennast ega kedagi teist. Kui nemad üle onni lendasid, pead põhja, sabad lõunasse suunatud, siis oli kevad käes.

Veasy oli heinatara juures ning küttis minu tehtud vibu ja noolega kujutletavaid hirvi. Parajasti just jälitas ta ühte neist. Äkki tõmbus ta küüru, seadis noole sälgu vibunõõrile, ajas enese siis sirgu ja saatis noole sihtmärgi suunas lendu.

Sellele järgnes võidukisa. Muidugi oli ta tapnud nelja sarveharuga isahirve, sest väiksemaid vendi, nagu näiteks kahe sarveharuga või hargnemata sarvedega isahirvi ei tapnud ta kunagi. Ja enesestmõistetavalt ei lasknud ta kunagi emahirvede ega vasikate pihta.

Meie Lillianiga istusime onni ees puupakkudel, ei teinud mitte midagi ja olime lihtsalt tänulikud, et talv oli möödas, täpselt samuti nagu samal hetkel kogu Chilcotinis kõik farmerid ja trapperid, asunikud ja metshobuste püüdjad, indiaanlannad ja nende lapsed istusid oma kodude ees puupakkudel, ei teinud mitte midagi ja olid tänulikud, et talv oli möödas.

Üldkokkuvõttes ei olnud talv meid liiga halvasti kohelnud. Jaanuaris ja veebruari esimesel poolel olin ma jälitades tapnud kolmteist koiotti. Samal ajal, nii palju kui ma mäletasin, oli ainult viis looma mind üle trumpanud või minu hobusest kiiremini jooksnud. Vahekord oli tublisti minu kasuks. Ja kümnedollarilisteks ümberarvestatult tähendasid kolmteist koiotti sada kolmekümmend dollarit. Kuid veebruari keskel kakskümmend neli tundi puhunud soe tuul ja sellele järgnenud tugevad külmad katsid lume raudköva koorikuga ja pärast seda võisid koiotid mulle kahjurõõmsalt pikka nina näidata. Ainult lollpea või kollanokk läks ratsa koiotijahile, kui lumel oli niisugune koorik.

Järgmise kuue nädala vältel oli vähe muud ette võtta kui sae käepidemega veelgi lähemat tutvust teha. Ahjupuud sarnanesid selle poolest rahaga, et neid ei saanud kunagi liiga palju, sest kui termomeeter näitab viiskümmend kraadi alla nulli, siis näivad puud lihtsalt haihtuvat, nagu raha teeb seda igasuguse temperatuuriga.

Kuid nüüd olid lagled tagasi, jões oli suurvesi, järve jää oli rabadaks muutunud ja alustass lamas kummuli poris. Mõeldes kogu sellele veele, mis jões voolas, mõtlesin ma ühtlasi ka alustassile. Vesi ja alustass klappisid suurepäraselt kokku.

Ma läksin, tõstsin tassi üles, tulin oma pakule tagasi ja hakkasin tassi sõrmede vahel keerutama. Veasy oli ajutiseks jahi lõpetanud, sest iga jahimees ju väsib. Ta sammus väärrika kõnnakuga onni juurde ja hakkas tassi silmitsema.

«Kas lasksid hirve maha?» küsisin mina.

Veasy noogutas.

«Oli ta rasvane?» Teine noogutus.

«Kas tal maks ka oli?»

Veasy kortsutas kulmu. «Igal hirvel on maks.»

Mina ütlesin: «Siis on hästi. Mul on kange isu värske hirve maksa järele. Varsti lähme kahekesi ja võtame hirvel naha maha.»

Mu mõtted pöördusid tagasi alustassi juurde. See pani mind mõtlema veel millelegi muule. «Kuivatuspaberit,» hüüatasin ma äkki valju häälega, «mul on vaja kuivatuspaberit!» Lilliani kulmud kerkisid. «Ei tea milleks?»

Mina ütlesin kannatamatult: «Mine otsi mulle tükk kuivatuspaberit, ole hea naine. Ja too kopsikuga vett ka.»

«Kas sa sulge ja tinti ei taha?» küsis Lillian onni astudes.

«Muidugi mitte,» vastasin mina. «Ainult kuivatuspaberit ja vett.» Missuguseid rumalaid küsimusi naised vahel esitavad, mõtlesin endamisi.

Kui Lillian tagasi tuli, rebisin kuivatuspaberi küljest tüki ja panin selle alustassi põhja. Siis tilgutasin sinna kopsikust veidi vett ja pöörasin tassi kummuli.

«Kuhu vesi jäi?» tahtis Veasy teada, nähes, et isegi kummuli olevast tassist ei tule vett välja. Veasy ei olnud kuivatuspaberi omadustega veel täielikult tuttav.

Ma lisasin tassi tilkhaaval vett. Kui tilku oli juba saanud üsna palju, ilmus tassi põhjas nähtavale väike veehulk. Ma jätkasin tilgutamist, kuni tass sai poolest saadik täis, täitus pikkamööda ääreni ja hakkas üle ajama.

Ma vaatasin üle alustassi Lilliani poole nagu kooliõpetaja vaatab klassi poole ja seletasin: «Iga kuiv soo kogu jõesängi ulatuses on nagu see kuivatuspaberiga alustass. Sood ise pole muud kui kuivatuspaberid, nad imevad endasse kogu vihma ja lume, niipea kui see sajab või sulab. Kui me aga saaksime soode kuivatuspabereid niisutada, nagu ma seda tegin alustassis, siis täidaks vihma- ja lumevesi sood aja jooksul ääreni, nad hakkaksid samuti üle ajama ja jälle jõge toitma. Lihtne, eks ole?»

«Kui sind sellest rääkimas kuulda, siis jah. Aga...» Lillian vangutas pead, nagu ei oleks asi siiski mitte nii lihtne.

«Jäta need agad. Mõtleme parem järele, kuidas me saaksime paari alustassi täitma hakata.» Ma tõusin, kobasin taskus nuga ja ütlesin Veasyle: «Lähme nüüd, võtame su hirvel naha maha ja lõikame maksa välja.» Kuid Veasyt ei huvitanud enam mingisugused hirved. Ta kallast vett alustassi ja hoidis seda kummuli.

Oma lättest kuni suudmeni käib Meldrumi jõgi pikaldast ja ajuti mõnevõrra sihitut teed. Väljunud järvest, kust ta alguse saab, suundub ta paljusid käänakuksid ja lookeid tehes

kirdesse, kuni jõuab kümme miili allavoolu oleva Meldrumi järveni. Sealt edasi voolab ta kümmekond miili itta ja läbib siis ligikaudu põhja-lõunasihilise järvede ahela. Nendest järvedest lähtuvadki farmerite kaevatud niisutuskraavid.

Pärast nende järvede läbimist, just nagu soovides nüüd lühimat võimalikku teed mööda eesmärgini jõuda, voolab Meldrumi jõgi veel üheksa miili itta ja jõuab Fraseri jõeni.

Kuid tema sāngi märgatav langus algab alles siis, kui Fraseri jõgi on juba peaaegu nāha; ülalpool on maapinna kalle väga väike ja seal leidub jõe voolu aegluse tõttu palju kohti, kus endise aja kobrastel oli võimalik oma tamme ehitada ja korras hoida. Mõni päev hiljem, kui maapind oli sulanud, pidid ka meist saama omamoodi koprad.

Farmer Moonilt saadud moraalse toetuse varal olime nüüd valmis astuma esimest kõhklevat sammu oma suure plaani elluviimiseks — kõikide nende jõeäärsete sooaakrite üleujutamiseks, mida oli kellelegi teisele kahju tegemata võimalik üle ujutada. Alustassi ja kuivatuspaberi põhimõte oli minu jaoks täiesti vaieldamatu, kuid alustasse ja kuivatuspaberit oli väga palju ja kui me esialgu ei olnud suutelised suurematega midagi ette võtma, siis võisime jõudu proovida väiksemate kallal.

Plaani edu — või ebaedu — olenes sellest, kas meil oli võimalik sulgeda jõe voolu, röövimata niisutuskraavidelt seda vähest vett, mis neil oli. Esimesel pilgul paistis see olevat täiesti võimatu ja oleks seda võib-olla olnudki, kui poleks olnud alustasse ja nende kuivatuspabereid. Kui me oleksime jõe ülemjooksul ühe või kaks väiksemat alustassi üle ujutanud, kas me siis lihtsalt ei oleks säilitanud vett, mis muidu oleks allpool mõnda suuremasse sohu imbunud, jõudmata niisutuskraavide lähedalegi? Ja kas üheainsagi väikese alustassi täitmine kuni ülevoolumiseni ei oleks andnud vastavalt rohkem vett allpoolsesse jõesāngi? Need olid küsimused, millele vastuse saamist me nüüd kavatsesime üritada.

Esimest tammi taastades rakendasime kobraste eneste taktikat. Tammide jäänuste uurimine näitas, et kobraste betooniks olid olnud peamiselt puuoksad ja muu praht. See sobis ka meile. Me langetasime kuuski ja teisi okaspuid, tassisime nende oksad tammi asukohta ja laotasime nad võrkjalt maha, ladvad allavoolu.

Lillian nõudis jälle, ehkki vastu minu tahtmist, et tal lubataks sae käepidet hoides puude langetamisele kaasa aidata. Niipea kui puud maha prantsatasid, pani ta sae käest, võttis oma lühikese varrega üheteralise kirve ja hakkas oksid

rauma. Algselt oli tamm olnud umbes kolmsada nelikümmend jalga pikk ja selle käsitsi taastamine näis olevat lõputu töö.

Laotanud tammi jäänustele puuokste mati, kärutasime lähedastest august savi ja kallasime selle okstele. Kõigepealt kiht oksid, siis kiht savi, oksid ja savi, savi ja oksid, tund tunni järel, päev päeva järel, kuni näis, et me olime maha võtnud kogu metsa ja peale selle ühest kohast teise vedanud terve mäe. Kuid lõpuks oli töö valmis ja kui tammitagune täitus, pidi senist seiskunud sood asendama viie või rohkema jala sügavune vesi. Puuoksad, mis moodustasid võib-olla poole tammi kerest, täitsid kahte kasulikku otstarvet: esiteks vabastasid nad meid osaliselt savi ja kruusa kühveldamise ning kärutamise vaevast, teiseks võimaldasid nad vee voolamist üle valmis tammi, ilma et oleks olnud karta kogu ehitise ärauhutamist. Niisugusel põhimõttel ehitasid koprad oma tamme ja kui see oli küllalt hea kobraste jaoks, siis oli see küllalt hea ka meie jaoks.

Kas või kümnegi aakri soo üleujutamine viie jala sügavuse veega on aeglane ja vaevaline protsess, kui juurdevoolav vesi ainult niriseb. Näis, et alustass ei täitu iialgi. Kuid lõpuks siiski kuivatuspaber märgus ja vee tase tammi taga hakkas pikkamööda tõusma. Kolm nädalat pärast tammi valmimist jõudis vesi tema harjani ja hakkas üle valguma.

Ja siis otsustas ilmastik ise meid abistada. Varsti pärast tammi valmisaamist tõmbus taevas pilve, tõusis lõunatuul ja algas vihmaadu. See kestis nelikümmend kaheksa tundi, kusjuures nõrga uduvihmaga vaheldusid paduvihmahood, mis ei lasknud meid onnist välja. Kuid me ei pannud seda pahaks. Lillianil oli õmblustöö — sellest ei paistnud tal kunagi puudust tulevat ja ma kahtlen, kas tal sellest kunagi puudus tuleb —, minul olid Darwini «Liikide tekkimine» ja «Inimese põlvnemine» — raamatud, mis annavad igale mõtlevale inimesele tegevust paljudeks vihmasteks õhtuteks — ja Veasyl oli kanuu, mida ta paplihalust voolis. Sadagu pealegi! Mida rohkem sajab, seda paremini kanuu ujub, kui tuleb aeg ta vette lasta.

Vihm andis meile selget märku, et on aeg alustada tööd teise kopratammi kallal esimesest pool miili allpool. Selleks tööks kulub terve nädal, sest tamm oli algselt olnud kaks-sada jalga pikk ja jõesāngis kaheksa jalga kõrge. Kuid me võtsime maha veel hulga kuuski, vedasime käsikārugā ühest kohast teise veel paar māge ning lõpuks oli ka see töö tehtud ja järjekordsed aakrid sood järveks muudetud.

Nüüd tulid mõned hirmu ja näriva mure päevad. Rohkem kui kaks nädalat oli «kraan» jõe ülemjooksul suletud olnud. Kas olid meist hulk miile allpool olevad niisutuskraavid selle tagajärjel veeta jäänud? Kui see nii oli, siis pidime seda varsti teada saama. Kõik olenes nüüd sellest, kas mõni farmer või tema sulane tuli kohapeale uurima, miks vee varu niisutuskraavides oli järsku vähenenud.

«Oleks pagana lugu, kui me äkki kuuleksime plahvatusi ja leiaksime, et nad on meie tammid vastu taevast lasknud,» tegin sellest sünge ja hirmsa ebakindluse perioodist kokkuvõtte. Kuid me ei kuulnud ühtegi plahvatust. Keegi ei tulnud tammide lähedale. Niisutuskraavidega ei olnud midagi juhtunud.

Niipea kui sood olid oma vee tagasi saanud, hakkasid neis jälle kasvama veetaimed. Viimaste juurestik oli muidugi kogu aeg maapinnas püsinud ja selle elustumiseks oli olnud vaja ainult vett. Juuli teiseks pooleks oli pool tosinat eri liiki veetaimi oma varred veest välja sirutanud ja paisjärved olid värvunud erkroheliseks. Äkki ilmusid kohale kolm emast sinikaelparti, kes ettevaatlikult juhtisid oma pooleldi udu-sulis poegade pesakondi õõtsuvate veetaimede vahel. Üks naarits jättis oma kassijäljed tammide pehmesse savvi ja ondatrad hakkasid üleujutatud pajude vahele toiduvarusid koguma.

Ühel augustikuu alguse õhtul lendasid madalalt üle onni piki jõge üheksa kanada laglet. Neid jälgides nägin ma, kuidas nad laskumiseks tiibu seadsid, ja mõni sekund hiljem kuulsin tiivaplaginat, mida nad tekitasid veepinnal pidurdades.

«Nad on meie esimese tammi taga,» otsustasin. «Lähme vaatame, kas näeme neid.»

Hanereas läksime mööda jõekallast tammipi, laskusime neljakäpakile ja piilusime ettevaatlikult sellest üle. Lagled olid viieteistkümne jardi kaugusel, plaksutasid tiibadega vett ja saatsid iga plaksu tasase kaagutusega. Lagled iseenesest ei olnud mingi uudis. Uudis oli see, et esimest korda pärast poolt sajandit või veelgi pikemat aega oli kanada lagledel nüüd jälle võimalik sellel soosal rinda kasta. Meie töö oli hakanud vilja kandma.

Üheteistkümnes peatükk

Pömm! Pömm! Pömm! Ehkki paugud olid nõrgad ja kostsid kaugelt, kandsid nad sõnumit, mis pani mind sadulas pingule tõmbuma, raudjat peatama ja ärevalt põhja poole vaatama — põhja poole sellepärast, et kusagilt sealt need paugud kostsid.

«Püssipaugud!» pomisesin murelikult, «Need kolm pauku tulid karabiinist.» Kui nende kaja vaibus, vaatasime Lillia-niga küsivalt ja võib-olla veidi kartlikult teineteisele otsa. Kahtlemata lasti need paugud mõne põdra või hirve pihta, kuid kes võis nii vara kevadel olla meie jahialal lihaloomi küttimas?

Hommikupäike ei olnud veel puulatvadest kõrgemale tõusnud. Öökülmast närbunud noor metsaalune rohi jättis kurva ja haleda mulje, kuid ma teadsin, et poole tunniga äratab kerkiv päike kõik rohulibled jälle ellu. Ühe vana kuivanud puu ladvast kostis rändrästa hommikune äratussignaal ning pool tosinat isast laanepüüd astusid uhkeldades oma puurontidele ja hakkasid lähedal olevatele emalindudele naksutades armastuslaulu laulma.

Hetk varem olin ma rahulikult sadulas istunud, kõrvad teraselt kuulatamas põlismetsa loodushääli, silmad otsimas eespool olevate puude vahelt mõnda kohkunud isahirve, nüüd aga torkisid need kiiresti üksteisele järgnenud lasud mind just nagu nõelaga, kutsudes esile järsu muresööstu.

«Indiaanlased!» hüüatasin. «Aga nemad ei tule oma reser-vaadist nii kaugele lihtsalt lihaloomi küttima. Nad on karus-nahkade järel väljas!»

Teoreetiliselt on asi lihtne nagu ABC. Sul on sada viisküm-mend tuhat aakrit kõnnumaad, millest üheksakümmend kaheksat protsenti ei kriimusta kunagi — täna, homme ega saja aasta pärast — adratera, sest sinne muld on nii kivine ja viljatu, et see ei ole suuteline kasvatama midagi peale põõsaste, rohu ja kidurate puude, mis jumal on alguses siia kasvama pannud; sada viiskümmend tuhat aakrit, millele kõikjalt uusi küntavaid ja haritavaid maid otsiv inimene heit-is üheainsa huvitu pilgu ja läks siis edasi. Kunagi olid siin-sed jõed, järved ja metsad küll omamoodi rikkad, kuid nende rikkus kadus varsti. Selle rikkuse moodustasid metsloomad, linnud ja kalad.

Kuid teoreetiliselt näib asi olevat lihtne. Et kogu elu saab alguse veest, siis tuleb alustada vee varumisest ja sellega peaaegu kõigi eluvormide paljunemiseks vajaliku keskkonna

loomisest. See oli meile algusest peale selge. Me lootsime, et meil õnnestub uuesti üles ehitada seda, mis teised olid enne meid lõhkunud. Nii lihtne see kõik oligi. Kuid teooria siledat teed tõkestasid faktide tülikad lamapuud. Üks asi oli luua metsloomade jaoks sobivad elutingimused ning oodata, kuni loomade arv kasvab nii suureks, et oleks õigustatud mõõdukas küttimine, hoopis teine asi aga oli takistada teisi lõikamast seda, mida meie oma jõupingutustega olime külvanud.

Briti Kolumbia jahinduseeskirjad keelavad küll igaühel väljaspool oma registreeritud jahiala karusloomi püüda või neid mingil teisel viisil küttida, kuid järelevalve nende eeskirjade täitmise üle on midagi hoopis muud, eriti seal, kus üksainus jahindusinspektor peab püüdma tagada eeskirjadest kinnipidamist Chilcotini platoo taolisel maa-alal, mille ulatus on idast läände umbes kakssada miili ja põhjast lõunasse üle saja miili.

Seejuures piirneb kogu nimetatud maa-ala näiliselt ääretu kõnnumaaga, kus on võimalik rännata üks lõputu nädal teise järel, ilma et oleks kuigi suurt lootust kaasinimesele «tere päevast» öelda, ja kus peaaegu ainsad teed on metsloomade rajad. Niisugusel maal on enam-vähem kõik kirjalikud jahindusseadused kergesti rikutavad.

Lihtne on omandiõigust tõestada registreeritud põletusmärki kandva lehma või hobuse puhul, üsna võimatu on see aga karusloomade puhul, keda ei saa märgistada ja kelle täieõiguslikuks omanikuks seetõttu saab esimene trapper, kes nende naha venituslauale tõmbab. Jahindusinspektor tegi oma parima, kuid oli ainult üks võimalus miljonist, et ta kunagi mõne karusnahkade varga ehk salaküti teolt tabab. Ja karusloomade salaküttimine — seal, kus karusloomi leidus — oli tulus tegevus. Meil ei jäänud üle muud kui otsustada, et omaenese registreeritud jahiala piires tuleb meil endal kehtestada omad jahinduseeskirjad ja jumala abiga jälgida nendest kinnipidamist.

Niikuinii olime algusest peale oodanud, et indiaanlastest naabritega tuleb meil sekeldusi, sest seda Chilcotini kaardil olevat kujutletavat täppi, mis märgib meie jahiala asukohta, ümbritseb kolm indiaanlaste reservaat: lääne pool olev Anihami reservaat, põhja pool olev Soodajõe reservaat ja lõuna pool olev Riske'i jõe reservaat. Nende reservaatide indiaanlased olid harjunud omaenese ahtratest jahialadest kaugel eemal ringi uitama ja karusloomarikkamaid kohti otsima. Ja võib-olla oli neil selleks ka küllalt põhjust. Neile oli suvalise jahi õigus kuulunud ammu enne seda, kui nad reservaa-

tidesse paigutati. Jaht oli nende ainus elatumisvõimalus ja kui see võimalus neilt võeti, pidi nende sugu maa pealt kaduma.

Indiaanlased olid peaaegu täiesti kirjaoskamatud. Chilcotini orgude, mägede ja jõgede jaoks olid neil omad nimed, mis sageli erinesid valge mehe kaardile trükitud nimedest. Reservaatides oli igal indiaani perekonnal omaenese jahiala, mille piirid olid selle perekonna liikmetele hästi teada. Valge mehe jahiala piirid ei olnud neile kaugeltki nii tuttavad.

Esimesel poolel tosinal aastal, mis me oma jahialal veetsime, said ka meist — vähemalt varakevaditi — kui mitte just nahavärvuse, siis eluviisi poolest indiaanlased. Niipea kui lumi oli läinud, jätsime oma onniga ajutiseks hüvasti ja asusime jõe ümbruses patrullima, sest me olime veendunud, et see oli palju tõhusam meetod meie pikkamööda kasvava karusloomade varu kaitsmiseks kui ootus ja lootus, et mõni jahindusinspektor seda meie eest teeb. Põhimõte, et jumal aitab seda, kes ise ennast aitab, oli meie jaoks küllalt hea.

Mina läksin ees, vedades järel koormahobust, kes kandis seljas suurt osa meie maisest varast. Minu hobuse jälgedes ratsutas Lillian vanal kõhukal mälal, kes oli nii heasüdamlik ja eluga nii rahul, et ei pannud põrmugi pahaks lisakoormat — Veasyt, kes istus tema laudjal Lilliani selja taga. Kui päev õhtusse kaldus, püstitasime kõrkjates vastamisi sõnlevate isaste sinikaelpartide või pea kohal häälitsevate kanada laglede sümfoonia saatel oma väikese telgi mõne nimetu järve kaldale ja sel ajal kui Lillian õhtusööki valmistas ning telgi põhja madratsiks kuuseoksi laotas, tegin mina tiiru ümber järve, otsides jälgi, mida seal ei oleks tohtinud olla. Mõnikord aga, kui päikeseloojak oli kuldne, loobusime telgi püstitamise formaalsusest. Selle asemel laotasime oma aseriided mõne sõbraliku puu okste alla ja uinusime, sõõrmeis okaste vänge vaigulõhn.

Päike oli kõrgemale kerkinud, rändrastas vait jäänud ja iga rohulible metsa all juba ammu ellu ärganud. Me ratsutasime hanereas puude vahel, suundudes otse lõunasse. Hiljem pöördusin ma suures kaares algul lääne ja siis põhja poole, hoides pilku maapinnal. Kui me Lillianiga niimoodi metsas ratsutasime, oli meil harva teineteisele midagi öelda. Vestlus oli midagi niisugust, mida oli kõige parem hoida selleks ajaks, kui päevased tööd olid tehtud ning meil oli võimalik ennast laagrilõkke ääres lebades välja sirutada ja lõdvestada. Pikaajaline vaikimine hobuse seljas oli ka Ve-

syle harjumuseks saamas, sest noored õpivad kiiresti vanemate inimeste harjumusi jäljendama, olgu need head või halvad. Tol hommikul, haistes õhus midagi tähtsat, ei teinud ta häält isegi siis, kui meie teelt hirv üles kargas ja pikkade hüpetega põgenes.

Ühe, kahe või ka rohkema indiaani küti asukoha kindlaks tegemine sellisel ääretul metsaalal võis esimesel pilgul paista niisama lootusetu kui lepamaimu otsimine ookeanist. Kuid nii lootusetu see siiski ei olnud. Chilcotini indiaanlased ei rännanud kunagi jalgsi. Kõikjale, kuhu läksid nemad, läksid ka nende hobused. Ja hobustest jäid järele jäljed. Seepärast ei pööranudki ma pilku maapinnalt. Ma lootsin, et kui ma küllalt kaua maha vahin, siis võib-olla õnnestub mul jälgedele sattuda.

Ma olin just uuesti lõuna poole pöördunud ja ratsutasin mööda ühte metsloomarada, kui ma äkki ratsmed pingule tõmbasin ja ärevalt hobust ptruutasin. Kummardunud sadulast välja, silmitsesin teraselt maapinda. Siis ajasin enese pikkamööda sirgu, vaatasin Lillianile otsa ja noogutasin. «Hobusejäljed. Nad on siin üle raja läinud ja liiguvad nähtavasti lõuna poole. Kahel hobusel on rauad, teised on rautamata. Ma arvan, et kokku on ratsanikke neli.»

Lillian peatas hobuse minu oma kõrval. Veasy häälepaelad läksid äkki lahti. «Salakütid?» piiksus ta.

«Ega nad valitsuse maamõõtjad küll ei ole,» ütlesin mina.

Nelja hobuse jäljed ei järginud metsloomarada, nagu see oleks võinud olla omapead liikuvate hobuste puhul, vaid ristusid sellega ühesainsas kohas. Ise sündinud jälitaja, on Chilcotini indiaanlane liiga kaval, et ratsutada piki metsloomarada, kui ta on väljaspool oma jahiala karusloomi salaküttimas.

Pilk murtud rohukõrtel, pöörasin jälgi järgides oma raudja pikkamööda puude alla. Järgmise paari miili vältel ei tõstnud ma kordagi silmi eesolevalt maapinnalt. Siis peatasin järsult hobuse, vaatasin üle õla ja ütlesin otsustavalt: «Nahajärve ääres saame nad kätte. Nad on ondatrate jahil.»

Oli 1934. aasta kevad. Jõel oli pool tosinat väiksemat alustassi uuesti tammistatud ja üle ujutatud. Niipea kui mõni soo vee alla jäi, tulid temasse tagasi karusnahku ja sulgi kandvad elanikud. Kuid me olime tammistanud ka mõned jõest eemal olevad järved ja Nahajärv oli üks neist. Leidnud kalda lähedalt ühest vanast indiaanlaste laagripaigast tüki loomanahka, olime ise järvele selle nime andnud. 1932. aasta suvel olime parandanud selle järve väljavoolu tõkestava vana kopra-

tammi, vältinud niimoodi kevadise lumesulamisvee imbumise väljavooluteel olevasse kruusasesse maapinda ja tõstnud järve veetaset sellisel määral, et järve ümbritsenud kuiva sood kattis nüüd kaheksateistkümmne tolli sügavune vesi. Järves olid hakanud paljunema ondatrad, kuid öö või paar ohjeldamatut püüniste seadmist oleks võinud kiiresti hävitada suure osa sellest alusest, mille rajamiseks me olime kulutanud ligi kaks aastat.

Nüüd ei olnud enam vaja jälgede silmaspidamisega vaeva näha. Ma olin kindel, et hobuseid oli juhitud järve poole, ja ma tahtsin väga kannatamatult, et ka meie ise võimalikult kiiresti sinna jõuaksime. Ma ajasin raudja saapakandadega vastu külgi lüües traavima ja siis galopeerima. Kõhuka määra nina oli otse Mister Binksi saba taga ja Lillian oli tema turja kohal kummargil, nagu peaaegu vastu lakka. Kui ma viimati olin tagasi vaadanud, oli Lillianil olnud peas vana õlgkübar, nüüd aga oli see kadunud ja tuul mängis juustega, nagu tahaks ta ka need ära puhuda.

«Kus su kübar on?» hüüdsin Lillianile üle õla.

«Ära küsi rumalusi.» Lillani nagu kerkis küllalt kauaks, et mulle seda vastust heita, ja vajus siis jälle hobuse laka kohale.

Hobused murdsid teed läbi tihnikute, hüppasid jooksu aeglustamata üle lamapuude ja reageerisid silmapilkselt ratsmete survele vastu kaela, kui me neid kivirahnude vahelt läbi juhtisime. Nii jõudsime lõpuks Nahajärve äärde.

Seal näis kõik olevat nii süütu kui üldse võimalik. Jäi mulje, et järve lähedal ei ole miilide ulatuses mitte kedagi peale meie eneste. Kuid viiekümne jardi kaugusel kaldast ühes noorte haabade salus märkisid hobusesõnnik ja trambitud maapind kohta, kus hobused olid olnud puude külge seotud. Eemaldunud haabadest, sidusime oma hobused varjulisse kohta mändide vahele. Ma jätsin Lilliani ja Veasy istuma metsa servale, kus neil oli võimalik näha, ilma et neid endid oleks nähtud, ja hakkasin põlvist saadik vees järve ümber tiiru tegema. Aeg-ajalt sumasin läbi kõrkjate kalda poole ja tõstsin veest välja püünise. Mõnes püünises rippus ondatra lõtv keha. Indiaanlased olid Nahajärve seadnud kolmkümmend kuus püünist ja üheteistkümmes neist olid ondatrad.

Kuid ma ei tundnud mingit jahmatust ega viha, kui ma püünised Lilliani jalgade ette viskasin ja saagi nende lõugade vahelt välja võtsin. Kõik see kuulus mängu juurde ja kui me ei olnud suutelised seda lõpuni mängima, siis ei oleks meil maksnud alustadagi.

Ehkki viis ondatrat olid poegadest pungis kõhuga emased, ei tundnud ma nende hävingus süüdi olevate indiaanlaste vastu mingit vaenu. Niisama hästi oleksin võinud vaenu tunda väikese lapse vastu, kes ronib taburetile ja sirutab käe kookide järele. Tegelikult ma isegi naeratasin, kui ma Lilliani kõrvale maha laskusin. «Varsti meil näha väike nali,» ütlesin indiaanlaste konarlikku inglise keelt matkides.

Pool tundi või kauemgi lamasime kõhuli puude all, lõug kätele toetatud, vahetamata ühtki sõna. Siis ajasin ma enese küünarnukkidele. Metsast tuli kiiresti joostes koiott, saba sirge. Metsaserval tegi ta sekundi murdosaks peatuse ja vaatas üle öla tagasi. Siis pöördus ta järsult paremale ja kadus pajude vahele.

Ma kergitasin enese ettevaatlikult ühele põlvele. «Nüüd nad tulevad,» ütlesin summutatud häälega.

Neli tulijat väljusid käratult metsast meie asukohast veidi järve pool. Nad juhtisid oma hobused haabade vahele ja sidusid loomad seal kinni. Siis jagunesid nad kaheks paariks ja üks paar hakkas päripäeva, teine vastupäeva ümber järve minema. Kolm tosinat püünist number üks, mis suuruselt sobisid ondatrate püüdmiseks, maksid tollal igas kaubapunktis ligikaudu neliteist dollarit. Need, mis mina olin üles korjanud, olid vähe kasutatud ja sellest võis järeldada, et indiaanlased olid nad alles hiljuti ostnud. Mulle tundus rumal, et indiaanlased sumasid ümber terve järve, ehkki nad juba pärast esimeste püüniste puuduoleku avastamist pidid aru saama, et keegi oli neist ette jõudnud. Kuid ometi tegid nad ümber järve täistiiru, ühinesid siis, pidasid hetke või paar nõu ja rütsasid vee äärt mööda oma hobuste poole. Kuid enne kui nad haabadeni jõudsid, seisin mina nende ja hobuste vahel.

Nad peatusid minust mõne jardi kaugusel, vaatasid maha ja tammusid oma märgade mokassiinidega närviliselt mullal. Nende näost ei olnud näha vaenu ega hirmu, vaid ainult apaatsset ükskõiksust. Nad olid tabatud karusloomade salaküttimiselt ja ootasid nüüd saatusele alistunult selle tagajärgi nagu koiott, kes on tabatud püünisest sööda varastamiselt.

Kaks indiaanlast olid keskealised, kaks alla kahekümne aasta vanad. Kõik kandsid luitunud siniseid puuvillriidest tunkesid ja kulunud flanellsärke. Nende mütsid olid poest ostetud, halvasti istuvad ja armetud. Ainult nende kitsenahast jalatsid meenutasid rõivastust, mida nende esivanemad olid kandnud, enne kui nahkade ja kõõluste asemele olid tulnud riie ja nõöbid. Nende mokassiinid ulatusid poole sääreni ja

olid kaunistatud värviliste helmestega. Uhe nooruki mõlemat silma moonutas mingit liiki kae ja ma oletasin, et enne keskealiseks saamist jääb ta täiesti pimedaks, kui kaed ei kõrvaldata. Mida muidugi ei tehta.

Ka Lillian oli Veasyl käest kinni hoides metsast välja tulnud ja seisis minu kõrval, kui ma piinliku vaikuse katkestasin. «Kus su kodu on?» küsisin vaikse häälega ühelt vanemalt indiaanlaselt.

Pärast pingelist vaikust vastas indiaanlane kõheldes: «Tingley jõel.»

«Ta on pärit Alexandria reservaadist,» mõtlesin.

Mu pilk pöördus teise vanema mehe poole. «Ja sinu kodu?»

Ikka endist viisi maha vaadates vastas too: «Pelikanijärvel.» Pelikanijärv oli meie jahiala läänepiirist nelikümmend miili lääne pool.

Nüüd silmitsesin ma kahte poissi, kes rahutult tammusid ühelt jalalt teisele, just nagu ei oleks nad päris veendunud, kummale on kindlam toetuda. Äkki küsisin ma: «Noormees, kas sa kobrast oled kunagi näinud?»

Ei ainsatki huuleliigutust, ainult pearaputus. Siis pöördusin ma vanemate meeste poole ja jätkasin: «Aga võib-olla on üks teist mõnikord kobrast näinud?»

See tõi ühelt vastuseks jäiga vaikuse, teiselt sõnade valingu. Sõnad voolasid tema suust nagu haraka kädin. «Mina alles väike poiss, isa ükskord leiab, kus Chilcotini jões üks kobras. Tema paneb püünise, saab kätte ka. Viib naha poodi, palju head kaupa, meie kõik sööme liha, hea liha. See ainuke kobras mina näen.»

Ma vaatasin Lillianile otsa. Ka tema vaatas minu poole. Ja siis teadsin ma, et tema mõtted olid ka minu mõtted. Meie ees seisis neli Chilcotini indiaanlast, kelle esivanemate ajal siinsed veed olid kubisenud kobrastest, kuid kellest enestest üksainus oli kord kobrast näinud ja sedagi võib-olla kolmkümmend aastat tagasi.

«Miks te ei jäänud oma jahimaadele, vaid tulite minult nahku varastama?» pärisin äkki, pöördumata otse kellegi poole.

Kiire vastus «Mitte üks pagana nahk ei ole» oli niisugune, nagu ma olin oodanud. «Mitte üks pagana nahk ei ole,» kordasin tasa. «Jah, kõik loomad olid püütud enne meie sündimist.»

Mu pilk rändas ühelt pruunilt näolt teisele. Veasy silmitses julgelt kõiki nelja. Lillian vaatas ilmetu näoga järve poole.

Paarimisaja uhkes sulestikus isane sinikaelpart paterdas veest välja ja hakkas kaldal sulgi kohendama. Sügavalt kõrkjatest kostis tema elukaaslase tasane prääksumine.

Mu keel otsis kobamisi sõnu, mida mul vaja oli. Siin ei olnud koht ega aeg pikaks ilukõneks. See, mis ma ütlesin, pidi olema lühike ja indiaanlastele arusaadav. Palju olenes sellest, mida ma lähima paari minuti jooksul rääkisin ja tegin. Indiaanlased, mitte ainult need neli, vaid üldse indiaanlased võisid meile palju kahju teha, kui me nüüd õigesti ei tegutsenud. Karta ei olnud meie eneste füüsilist kahjustamist, sest valgetega suhtlemises olid Chilcotini indiaanlased võrdlemisi passiivsed ega asunud kunagi sõjateele, kuid nad võisid kahjustada karusloomavarusid, mida me nii suure vaevaga püüdsime luua, ja peaaegu kõike, mille pärast me üldse olime jõe äärde elama tulnud. Akki mu mõistus selgus ja ma teadsin täpselt, mida ma pidin ütlema ja mida tegema.

Ma tõmbasin sügavasti hinge. «Tulge siia.» See oli pigemini kutse kui käsk. Ma tasandasin saapaninaga lapi maad, laskusin põlvili ja hakkasin parema käe nimetissõrme otsaga mullale jooni tõmbama. Nägudel peegeldumas uudishimu, nihkusid indiaanlased lähemale, kuni nad moodustasid minu ümber ringi.

Joonestik mullal hakkas kindlat kuju omandama. Siia ilmus järv, sinna jõgi või soo. Indiaanlased teadsid nendest kohtadest võib-olla rohkem kui ma ise.

«Sellest joonest seespool,» alustasin kannatlikult seletust, «on minu jahimaa. Nüüd on siin pagana vähe karusloomi, aga kunagi oli palju kopraid, ondatraid, naaritsaid, saarmaid ja nugiseid. Nüüd ei ole kopraid, sest keegi ei jätnud vette ühtegi kobrast järgmiseks aastaks poegi kasvatama. Ja kui kobras läheb, lähevad enamasti ka teised karusloomad.»

Ma võtsin maast väikese kivi, toetusin kandadele ja viskasin selle kaugele järve. «Vaadake!» ütlesin rahulikult. Ja indiaanlased pöördusid ning vaatasid kohta, kuhu kivi oli sulpsatanud.

«Kas näete, kuidas lained laiali lähevad, kui kivi kukub?» küsisin. Ja kindluse mõttes viskasin vette veel teise kivi. «Kui indiaanlased neid ei varasta, siis aja jooksul minu koprad, naaritsad ja ondatrad ja teised karusloomad levivad nii samuti. Varsti on neid minu jahimaal nii palju, et mõned peavad mujale minema. Siis nad võib-olla tulevad ka teie jahimaale ja kui te nad natukeseks ajaks rahule jätate ja

lasete neil poegi kasvatada, siis on ka teie maal jälle palju karusloomi.»

Ma läksin männikusse ning tulin sealt tagasi püüniste ja ondatratega. Pikka aega silmitsesin mõtlikult püüniseid ja loomi. Kõnnumaa kirjutamata seadus ütles, et iga püünis, mis leitakse registreeritud jahialalt, saab automaatselt selle jahiala valdaja omandiks, samuti nagu muidugi ka nendes püünistes olevad karusloomad. Mitte keegi, kõige vähem need, kes ebaseaduslikult olid püünised üles seadnud, ei vaielnud kunagi selle ammusest ajast kehtiva põhimõtte vastu. Mul oli õigus enda käes olevad loomad ja püünised omaks kuulutada. Indiaanlased olid nende kaotamisega juba täielikult leppinud. Kuid ma teadsin, et nii poleks õige toimida. See pärast viskasin loomad ja püünised maha ning otsisin taskust kobamisi tubakakoti ja sigaretipaberi. Keeranud enesele sigareti, küsisin indiaanlastelt: «Kas suitsu teete?»

Ainus jutukas nelja hulgast noogutas pead. «Kui tubakas on.»

Ma süütasin sigareti ja tõmbasin sügava sõõmu. «Ja nüüd tubakat ei ole?» Saanud vastuseks eitava pealiigutuse, mõtlesin: «Neil kõigil kokku ei ole viit sentigi raha.» Nii ma siis andsin tubaka ja paberi edasi ning vaatasin pealt, kuidas kõik indiaanlased endale sigareti keerasid.

Seejärel hakkasin püüniseid pikkamööda nende jalgade ette loopima. Püünistele järgnesid ondatrad. «Võtke need ja minge oma maale tagasi,» laususin. «Ja pidage meeles, mis ma teile ütlesin: kui indiaanlased mind rahule jätavad ja minu karusnahku ei varasta, siis on nende maal ka varsti jälle hulk karusloomi.»

Indiaanlased tõstsid ondatrad ja püünised maast ning hakkasid jalgu lohistades oma hobuste poole minema. Akki peatus üks vanematest meestest ja vaatas üle õla tagasi. «Täna.» Tema hääl oli vaevalt kuuldav. Siis hüppasid kõik sadulasse ja ratsutasid hanereas tumedasse metsa. Veel pikka aega pärast seda, kui nad olid silmist kadunud, vaatasin ma üksisilmi neile järele. Siis pöördusin Lilliani poole ja ütlesin: «Noh?», just nagu küsides tema arvamust. Lillian tegi mõlema käega väikese kiire liigutuse. «Sa andsid neile püünised tagasi ja loomad ka, kes olid püünistes.» Ta jäi vait, vaatas järve poole ja hüüatas siis: «Mitte ükski teine valge mees ei oleks seda teinud! Eric, ma tunnen indiaanlasi palju paremini kui sina — see peabki nii olema, sest ma ise olen ka osaliselt indiaanlane. Sa andsid neile nende püünised ja saagi tagasi ja seda ei unusta nad iialgi. Varsti kuulevad kõik

Indiaanlased kõigis meie ümber olevates reservaatides, kuidas sa neile püünised ja saagi tagasi andsid, ehkki sa oleksid võinud need endale jätta. Mõned inimesed võiksid öelda, et sa tegid rumalasti, aga see ei olnud rumal tegu. Sa tegid just seda, mida oli tarvis teha. Ma ei usu, et meil veel kunagi oleks vaja muret tunda mõne meie karusnahku varastava indiaanlase pärast.»

Kaheteistkümnes peatükk

1934. aasta sügis ei andnud mingit märku meid ees ootavast õnnetusest. See sügis oli pehme ja alles oktoobri keskel tulid põhja poolt suured lagleparved. Lagled teadsid ilmastikust nii mõndagi ja neid võis tavaliselt usaldada.

Pärast novembrikuu esimest lumesadu ajasime varem valmisvaadatud karupesast elaniku välja. Seejärel lasksin ühe kaheaastase põdrapulli ja riputasin selle veerandikud kuuseokste külge. Et hiirte elutsüklil oli parajasti kõrgpunktis, siis lootsime tulusat nirgijahti, kui nirkide nahad muutusid valgeks ja kvaliteetseks. Me olime mõnevõrra uurinud neid muutlikke tsükleid, mis etendavad nii määravat osa mitmesuguste metsloomakoosluste elus. Need tsüklid mõjustasid olulisel määral meie majanduslikku heaolu ja seetõttu oli meil tarvis neist mingil määral aru saada. Kui ondatrate, veelindude ja teiste vee-elanike küllus tõi enesega kaasa naaritsate arvu suurenemise, siis hiirte rohkus mõjustas samasugusel viisil nirkide arvu. Ükski eluvorm ei saa paljuneda rohkem, kui lubab tema toiduvaru. Väike varu peab ka «panka jääma». Metsaelanikud saavad paljuneda ainult seni, kuni on olemas teatav toiduvaru, mis seda paljunemist õigustab. Kaugemale ei saa nad minna ega lähegi.

1934. aasta suvel tehtud tagasihoidlik arvestus ütles mulle, et mõne dollari kulutamine lisapüüniste muretsemiseks annab meile häid väljavaateid püüda vähemalt kaheksa dollari väärtuses nirke, kui nende nahad kvaliteetseks muutuvad. Niisiis ostime vajalikud püünised, novembri keskel seadsime need üles ja varustasime söödaga. Talvine töö oli alanud.

Talvi ei olnud me tegelikult kunagi kartnud, hoolimata nende lumest, tuulest ja tavalisest madalama temperatuuri ägedatest puhangutest. Tavalisest madalam oli temperatuur siis, kui elavhõbe näitas viiskümmend kraadi alla nulli ja Arktikast puhus lõikav tuul. Talvel ei tüüdanud meid kärb-

sed ja peaaegu iga päev oli täis põnevat ootust. Ehkki naaritsa jaoks seatud püünisesse võis sattuda väärtusetu lendorav või rott, võisime sealt leida ka väikese tumedakarvalise nugise, kes oli väärt sada viiskümmend dollarit. Ja kui meil oli küllalt õnne, võis koiotipüünis meile anda koiotist kümme korda väärtuslikuma hõberebase.

Kui me vahel harva tundsimme üksildust, siis kestis see ainult hetke. Tegelikult oli meil vähe vabu silmapilke, mil kas või põgusaltki üksildusele mõelda. Lillianil olid omad majapidamistööd ja üht-teist oli tal teha ka väljas. Tal oli jõe ääres omaenese väike, ühe miili pikkune püüniseliin. Iga päev, kui ilm lubas, käis ta selle läbi, Veasy kodustehtud suuskadega kannul. Harva juhtus päeva, mil ta ei leidnud oma püünistest vähemalt üht-kaht nirki. Ja muidugi kannustas teda pidevalt lootus, et juba järgmisest püünisest, mille juurde ta jõuab, leiab ta ilusa naaritsa.

Veasy oli juba hakanud tungima veerimise saladustesse. Ta teadis, et K-O-E-R on koer ja K-A-S-S on kass. Ta teadis ka muid asju, ehkki pole päris selge, kust ta neid teada sai. Kord lumest koiotijälgi otsides sattusin jäljereale, mille oli ilmselt jätnud rebane. Ratsutanud paar miili, jõudsin loomale järele, lasksin ta 220-lise püssiga maha ja sidusin sadula taha. Veasy suusatas parajasti onnist veidi eemal, kui ma nähtavale ilmusin. Nii kiiresti kui suusad, jalad ja jaks lubasid, tormas ta otse onni ukse poole, hõigates: «Papsil on rebane!» Ta ei olnud kunagi varem rebast näinud, kuid et tegemist ei olnud ilmselt mitte koiotiga, siis ütles talle võib-olla loogiline mõttekäik, et see loom peab olema rebane. Võimalik on aga ka, et ta omandas selle teadmise loomulikult viisil, nagu väike koiotikutsikas saab teada, et okaslaste kütmine on vanade ja tarkade koiottide ajaviide, mida katsetades noor koiott ei saa vaevatasuks midagi peale suutäie teravate okaste.

Esimese hoiatuse, et ees seisab ilmamuutus, sain novembri teisel poolel. Ühte pikka püüniseliini läbi käies sattusin alatasta hästi sissetallatud radadele, mida mööda olid üksteise järel liikunud hirved. Ilmselt olid hirved äkki otsustanud rännata oma talvituspaikadesse Fraseri jõe ääres. «Miks peaksid nad nii vara jõe äärde minema?» imestasin endamisi. Tavaliselt jäid hirved jaanuarikuuni meie juurde.

Järgmisel kolmel päeval oli kõikjal, kus ma püüniseid kontrollisin, märgata hirvede pidevat liikumist Fraseri jõe poole, neljandal päeval oma ringe tehes sattusin aga veel

ainult väheste hirvede jälgedele. Põhikari oli läbi läinud ja ainult hilinejad olid järele jäänud.

Paljud sündmused, mis toimuvad kõnnumaal, on seletatavad, kui seletuse otsimisega küllalt vaeva näha. Mustsabahirvede linditaolistest teeradadest, kiirest rändest kuus nädalat enne tavalist aega võis kindlalt järeldada, et tulemas on ilmamuutus ja seejuures muutus halvema poole. Võib-olla haistsid hirved seda õhust, võib-olla hoiatas neid selle saabumise eest enesealalhoiuinstinkt. Igatahes nad teadsid.

Nelikümmend kaheksa tundi pärast hirvekarja läbiminekut hakkas puhuma ähvardav põhjatuul. Rasked pilved katsid päikese ja metsadele laskus pahaendeline vaikus. Vadistavad oravad ei hurjutanud mind enam, kui ma puude alt läbi läksin. Kuusepüüd ja rabakanad lendasid hõredast metsast ära, otsides mujalt varjulisemaid kohti. Põdrad hakkasid künkanõlvade tihedatest lepikutest alla soode ja kopra-aasade poole liikuma. Ja jänesed ei eemaldunud enam oma urgudest, valmis pugema maapõue, niipea kui läheneva lumetormi ähvardusest sai tegelikkus.

Detsembri algul tõi tuul enesega kaasa esimesed viltuselt langevad teralumekübemed. Kui ma ühel hommikul onnist välja astusin, tabas mind tihedat lund kandva tuule raev, mis peaaegu surus õhu mu kopsudest välja. Öösel oli sadanud neliteist tolli lund ning onni ja hobusetalli vaheline rada oli kinni maetud. Ma heitsin pilgu onni välisseinal rippuvale termomeetrile. Elavhõbe näitas kaheksateist kraadi alla nulli. See ei oleks olnud eriti ebameeldiv, kui poleks olnud tuult ja piitsutavat lund. Selge vaikse ilmaga on võimalik püüniseid vaatamas käia ka siis, kui temperatuur on kolmkümmend või rohkemgi kraadi alla nulli, ilma et oleks karta halvemaid tagajärgi kui võib-olla kergelt külmavõetud põsk või nina, aga kui kas või kümnekraadise külma kaasneb arktiline tuul, siis ei lähe ükski täie mõistuse juures olev trapper oma varjulisest onnist kaugele.

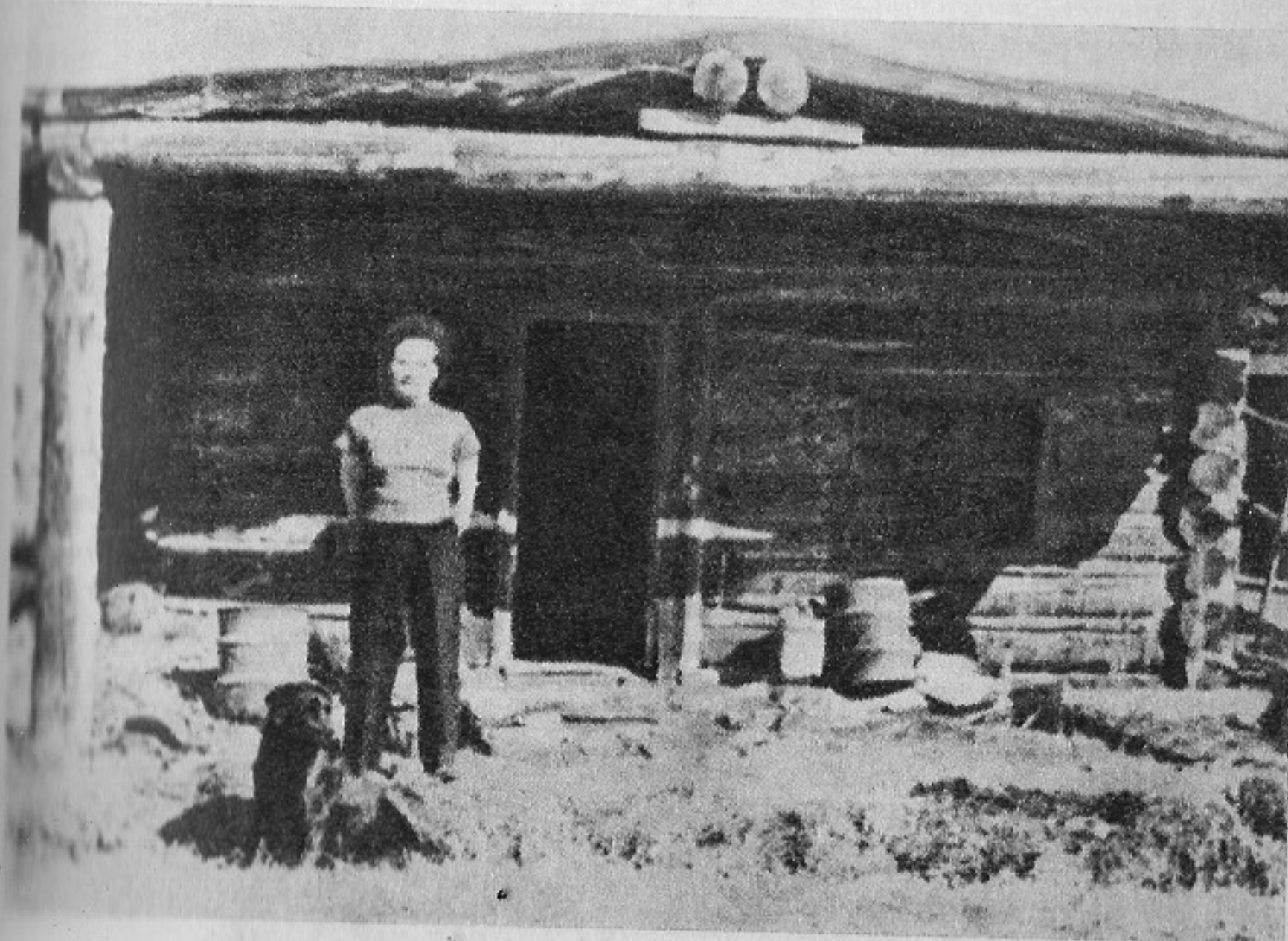
Lumesadu kestis väikeste vaheaegadega kolm nädalat ja lume paksus kasvas neljakümne tollini. Meie lootus saada suurt nirgisaaki mattus selle lumemassi alla. Isegi koiotid olid meid maha jätnud ja hirvede järel Fraseri jõe äärde läinud. Momendi seisukohast oli see lumerohke detsember tõeline katastroof, kuid iga lisatoll lund soodustas meie üldise plaani teokssaamist.

Tusased jõulud tulid koos viimases veerandis oleva kuuga. Taevas selgus ajutiseks ja vastu onni aknaid ei sahisenud enam lund. Yukonilt puhuv tuul oli lõikav nagu kildudeks

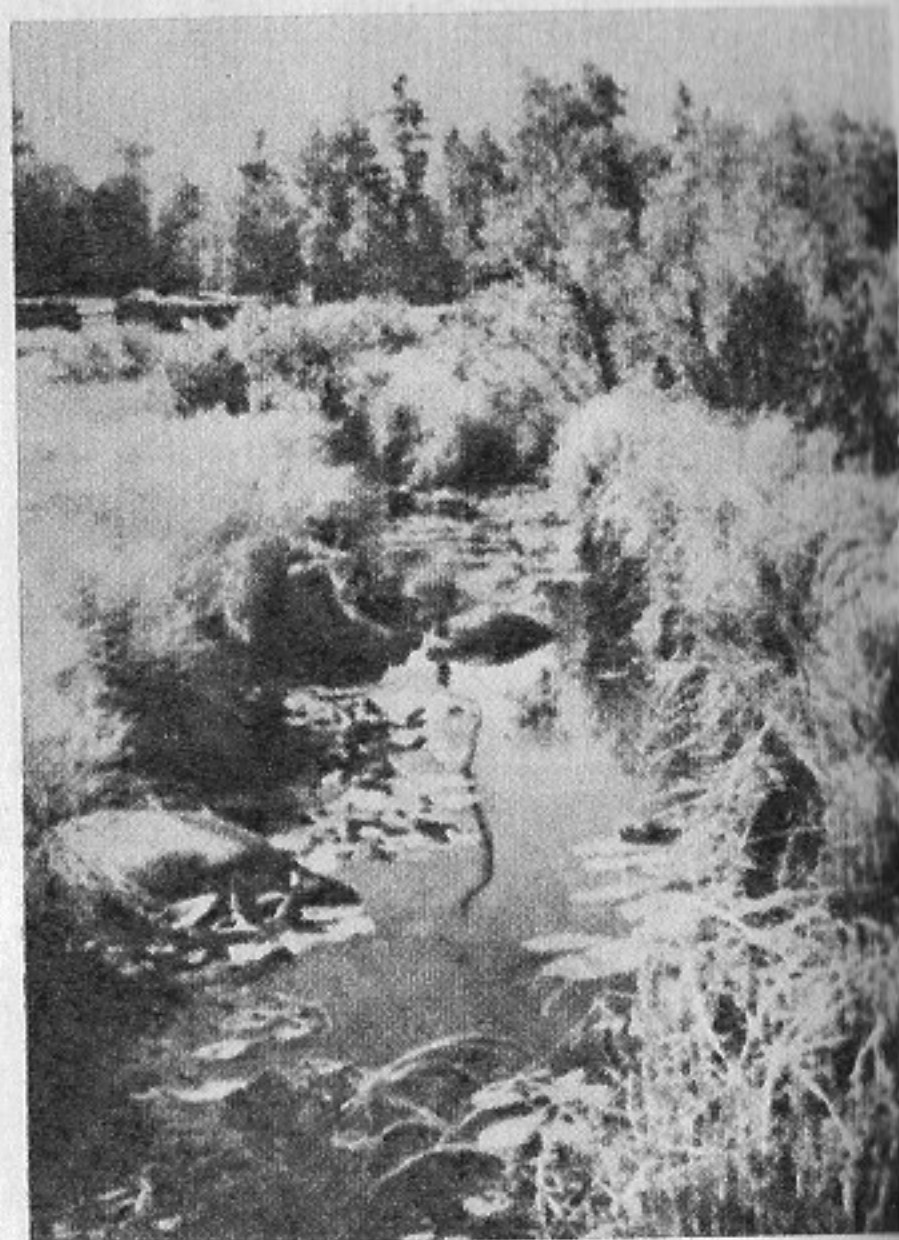
Vana vanker ja telk, milles Collier'd elasid enne onni ehitamist.

Lillian ja labradori linnukoera kutsikas Ericu ja Lilliani ehitatud onni ees. Selle pildi tegemise ajal andis onn varju džiiobile

Eric Collier

Ülal paremal. Meldrumi jõgi 1931. aasta paiku, enne kui Collier'd alustasid kopratammide taastamist. Lühikesel jõelõigul on näha neli veist, kes on janu kustutamise katsel mutta kinni jäänud ja seal surnud.

All. Osa samast Meldrumi jõe lõigust pärast seda, kui Collier'd olid lagunenud tammid taastanud

Jahimees tuleb koju. Veasy oma silmuspüünistest võetud jänestega

Pika tee lõpp: Eric ja Hundi nahk

Paremal. Vihastades tõmbab põder kõrvad pea ligi

All. Suur põdrapull, turjakarvad turris, silmad verd täis valgunud, pöördub ja ründab Lilliani. Eric laseb talle kuuli ajju, kui ta on Lillianist ainult kümne jala kaugusel

Põdrad talvel Collier'de onni naabruses

Talve esimene lumi. Riske'i jõeale posti järele

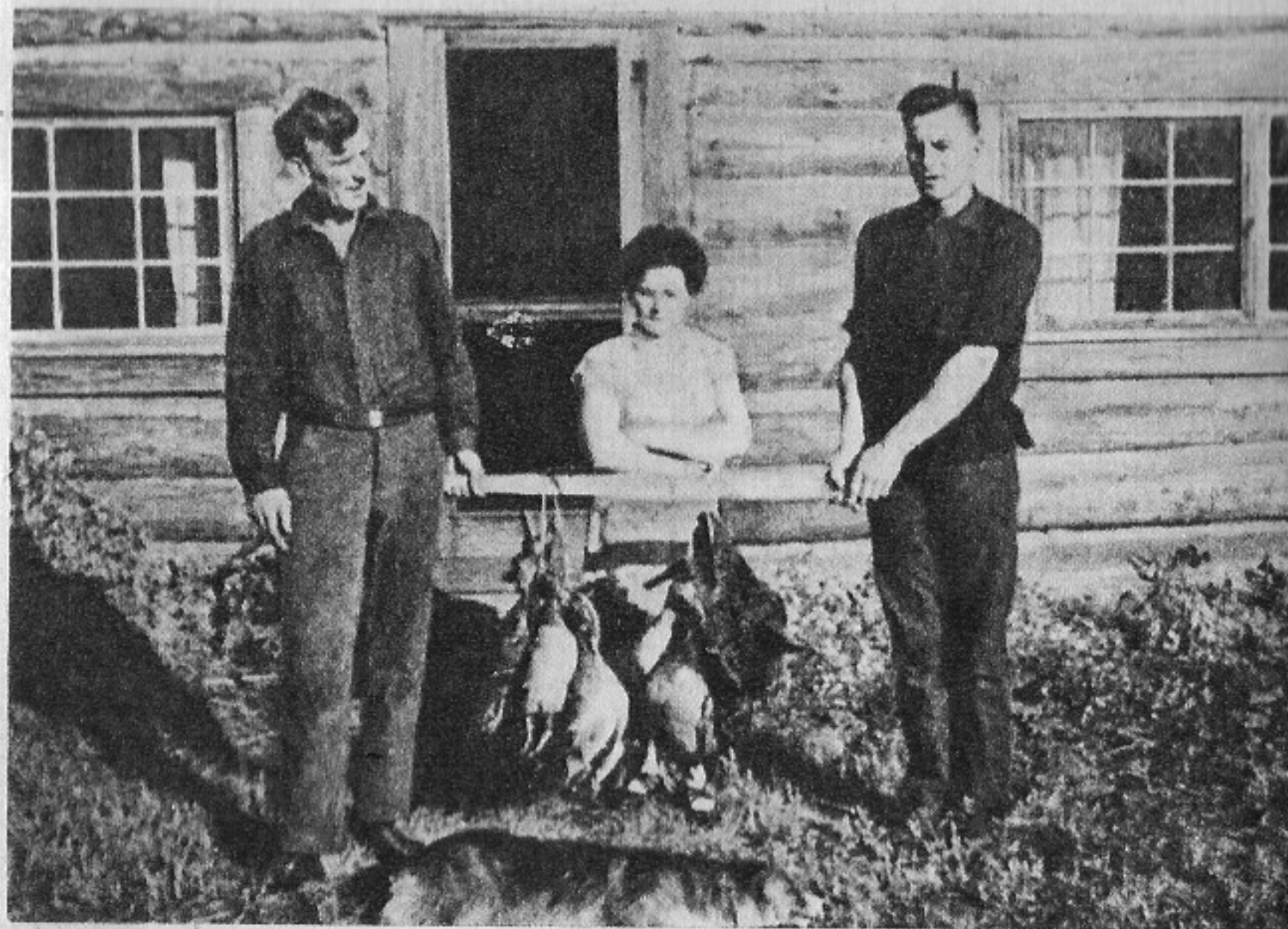
Eric ja kaks koiotti, kes kaotasid võidujooksu

Eric ondatrakuphila juures püünist seadmas

Veasy ja koiotid

Eric, Lillian ja Veasy uue maja ees.

Teel ühte koprapüügilaagrisse. Kõik teed ja sillad on Ericu ja Veasy ehitatud

purustatud klaas. Jõeäärsed kuused praksusid, kui pakane neld näpistas, ning ülaltpoolt künkanõlvalt kostis väikese näljase punarebase klähvimine ja kaeblik ulgumine.

Põdravasikad ajasid end koidikul lumest üles, jalad külmast kanged. Tihased kukkusid kuuseokstelt, kus nende väikesed sulised kehad olid kõvaks külmunud. Oli esimene jõulupüha ja termomeeter näitas täpselt viiskümmend kolm kraadi alla nulli.

Läbi sügava lume, mis nüüd metsi rõhus, sumasid ainult põdrad ja mõned üksikud hulkuvad hundid, sest sõltumatult sellest, kas temperatuur on viiskümmend kraadi üle või alla nulli, peavad põdrad enesele iga päev toitu otsima, kui nad ei taha, et nende kehasoojus igaveseks haihtuks.

Esmakordselt pärast seda, kui me olime usaldanud oma saatuse kõnnumaa hoolde, tuli meil nüüd loobuda oma tavakohasest jõulueelsest reisist Riske'i jõe kaubapunkti. Ma olin lootnud, et mõni päev enne jõulu õnnestub mul hobuste ja reega kuidagimoodi lumest läbi tungida ning kaupa ja posti tuua, aga kui temperatuur on miinus viiskümmend kraadi, siis on nii inimesel kui ka hobustel parem mitte teele minna.

Oli ilmne, et seekord jõuluvana kuuetoollise läbimõõduga ahjutoru kaudu meie onni ei poe, ja kuidagimoodi oli tarvis see kurb uudis Veasyle teatavaks teha. Aga kuidas? Siis tuli mulle hea mõte. Jõululaupäeva õhtul pärast päikeseloojakut viisin Veasy onnist välja ja jäin taevast uurides seisma. Külma oli nii krõbe, et juba ainuüksi hingamine pani mind köhima. Veepiisakesed, mis Veasy silmanurkadest välja valgusid, külmusid tema põskedel.

Ma vangutasin pead ja pomisesin: «Ma ei kujuta ette, kuidas keegi niisuguse ilmaga reisida saab.» Ja pärast paraja kestusega pausi: «Isegi jõuluvana.»

Veasy mõtles hetke või paar järele ja ütles siis: «Külm võtaks ta ära, eks ole?»

Ma noogutasin. «Jah, ja tema põhjapõdra ka.»

Veasy ütles: «Ja siis ei oleks mitte kunagi enam jõulusid, ega ju?»

«Noh,» vastasin mina ettevaatlikult, «jõulusid oleks, aga võib-olla enam mitte jõuluvana.»

«Ma loodan, et ta jääb sinna, kus on soe,» oli Veasy reaktsioon sellele ebameeldivale uudisele.

Jõulu ja uue aasta vahel sadas viisteist tolli värsket lund. Meie sahvri riiulid olid peaaegu täiesti lagedad, ehkki meil

ei olnud puudust lihast ega köögiviljast. Ja olgugi et menüü, mille järgi meil kolm korda päevas tuli süüa põdra- või hirveliha ja mõnikord sekka vahelduseks laglet, oli üsna üksluine, hoidis see meil vähemasti liha ribikontidel.

Rohkem kui kaks kuud ei olnud me näinud ühtegi teist inimest ja niisama kaua ei olnud me saanud ega saatnud posti. Me olime robinsonid lumemere saarel. Ent need olid pisi-asjad, küll ebameeldivad, kuid mitte tõsised. Samal ajal aga ei vabanenud me ühest närivast mõttest: mis saab siis, kui meie majja tuleb äkki mingi raske haigus? Ehkki meie eluviis oli tervislik ja meid häiris harva isegi tavaline nohu, teadsin ma murettekitavaid juhtumeid, kus mõned teised trapperid olid oma jahialade talvise isolatsioonis, eemal igasugusest võimalikust arstiabist haigestunud, surnud ja oma onnides külmunud lamanud, kuni nad alles kevadel või veelgi hiljem leiti.

Mida kauem me Lillianiga selle asja üle järele mõtlesime, seda tungivam näis olevat vajadus hobuste ja reega kuidagi-moodi Riske'i jõeale pääseda. Seda oli kergem mõelda kui teha, sest kui välja arvata mõned juhuslikud põdrad, kelle jälgedest hobused poleks mingit abi saanud, ei olnud Meld-rumi järve ja Riske'i jõe vahelisel teel pärast esimest lumesadu keegi liikunud.

Lillian oli see, kes lõpuks härjal sarvist kinni võttis. «Me lihtsalt peame Riske'i jõe tee lahti ajama,» pahvatas ta üle hommikusöögilaua.

«Ma ise olen ka seda mõelnud,» nõustusin mina. «Mul kulub arvatavasti neli päeva, et seda maad rajadega edasitagasi ära käia...»

«Rajadega!» hüüatas Lillian. «Mis kasu on mul rajajälgedest, kui sina jalaluu murrad või Veasy kopsupõletikku jääb või midagi muud niisugust juhtub? Eric, seda tuleb teha hobuste ja reega.» Ja kui ma otsekohe ei vastanud, jätkas ta: «Me võime laagrivarustuse kaasa võtta ja rekke hobuste jaoks heinu panna.»

«Meie?» Ma raputasin pead ja ütlesin: «Kas rajadega või hobuste ja reega, aga sellele tee on mul kõige parem üksi minna.»

«Meie Veasyga tuleme ka,» Lilliani hääli oli kindlaks muutunud. «Kas sa arvad, et ma tahan siin istuda, teadmata, kas sa pääsed läbi või mitte? Muidugi tuleme meie Veasyga kaasa. See pole meil esimene kord väljas puude all magada ja ei jää arvatavasti viimaseks ka.»

«Rohkem kui viie jala pakuses lumes ja võib-olla kolme-neljakümnekraadise külmaga?»

«Jah, viie jala pakuses lumes ja kui vaja, siis viiekümnekraadise külmaga.» Lilliani hääli oli ebaloomulikult jäik ja tema näost paistis raudne otsustavus. Ta pilk ei väratanud kordagi, kui ta mulle otsa vaatas. See oli Lilliani iseloomu tahk, mis ei olnud kunagi varem ilmsiks tulnud, vähemalt mitte selle aja jooksul, mil ta minuga abielus oli. Tavaliselt püüdis ta oma tahtmist saada diplomaatilise ja leebe veenmise teel. Nüüd aga sain ma aru, et minu soovid ei avaldanud tema kaljukindlale otsusele mingit mõju.

«Hea küll,» ohkasin, «me läheme kõik koos.»

Kui maa oli paljas ja hobused olid rakendatud vankri ette, olime pikkamööda, kuid kindlalt edasi liikudes suutelised kaheksa kuni kümne tunniga oma onni juurest Riske'i jõeale jõudma. Ree ette rakendatuna võisid hobused meid mõne tolli pakuse lume korral isegi kiiremini kohale toimetada. Nüüd aga oli lumi nii paks, et oli väga vaieldav, kas meil hobustega üldse õnnestub läbi pääseda. Ent kui me neile küllalt aega andsime ja öölaagrisse jäime, kui nad enam ei jaksanud meid kaugemale vedada, siis oli meil vähemalt mõningane šanss Riske'i jõeni läbi murda. Ohtlik see muidugi oli, kuid pärast seda, kui me olime olnud paar kuud lumme maetud, nägemata ühtki inimhinge, tundus meile peaaegu igasugune risk õigustatud olevat. Ja me riskisime.

Kolmeteistkümnes peatükk

Me viivitasime hobuste ree ette rakendamisega kasinas lootuses, et ilm võib äkki soojeneda. See lootus oli nõrk, sest Chilcotini talved olid meile õpetanud, et iga kahekümne nelja tunni kohta, mil põhjast puhus lund kandev tuul, tuli pärast tuule ja lumesaju lakkamist harilikult kakskümmend neli tundi vaikset ja tapvat külma.

Lõpuks kaotas taevast oma halli värvuse, aga kui see andis maad sinisele ja metsa hakkas jälle valgustama hõbedane päike, langes elavhõbe miinus neljakümne kraadini. Ent pärast seda, kui me peaaegu kuu aega ei olnud kordagi päikest näinud, oli tema säras siiski midagi rõõmustavat, olgugi mitte soojendavat. Niisiis laadisime termomeetri paljuütlevat näitu unustada püüdes ree tekke, laagrivarustust ja heinu täis, rakendasime kaks hobust ette ja asusime teele lõuna poole.

Hea oli vähemalt seegi, et puudus rõivaste vahele tungiv tuul, ja ehkki meie karbuste karusnahksed äärised külmused varsti kõvaks ning meil tuli paksus kindas käega alatasa üle ripsmete tõmmata, et neid jääst vabastada, õnnestus meil sügaval ree põhjas, ainult pead ja käsi tekkide alt väljas hoides oma kehi võrdlemisi soojadena säilitada.

Hobustelt nõudis igaardi läbimine ränka jõupingutust. Tiisli põikpuu ette kuhjus lund, kuni seda oli sinna kogunenud niisugune hulk, et hobused ei jaksanud rege enam tolli võrragi edasi nihutada. Siis tuli minul reest välja ronida, põikpuu juurde sumbata ja nii palju lund ära kühveldada, et hobused said reejalased jälle kriuksuma panna. Pärast iga väikest tõusukohta tuli hobustele minut või paar puhkust anda.

Kahe miili kaugusel onnist nägime hirmsat tõendit selle kohta, missugust matti selle talve käredate külmade metsaelanikelt võtsid. Otse keset kunagist teed, mis nüüd oli lume alla maetud, lamas põdravasikas. Ta pea oli vastu kaela surutud ja nii taga- kui ka esijalad keha alla tõmmatud. Põdravasikas nägi seal lumes välja nii loomulik, et tundus, nagu ei oleks see väike vaene metsaorb surnud, vaid ainult magaks. Kuid just nii ta suri. Kui ta enam ei jaksanud ema kannul püsida ja halastamatu külmapiin pikkamööda, kuid vältimatult kogu elutahte temast välja imes, tuli lõpuks hetk, mil suutäie toidu otsimiseks vajalik energia ületas toidust saadava energia. Ja siis, väsinud nii raskest olelusvõitlusest, laskus vasikas põlvili lumme ning jäi sinna lamama, hingeõhk kristalliseerus tema mokaadel ja nõrgad südametused loetlesid tema elu viimseid hetki.

Mul tuli üks hobune ree eest lahti rakendada, et ohverteelt kõrvale vedada. Hobuse uuesti ette rakendanud, hüppasin tagasi rekke ja ütlesin Lillianile: «Ümberringi pole mingit märki põdralehma jälgedest.»

«Võib-olla murdsid hundid ema ära,» arvas Lillian ohates.

«Võib küll olla.» Ma sakutasin ohje ja ajasin hobused jälle liikvele. Kui me järgmise peatuse tegime, et hobused saaksid hinge tõmmata, ütlesin kibeda tooniga: «Enne kui see lumi kord sulab, on metsas rohkem kui üks surnud põder.»

Taskukell, mille Lillian oli mulle 1931. aasta jõuluks kin-kinud, näitas ikka veel hästi aega. Onnist lahkudes olin selle üles keeranud, kuid hiljem ei olnud ma sellele enam kordagi pilku heitnud. Juba ainuüksi mõte, et tuleb kinnas käest

võtta ja taskust kella otsida, oli ebameeldiv ning ma loobusin sellest kiiresti. Nõrmi soojas hoida oli palju tähtsam kui kella-aega teada saada.

Kui päike laskus, ilmus põhjapoolsele silmapiirile paar halli laikku. Nii täpselt, kui ma oskasin arvestada, olime nüüd läbi-itud kaheksa miili ja kulutanud selleks ligikaudu niisama palju tunde. Hobuste ninade küljes rippusid kaheteistkümne lohi pikkused jääpurikad. Nende kehad olid hallid higist, mis külmus nende karvades peaaegu niisama kiiresti, kui see nahapooridest väljus. Tee ääres seisis üksik nulg, mis tõenäoliselt oli juba siis olnud tugev noor puu, kui Kolumbus Ameerikas maabus. Tema tüve ümbermõõt oli viis jalga ja tema oksad olid nii jämedad, et lumi ei suutnud neid peaaegu üldse painutada. Just nagu tunnetades minu enese väsimust, peatusid hobused langetatud päi selle puu juures, lõõtsutasid tugevasti ja purustasid jääpurikaid vastu tiisli põikpuud.

«Lõpp,» arutlesin ma valju häälega. «Hobused on omadega läbi.»

Lillian lükkas tekid kõrvale ja vaatas ringi. «Ma olen nii kange, et ma kahtlen, kas ma üldse enam kunagi käia saan,» ütles ta. Veasy oli viimase tunni jooksul olnud üle pea tekkide ja heinte all. Nüüd kergitas ta enese sealt äkki jälle nähtavale ja kaebas: «Mul on kõht tühi.»

Nulu oksad olid suuresti lumesadu tõkestanud ja nende all oli lumi ainult paari jala paksune. «See koht on niisama hea kui teised,» ütlesin ma, «ja palju parem kui nii mõnigi muu. Siin on meie hotell. Sa jää Veasyga parem nii kauaks rekke, kui ma hobused eest ära võtan.»

Ma rakendasin hobused ree eest lahti, katsin nad tekkidega ja andsin neile kaenlatäie heinu ette. Et läheduses ei olnud ühtki jõge ega järve, kuhu veeauku raiuda, siis tuli hobustel sel õhtul vee joomise asemel lund süüa.

Hoolitsenud hobuste eest, kühveldasin puu all lume maa-lapilt, mille suurus oli umbes kümme korda kaksteist jalga. Nüüd said Lillian ja Veasy reest välja ronida, ilma et neil oleks olnud tarvis lumes sumada. Et ilm hakkas pimenema ja kuult ei olnud mingit valgust loota, siis otsustasin ma loobuda aja ja energia kulutamisest telgi püstitamiseks; selle asemel laotasime telgi puu alla ning viskasime tekid ja keedunõud tema peale.

Isegi siis, kui lumi on mitu jalga paks ja temperatuur alla nulli, võib see, kes oskab, laagri ka ilma ahju või telgita võrdlemisi soojaks ja mugavaks teha. Ehkki jäigas talverüüs olev mets võib paista külalislahkusetu, leidub põhjamaa met-

sas rikkalikult materjali, mis õige kasutamise korral paneb külalislahkusetuse sulama ja muudab tigea ilme naeratuseks.

Kiire tegutsemine oli vastus külmale, mis noana meie ihu lõikas, kui me varjulisest reekastist välja tulime. Arvestades just niisugust olukorda, milles me nüüd viibisime, olime onnist kaasa toonud kuivi peerge ning mõne sekundi pärast praksus ja lõõmas laagrilõke. Nüüd kinnitasime mõlemad Lillianiga jalga oma rajad ning mina ees, tema järel tallasime sisse tee lähima noorte nulgude tihnikuni. Mul kulus iga puu langetamiseks ainult üks kirvelöök ja kui pool tosinat nulgut oli maha raiutud, kogus Lillian need kokku ja vedas laagrilõkke juurde. Veasy ülesanne oli pista puud tüvepidi lumme, nii et nad seisid jälle püsti. Metsloomade järeltulijad ei ole kõnnumaal ainsad noored olendid, kellel tuleb õppida ise enese eest väljas olema.

Kümne minuti pärast ümbritses laagrit peaaegu pidev «jõulupuude» müür. Lisaks tuulevarju andmisele toimis see ka teatavat laadi reflektorina ning peegeldas laagrilõkke soojust tagasi vastu suure nulu tüve. Ja kui meil oli oma tuulevarju kogutud küllalt kuivi tulepuid, et lõket kogu öö põlema hoida, siis võisime loota, et meie laager jääb piisavalt soojaks, ükskõik mida väljas ilm teeb.

Jätnud Lilliani tema pottide ja pannide juurde, raiusin kuivi mände, tükeldasin need kolme jala pikkusteks juppideks ning ladusin tuulevarju. Tolleks ajaks olid põdralihalõigud pannil parasjagu krõbedaks tõmbunud ning süte kohal ämbris kees gallon kanget teed. Me võtsime indiaanlaste kombel, pooleldi põlvitades, pooleldi istudes lõkke ümber aset ja laskime toidul hea maitsta.

Rännak nullist madalamal temperatuuril tekitab tohutu söögiisu ning ühekorraga liiga kaua kestes ühtlasi ka tuimastab keha ja vaimu. Kui pärast niisuguse ilmaga päev läbi väljas viibimist istuda kuuma ahju juurde, siis vajub pea mõne sekundiga longu ja minuti või paari jooksul tuleb uni. Siin oli laagrilõke meie ahi ning nulg ja tuulevari meie onn. See ulualune oli küll primitiivne, kuid niipea kui õhtueine oli söödud ja nõud pestud, muutusid meie meeled ähmaseks ja meie pead vajusid longu. Me pugusime sügavale tekkide alla, mis Lillian oli nuluokstest madratsile laotanud, ja mõne sekundi pärast magasime surmani väsinud inimeste und.

Oli alles hämar, kui ma hommikul lõkke põlema õhutasin. Lillian pistis pea tekkide alt välja, kui ma ämbritäie lund võtsin ja selle tulele sulama seadsin. Kopse hammustav külm

õhk pani ta kõhima. Puulatvades ulgus kaeblikult tuul ja meie kaitsevarju vastu vihises lumi.

«Parem ole nii kaua teki all, kui mul kohv keema läheb,» soovitasin oma lambanahkset kasukat selga tõmmates. See oli nõuanne, mille Lillian kõhklematult täitis.

Ma ulatasin talle kohvikruusi. «Jälle sajab lund,» torisesin. «Pagan seda lund võtaks. Põhjatuul läheb ka järjest tugevaks. Eiline päev oli juba küllalt hull, aga täna tuleb päris põrgu.»

Ja põrgu oli see tõepoolest. Kui me päeva hakul laagrist lahkusime, peksis terav lumi meile näkku. Hobused puiklesid hetke või paar, kui külmad rangid nende õlgade vastu puutusid, kuid tõmbasid siis puristades ning kepseldes trengid pingule ja regi hakkas liikuma.

Sagedaste puhkepauside vaheaegadel vedasid nad rege veel viis miili läbi metsa ja siis hakkasid puud hõrenema. Ahmaselt paistis eestpoolt üksluine, veidi laineline preeriaala.

«Saarejärve tasandik,» ühmasin. See kõlas nagu teade põrgu enese väravasse saabumisest.

Suvel on Saarejärve tasandik üsnagi meeldiv koht. Ta on õnnistatud küllaldase joogiveevaruga mitme järve näol ning alia-sinna pillatud väikesed haavikud ja männikud annavad temal rohtu söövatele kariloomadele rikkalikku varju. Varasügisel tulevad järvedele prääksudes ja kaagutades tuhanded pardid ja sajad Kanada lagled ning lühisabapüüd tõmbuvad sügavale rohtu, kui ülalt kostev tiivasahin annab märku kerget saaki otsiva kotka või kaku lähenemisest. Ja isegi kõige palavamal augustikuu pärastlõunal sasib rohulatu tuul, mis puhub kord idast, kord läänest, kord lõunast või põhjast, kuid on alati jahutav.

Talvel on aga kõik hoopis teisiti. Järvi katab kahe jala paksune või paksemgi jääkaas. Pardid ja lagled on lennanud kaugele lõuna poole. Lühisabapüüd on põgenenud sügavale metsa; ainult tuul on jäänud.

Ehkki metsas võib paista, et õhk üldse ei liigu, puhub lagedal tasandikul alati tuul. See keerutab lund, kergitab selle õhku ja kannab seda mitusada jalga või jardi edasi, enne kui oma haaret nõrgendades langetab selle mõnda nõkku või jäärakusse, kuni lõpuks ei ole enam näha ühtegi nõgu ega jäärakut, vaid kõikjal paistab üksnes näiliselt süütu sile lumi.

Tasandiku serval, jätanud metsa selja taha, valmistusime selle tuule ägedale rünnakule vastu seisma. Preeria kohal hõljus tuiskav lumi, nii et nähtavus oli vaevalt viiskümmend jardi. Külm oli tappev. Teerajast ei olnud mingit märki, näha

polnud isegi mitte ühtki kivirahnu, mis oleks tähistanud selle kunagist asukohta. «Nõõ!» karjusin ma hobustele, kes äkki hakkasid rabelema.

«Sa ajad nad jäarakussel!» hüüatas Lillian.

Kuid see hoiatus tuli sekundi võrra hilja. Härmatanud ripsmete ja näkku kanduva lume tõttu ei olnud ma märganud lund täis jäarakut. Ka hobused ei olnud seda tähele pannud, ehkki nad mõnikord oskavad niisugust lõksu kui mitte just näha, siis vähemalt aimata.

Hobused vajusid lumme, laskusid kõhuli ja pöördusid siis mugavasti küljeli, just nagu teatades mulle: «Meile aitab sellest naljast.»

«Tuleb nad eest ära võtta,» pomisesin ma, tundes hirmu mõtte ees, et ma pean reest välja ronima ja läbi sügava lume sumpama. «Vaja katsuda hobused ja aisad teisele poole viia ja siis regi ketiga üle tõmmata.» Ma hakkasin tekke ja muud kraami ühest kohast teise loopima. «Veokett... kus pagana kohas see veokett on?» küsisin ma kannatamatult.

«Siin.» Lillian teadis täpselt, kus kett oli, sest tal oli saanud harjumuseks alati teada niisuguste mõnikord hädavajalike asjade asukohta.

«Tubli väike naine,» muigasid ma ketti võttes, ree tiislile astudes ja aisapolte välja tõmmates. Siis ronisin ma balansseerides mööda tiisli edasi, vabastasin selle põikpuu, astusin vööst saadik lumme ja hõikasin: «Nõõ!»

Hobused ajasid end jalule, söötsid edasi ja ree raskusest vabanenult jõudsid jääraku teisele kaldale. Ma peatasin nad, kinnitasin keti tiisli külge ja hüüdsin jälle «nõõ!», rõhutades käsku seekord piitsaplaksuga. Jalased kriuksusid, Lillian ja Veasy hoidsid end elu eest rees kinni, hobused lõõtsutasid, korskasid ja tõmbasid kõigest jõust. Siis oli see jäarak meil selja taga ja teadmata hulk samasuguseid ees ootamas.

Me olime jõudnud keset tasandikku, kui hobused äkki liikumatult seisma jäid. «Nõõ!» Kuid see ei aidanud. Loomad olid surmani väsinud. Nad olid meile andnud kõik, mis neil oli, kuid sellest ei piisanud. Ma vaatasin rumala näoga Lillianile otsa ja tema vaatas samuti vastu, «Mis nüüd saab?» Lillian jõudis nende sõnadega minust karvavõrra ette.

«Tuleb vist ratsa minna,» ütlesin ma süngelt. «Me peame rakmed ja ree siia jätma ja püüdma ratsa Riske'i jõe jõe jõuda.» See ei olnud ahvatlev väljavaade, kuid oli ainus võimalus, mis meil oli.

Äkki tõusis Lillian rees püsti. Ta vaatas nii teraselt lõuna

poole, et tal hakkasid silmad vett jooksuma. «Suits,» hüüatas ta. «Mulle paistab, et ma tunnen suitsulõhna.»

Mul oli üks jalg aisal, teine rees.

«Suitsu pahvatasin ma. «Siin tasandikul niisuguse ilmaga? Sa oled hulluks läinud.»

«Ei ole,» sähvas Lillian. «See on suits. Kas sa ei tunne lõhna?»

Siis tundsin ka mina seda, kuid ei suutnud oma nina uskuda. Suits Saarejärve tasandikul — niisuguse ilmagal

«Kusagil põleb midagi...» Lillian jäi vait ja seisis liikumatult, üksisilmi ettepoole vaadates. «Ma näen seda. See on laagrituli. Need on indiaanlased!»

Ka mina vaatasin teraselt lõuna poole. Hõõrudes silmi veendumaks, et nad mind ei peta, ahmisin peaaegu uskumatult õhku: «On jah indiaanlased!»

Umbes neljasaja jardi kaugusel meist põles laagrituli ning selle kõrval olid hobused ja regi. Ree ümber askeldas pool tosinat inimest ja pikkamööda hakkasid mu silmad ree lähedal eristama ka veel mingit suurt tumedat kogu. «See on põder,» oletasin ma. «Keegi on põdra lasknud.»

Ma sakutasin ohje ja plaksutasin piitsa. «Teele, hobused! Pingutage trenge, tõmmake regel! Ees ootab seltskond.» Ja just nagu mõistes, mis ma neile ütlesin, ajasid hobused end sügavas lumis jalule, tõstsid oma väsinud pead ning hakkasid rege pikkamööda edasi nihutama.

Ja kõik need olidki indiaanlased. Seal oli Punakivi Johnny ja tema matsakas itsitav naine Lizzie. Seal oli vana Azak, kes vaatas meid oma poolpimedate silmadega ja pomises: «Valge mees tuleb.» Seal oli ka Kotkajärve Johnny, kes oli nime saanud sada miili põhja pool oleva suure järve järgi, mille ääres ta oli sündinud. Ja seal oli neli napsi rõivas last, kes näisid olevat täiesti ükskõiksed külma lõikava põhjatuule suhtes, mida meie oma soojades riietes tundsi lausa üdini tungivat. Kõik need indiaanlased olid pärit Riske'i jõe reservaadist ja nagu meile suure entusiasmiga räägiti, oli Punakivi Johnny eile hilisõhtul põdra lasknud ja täna olid kõik siia tagasi tulnud, et liha koju viia. Punakivi Johnny oli sageli meie onni sisse astunud, et meiega koos einet võtta või kruusi teed juua ja oma hädadest rääkida, nagu indiaanlased seda ikka teevad, kui leiavad kaastundlikke kuulajaid. Nüüd oli põdra kere veerandikeks raiutud ning kõik seisid lõkke ümber ja praadisid lumme torgatud orkide otsas suuri ribitükke.

Ükski valge mees ei oleks iialgi läinud lihaloomi küttimea niisuguse ilmaga nagu meil viimase kuu aja jooksul. Ta oleks pigemini söönud paljaid ube. Teisest küljest aga tapsid valged mehed harilikult juba sügisel nii palju jahiloomi, et jätkus kogu talveks. Indiaanlased nõnda ei toiminud. Nad elasid ainult olevikus ega muretsenud kunagi tuleviku pärast. Sündinud küttimea suutsid nad põdra või hirve tappa ka niisuguse ilmaga, mil valge mees päevade viisi ühtki pauku tegemata metsas uitas. Sattunud kord värsketele jälgedele, järgis indiaanlane neid seni, kuni jõudis saagile järele ja laskis selle maha.

«Parem tulge reest välja, sööge,» tervitas meid nüüd Punakivi Johnny ja küsis siis naeru lagistades: «Mis põrgut sina valge mees rändad, kui ilm nii paha?»

Tuli oli soe ja küpsevate põdralihatükkide lõhn pani mu suu vett jooksuma. «Ma olen hull, Johnny,» naersin vastu. «Täitsa hull. Kui ma hull ei oleks, siis ei oleks ma oma naise ja lapsega enne kevadet onnist välja tulnud. Valge mees on nagu karu: ronib sügisel koopasse ja ei tule enne välja, kui lumi on läinud.» Ma laenasin Punakivilt jahinoa, löikasin kolm tohutu suurt lihaviilukat ja seadsin need lõkke äärde orkide otsa küpsema.

Meie indiaanlastest võõrustajatel oli tule ääres kümneaalase siirupipurgi täis kõrvetavkuuma teed, Punakivi naine valas seda kolme plekk-kruusi ja ulatas need meile. Mitte kunagi ei ole tee maitsnud parem, ükskõik kelle käsi seda on ulatanud või missuguses nõus see on olnud.

Lõkke juures kükitades hammustasime oma lihaviilukaid, enne kui need olid täiesti küpsed, ja tänasime mõttes lahketa saatust selle eest, et Punakivi oli oma põdra lasknud nii tee lähedal. Häbenematult rõhitsedes, kui värske liha neil kõhus seedis, laadisid indiaanlased põdraveerandikud rekke. Neli last pugesis jäneseahksete rõivaste kuhja alla, kihistasid naeru ja vadistasid üksteisega oma kurguhäälses keeles. Punakivi võttis ohjad pihku ja küsis siis minult: «Kas valge mees ees läheb?»

«Mitte üks pagana samm,» vastasin mina. «Indiaanlastel on paremad hobused kui minul. Minu omad ei jõua enam. Parem mine sina ees ja mina tulen järele.» Indiaanlastel tuli kaubapunkti mööda minna, et jõuda oma reservaat, mis asus kolm miili kaugemal lõuna pool.

Eesolev sissesõidetud tee andis hobustele uut jõudu. Enam ei kuhjunud tiisli põikpuu ette lund ja ehkki jalgealune ei olnud kindel, suutsid hobused püsivalt kaks-kolm miili tun-

nis edasi liikuda. Päikeseloojakuks jõudsimme kaubapunkti. Seal kihvas tegevus. Just äsja oli sinna jõudnud kuuehobuseveok, mis viis kaupa kaugemal sisemaal asuvatesse kaubapunktidesse. «Põrgulikumat sõitu ei ole mul olnud sellest ajast peale, kui ma teedel liigun,» kirus kaubavedaja, kui ma oma hobused talli viisin ja nende jaoks kaks vaba latrit otsisin. «Becheri preerias ei olnud mitte üks jälg, kõik oli kuradi moodi kinni tuisanud. Hobused vedasid kümme tundi, enne kui jõudsid siia Bristol juurest, kus nad eelmine öö tallis olid.» Bristol peatuskoht oli maantee ääres Riske'i jõe kaubapunkti kümme miili ida pool.

«Teil läks siis ikkagi veel paremini kui meil,» lohutasin ma teda oma hobuseid rakmetest vabastades. «Meie ööbisime nulu all.» Kaubavedaja oli pikka kasvu ja kõhn, tema silmad olid liiga pikaajalisest lumme vaatamisest punased ja paistes.

«Mis sa kostad!» hüüatas ta. «Naine ja laps ka?» Kui ma noogutasin, vajutas ta sõrmega ühe ninasõorme kinni, nuuskas teise tühjaks ja ütles: «See tuletab mulle meelde 21/22. aasta talve, kui ma nelja hobusega ühe kaugema farmeri vilja vedasin. Noh, söör, te ju teate seda Harperi aasa ja Hance'i metsa vahelist teeosa. Olid seal alles hanged! Mitte kunagi enne ega pärast ei ole ma niisuguseid hangesid näinud. Ja olgu ma neetud, kui üks hobune ennast rauaga ei vigastanud ja lonkama ei hakanud. Seal ma siis olin hangedes peaaegu nelja tonni viljaga, külm oli põrgulik ja...»

Ta oli ikka veel hangedes kinni, kui ma tallist väljusin ja kauplusehoone elutoa poole suundusin.

Kui me Lillianiga oma toolid ahju äärde tõmbasime, surus meie kätt habemik paks rooma katoliku rändpreester, keda tunti kogu Chilcotini distriktis ainult isa Thomase nime all ja kes hoolitses peamiselt oma indiaani koguduste hingeliste vajaduste rahuldamise eest. Kauplusehoone elutoas keerles kogu vestlus üheainsa teema — ilma ümber. Ahju juures jalgu soojendav kauboi ütles: «Jeesus Kristus! Mu jalad ei ole kuu aega saanud üles sulada.» Metshobuste püüdja, kes ootas soojemat ilma, et oleks võimalik Lagedale mäele laagrisse jääda ja hobusejälgi otsima hakata, lisas omalt poolt juurde: «See neetud maa läheb täitsa kuradile.» Ta oli lühikest kasvu ja kühmus ning tema jalad olid liiga paljust sadulas istumisest veidi kõverad. Pööramata tähelepanu kauboi ja hobusepüüdja jumalavallatule kirumisele, kurtis preester meile Lillianiga oma häda. Ta oleks juba nädal aega tagasi pidanud olema ühes läänepoolses reservaadis, kuid viimaste päevade kõva külm oli sundinud teda Riske'i jõel ootama

hobuseid ja rege, millega üks indiaanlane oleks ammu pidanud talle järele tulema, et teda edasi toimetada. Võib-olla oli indiaanlasest kutsar jõudnud järeldusele, et tema hing ei muutu põrmugi räpasemaks, kui ta hoiab oma hobused seni tallis, kuni ilm paraneb.

Paar rändavat karusnahakokkuostjat ja üks pilusilmne hiinlane mängisid laua ääres võrdlemisi suurte panuste peale pokkerit. Kauplusest tulid jalgu lohistades kolm indiaani trapperit, vaatasid mõni minut pokkerimängu pealt, võtsid siis välja oma võidunud kaardipaki ja hakkasid kahtkümmend üht mängima. Ka mina jälgisin laua ääres toimuvat mängu, kuni mulle sai selgeks, et kõige paremini veab hiinlasel. «Loodetavasti teeb ta nad paljaks,» pomisesin siis endale ja läksin kauplusse. Karusnahakokkuostjate vastu ei olnud ma kunagi eriti suurt sümpaatiat tundnud.

Kaupmees oli oma kontoris ja maadles kuluaruandega. Ta tõstis pea, vaatas mulle otsa ja hõõrus käsi, lootes võib-olla minuga mingit kasulikku äri teha. «Ma arvasin, et te olete võib-olla kõik juba surnud,» tervitas ta mind rõõmsalt.

«Saarejärve tasandikul oli momente, kus sellest kuigi palju ei puudunud,» vastasin ma hapuka tooniga.

Kaupmees mõtles veidi aega ja ütles siis: «Põrgulik talv on ikka küll. Tuletab mulle meelde seda talve, kui vaene vana Joe Isnardy surnuks külmus. Ma arvan, et see oli aasta või paar enne sinu äratulekut vanalt Inglismaalt. Siis ei olnud veel keeluseadust ja mul oli siin baar.» Ta tõmbas kulmud kortsu, just nagu nähes tõsist vaeva minevikusündmuste meeldetuletamisega. «Oli nelikümmend viis kraadi alla nulli, kui Joe siit oma hobuste ja reega ida poole minema hakkas. Paari miili kaugusel kippus talle külm kallale. Joe'l oli rees kast šoti viskit ja külma peletamiseks tegi ta ühe pudeli lahti. Paistab, et paar lonksu ei soojendanud isegi tema käsi, rääkimata sisikonnast, ja ta rüüpas veel. Mõne aja pärast sidus ta hobused kinni, istus ühele puunotile ja ei teinud enam muud midagi, kui ainult kallas viskit kõrist alla. Niimoodi ta nädala pärast leiti seal istumas, kõvaks külmunud nagu kont, kaks tühja pudelit lumes ja pooltühi pudel käes.»

«Mis hobustest sai?» küsisin uudishimulikult.

«Mis neist siis sinu arvates pidi saama?» ühmas kaupmees. «Nad surid, läksid taevasse ja said õndsaks.»

Pärast pooletunnist visa tingimist sain oma napi karusnahavaru eest sada seitsekümmend dollarit kaupades. Sularaaha seekord mängu ei tulnud, sest kõik nahad kulusid vajalike kaupade eest maksmiseks.

Me peatusime Riske'i jõel kolm päeva, laskime hobustel puhata, rääkisime iga kuulata soovijaga ilmast, uurisime oma posti ja lootsime väga, et ilm soojeneb ning laseb meid teel surnuks külmumata koju jõuda. Ja neljandal päeval, kui termomeeter näitas kõigest null kraadi, ütlesime kaubapunkti kõigile nägemiseni ning saabusime pärast kolmekümnetunnist teekonda ja ühte öölaagrit oma onni tagasi. Sinna jäime kogu talveks, kuni metshane kaagutus kuulutas, et kevad on käes.

Nüüd oleme Meldrumi jõel rohkem kui kaks tosinat korda jõulusid veetnud. Kui ma aga kõigile neile kordadele tagasi vaatan, siis tundub mulle, et üks paremaid aegu oli see, kui me neljakümnekraadise külmaga üle Saarejärve tasandiku sõitsime ning külalislahke Punakivi Johnny ja tema matsaka naise Lizzie mühiseva lõkketule ääres küpsetatud põdraliha söime.

Neljateistkümnes peatükk

Moleese oli küürakas. Ta ei olnud küürakana sündinud, vaid indiaanlaste jutu järgi nelja-aastaselt selgroo murdnud, kui ta oli jäänud kukkuma hobuse alla. Mitte kirurgi osavus, vaid loodus ise seadis murdunud selgroo mingil viisil uuesti kokku ja Moleese sai jälle ratsutada. Kuid oma kätetööd loodus varjata ei suutnud: küürakaks jäi Moleese kuni viimastele õnnelikele jahimaadele siirdumiseni. Peale selle, et Moleese oli küürakas, oli ta veel ka minu esimene palgaline. Sest hoolimata oma vigasest seljast oli just Moleese see, kes aitas mul taltsutada ja rakestada suurvett, mis 1935. aasta kevadel mööda Meldrumi jõge alla tulvas.

1935. aasta varakevadel ähvardas suur üleujutus kogu Fraseri jõe drenaazüsteemi. Kolme-nelja tuhande jala kõrgusel oli tiheda lume paksus viis jalga, kuue tuhande jala kõrgusel üheksa kuni kümme jalga ja kõrgemal veelgi suurem. Kas tulemas oli vapustav loodusõnnetus või mitte, olenes täiel määral sellest, millal ja kuidas lumi sulas. Tavalistel kevadatel voolas madalamatelt tasemetelt kogu lumesulamisvesi jõkke vähemalt kolm nädalat enne sulamise algust kõrgematel tasemetel. Kui aga lume sulamine mõlematel tasemetel erakordselt hilise kevade tõttu ühte langes, siis ei olnud Fraseri jõgi oma suudmealal pikkamööda läbi temalt tagasi võidetud maa voolates suuteline kogu vett kallaste vahel hoidma, ja kui inimeste tehtud tammid ei olnud tulvavee

tõkestamiseks küllalt tugevad, siis pidid tuhanded aakrid farmide maad, olgugi ajutiseks, tagasi minema selle jõe alla, millelt nad kunagi olid röövitud.

Ohtlik ei olnud ainuüksi sügav lumi. Oma osa mängis ka jää, mis oli tekkinud detsembri- ja jaanuarikuu pikaajaliste külmade tagajärjel. Kui voolava vee maht ja sügavus ei ole küllalt suured, siis miinus viiekümne kraadise temperatuuri korral tõkestab pakane silmapilkselt voolu, vesi valgub laiali ja moodustab väikese jäävälja. Lõpuks pääseb maksyusele gravitatsiooniseadus, vesi rajab enesele läbi jää uue tee ja hakkab jälle kõrgemalt madalamale voolama, kuid varsti tõkestab külm uuesti tema edasipääsu. Kevadeks on kogu voolutee väikeste vahemaade tagant täis niisuguseid jäävälju, mis ainult ootavad aega, mil päike ja tuul neid sulatama hakkavad. Kui nüüd kõik sellised jääväljad sulavad ja juba ääreni täis voolusängi vett lisavad, siis saab drenaazisüsteem rohkem vett, kui ta vajab või suudab vastu võtta.

Kuid 1935. aasta kevadel pääses provints siiski suurest üleujutusest. Maikuu esimeseks pooleks oli lumi madalamatel tasemetel sulanud ja Vaiksesse ookeani voolanud. Mägedest tulid tulvaveed alles juuni algul ja siis oli Fraseri jõgi juba suuteline neid vastu võtma. Farmide maid kaitsvaid tamme ei ähvardanud kordagi tõsine purunemisoht, enesega rahulolevad farmerid harisid nende taga jõelt tagasivõidetud aakreid ja vaatasid laia jõge, mis süütult mööda voolas. Pool sajandit või veelgi kauem ei olnud jõgi neid maid üle ujutanud, vahepeal oli tamme kõrgendatud ja tugevdatud ning nende taga kasvatati tuhandeid aakreid heina, tera- ja köögivilja ning teisi kultuure. Kõik olid arvamusel, et kunagi enam ei purusta Fraseri jõgi neid tamme.

Meie jaoks oli see äkiline veeküllus lausa taeva kingitus. Lumi, mille tõttu olid nii põhjalikult luhtunud meie lootused talvisele jahisaagile, andis meile nüüd kiiresti mööduva võimaluse paljude uute tammide ehitamiseks. Võis tulla ja minna mitu talve, enne kui niisugune võimalus jälle avanes.

Maikuu esimesel poolel olid kõik Meldrumi jõe valgala jäärakud ja orud lumesulamisveest tulvil ning kallasid seda jõkke. Nüüd ei olnud meil enam vaja muretseda farmerite ja nende niisutuskraavide pärast. Jões oli rohkem vett, kui oli tarvis põllunduse vajaduste rahuldamiseks kogu tema suudmealal. Vesi tormas ülalt alla mudase tulvahoovusena, läbis paljud lagunenud kopratammid kokkukuivanud järvede suudmetes ega viivitanud kusagil oma meeletus tungis võimalikult ruttu jõuda suurde jõkke.

Peale meie ehitatud väheste tammide ei tõkestanud miski tema voolu ega võimaldanud kogu seda liigvett alal hoida. Iht kui farmerid, Fraseri jõgi ega ookean ei vajanud seda vett, siis meile oli see vajalik. Viis aastat olime peaaegu palvetanud, et meil avaneks selletaoline võimalus, ja nüüd oli see käes. Meil oli nüüd võimalik sulgeda suuremate soode väravad, niisutada nende kuivatuspaberid ja täita nende alustassid üleajamiseni.

Viie aasta jooksul, mis oli möödunud meie tulekust jõe äärde, ei olnud meil läinud just eriti halvasti. Meie onnil oli nüüd laudpõrand. Ajutine kuur andis varju pruugitult ostenud niidumasinale ja hoburehale. Puupakud, mida me algul olime toolidena kasutanud, olid asendatud elegantsemate mööbliesemetega. Ja lisaks neile kasvava jõukuse tundemärkidele oli meil õnnestunud koguda peaaegu kolmsada dollarit raha. Julgustatult sellistest mõtetest ja veendunult, et kui me nüüd taome rauda, kuni see on kuum, ega lasse tilkagi vett raisku minna, siis on meil varsti võimalik hakata suurel arvul ondatraid püüdma, tõmbasin ma sügavasti hinge ja tegin tähtsa otsuse: minust saab tööandja.

Piirialade hõlvamisel ja metsikute maade taltsutamisel on naine sageli mänginud mehega võrdset osa. Ma tean, et kui minu kõrval ei oleks olnud Lilliani, kes jagas minuga meie ühises elus nii head kui ka halba õnne ja andis sellele elule palju niisugust, mida saab anda ainult naine, siis ei oleks ilalgi täitunud minu lootused ja püüdlused, mis olid seotud Meldrumi jõe veega.

Kuid mis liig, see liig. Ehkki Lillian oli mul aidanud kõiki seniseid tamme ehitada, võisin ma nüüd kahedollarise päevatasu ja kosti eest palgata indiaanlase ja meil jätkus raha, et umbes kuue nädala jooksul niisugust palka maksta. Ma arvestasin, et töötades kella seitsmest hommikul kella kueni õhtul jõuavad kaks meest suure hulga savi ühest kohast teise kätutada ja mitu tammi taastada.

Kui ma sellest asjast Lillianile rääkisin, pörutas ta pahaselt jalga vastu põrandat ja sõitles: «Indiaanlase kuue nädala palk ja kost tähendavad umbes kaheksakümnest dollarist sularahast ilmajäämist.» Tema pilk tegi onnis ringi. «Niisuguse raha eest võiksim e osta veidi rohkem mööblit või selle serviisi, mida ma nii ammu olen tahtnud.»

«Milleks meile serviis?» küsisin mina leebelt ja muigas. «Me oleme nüüd juba hea hulk aastaid söönud emailitud taldrikutelt ja joonud emailitud kruusidest, ilma et see meile midagi halba oleks teinud.»

«Sa lihtsalt ei saa aru,» ütles Lillian järsult.

«Muidugi saan aru.» Siis lisasin ma tõsisemal toonil: «Ei ole õige, et sina savi kühveldad, kui meil on raha kellelegi teisele selle töö eest maksmiseks. Ja pealegi on olemas veel teine probleem, mis varsti meie ees seisab.»

«Probleem?» Lillian kortsutas kulmu. «Mis probleem?»

«Veasy haridus,» vastasin ma rahulikult ja jäin siis ootama nende sõnade mõju.

Veasy sai eelseisval juulikuu kahekümne kaheksandal päeval kuus aastat vanaks. Sellele, et me peaksime ta kooli saatma ja võõraste juurde korterisse panema, ei tahtnud kumbki meist Lillianiga mõeldagi. Me olime kõikidest koolidest miilide kaugusel. Elu kõnnumaal oli meist kolmest teinud ühtse terviku, me kõik olenesime üksteisest. Kuust kuusse nägin harva ühtegi teist inimest. Viie aasta vanusena oli Veasy suuteline niisama hästi kui mina silmusega jäneist püüdma, sest metsad ise olid talle teatavat laadi kooliks olnud. Silmuste seadmist õpetasin ma talle eelkõige sellepärast, et see nõudis mõningat kannatlikkust ning mõtete ja jõupingutuste koondamist. See töö teritas tema vaimu, andis talle midagi konstruktiivset mõelda ja õpetas teda niimoodi oma aju kasutama.

Kui ma metsa jahile läksin, käis ta nüüd juba nii mõnigi kord mu kannul ja tihtipeale nägi tema oma teraste silmadega hirve enne kui mina ise. «Vaata, paps, hirv!» Ja siis nägin ka mina hirve, kes lamas väga vaikselt, pea ja kael vastu maad, nagu hirved sageli lamavad, jälgides möödaminevat jahimeest.

Juba nüüd olid metsaelu igapäevased lihtsad tööd hakanud Veasy iseloomule oma jälgi jätma. Ta ei palunud kunagi Lillianil või minul teha midagi niisugust, millega ta võis ise hakkama saada. Lillianil ei olnud enam tarvis õhtul küttepuude kasti täita, kui mina õigeks ajaks koju ei jõudnud, et ise seda teha. Ehkki ta jõudis korraga sülle võtta ainult paar halgu, hoolitses Veasy kasti täitmise eest. Kui ta järve kaldal mängis ja sealt joostes tuli uudisega, et ta oli vee ääres näinud hunti või põtra, siis teadsime, et see oli tõepoolest hunt või põder, keda ta oli näinud. Ta ei valetanud kunagi — võib-olla sellepärast, et tal ei olnud kunagi tekkinud vajadust valega tõtt varjata.

Peamiselt iseenese algatusel veeris ta juba raamatust lihtsaid sõnu ja sai neist ka aru. Ehkki ta seni veel ei osanud kirjutada, olin ma arvamusel, et sellest puudus tal üksainus

lühike samm. Ma olin palju mõelnud, kuidas anda talle korralikku haridust, ja olin jõudnud otsusele, et me proovime Lillianiga kahekesi seda kodus teha ja vaatame, mis sellest välja tuleb.

Inglismaal olin ma läinud kasvatajanna käe alt lasteaeda ja sealt kooli. Teiste ainete kõrval olin õppinud ladina keelt ja keemiat, algebrat ja trigonomeetriat ning muid selletaolisi asju, mida korralikes õppeasutustes tavaliselt õpetatakse. Et aga mu mõtted viibisid laual olevast raamatust sageli miilide kaugusel, siis olin ma vaevalt mõne verbi või võrrandi selgeks saanud, kui see mul otsekohe jälle ununes.

Lillianile ei olnud kunagi osaks langenud niisugust hariduse omandamise võimalust. Üheteistkümne aasta vanuselt oli ta saadetud Riske'i jõest neljakümne miili kaugusel oleva Soodajõe äärde sugulaste juurde, kus tal tuli igal hommikul käia kolm miili, et jõuda palkidest ehitatud, ühe klassiruumiga koolimajja, milles õppis peale tema veel üheksa last. Saanud neliteist aastat vanaks, lahkus ta koolist, kuid Soodajõel veedetud kolme aasta jooksul oli ta õppinud väga hästi lugema, võrdlemisi hästi kirjutama ning liitma ja lahutama, korrutama ja jagama. Ja ta ei unustanud kunagi mitte midagi, mis ta oli õppinud. Võttes arvesse kõike seda, mis mina olin unustanud ja mis Lillianil meeles oli, ei näinud ma mingit kaaluvat põhjust, miks me oleksime pidanud Veasy kooli saatma ja niimoodi oma terviku lõhkuma.

«Me istume nüüd otsekohe maha,» ütlesin ma Lillianile, «ja tellime pliiatseid, vihikuid ja raamatuid. Ja nüüdsest peale saad sa palju rohkem kasu tuua Veasyt õppetükkide juures hoides kui minul tamme ehitada aidates.» Siis meenus mulle serviis ja ma töötasin: «Tuleva aasta märtsis kavatsen ma püüda umbes nelisada ondatrat ja ma tean, et see on võimalik. Rahaga, mis ma nahkade eest saan, ostan sulle kõige uhkema serviisi, mille kataloogist leian.»

Moleese'i nahk ei olnud tumedam kui teistel Chilcotini indiaanlastel ja heledam ka mitte. Nagu paljude indiaanlaste, nii ka tema vanust oli valgel mehel raske ära arvata, ja kui seda õnnestus teha kümne aasta täpsusega, siis oli põhjust uhke olla.

Varakevaditi tulid Moleese ja tema naine Cecelia vahetevahel Meldrumi jõe ülemjooksule, et püüda hiidteibe, kes vastuvoolu kudema läksid. Valge mees võis niisuguse luise roa peale küll nina kirtsutada, kuid kevadel, kui põtrade ja

hirvede liha oli lahja ja sitke, pidasid tõelised Chilcotini indiaanlased kala delikatessiks, luud kaasa arvatud.

1935. aasta varakevadel tekkis Moleese'il ja Cecelial jälle isu hiidteibide järele ja nad tulid jõe äärde, et neid võrguga püüda. Nad lõid oma telgi üles meie onnist miili võrra ülesvoolu ja nende hobuste kuljuste kõlin ütles mulle, et nad seal olid. Öhtul tegin ma neile külaskäigu.

Nende laagri välisilme oli mulle niisama tuttav kui lõhn, mis laagri ümber õhku täitis. Mäni alla püstitatud telk oli väike, võib-olla kaheksa korda kümme jalga. Kunagine valge telgiriie oli nüüd määrdunudhall. See kandis sagedase lap-pimise jälgi, kuid pakkus kahtlemata mõningat kaitset vihma vastu. Telgiava ees hõõguv tavapärane laagrituli ja telgi taga põles kooritud männivarbadest võre all teine, tugevasti suits-sev lõke. Võrele oli laotud kümneid lõhkiaetud hiidteibe, liha vastu suitsu. Suitsutatava kala lõhn hõljuski õhus. Telgi taga oli ka Cecilia, kes metoodiliselt ja stoiliselt kraapis karvu hiljuti tapetud hirve nahalt. Hirvenahku oli kõikjal, ehkki kõik teised peale selle, mille kallal Cecilia tegevuses oli, pärinesid ilmselt juba ammu tapetud loomadelt.

Moleese muigas, kui ma talle lähenesin, kehtas oma küüru ja istus tule ääres hirvenahale. Ka kaks hooletult puu alla visatud sadulat lamasid hirvenahkadel, samuti kaks koorma-sadulat, mis olid neist mõne sammu kaugusel. Ma olin täiesti kindel, et kui ma oleksin heitnud pilgu telki, siis oleksin ka seal näinud hirvenahka, mis lina aset täites kattis puu-okstest madratsit. Ja hirvenahk oli ka see, mis laotati telgi tolmusele põrandale söögi ajaks, kui väljas oli söömiseks liiga külm või märg. Ma mõtlesin: «Võta neilt ära nende hir-ved ja mis neile siis veel jääb?»

Ma ütlesin Moleese'ile järsult «Tere», võtsin samuti laagri-tule ääres istet ja jäin üksisilmi selle leekidesse vaatama. Saatuslik viga oleks olnud indiaanlasega kaupa tehes kiirus-tada.

Kui vaikus oli kestnud vähemalt kaks minutit, küsisin ma jutu alustamiseks:

«Kas kala on palju?»

«Küll.» Moleese patsutas kõhtu. «Pagana hea kala ka.»

«Millal saab kala nii palju, kui su kõht tahab?» küsisin mina.

Moleese torkis hambaid. «Kaks-kolm päeva, siis mina ja naine hulk aega ei taha kala.»

Nüüd oli aeg asja juurde asuda. «Kas sa viieks-kuueks

nädalaks tööd tahad saada?» Ma küsisin seda hooletult, nagu oleks mul ükskõik, kas ta vastab jah või ei.

Muie kadus Moleese'i näolt. Ta pilk muutus külmaks ja kavalaks. «Mis tööd?» küsis ta umbusklikult.

«Labidatööd. Sa oskad labidaga pagana hästi ümber käia. Sul pole vaja muud teha kui savi kärusse tõsta.»

«Põrgu raske töö,» kaebas Moleese. «Teeb mul selja hai-geks.»

Seda ma ei uskunud. 1927. aastal oli Moleese kaevanud Riske'i jõe kaupmehele kahesaja jardi pikkuse ja kuue jala sügavuse kraavi ning teinud seda väga lühikese ajaga. Mina ei olnud nelja aasta vanuselt selgroogu murdnud, kuid kaht-lesin, kas ma oleksin seda kraavi suutnud kiiremini kaevata.

Vaikinud viisteist minutit, küsis Moleese ettevaatlikult: «Kui palju maksad?»

Teades, et palga suhtes kokkuleppimisele eelneb pikaaja-line tingimine, pakkusin ma: «Poolteist dollarit päevas ja söök.»

Moleese kortsutas kulmu. «Liiga odav. Parem kaks dollarit viiskümmend senti.»

See ei läinud läbi, kui mul sõna kaasa öelda oli. «Dollar ja seitsekümmend viis senti.»

Moleese raputas pead. «Parem kaks dollarit kakskümmend viis senti.»

Mina ütlesin: «Sul pole muud teha kui labidaga savi võtta ja kärusse tõsta. Kerge töö.» Ja siis tõstsin ma pakkumist: «Üks dollar ja üheksakümmend senti.»

Aga see ei olnud veel piisav. «Parem kaks dollarit.»

«Hea küll, sinu võit. Jääb kaks dollarit päevas.» Ehkki ma olin algusest peale kavatsenud nii palju maksta, kortsutasin ma seda öeldes vihaselt kulmu ja tegin näo, nagu oleks kaupa tegeva indiaanlase kavalus valge mehe omast suurem olnud. Ja Moleese näitas oma rahulolu kõrvuni ulatuva muigega. «Millal tööle hakkame?» küsis ta.

Moleese oli väärt oma palga iga senti. Et ta oli sõnakehv nagu paljud lihtsad indiaanlased, siis kasutas ta käru laadi-miseks ka seda energiat, mis muidu oleks võinud kuluda tühja jutu ajamisele. Töö käis kiiresti ja tõhusalt. Onnist kuus miili allavoolu oli kaks suurt sood, üks umbes kahesaja-aakrise pindalaga, teine veidi väiksem. Kahe nädalaga sul-gesime tammide väravad ning esimese tammi taga hakkas vesi aegamisi mööda sood laiali valguma ja tammi seina mööda kõrgemale kerkima. Kui erinev oli jõe veerežiim nüüd nendest tingimustest, mis valitsesid siis, kui me Lillia-

niga kõhklemisi hakkasime oma esimest tammi taastama. Siis oli jõgi nii põdur, et näis, nagu võiks ainult ime talle tervise ja elujõu tagasi anda. Võib-olla juhtuski imesid ja lumerohe talv oli üks nendest. Nüüd igatahes oli meil vajalikku vett, palju vett, ja me ei lasknud piiskagi sellest kasutult Fraseri jõkke. Meie hiljuti taastatud tammid kahe suure soo lõpul tõkestasid voolu ning sundisid vett loobuma ülaltpoolt röövsaagiks saadud väärtuslikust huumusest, mida ta Fraseri jõe poole kandis, ja setitama seda soodesse, kus see varsti hakkas rikastama järvede põhja ning tagama kõikidele sinna sigima ja paljunema tulevatele eluvormidele rikkalikku toitu. Nii taltsutasin ja rakestasin ma küüraka indiaanlase Moleese'i abiga 1935. aasta kevadise suurvee.

Vahepeal sai meie onnistiga päev, laupäevad ja pühapäevad välja arvatud, viieks tunniks klassituba. Pliatsid, vihikud ja õpikud olid koormahobuse seljas Riske'i jõelt Meldrumi järve äärde jõudnud. Täpselt kell pool kümme hommikul istus Veasy laua äärde ja asus tegema tööd, mis Lillian talle andis. Täpselt pool kaksteist hüppas ta püsti ning jooksis õue jalgu sirutama ja kopse tuulutama. Punktipealt kell üks oli ta jälle laua taga ja jäi sinna poole neljani, mil Lillian hüüdis: «Tänaseks on kool läbi!»

Ühel hommikul kella kümne paiku, varsti pärast «kooli» algust astusin ma onni, et tass kohvi näpata. Veasy vaatas korraks minu poole, kui ma tuppa tulín, ja pööras siis sõnatult pilgu uuesti raamatule. Ma müksasin Lilliani naljatades ribide vahele ja ütlesin talle: «Sa oled oma tõelisest kutsumusest ilma jäänud. Sinust oleks pidanud saama kooliõpetaja.» Lillian vastas kiire naerupahvatusega: «Ma võiksin sullegi ühte-teist õpetada.» Ja ta mõtles seda tõsiselt.

Välja arvatud maalapp, mille me olime puhastanud köögililjaaia jaoks, kattis meie onni ümbritsevat kolme-nelja aakri suurust tasast ala haava- ja pajutihnik. Mõnisada jalga sellest tasandikust ülesvoolu oli kopra-aas, mis seni oli meie hobuste jaoks talvesöötä andnud. Lagunenud kopratamm oli nelisada kuuskümmend jalga pikk ja ligikaudu hoburauakujuline nagu paljud sellised tammid. Tammi mõlemas otsas oli võrdlemisi järsk kallas, mis minu arvates töötas hulgalt kergesti kühveldatavat savi ja kruusa.

Ehkki meil esialgu ei olnud kõige ähmasematki ettekujutust, kuidas või millal oleks võimalik ühte või kahte koprapaari jõkke tagasi tuua, ei loobunud me hetkekski oma kindlast veendumusest, et ühel päeval, veel meie eluajal, tulevad koprad siia tagasi. Ma olin juba teinud mõningaid järelepäri-

missi, kuidas oleks võimalik osta elusaid kopraid, kuid tulemused olid seni olnud negatiivsed. Briti Kolumbia veed olid nii põhjalikult kobrastest tühjaks tehtud, et 1920. aastal oli Briti Kolumbia Jahindusinspeksioon keelanud suuremas osas provintsis igasuguse kobraste püüdmise. Mis lootust oli meil niisuguses olukorras saada mõnda koprapaari, et alustada Meldrumi jõe taasasustamist nende loomadega? Ehkki see küsimus oli esialgu vastuseta, teadsime, et kusagilt me selle paari leiame. Ja me uskusime kogu südamest, et aasal, mis seni oli meile heina andnud, hakkavad kunagi jälle elama koprad.

Üks silm tihnikul, teine kopra-aasal tegin otsuse, et haavad ja pajud peavad kaduma, kõva maa tuleb üles künda ja tasandikule külvata heinaseemet. Ent aja kulutamine tasandiku puhastamiseks ja kündmiseks õigustas ennast ainult siis, kui tasandikku oli võimalik varustada niisutusveega.

Kasutades primitiivset kolmnurka ja tinaloodi, ajasin sihi kraavi jaoks, mis pidi vett tammi tagant meie tulevasele heinapõllule tooma. Vee tõstmiseks nii kõrgele, et ta ise kraavi voolaks, tuli tammi senisest peaaegu nelja jala võrra kõrgemaks ehitada. Ma ei mäleta täpselt, kui palju kuuski me okste saamiseks langetasime ning mitusada kärutäit savi ja kruusa me kohale toimetasime ja okstele kallasime, enne kui töö lõpuks valmis sai ning kogu tamm oli neli jalga kõrgem kui enne. Kuid mind ei abistanud ainuüksi Moleese, vaid pärast koolitunde ka Lillian ja Veasy ning lõpuks oli meil võimalik kirved ja labidad käest panna ning vaadata, kuidas vesi meie heinamaale valgus.

Siis tuli kraavikaevamine ja selleks kulus peaaegu nädal. Tolleks ajaks oli tammitagune vett täis ja mul oli võimalik kontrollida oma maamöödutöö täpsust. Sellega oli kõik korras: vesi voolas rahulikult mööda kraavi, ja ehkki osa temast imbus kruusasse, jõudis küllaldane hulk kraavi lõppu, nii et seni, kuni tamm püsis, ei olnud karta meie heina närbumist niisutusvee puuduse tõttu.

Kõige raskem töö oli tasandiku puhastamine tihnikust, sest kõigepelt tuli kõik haavad ja pajud küllalt kõrgelt maha raiuda, tükeldada ja põletamiseks hunnikutesse kuhjata. Seejärel oli tarvis kännud meie tööhobuste ning trosside ja plokide kaasabil välja rebida ning samuti kokku vedada. Pärast seda asusid kõik üksteisest läbipõimunud juuri välja kiskuma, kasutades ühtainsat maakirvest ja omaenese paljaid käsi. Kui enamik juuri oli väljas, ei olnud maa enam kündmiseks liiga kõva, ja pärast viimase vao lõpetamist rakendasin ma hobu-

sed vankri ette, sõitsin Riske'i jõeale ning laenasin kaupmehelt vedruäkke. Juunikuu lõpuks oli kõik tehtud. See tähendab, tehtud oli kõik peale Moleese'ile palga maksmise.

Kui tegemist oli indiaanlasega, kes oli niisama primitiivne kui iseseisev, tuli sellist asja ettevaatlikult ajada. Temale ei saanud lihtsalt tšekki või raha ulatada nagu valgele mehele ja seejuures öelda: «Enam ei ole mul teid tarvis.» Vähemalt ei saanud seda teha juhul, kui oli soov tema lugupidamist säilitada. Kuid Lillianiga kahekesi olime selle asja läbi mõelnud juba mitu päeva enne lahkumishetke. Palgapäeval kavatsime Moleese'i ja Cecelia õhtust sööma kutsuda ja nad kuninglikult vastu võtta, kui nad tulid...

Moleese kandis puhtaid, lappimata puuvillaseid tunkesid ja niisama tervet, ehkki tublisti luitunud musta siidsärki, mille rinnaatäsku klapile oli roosa niidiga tikitud hobusepea. Sel ajal, kui särk kaubapunktist osteti, ei olnud seal ilmselt veel seda kaunistust. Polnud kahtlust, et see kunstitöö oli Cecelia pahklike sõrmede tehtud. Ka Moleese'i nägu ja käed olid puhtad ning tema karmid mustad juuksed olid siledalt üle pea kammitud. See oli ebatavaline; harilikult olid need sassis nagu harakapesa. Cecelial olid tähtsa sündmuse puhul seljas lumivalgest puuvillriidest pluus ja trükimustriline kalingurseelik. Ronkmustad patsid, mis peaaegu ulatusid tema taljet ümbritseva kitsa nahkvööni, olid osaliselt kaetud suure kollase rätikuga. Cecelia oli ilmselt Moleese'ist mõned aastad vanem. Seda ütlesid väikesed vaod tema näos. Millegipärast meenutas Cecelia nägu mulle erodeerunud tolmust maatükki, mis on ammu kaotanud lootuse kasvatada midagi säravat ja ilusat.

Lillian oli avanud kaks purki oma hinnalist rabakanakonservi, mis oli tehtud eelmisel sügisel, ja valmistanud sellest toreda, sulgkergete klimpidega moorprae. Magustoiduks pakkus ta paksu mustikapirukat. Ka marjahoidis pärines eelmisest suvest.

Kui Lillian ja Cecelia nõusid pesid, ulatasin ma Moleese'ile sigari — maikuu keskel oli kaupmees mulle neid viis tükki sünnipäevaks kinkinud — ja süütasin ka ise ühe. Siis kulusin kaks igavat tundi selleks, et õpetada Moleese'i Veasy pliiatsijupiga oma nime kirjutama. Moleese õppis üllatavalt kiiresti ja õppetunni lõpul oskas ta kohmakate, kuid loetavate tähtedega oma allkirja kirjutada. Siis ütlesin ma lihtsalt «Aitäh, Moleese,» ja maksin talle raha.

Kaks indiaanlast astusid onni uksest välja. Taevast oli veel valge. Moleese kõhkles. Ta kortsutas kulmu, nagu mõtleks

ta millelegi, mida ta ei oska sõnadega väljendada. Siis tõmbus ta nagu siledaks ja ta muigas kõrvast kõrvani. «Kurat, aina pagana hea valge mees,» olid tema lahkumissõnad. Indiaanlase suust oli see tõeline kompliment!

Villeteistkümnes peatükk

Ühel õhtul käis meil külaline, kes ei koputanud uksele, nagu korralikud külalised peaksid seda tegema, vaid tuli selle asemel vaikselt meie akna taha ja seisis seal vargsi meid piiludes. Me ei kuulnud, kuidas ta tuli läbi õhukese koorikuga kaetud lume, ja see oli imelik, sest ta kaalus peaaegu tuhat viissada naela. Ja see nägu õhtupimeduses oleks võinud olla hobuse, muula või kaameli oma või kõigi kolme oma korraga.

Detsembris ja jaanuaris oli harva õhtuid, mil onni aknad ei olnud härmas. Kui meie hingeõhk klaasiga kokku puutus, veeldus ja külmus veeaur otsekohe. Esmaspäevaõhtuti aga oli härmatis aknaklaasidel paksem kui teiste nädalapäevade õhtutel, võib-olla ühe kaheksandiku tolli paksune, ja nime-tissõrme küünega oli võimalik aknale oma nime kirjutada, mõnda ilusat pilti või soovi ja kalduvuse korral kogu maailma kaarti joonistada. Sest esmaspäev oli pesupäev ja siis auras suur pali, milles Lillian nädala pesu pesi. Niipea kui aur aknaga kokku puutus, sai temast otsekohe jää.

Nagu Lillian ütles, oli puuokste vedamine tammidele palju kergem töö kui pesupali kohal kummargil olemine ning linade, särkide ja muu pesu nühkimine vastu pesulaua kurrulist pinda. «See paneb mul selja valutama,» kaebas ta.

«Kaubakataloogis on üks bensiinimootoriga pesumasin,» ütlesin ma mõnevõrra ebamääraselt. «Kunagi, kui nahad hakkavad rohkem sisse tooma, ostan sulle niisuguse masina. Siis ei jää su selg esmaspäevaõhtuti enam haigeks. Masin teeb su eest kõik ära.»

«Õige mul vaja seda pesumasinat!» Lillian krimpsutas põlglikult nina. Ta nõelus parajasti sokke, oli seda teinud juba terve tunni, ja nagu võis järeldada auklike sokkide kuhjast, jätkus seda tööd veel mõneks ajaks. Rajad ja suusad ei andnud sokkidele armu; sidemed hõõrusid nende kannad varsti katki. «Enne seda tuleb veel hulk asju. Ja üleüldse,» jätkas Lillian, «kui mul olekski niisugune masin, ei oskaks ma sellega pesta.»

«Sa võiksid ju õppida.»

Lillian tõstis nõela vastu valgust, torkas selle silmast läbi järjekordse jupi villast lõnga ja vastas: «Ma arvan, et ma eelistan oma pesulauda. See hoiab mind vormis.»

Oli esmaspäeva õhtu ja seekord oli härmatis aknaklaasidel paksem kui tavaliselt isegi pesupäeva õhtul. Paistis jaanuari täiskuu, taevast oli tähti täis ja mul ei olnud tarvis vaadata väljas rippuvat termomeetrit, et öelda, kas külma on nelikümmend või viiskümmend kraadi; piisas, kui ma õue astusin ja sügavasti sisse hingasin. Kui temperatuur oli viiskümmend või rohkem kraadi alla nulli, siis pani õhu kopsudesse tõmbamine mind ägedasti köhima. 1934/1935. aasta karedal talvel olid mu kopsud külma saanud — ehkki mitte raskel kujul, kuid piisavalt selleks, et panna mind köhima, kui ma viiekümnekraadisest pakasest jäika õhku sisse hingasin. Ja kui ma tol õhtul pärast sööki olin tallis käinud, et hobustele heinu ette tõsta, olin ma köhinud kogu tee sinna ja tagasi.

Ma istusin laua ääres ja kirjutasin petrooleumilambi valgust päevikut. Lambil ei olnud muidu viga, kuid valgust andis ta napilt. Lastes sulel üle paberi joosta, soovisin ma, et laual seisva petrooleumilambi asemel oleks minu pea kohal rippuv elektripirn.

Laud asus akna all ning peale paberi ja petrooleumilambi oli temal toataim, mida Lillian visalt lootis mõnel meie kõnnumaatalvel õitsemas näha. Ta jändas alatasa toataimedega ja ma ütlesin talle, et kui ta jõuab küllalt kaua oodata, siis hakkab mõni taim võib-olla tõepoolest õitsema niisugusel aastaajal, mil ükski täie mõistuse juures olev taim ei õitse.

Kuid see oli pettumusi valmistav tegevus. Iga kord kui mõni õis oli valmis puhkema, võttis külm selle mõnel erakordselt pakaselisel ööl ära. Ent Lillian ei loobunud siiski proovimisest.

Veasy istus porgandpaljalt pesupäeval ja võttis esmaspäevaõhtust vanni. Mina olin taime üsna vastu akent lükanud, et kirjutusmaterjali jaoks rohkem ruumi teha. Ma kastsin sule tindipotti ja olin valmis uut lõiku alustama, kui miski mu pilgu aknale tõmbas. Ma kangestusin ja pillasin sulepea käest. Aknaklaasil, taimest paari tolli kaugusel sulas härmatis. Seda ei olnud kunagi varem juhtunud, igatahes mitte esmaspäeva õhtul. Mu kummardusin hinge kinni hoides ettepoole. Ei olnud mingit kahtlust, härmatis sulas tõepoolest ja üks ruut oli sellest juba peaaegu vaba. Ja tihedalt vastu klaasi oli surutud suur kohmakas nina ning korraks puudutas klaasi paks roosa keel, mis jälle kadus. Ma silmitsesin seda nina sekund või paar ja lasksin end siis toolil uuesti lõdvaks.

«Kui ta nüüd selle klaasi ära lõhub, siis on sinu taim süüdi,» torisesin ma.

Lillian pani nõela käest. Veasy seep plartsatas vette. Nad mõlemad vaatasid akna poole ja Veasy hüüatas: «See on põder!»

«Ja tema hingeõhk sulatas härmatise,» ütles Lillian.

«Sa võiksid parem oma taime ära tõsta,» soovitasin mina. «Muidu lõhub see pagana põder kindlasti klaasi ära ja kaob metsa, sinu taim kõige potiga suus.»

«Kui ta seda teeb, siis ei lähe ta üksi,» vastas Lillian. «Ma ei lase ühelgi põdral oma taime nahka panna.»

«Aga kust need põdrad kõik üldse tulevad?» tahtis Veasy teada.

Nii ma siis tõstsin taime aknast eemale, et ta enam kiusatust ei tekitaks, keerasin enesele sigareti, nõjatusin tooli seljatoele ja jutustasin Veasyle, kuidas põder esimest korda Chilcotini tuli.

Kui üks Riske'i jõe reservaaadi indiaanlane kord 1916. aasta hilissuvel kaubapunktist mõni miil põhja pool mustsabahirvi küttis, köitis tema pilku äkki loom, kellest ta ei olnud kunagi varem näinud. Selle tohutu eluka keha oli peaaegu süsimust ja tagajalad hallikad. Tema turi oli kõrgem iga ratsahobuse omast, keda indiaanlane oli kunagi näinud, ja ka kaalu poolest ei jäänud ta arvatavasti ühelegi hobusele alla. Kuid just selle looma groteskne pea ja massiivsed sarved olid need, mis panid indiaanlast sügavasti hinge tõmbama ning siis kärealt õhku välja puhudes erutust ja imetust avaldama.

Võib-olla ütles instinkt kütile, et selle looma liha peab olema söödav, ta hakkas padruneid oma karabiini rauda lükkama ja nii kiiresti tulistama, kui ta jõudis päästikule vajutada. Pärast neljandat lasku pöördus loom pikkamööda ringi ja viienda lasu järel langes ta surnult metsaalusesse rohtu.

Indiaanlane lõikas saagilt oma jahinoaga mokad ja keele, sidus need sadula taha, galopeeris terve tee tagasi reservaat ja erutatult kurguhäälseid sõnu ühmates jutustas oma hõimukaaslastele, mis oli juhtunud. Ja kõik tõmbasid vihinal õhku sisse ning ajasid silmad pärani, kui nad nägid mokaade ja keele suurust ja raskust.

Siis saduldasid tosin meest oma ratsa- ja koormahobused, sõitsid looma tapmise kohta, laadisid liha, naha, pea ja iga hästikasvatatud Chilcotini indiaanlase maiuspaladeks olevad sisikonnaosad koormahobuste selga ning ratsutasid oma saagiga reservaat tagasi.

Kõik hõimu pojad ja tütre, raugad ning lapsed kaasa arvatud, jooksid oma onnidest välja, kui ratsasalk nähtavale ilmus. Nad sagisid koormahobuste vahel nagu röövlinnud raipe ümber ning ruttasid üksteisele jalgu jäädes sadularihmu lahti tegema ja hobuseid veristest lihakoormatest vabastama. Teritanud mokassiinitaldadel oma jahinuge, lõikasid nad liha küljest tükke, sõid neid toorelt ja vaatasid silmi pilgutades küsivalt üksteisele otsa. Mitte kunagi ei olnud keegi neist näinud nii suurt hirve.

Siis plaksutas üks kortsus, ühest silmast pime ja tubakamahla tilkuva suuga vanaeit käsi ning hüüdis: «Küsi vanalt Tenasstyee'lt! Laske tal katsuda sarvi ja nuusutada nahka, võib-olla tema ütleb meile, mis hirv see on, kes on meie metsadesse elama tulnud.»

Niisiis tassisid nad naha ja sarved sinna, kus vana, juba viisteist aastat pime Tenasstyee onni lävel istus ja omatehtud pintsetiga habemekarvu välja katkus. Nad viskasid naha ja sarved rauga jalgade ette, astusid siis mõne sammu tagasi ning jäid pinevas ja aupaklikus vaikuses tema otsust ootama.

Kõigepealt libistas vana kütt oma kondised sõrmed üle iga sarveharu, tõstis siis osa nahast üles, noppis karvu ja nuusutas nahka. Tervelt viis minutit vaatas ta mitte midagi nägeva pilguga tühja kaugusse ja pomises kuuldamatult enda ette. Lõpuks ütles ta valju häälega:

«Suuri vapiti-hirvi tapsin ma palju ammu-ammu, enne kui valge mees siia maale tuli. See liha,» ta koputas vastu sarvi, «ei ole niisugune liha.»

Auväärne kütt vaikis mõni sekund, nagu oleks see lühike kõne võtnud temalt nii energia kui ka soovi edasirääkimiseks. Kuid veidi puhanud, mõistust ja jaksu kogunud, jätkas ta: «Palju rohkem oli siin maal siis hirvi, aga kõik olid samasugused kui nüüd. Valge mees nimetab neid mustsabahirvedeks. Enne kui mu silmad surid, tapsin ma rohkem niisuguseid hirvi, kui on kevadel lehti puude otsas.»

Ta keel jäi jälle tummaks ja käed kobasid kahtlevalt nahka. Siis raputas ta hämmeldunult pead ja teatas põnevusega ootavale kuulajaskonnale väsinult: «Aga niisugust hirve, kõige suuremat hirve, ei ole ma kunagi enne näinud.»

Ja kui selle kõikidest kõige suurema hirve kohta ei osanud midagi kindlat öelda vana (hiljem arvatavasti 106-aastaselt surnud) Tenasstyee, kes mäletas aega, mil ainsad rõivad, mida ta tundis, olid õmmeldud metsloomanahkadest ja valge nagu oli Chilcotinis niisama haruldane kui albinoiline okaslane,

siis kes metsades jahti pidanud küttidest oli veel suuteline seda tegema?

Mõistatuse lahendas lõpuks kaubapunkti pidaja, inglase Becher. Sajandivahetusel oli Becher töötanud ühes Hudsoni Lahe Kompanii fakteorias Briti Kolumbia kirdeosas ja Peace Riveri äärsete indiaanlastega kaupa vahetanud. Tollal olid põdrad hakanud provintsi põhjapiirkondadesse sisse rändama ning Becher oli indiaanlastelt nende liha ja nahku ostnud. Kui nüüd Riske'i jõe reservaadis indiaanlased tõid sarved ja naha kauplusse, et selgitada, kas neil on mingit väärtust vahetuskaubana, andis ta naha vastu dollari eest teed ja sarvede vastu kuuekümmne senti eest närimistubakat ning ütles pealekauba selle looma õige bioloogilise nime.

Möödus peaaegu neli aastat, enne kui Chilcotinis jälle tapeti põder, ja kui mina sinna jõudsin, leidsin seal vähe indiaanlasi ega leidnud peaaegu ühtki valget meest, kes oleks kunagi näinud põdrajälgi, rääkimata juba põdra enese nägemisest.

Kui ma 1925. aasta sügisel Riske'i jõe ülemjooksul lühikese jahiretke tegin, pörkasin ka mina peaaegu kokku loomaga, kellest ma ei olnud kunagi varem näinud. Ja kui instinkti ütles ka mulle, et selle looma liha on söödav, siis lisas ta veel juurde, et ainult umbes kakskümmend viis sammu lahutab minu püssi auahnet rauasuuet trofeeks sobiva põdrapulli kaelast. Ma surusin püssi vastu õlga, suunasin ta looma jämedale kaelale ja vajutasin lootusrikkalt päästikule. Ja mulle sai osaks elu suurim põnevus ning üllatus, kui põdrapull kukkus maha ja oli nii surnud, kui üldse saab olla.

Kui me Meldrumi jõe ülemjooksule elama asusime, ei olnud jõe ääres enam põtrade puudust, ja selleks, et ükskõik mis aastaajal mõnda põdrapulli maha lasta, kulus harva rohkem kui paar tundi. Põtrade sissetallatud radu oli igas soos ja igal aasal ning kõik metsades leiduvad soolakud olid soola lakkumas käinud arvutute põtrade jalgadest sügavasti poriseks trambitud.

Talve tulles laskusid kõik kevade, suve ja sügise suuremates kõrgustes veetnud põdrad alla orgu, et seal haabade ja pajude võrseid närida. Harva juhtus siis hommikut või öhtut, mil meie onnist kiviviske kauguses ei olnud vähemalt kuus kuni kaheksa põtra, kes tülitsevad ja kaklesid üksteisega selle üle, kellel on kõige suurem õigus ühelt või teiselt pajupuhmalt võrseid närida. Ja mida rohkem põtru nähtavale ilmus, seda tüütavamaks nad muutusid.

Kui põdrad meiega esimest tutvust tehes suhtusid meisse

mõnevõrra umbusklikult, siis oli neil selleks ka küllalt põhjust. Karusnahakaubanduse algusest peale on Põhja-Ameerika loomastik pidanud lootusetut võitlust inimkonnaga, kes ei piirdu tema elupaikade hõivamise ja hävitamisega, vaid häirib ka üldiselt tema elu korrapärast rütmi.

Kuid lähedane tutvus on alati tekitanud põlglikku suhtumist. Taibanud, et neil ei ole meilt midagi karta, muutusid meie talvised külalised varsti niisama taltsaks kui meie hobused ja kui ma onni ja hobusetalli vahelisel sissetallatud tee-rajal mõnega nendest vastamisi sattusin, siis jäi põder sageli kangekaelselt paigale, silmitses mind sõjakalt ning sundis mind rajalt lahkuma ja läbi koheva lume talli juurde sumpama. Oli kergem ja kindlam ringi minna, kui püüda põtra rajalt ära ajada.

Põtrade heintega söötmise idee tuli Lillianilt, kelle väike plaanitsev pea oli alati ideesid täis.

«Kui me saaksime neile vahetevahel natuke heinu anda...» alustas ta rahulikult ja muretult hommikulauas ühel kibekülmal hommikul, mil põtrade tüli meie akende taga oli erakordselt äge.

«Heinul!» pahvatasin mina. «Põtradele heinu!»

«Miks mitte? Me oleme ju lindude jaoks rasvatükke välja riputanud, kas pole?» Nii, nagu tema seda asja esitas, ei olnud põtru raskem süüa kui tihaseid.

Just siis langes mu pilk ühele peenikese kaelaga põdralehmale, kelle kõik ribid ulatusid läbi naha välja nagu kõverad hanguharud ja kelle kannul käis veelgi kõhnem vasikas. «See vana daam seal näeb küll välja nii, nagu kuluks talle hargitais söödavat ära,» ütlesin ma mõtlikult. «Aga kust me heina võtame? Hädavaevalt jõuame seda hobuste jaoks kasvatada, põtradeest rääkimata.»

Kuid Lillianil oli juba plaan valmis. «Me peame lihtsalt veidi rohkem maad puhastama. Ja kasvatama timuti ja ristikheina asemel lutserni. Mul on tunne, et põtradele maitseb lutsern.»

«Lutsern!» torisesin ma pooleldi enda ette. Just nagu ei oleks meil niikuinii juba olnud küllalt tegemist metsaelanikele paljunemisvõimaluste loomisega, tuli nüüd Lillian ja soovitas rahulikult, et me võtaksime enesele kaela veel ka põdrakarja ületalvepidamise.

Muidugi läks asi nii, nagu tema tahtis. Kui Lillian mingi mõtte pähe võttis, järgnesid sellele varsti teod. Me puhastasime veel ühe aakri põõsastikust, kiskusime juured välja ning külvasime lutserni. Kui külv oli kindlalt juurdunud,

andis see kõnnumaalt võidetud põllulapp aakri kohta kolm tonni lutserni.

Ja põdrad sõid heina nagu sead maisi. Pärast esmakordset lutserni külvamist söötsime neid oma onni juures kümnete kaupa. Me võisime arvestada, et vasikas, kes oli seal oma emaga kogu talve veetnud, tuli järgmisel talvel aastavanuse noore põdrana tagasi, kui mingi haigus, röövloom või mõni muu õnnetus vahepeal tema eluküünalt ei kustutanud. Ja võis juhtuda, et ta tuli tagasi ka kahe aasta vanuselt, nüüd juba kaasas omaenese vasikas. Sellest ajast, mil Lillianile esmakordselt tuli idee põtru heintega süüa, on talvine lumi hulk kordi tulnud ja läinud ning me oleme näinud sündimas ja suremas paljusid põtru, kes ühel või teisel detsembri- või jaanuarikuul tulid meilt hargitait heinu kerjama.

Kui kellelgi on võimalus mõnele metsloomale peaaegu käeulatuseni läheneda, siis ei saa kuidagi läbi selle looma pil-distamiseta. Nii leidub ka minu kirjutuslaua laegastes valitsevas segaduses sadu fotosid põtradeest, keda me aastate jooksul oleme tundnud. Nendel fotodel on massiivsete sarvedega ja sarvedeta pulle, vasikatega ja vasikateta lehmi. Kusagil teiste hulgas on foto suurimast põdrapullist, keda ma kunagi olen näinud, ja see ei ole ühegi mõiste järgi kena pilt. Pulli kõrvad on pea ligi tõmmatud ja tema turjakarvad on turris. Tema pilgus on raev ja loomalik vihkamine, kui ta läbi kolme jala paksuse puutumatu lume edasi sööstab, ning selle raevu ja vihkamise objekt on Lillian, kes seisab abitult oma rajadel kõigest mõne sammu kaugusel.

Kuueteistkümnes peatükk

See kõik oli algusest peale minu süü. Veel üks jalg ja Lillian oleks surma saanud. Asi sai alguse, kui ma parajasti olin hirvejahil männi- ja nulumetsaribas, mis ulatub peaaegu meie onni pikemate seinteni. Saabumas oli novembri noorkuu ning jõhvika- ja mustikavarsi kattis kolme tolli paksune lumi. Puhus nõrk põhjatuul, õhk oli karge ja töötas lähemaks ajaks uut lumesadu.

Nüüd oli aeg, mil mul tuli vaeva näha ja eelseisvateks näljakuudeks liha varuda. Oma seekordse saagi, kolme sarveharuga isase mustsabahirve, leidsin ma ühe jääraaku servalt, kus ta raugelt lamas ja läände kalduvasse päikesesse vaatas, nagu isahirved on novembrikuu hilisõhtupoolikutel ikka tei-

nud juba sellest ajast peale, kui neid on üldse olemas olnud. Ma lasksin ta sealsamas paigas maha, tirisin ta jäarakust veidi eemale ja võtsin tal sisikonna välja. Siis panin ta ühe nulu alla selili, et ta seal jahtuks. Hommikul kavatsesin koorma-hobusega tagasi tulla ja ta koju vedada.

Seistes aurava hirvekere kõrval jääraku servast kolmekümne jardi kaugusel, ei näinud ega kuulnud ma all mingit liikumist. Ometi tuli mulle teadmata põhjusel äkki tunne, et all jääraku põues on midagi elusat. See oli samasugune tunne, nagu meile Lillianiga järsku tuli, kui me kord olime metsas öölaagrit üles löömas. Me hakkasime just telki kahe roheline ja tugeva männi vahele pingutama, kui mingi tasane hää äkki sosistas: «Ei, mitte nende kahe puu vahele.» Just nii see oli. Meie olime valmis telki üles lööma ja hää ütles: «Ei, mitte sinna.» Nii me siis rullisime telgi kokku, liikusime veerand miili edasi, valisime laagri jaoks uue koha ja püstitasime seal telgi.

Kesköö eel hakkas puulatvu õõtsutama tuul ja mõne sekundi pärast möllas metsas väike orkaan. Tol ööl surid meie laagri ümber mitmed puud ja koidikul lonkisin ma tagasi sinna, kuhu me algul olime kavatsenud telgi püstitada. Üks puudest, mille külge me telgi oleksime kinnitanud, oli öösel maha langenud ja kui me kolmekesi oleksime telgis maganud, siis oleks ta meid lõmastanud, nagu veerev vankriratas lõmastab rohutirtsu.

Nüüd, kui ma väga vaikselt hirve juures seisin, ütles sama hää: «Pea seda jäarakut silmas» — just niimoodi. Niisiis lükkasin ma padruni oma 303-lise rauda, laskusin kükakile ning lasksin silmadel ja kõrvadel ületunnitööd teha.

Täiskasvanud põdrapulli eluskaal on umbes tuhat nelisada naela ja sarvede ulatus paljudel juhtudel kuuskümmend tolli või rohkemgi. Näib olevat võimatu, et nii suur loom on suuteline läbi metsa liikuma vaikselt nagu saagijahil olev ilves. Kuid ometi on ta selleks suuteline ja teebki seda. Paksus metsas on põdrapulli peaaegu alati enne näha kui kuulda.

Nii oli lugu ka nüüd. Kõigepealt kerkisid jäarakust välja sarved, mille ulatus oli minu hinnangu järgi umbes nelikümmend viis tolli. Siis nägin ma groteskset rooma nina, millele järgnesid ülejäänud pea ja kael.

Möödus mõni sekund, enne kui sarved, pea ja kõik neli jalga olid jäarakust väljas, ja ehkki ma olen sageli näinud suuremate sarvedega põtru, ei ole ühelgi neist olnud raske-mat keret.

Pea püsti, sõõrmed õhku haistmas, tuli põdrapull kangetel

jalgadel minu poole. Ka see tundus veider, sest talle oli selgesti näha, kuidas ma pingul olles hirvekere juures kükitasin. Kõikide tavaliste mängureeglite järgi oleks ta pidanud ümber pöörduma ja palju kiiremini jäarakusse tagasi minema, kui ta sealt välja oli tulnud. Tema aga lähenes mulle kahekümne jardi kauguseni, peatus alles siis ja vaatas teraselt minu poole, ilma et ta nähtavasti oleks mingil määral mind kartnud. Ja kui ma kunagi olen mõne põdrapulli pilgus näinud ähvardust, siis just selle pulli pilgus.

Ma sõrmitsesin oma püssi päästikut ning jälgisin pulli niisugasti ettevaatuse kui ka uudishimuga. Ühes asjas olin ma kindel: ma ei olnud teda mitte kunagi varem näinud. See näis olevat võõras põder, kes rändas võõral maal. Mitte kunagi ei olnud ta ühtki hargitait meie lutserni söönud.

Kui põdrapullil või -lehmäl mõlgub mõttes kaklus — ja seda juhtub üsna sageli —, siis on tema ilmes palju niisugust, mis ei ole just meeldiv. Tema kõrvad on pea ligi tõmmatud, turjakarvad on turris ja silmavalged paistavad. Tavaliselt kostab üksnes tasane hoiatusmõire, enne kui loom edasi sööstab. Ja seda teeb ta erakordselt kiiresti.

Ei ole võimalik talv talve järel põtrade hulgas töötada ja elada, sattumata vahetevahel mõnele halbade elukommetega kelmile. Ka minul on aja jooksul nendega omajagu tegemist olnud, kuid kunagi ei ole mul olnud vaja enesekaitseks relva kasutada. Kodus põtrade hulgas liikudes ja neile heina ette tõstes olen ma sageli mõnele häbematule pullile või lehmale hargiga vastu nina virutanud, et talle paremaid kombeid õpetada, kuid kunagi ei ole ma neile rohkem kurja teinud ja nemad mulle ka mitte.

Nüüd minu ees oleva pulli käitumises oli aga midagi niisugust, mis hoiatas mind, et seda põtra ei ole võimalik hargiga eemale peletada, kui ta kord on otsustanud rünnata. Kui ma kõigele sellele tagasi vaatan, siis tundub mulle, et ma kartsin seda pulli esimesest silmapilgust, mil ma teda nägin, ja et niisugust hirmu ei olnud ma kunagi varem tundnud. Just sellega on võib-olla seletatav, miks ma pikkamööda püssi palgesse tõstsin ja põdra laia massiivse pea kirbule võtsin. Ja võib-olla oleksingi ma pidanud tulistama ning asjale sekundi mürdosa jooksul lõpu tegema. Kui ma oleksin seda teinud, oleks Lillian pääsenud katsumusest, mis talle hiljem osaks langes.

Ma tean nüüd, et oleksin sunnitud olnud tulistama, kui tegevusväljale ei oleks äkki ilmunud üks aastane mullikas, sest siin oli tegemist põdraga, kes oli valmis tapma või ise surma

saama. Kuid noor pull lahendas ajutiseks minu probleemi, makstes oma tahtmatu vahelesegamise eest rasket hinda. Esimese hoiatuse, et juures viibib veel keegi kolmas, sain siis, kui suur pull äkki pööras pilgu minult kõrvale ning jäi küsivalt ja vihaselt metsa poole pörnitsema.

Ma langetasin püssi ja vaatasin samas suunas. Esialgu ei näinud ma midagi peale puude, kuid veelkordne uuriv pilk tõi nähtavale pikkamööda jäärakule läheneva põdramullika. Niipalju kui mina aru sain, ei teinud see väike vend midagi paha. Ta lihtsalt napsas siit-sealt mõne pajuvõrse ja hõõrus vahetevahel oma armetuid sarvenukke vastu noori nulge.

Süües lähenes ta meile aegamööda ega märganud suurt pulli nähtavasti enne, kui oli sellest kolmekümne jardi kaugusel. Mul oli millegipärast soov karjuda: «Kao siit kus kurat, lollpea, kuni su nahk veel terve on!» Kuid niisugusest hoiatusest ei oleks midagi kasu olnud ja ma pidasin suu, seistes pinguletõmbunult ja äraootavalt, püss laskevalmis.

Mullikas pakatas heasüdamlikkusest ja oli selge nagu õhk, mida ma hingasin, et ta tahtis lihtsalt suure pulli juurde minna ja tere päevast öelda. Kui ta hakkas uuesti edasi liikuma, kuulsin suure pulli mõiratust. Igaüks, kes põtrade keelt tundis, võis sellest mõiratusest kuulda hoiatust. Jälle keelitas intuitsioon mind tulistama, kuid ma viivitasin päästikule vajutamisega. Vana pull ründas, enne kui ma suutsin otsusele jõuda, kuid ta ei rünnanud mind, vaid mullikat.

Vastupidi laialt levinud arvamusele kasutavad põdrapulid võitluseks palju rohkem esijalgu kui sarvi. Tõsi küll, sarved lastakse ulatuslikult ja mõnikord saatuslike tagajärgedega käiku iga-aastaselt jooksuajal, kuid igal teisel perioodil annavad enamiku tapvaid hoope esijalad.

Õnnetu mullikas oli palju täbaramas olukorras kui ükski metsa eksinud lapsuke. Selleks ajaks, kui ta taipas, mis teda ootab, oli suur pull jõudnud peaaegu löögiulatasse. Siis tegi mullikas midagi niisugust, mida ma olen põtra harva näinud tegevast: ta pöördus ja alustas galoppi. Tavalisel viisil põgenedes — kiiresti traavides — liigub põder kergelt ja graatsiliselt. Galopeeriv põder on aga niisama graatsiline kui iksjalgadega mees kotisjooksuvõistlusel.

Esimene hoop sähvatas nii kiiresti, et ma isegi ei näinud seda. Mats! See oli südant pöörutama panev matsatus, mis kostis jääraaku ühest otsast teiseni. Mats! Seekord ma üksnes ei kuulnud, vaid ka nägin. See oli nagu rästikupea välgatus. Ja väike vend prantsatas lumme.

Sel hetkel röögatasin ma vihaselt, mis oli minusse kogune-

nud. Suure pulli parempoolne esijalg oli tõstetud järjekordseks löögiks, kuid minu äkilise hääle peale laskus see jäigalt uuesti maha. Nii avanes mullikale pääsemisvõimalus, mille ärakasutamisega ta ei viivitanud. Tugevasti longates — ma arvan, et ta puus oli paigast ära — ajas ta enese lumest püsti ja kadus jääraaku kaitsvasse varju.

Suur pull silmitses mind veel hetke vaenulikult. Siis puhastas ta ninasõõrmeid, kratsis tagajalaga paremat kõrva, raputas ennast ja eemaldus pikkamööda.

«Sa vana tige hulgu!» karjusin talle järele, et ta teaks, mis ma temast mõtlen. Vana Tige oli niisama hea nimi kui iga teine, ja nagu hiljem selgus, oli ta selle iga silpi väärt.

Möödus peaaegu kuus nädalat, enne kui see pull jälle mu silma alla sattus. Lumi paksenes neil nädalail iga päevaga ja pidevalt oli näha põtru, kes tulid kungastelt alla jõe äärde pajuvõrseid sööma.

Varsti pärast uut aastat olin ma kord parajasti ühe kopratammi juures põlvili ja seadsin üles naatriitapüüni, kui kuulsin veidi ülaltpoolt jõe äärest pajude raginat. Ma jäin liikumatult ühele põlvele ja vaatasin teraselt pajude poole. Põõsastikus ilmusid nähtavale põdra ähmased piirjooned, mis teravnesid, kui loom väljus pajude vahelt ja peatus jää serval minust neljakümne jardi kaugusel.

Ma olin juba valmis oma tähelepanu uuesti naatriitapüünisele koondama, kui põder pööras pikkamööda pead ja vaatas kopratammi poole. Siis tundsin ma ta ära: see oli Vana Tige, ehkki ta ei näinud enam välja nii nagu jääraaku kaldal mullikat vigaseks pekstes. Nüüd olid tal mõlemad sarved maha aetud ja see tegi ta endisest erinevaks.

Et tuul puhus allavoolu, siis teadsin, et ta ei saanud mind haista. Ja et heledas päevavalguses näevad kõik põdrad halvasti, siis kahtlesin ma väga ka selles, kas ta mind nägi, kui ma jäin liikumatult paigale.

Märja lumega kaetud kopratamm pakub äärmiselt reetlikku jalatuge ja mu rajad olid umbes kolmesaja jala kaugusel teisel pool tammi. Kui ma pulli lõpuks ära tundsin, kirusin ennast, sest mu püss oli rajade juures. Ma hakkasin plaanitsema, kuidas oleks võimalik pulli tähelepanu äratamata püssi kätte saada, kuid jõudsin järeldusele, et see oli lootusetu. Ja ilma püssita oleksin ma olnud kaitsetu, kui pull oleks äkki mind märganud ja ilmutanud samasugust sõjakust nagu meie esmakordsel kohtumisel. Kuidagimoodi surusin maha tungi kiiresti püssi poole tormata ja tõmbusin selle asemel tammi taha, püüdes ennast teha nii väikeseks ja märkamatuks kui

võimalik. Ma ei otsinud hoopiski mitte tüli ning lootsin, et ka põder ei otsinud seda. Kui kahevahelolek oli kestnud umbes viisteist minutit ja külm oli hakanud mu keha kangestama, nuusutas põder lund, rõhatas ning pöördus vastuvoolu tagasi pajude vahele.

Tollest hetkest peale rikkus see suur pull pidevalt Meldrumi järve ääres rahu. Maitsnud kord suutäie heina, millega me teisi temataolisi söötsime, viibis ta alatasa meie heinakuhjade lähedal ja tuli kiiresti traavides, niipea kui tema terased kõrvad kuulsid hargiga tõstetavate heinte sahinat. Ükski teine põder ei saanud heintele sajast jardist lähemale tulla, kui Vana Tige kohal oli. Tema jõud oli nii suur ja ta kasutas seda nii toorelt, et ta võis igale põdrale kakskümmend viis jardi edumaa anda, järgmisel viiekümnel jardil talle järele jõuda ja hoope jagama hakata. Tol talvel oli Meldrumi järve ümbruses rohkem kui üks vigane põder.

Kui mina sellele suurele pullile liiga lähedale läksin, tõmbas ta alati kõrvad pea ligi, ning sageli tuli mul sadulata hobuse selga hüpata ja heinakuhjade juurest majani ratsutada, kui ta parajasti minu ja maja vahel oli. Ehkki ta inimeste ja teiste põtrade vastu tundis ainult üleolevat põlgust, sai temast kummalisel kombel otsekohe vilets argpüks, kui tema poole tuli mõni hobune. «Hobune on tema Achilleuse kand,» märkisin ma Lillianile.

«Mul on hea meel, et tal midagi niisugust on,» salvas Lillian vastuseks. Ta ei sallinud Vana Tigated selle tõttu, kuidas too teisi põtru terroriseeris.

Mida rohkem ma Vana Tigated nägin, seda suuremaks kasvas kiusatus teha temast kuidagimoodi samasugune lähiülesvõtte, nagu ma olin teinud paljudest teistest temataolistest. Ja mida kauem ma seda asja edasi lükkasin, seda suuremaks kiusatus kasvas. Kuid selle soovi täitmine oli mõnevõrra riskantne ja raske, sest sellega oli seoses probleem, kuidas käsitseda üheaegselt fotoaparaati ja püssi. Katse teha niisugust ülesvõtet, hoidmata samal ajal käes püssi kui elukindlustusvahendit, oleks olnud vastutustundetu rumalus. Ükskõik kui kiiresti ma ka oleksin tegutsenud, ikkagi oleks fotoaparaadi käest pillamiseks, püssi haaramiseks, kaitseriivist vabastamiseks ja pullile suunamiseks kulunud sekund või paar, niisugune mõrvahimuline pull aga võib mõne sekundiga läbida pika vahemaa. Mul ei olnud vähimatki pettekujutlust: ma teadsin, et kui pull kavatseb rünnata, siis võivad teda peatada ainult püssirohi ja tina.

Ihaldatud ülesvõtte saamise küsimus oli mitmeid päevi

lahendamata seisnud, kui ma ühel õhtupoolikul nägin pulli mäletsemas väikese lagendiku serval meie majast ainult poole miili kaugusel. Siis otsustasin ma selle asja lõpule viia ning ükskõik mis viisil teha ülesvõtte, mida ma tahtsin. Ja ma uskusin, et Lilliani mõninga abiga saan seda teha.

Ma viisin jutu sellele just nagu möödaminnes ja ütlesin: «Ma arvan, et täna õhtupoolikul oleks meil võimalik Vanast Tigated pilti teha.» Lillian teadis täpselt, mida ma «pildi tegemisega» mõtlesin. See tähendas pullile lähenemist kümne kuni viieteistkümne jala kauguseni.

«Meil?» krimpsutas Lillian nina.

«Kui sina fotoaparaadi võtaksid, siis mina kataksin sind püssiga,» seletasin ma mõnevõrra kogeldes.

Võib-olla lootsin ma, et Lillian ütleb: «Sa ei saa mind sellest elukast isegi neljakümne jardi kaugusele!» ja siis võib-olla oleksin ma kogu ideest loobunud. Kuid selle asemel hakkas Lillian väga asjalikult saapaid jalga tõmbama, nagu oleks ülesvõtte tegemine olnud naljaasi.

Sel ajal kui tema mitu sviitrit selga pani ja paksud villased püksid jalga tõmbas — väljas oli kakskümmend kraadi külma —, tõin mina kuurist tema rajad ja tagusin nende nahkrihmad pehmeks. Siis kontrollisin fotoaparaati. Selles oli neli kasutamata negatiivi. Piisanud oleks ühestki. Seejärel võtsin ma seinalt varnast püssi ja libistasin peoga hellitavalt üle tema kriimulise lae. See vana püss oli 1923. aastast peale olnud minu lähedane kaaslane. Ta oli meid lihaga varustanud. Ma olin temaga lasknud rohkem koiotte ja hunte, kui ma guutsin meeles pidada. Tema arvel oli ka hea hulk karusid, nii musti kui pruune. Tal oli suviti tulnud taluda vihmavalinuid, talviti lund ja käredate külma. See vana 303-line oli meiega jaganud kogu metsaelu ja moodustas võib-olla osa meie perekonnast.

«Oled sa valmis?» küsisin ma ja lisasin kõrvalmärkusena: «Kõikide nende sviitritega näed sa välja paks nagu väike eskimonaine.» See oli kompliment, mis Lilliani kõrvad kurdiks jättis.

Kuid ta oli kogu oma saja viieteistkümne naelase kaaluga minekuvalmis ja tahtis nähtavasti selle asja võimalikult ruttu kaelast ära saada. Ma silmitsesin mõtlikult padruneid, mis mul peos olid, ja lootsin, et mul ei teki vajadust mõnda neist kasutada. Siis pistsin ma padrunid salve ja astusin oma rajadele.

Sissetallatud püünisepanekurada viis meid lagendikust saja jardi kauguseni. Pull ei olnud paigast liikunud; ta seisis ikka

veel lagendiku serval võsast viieteistkümne jardi kaugusel. Kui me nähtavale ilmusime, tegi ta poolpöörde ja vaatas laisa ükskõiksusega meie poole. Üle lagendiku minek oli raske ja aeganõudev, sest siin oli lumi puutumatu ja kolmekümmend kuus tolli paks. Lumi hoidis meie rajasid kinni ja iga kord, kui me jala tõstisime, jäi raja peale kolm naela lund.

«Kas arvad, et saad hakkama?» Mu sõnades oli veidi muret ja rahutust.

«Kenasti,» vastas Lillian rahulikult.

Mina läksin teed tallates ees ja niimoodi ettevaatlikult edasi liikudes jõudsin pullist kolmekümmen jardi kauguseni. Ta paistis olevat mäesuurune ja silmitses meid nüüd terase, julgunud pilguga. Ma peatusin, lükkasin padruni püssirauda ja tõmbasin paremast käest põdranahkse kinda. Nüüd oli mu sõrme ja päästiku vahel veel ainult õhuke villane kinnas. Ma vaatasin kaalutledes pulli poole. Seni, kuni tema kõrvad olid püsti ja turjakarvad ei olnud turris, ei tarvitsenud me teda eriti karta. Nüüd oli ta meist kahekümne jardi kaugusel ega ilmutanud ikka veel mingeid vaenulikkuse tundemärke. Ma mõtlesin: «Võib-olla ei olegi see asi nii hull.»

Me olime jõudnud nii kaugele, et Lillianil tuli minust mööduda ja etteotsa asuda, sest fotoaparaadi ja pulli vahel pidi vaateväli vaba olema. Ma astusin kõrvale ja lasksin ta endast mööda.

Me sumpasime jälle edasi ja nüüd lahutas meid pullist veel ainult viisteist jardi. Ma peatusin ja küsisin tasase häälega: «Kuidas ta pildiotsijast paistab?»

«Ma võiksin nüüd proovida,» vastas Lillian ikka veel vähimagi häälevärsinat. «Aga parem oleks veel viis jardi edasi minna.»

Veel viis jardi! Siis oleks ta kolmekümne jala kaugusel põdrapullist, kes on niisama ohtlik kui kast dünamiiti. Peaaegu alateadlikult vabastasin ma püssi kaitseriivist. Ei olnud mõtet riskida...

«Tee oma rajade kannarihmad lahti,» käsutasin ma järsku. Kui need rihmad olid lahti, sai Lillian ikkagi veel edasi liikuda, kuid hädaohu korral oli tal võimalik kiiresti rajadelt maha astuda ja kõrvale põigelda. Ta tegi rihmad lahti ja vaatas minu poole, just nagu küsides: «Mis edasi saab?»

Mina ei pööranud pilku pullilt. See näis meid nüüd silmitsavat sõbraliku uudishimuga. Võib-olla ei olnudki asi nii hull...

«Hea küll.» Ma noogutasin pead. «Veel viis jardi edasi, aga mitte tolligi lähemale.»

Kuid need viis lühikest jardi jäid läbimata. Vaevalt olin ma oma sõnad suust saanud, kui kuulsin vana pulli mõiratust. Pulli mõlemad kõrvad tõmbusid pea ligi, turjakarvad tõusid turri ja nähtavale ilmusid verd täis silmavalged.

Mu süda hakkas ägedasti peksma ja kopsud ahmisid õhku.

«Lase nüüd kähku!» ütlesin ma fotoaparaati mõeldes.

Siis sööstis vana pull rünnakule. Lilliani huulte vahelt valandus karjatus, mida ta ei suutnud summutada. «Lase! Jumala pärast, lase nüüd ise!» hüüatas ta püssi mõeldes.

Juba üksnes selle hetkega, mis mul kulus püssi palgesse tõstmiseks ja sihtimiseks, jõudis pull peaaegu Lillianini. Jumal tänatud! Mu süda lõi nüüd jälle normaalselt ja mu hingamine oli ühtlane. Siin ei olnud aega paanikaks, vaid ainult külmavereliseks, kaalutletud tegutsemiseks. Kuul pidi minema ajusse — seda ütles mulle mu enese aju. Ükski kuul, mis tabas pulli kuhugi mujale, ei saanud teda tappa enne, kui tema esijalad hakkasid Lilliani pudruks taguma. Kuul pidi minema ajusse — mitte miski muu nüüd enam ei aidanud.

Üsna paljud mõtted oleksid nende paari piinarikka sekundi vältel võinud mu aju vasardada. Ma oleksin võinud iseennast kiruda — nagu ma hiljem muidugi tegin —, et ma Lilliani üldse niisugusesse ohtu seadsin. Ma oleksin võinud mõelda sajamiielisest reesõidust arsti järele või sellest, kui üksi ja teistest inimestest äralõigatud me siin olime. Tegelikult aga oli mul peas üksainus mõte: kuul peab minema ajusse.

Ma hoidsin ennast sihilikult tagasi, teades väga hästi, et järgmise padruni raudalükkamiseks ei oleks mul aega jätkunud. Kuidagiviisi suutsin vältida päästikule vajutamist, kuni põder oli Lilliani rajadest kümne jala kaugusel. Siis sihtisin ma talle otse silmade vahele ja tulistasin. Ajusse, ütlesin ma endale, kuul peab minema ajusse. Ja ajusse läks see jumala abiga tõepoolest. Põder oli surnud juba sel hetkel, kui ta lumme prantsatas.

Pikkamööda ja vastu tahtmist tõstsin pilgu ning vaatasin Lillianile otsa.

«Anna andeks,» alustasin ma kogeldes. Rohkem ei suutnud ma esialgu öelda. Lilliani pingul näos, kahvatutes põskedes ja laienenud silmaterades kajastus veel läbielatud hirm. Ja see oli hirm, mille üle ta ei tarvitsenud kunagi häbi tunda. Juba eemal mäletsedes pakkus Vana Tige vaatepilti, mis pani juuksejuured kihelema; näha teda kümne või viieteistkümne jala kauguselt ründamas oli põrgu ise.

Ma vaatasin alla tema kehale, mida veel läbisid surmavärinad. Mu mõtted rändasid tagasi jäärakule ja mullikale

ning teistele põtradele, keda ta oli alatasa terroriseerinud. Seejärel mõtlesin ma nendele tulevastele päevadele, mil Lillian ja Veasy said jälle oma püüiseliinidel käia, kartmata enam Vana Tigedat. Ja ma noogutasin pead. Nii oli kõige parem.

Möödus nädalaid, enne kui meil pullist uuesti juttu tuli. Filmirull oli ilmutada saadetud ja pildid saime kätte alles peaaegu kaks kuud hiljem. Muidugi ei osanud ma aimatagi, et Lillian võis kõigest hoolimata olla ründavat pulli pildistanud, kuid pilte vaadates nägin ma, et ta oli seda ikkagi teinud. Seal see pull oli, kõrvad pea ligi, turjakarvad turris ja sõrad lund pildumas. Ja ehkki ma seda pilti vihkasin, teadsin ma, et ei lahku sellest kunagi.

Ma ulatasin selle Lillianile. «Vaata,» ütlesin ma tasase häälega.

Lillian võttis pildi vastu ja laskis selle siis käest. Hetkeks välgatas tema silmis vana hirm. «Ma ei taha vaadata,» ütles ta, kui pilt põrandale kukkus. Kuid hirm oli nüüd kadunud.

Seitsmeteistkümnes peatükk

See, kelle kodu on metsikul kõnnumaal, näib hädaohu kõikjalolekut palju paremini mõistvat kui need, keda eluteel alatasa müksavad kaasinimeste küünarnukid. Surm varitseb õõtsuvas puuladvas, sest kes oskab õigesti öelda, millal puu maha prantsatab ja kõigi enda alla jääjate eluküünla kustutab? Surm varitseb lumega kaetud järvedes ja jõgedes, sest lume all luuravad paljud reetlikud õhuaugud, mis on valmis silmapilkselt neelama igaühte, kes nendesse satub. Valvas ja ohvreid ootav surm ratsutab arktilisel tuulel, sest tugev külm võtab igaühelt niihästi tahtejõu kui ka kehajõu ning tekitab peaaegu vastupandamatut kiusatust maha istuda ja hetk või paar puhata. Aga mis saab sellele kiusatusele järeleandjast? Mõnehetkelise puhkuse asemel suigub ta tõenäoliselt iga-
vesse unne.

Surm näitas ennast silmapilguks Lillianile, kui põdrapull talle kallale tormas. Ja oli veel vähemalt üks juhtum, mil surm oli Lillianist põgusa hetke vältel ainult mõne jala kaugusel, enne kui ta selja pööras ja teisele poole vaatas.

Lillian oli tookord metsas mustikaid korjamas. Veasy, kes nüüd oli seitse aastat vana, käis ta kannul. Augustikuu oli

peaaegu lõpule jõudnud ning herved ja hiireherved juba raotekarvaliseks tõmbunud. Metsas valitses vaikus ja süütu rahu, mida pole kusagil peale sügava metsa. Marjahooajal läks Lillian sageli üksi või koos Veasyga mändide tihedasse varju, kus marjad olid suured ja mahlased. Mõnikord käisin ka mina nendega kaasas, kuid minu sõrmed olid aeglased ja kohmakad, kui nad püüdsid mustikaid noppida. Tol õhtupoolikul olin ma hobused masina ette rakendanud ja niitsin heina. Veasy ja Lillian olid üksi lõputus metsas.

Mustikad olid metsaviljad, mida Lillian ei saanud täielikult omaks nimetada. Metsas leidis veel teisi, kes nendest osa nõudsid. Kõige marjarikkamate mustikavarte keskele viis oma pojad kaelus-laanepüü. Kui Lilliani sõrmed marju noppides väledasti ühelt mustikavarrelt teisele lendasid, maiustas tema käest mõne tolli kaugusel tosin vallutat oravat. Mustikahooajal unustas isegi koiott oma lihahimu ja temast sai ajutiseks taimetoitlane. Ja leidis veel teisigi, kes arvasid onesel marjadele õigust olevat, purustasid oma raskete kehadega õrnu varsi ja heitsid kurguhäälselt urisedes väljakutse igaühele, kes söandas nende õiguses kahelda.

Isegi mändide varjus oli õhtupoolik soe ja lämbe. Eelmisel päeval oli sadanud vihma ja nüüd tõusis samblast auru. Lillian liikus kätel ja põlvedel ühe mustikavarre juurest teise juurde. Tema ülakeha kattis õhukesest puuvillriidest pluus, jalgu varjasid põlatud püksid. «Ma ei saa marju korjata, kui mul kleit seljas on,» ütles ta mulle pärast lõunat, kui ma teda nägin pükse jalga tõmbamas ja selle peale mõnevõrra hapu näo tegin.

Lillianist umbes tosin jardi eemal tegi Veasy loide jõupingutusi kaasavõetud plekk-kruusi täitmiseks. Nagu mina, nii ei pldanud ka Veasy mustikate korjamist meeste tööks. Tema huuled ja põsed olid üleni punakaslillad, sest ta sarnanes minuga ka selle poolest, et iga kruusi pandud marja kohta rändas üks mari talle suhu. Kuid mõne aja pärast ei mahtunud kruusi ega kõhtu enam ühtki marja, Veasy ohkas rahulolevalt, heitis samblale pikali ja mõni sekund hiljem magas sügavasti.

Päike vajus pikkamööda läände ja niisama pikkamööda täitus Lilliani kõrval seisev kümnenaelane rasvamannerg marjadega. Rutates seda ääreni täis saama ja õhtusöögi valmistamise ajaks onni tagasi jõudma, eemaldus Lillian Veasy magamiskohast kuuekümmene jardi kaugusele. Tema ümber oli kõik väga vaikne, välja arvatud marjade põrin vastu mannergut ja oravate vadin.

Tema vasak käsi oli parajasti just valmis ühte marju täis vart lähemale tooma, kui ta äkki pingule tõmbudes taipas, et nüüd ei olnud ta enam päris üks, vaid läheduses viibis veel keegi teine. Pikkamööda pööras ta pead ja lämmatas kurgust kerkiva karjatuse. Tema ja poisi vahel oli tohutu suur täiskasvanud karu.

Ta kahtles, kas karu oli juba teda või Veasyt näinud. Kuid ka karu tajus teise olendi lähedust ning ajas enese kohmakalt tagakäppadele püsti, tema pea vankus ühelt küljelt teisele ja ninasõõrmed haistsid küsivalt õhku. Jälle kerkis Lilliani kurgust karjatus ja jälle lämmatas ta selle, sest nüüd nägi ta, et karu kõht oli karvadest peaaegu paljas ning nidad imemisest punased ja tursunud. See oli emakaru ja kusagil läheduses olid tema pojad.

Karupojad kuulutasid hädaohtu. Tavaliselt taandub iga karu kiiresti, kui ta inimest näeb või haistab. Poegadega emakaru puhul aga on lugu teistsugune.

Lilliani tähelepanu köitis ebamäärane liikumine poisist mõne jala kaugusel põõsastes. Seal omandas kindlad piirjooned mingi must ja karvane ümmargune kogu, millele otsekohe järgnes teine samasugune. Lilliani põlved muutusid nõrgaks ja süda hakkas peksma, kui ta kahte karupoega jälgis.

Karupojad lähenesid Veasyle paari jala kauguseni, ilma et oleksid teda märganud, heitsid siis selili, nagu marjul olevad karupojad seda ikka teevad, tõstsid oma väikesed käpad üles ja hakkasid mustikavarsi suu juurde tõmbama.

Väikesi nähes laskus nende ema tagasi neljale käpale, pöördus pikkamööda ja jäi teraselt neid silmitsema. Äkki kostis sügavalt tema kõrist tume möire ja tema turjakarvad tõusid loomalikult vihas turri. Ta oli haistnud Veasyt või Lilliani või mõlemat korraga.

Lillian tahtis valjusti hüüda, et Veasyt äratada, just nagu oleks see poissi kaitsnud ähvardava surmaohu eest. Kuid jällegi surus ta maha igasuguse soovi valju häält teha ja hakkas selle asemel vaikselt huuli liigutama. Kui Veasy oleks nüüd äkki ärganud, silmi hõõrunud ja ringi vaadanud, siis oleksid tema liigutused karu tähelepanu köitnud ja oma poegade kaitseks valmisolev karu oleks teda rünnanud.

Sellest aru saades teadis Lillian, mida oli tarvis teha. Kuidagimoodi pidi ta Veasyt äratamata karu kogu tähelepanu endale tõmbama. Põlvitanud seni samblal, tõusis ta nüüd pikkamööda ja rahulikult püsti, sundides selleks nii oma vaimu kui ka lihaseid. Kui ta ennast liigutas, pöördus karu ringi ja vaatas tema poole. Ise samuti karu silmas pidades

ning meeleheitlikult püüdes oma liigutuste aeglust ja rahulikkust säilitada, hakkas Lillian taanduma. Karu seisis nüüd jälle tagakäppadel, tema lõuad olid pärani ja vahutasid kollasest süljest. Lillian taandus ettevaatlikult, tollhaaval. Seejuures ei lasknud ta korraiski karu silmist. Siis nägid teda karupojad, tõstsid oma väikesed koonud mustikavarte vahelt, pöörasid ennast jalgadele ja hakkasid tasa vingudes nina-dega oma ema lõhna püüdma. Silmanud ema, tormasid nad rõõmuhäälitsustega tema juurde. Emakaru laskus uuesti neljale käpale. Tema turjakarvad silenesid ja silmades kustus vihaleek. Ta võttis oma kaks poega vastu õrna, armastust väljendava urinaga ja lakkus nende villataolist karva. Siis pöördusid kõik kolm karu ja kadusid metsa, heitmata Lillianile ja Veasyle enam ainsatki pilku.

Hoolimata vaimsest agooniast, mida Lillian nendel karuga kohtumise hirmsatel hetkedel kindlasti pidi läbi elama, viis ta Veasy järgmisel ja ülejärgmisel päeval tagasi samasse marjametsa ning jätkas neid käike seni, kuni tal oli talveks sisse tehtud peaaegu sada kvarti marju. Alles siis, kui viimane purk oli suletud, jutustas ta mulle just nagu mööda-minnes sellest vahejuhtumist.

«Miks sa mulle tookord kohe ei rääkinud?» pahvatasin ma, kui olin tema jutu ära kuulanud.

«Mis sellest kasu oleks olnud?» küsis Lillian vastu.

«Noh, ma oleksin võinud järgmine kord kaasa tulla ja võib-olla karu maha lasta.»

«Poegadega emakaru?» Lillian kergitas kulme. «Ja mis oleks karupoegadest ilma emata saanud? Sul oleks tulnud nemad ka maha lasta.» Lillianil oli niisugune fantastiline võime — isegi sellises suures hädaohus muretses ta poegadega emakaru pärast, kes oleks võidud maha lasta.

«Aga sa oleksid ikkagi pidanud mulle rääkima,» torise-sin ma.

Veasyl olid parajasti käsil aritmeetikaülesanded, kuid nüüd pani ta pliiatsi käest, nõjatus tooli seljatoele ja jäi meie sõnavahetust kuulama.

«Tee oma tööd edasi, Veasy,» käsutas Lillian järsult. Siis voltis ta hoolikalt kokku ühe nõudekuivatusrätiku, mis tege-likult ei vajanud kokkuvoltimist, riputas selle varna tagasi, kohendas juukseid ja ütles pirtsaka tooniga: «Sina ju ka ei rääkinud mulle Veasyst ja huntidest.»

Veasy pani jälle pliiatsi käest ja seekord ei pööranud Lillian sellele tähelepanu. «Miks sa mulle huntidest ei rääkinud?» käis ta peale.

«Huntidest?» Ma heitsin kahtlustava pilgu Veasy poole ja küsisin: «Kas sina rääkisid neist emale?»

Veasy vaatas mulle otse näkku. «Sa ei öelnud mulle, et ma ei tohi rääkida.»

Mu pilk pöördus tagasi Lillianile. Tema suunurkades mängles kerge naeratus. «Ma tahan kuulda, miks sa mulle huntidest ei rääkinud.» Seda ütles ta nüüd juba pilkava tooniga.

Ma kehtasin õlgu. «Mis mõtet oleks olnud sulle nendest rääkida? Kui ma oleksin seda teinud, siis iga kord, kui ta läks järvele oma püüniseid vaatama, oleksid sa kartnud, et tal on hundid kannul.»

Nüüd olin ma Lillianil peos. Ta ütles: «Just sellepärast ei rääkinud ka mina sulle karust. Kui ma oleksin seda teinud, siis iga kord, kui me läksime mustikaid korjama, oleksid sa kartnud, et karud meid maha murravad.»

Võib-olla ei oleks Veasy üldse tohtinud üksi järvejääal püüniseid seadmas käia. See juhtus eelmisel talvel, jaanuaris. Veasyl puudus veel kuus kuud seitsmeaastaseks saamisest, kuid ta teadis, kuidas püüniseid seada, olgugi et ei jõudnud nende vedrusid käega kokku suruda. Selle asemel asetaski ta püünise mõnele lumest puhtaks puhitud lamapuule või kivile, surus vedrud jalaga kokku ja hoidis neil seni jalga peal, kuni oli püügilaual päästiku vinnastanud. Nüüd oli püünis valmis haarama kõike, ka tema enese sõrmi, kui ta nendega kogemata püügilauda puudutas. Kahtlemata juhtuski seda kord või paar, aga kui see nii oli, siis hoidis ta seda saladuses.

Ta oli juba ammu mulle peale käinud, et ma lubaksin tal üksi püüniseid seada, ja lõpuks andsin ma mõnevõrra vastu tahtmist järele. Lillian ütles mulle, et poiss on üksi jääb naaritsapüünistega jändamiseks liiga noor. «Kas ikka on?» pidasin ma aru. Ja heites pilgu ähmasesse minevikku, püüdsin meelde tuletada, mitu aastat ma ise vana olin, kui ma 220-lise püssiga esimest korda kuldnoka lasksin. Võib-olla seitsekaheksa. Ja kedagi ei olnud mulle näitamas, kuidas püssi käsitseda, välja arvatud vahest ehk vanem vend. Veasy aga oli meid Lillianiga näinud naaritsapüüniseid seadmas juba sellest ajast peale, kui ta oli küllalt vana, et suuskadel meiega kaasas käia.

«Kas ikka on?» kordasin ma. «Võib-olla lasta tal panna mõned püünised siiasamasse maja lähedale järvele, kust ta saab hõigata, kui midagi viltu läheb? Siis on tal pärast koolitunde midagi teha ja laupäeviti-pühapäeviti ka. Jah, ta on

küll noorevõitu, aga vahest ehk mitte liiga noor paari püünise seadmiseks ja võib-olla mõne ilusa naaritsa püüdmiseks.»

«Ta on liiga noor,» jäi Lillian kindlaks.

«Ma olen suuskadega suure järve ääres käinud,» ütles Veasy sõna sekka. «Mitu korda. Üksinda.» Suure järve all mõtles ta Meldrumi järve, mis oli meie onnist kolmveerand miili kaugusel, tublisti väljaspool hõikeulatust. Ja tajudes, et mina ema kindlast seisukohast hoolimata kõhklesin, pöördus poiss otse minu poole: «Kas ma ei võiks maja juurde järvele kaks-kolm püünist panna? Ma oskan nüüd juba hirmus kiiresti suusatada, kiiremini kui teie oma rajadega.» See oli küll tõsi. Ma ei öelnud midagi ja vaatasin otsuse saamiseks Lilliani poole. Mõelnud vähemalt viis minutit, ütles Lillian: «Ta käib oma suuskadega päris kaugel. Mõnikord liiga kaugel. Eile oli ta ülalpool jõe ääres üle tunni aja kadunud. Kui ma küsisin, kus ta nii kaua oli, siis ütles ta, et käis maja taga poolel künkanõlval, selle vana karukoopa juures, kust me oma esimese karu välja suitsutasime. See on siit poolteise miili kaugusel.» Ta ohkas kergelt, just nagu saatusele alistudes, ja lisas: «Vahest ehk võiks ta järvele paar püünist seada. Siis ma vähemalt tean, kus ta on.»

Niisiis andsin ma Veasyle pool tosinat püünist ja läksin temaga kaasa järve äärde, kus ta asus neid üles seadma. Ma jälgisin, kuidas ta püünise vedrud parema jalaga kokku surus. Selle kohta ei olnud midagi öelda. Ma vaatasin, kuidas ta puupulkadest söödakambri tegi. Ka sellega oli kõik korras. Ja ma jälgisin, kuidas ta kaasasolevast väikesest kotist tüki ondatraliha võttis ning söödakambrisse pistis. «Kaugemale,» ütlesin talle. «Praegu saab naarits või nirk liha kätte, ilma et tal oleks vaja püügilauda puudutada.» Ja kui Veasy oli sööda kepi abil kaugemale kambrisse lükanud, lisasin: «Nüüd lase käia. Ja kõik, mis sa püüad, on sinu oma.»

Hoolimata sellest, et hundid jätsid külmunud järvi katvasse lumme üsna sageli oma jälgi, juhtus harva, et ma silmasin mõnda hunti ennast. Suvel oli neid tihtipeale näha, kuid talvel mitte. Talvel olid nad metsikud ja ettevaatlikud, pidasid jahti peamiselt öösel ja kadusid koidikul tihedasse metsa, kus nad päeval mõne rippuvate okstega puu all magasid või oma kasukat puhastasid. Kui Veasy mõnel talvisel hilisõhtupoolikul läks järvele oma püüniseid vaatama, ütles Lillian talle: «Hoia ennast huntide eest» samasuguse tooniga, nagu linnas ema oma lapsele ütleb: «Ära mine punase tule ajal üle tänava.» Hundid järvejääal nagu karud mustikametsaski olid midagi niisugust, millele Lillian võib-olla küll sageli mõtles,

kuid mille pärast ta kunagi liialt ei muretsenud. Ja mõte, et hundid võiksid Veasyt kimbutada, ei röövinud ka minult kuigi palju und. Kui inimesel on selline kalduvus, siis võib ta siin kõnnumaal veeta lõputuid tunde muretsedes selle pärast, mis kõik võib juhtuda. Kuid niisuguse kalduvusega inimesel ei ole kõnnumaal üldse midagi peale hakata.

Ma tulin parajasti Meldrumi järvelt, kus ma olin käinud vaatamas ilvesepüünist, mille ma kolm päeva varem olin sinna üles seadnud. Ilves pidas seal tihedas kuusikus jänesejahti ning ma olin oma püünise ühe hästi sissetallatud raja äärde seadnud ja peibutiseks paar peotäit sulgi pannud. Juhuks, kui ilves oli püünisesse sattunud, olin kaasa võtnud 220-lise püssi, et talle lõppu teha. Jalgapidi püünisesse sattunud ilves elas üsna kaua. Tegelikult liiga kaua, et sellele oleks võimalik olnud rahulikult mõelda. Kuid ma ei saanud sinna midagi parata. Ainsad püünised, mis olid ilvesetaoliste loomade puhul kasutuskõlblikud, olid jalapüünised. Mitte miski muu ei sobinud. Siiski leidis vähe elukutselisi trappe-reid, kes hea meelega mõtlesid püünises vaevlevale ilvesele või mõnele teisele loomale, ja ainus pääsetee oli püünised võimalikult sageli läbi käia, et loomadel ei tuleks liiga kaua vaevelda.

Kuid minu püünise juurde oli ilves tulemata jätnud ja püünis oli puutumatu. Õhtupoolik oli juba hiline, jaanuaripäike oli veerenud ja ma suundusin tagasi onni poole, et seal õhtusi töid tegema hakata.

Onnilähedase järve kaugemas otsas nägin ma Veasyt. Ka tema oli pärast oma püüniste järelevaatamist teel kodu poole. Isegi nii kaugelt oli näha, et ta oli püüdnud naaritsa, sest see rippus tal paremas käes, koon peaaegu vastu lund. Ja ma sain aru, et see oli erakordselt suur naarits, kelle ta oli oma püünisest välja võtnud.

Ma laskusin jää servas oma rajadele kükakile ja mõtlesin: «Nii et sa siis teenisid kakskümmend dollarit. Huvitav, mida teeb sinusugune väike poiss nii palju rahaga?»

Veasy tuli otse üle järve, ta oli nüüd minust umbes poole miili kaugusel ning libises kergelt ja kiiresti suuskadel, mis ma olin talle teinud painduvast kuusepuidust. Tema pead ja nägu kattis peaaegu täielikult karbus, mis oli ääristatud pehme ondatranahaga, ning jalas olid tal põlvini ulatuvad, samuti ondatranahaga ääristatud hirvenahksed mokassiinid. Hirve olin ma lasknud ühe järsu seljandiku harjal onnist miili võrra põhja pool. Ondatrad olid püütud koprasoodest.

Niit oli tellitud kaubamajast. Peaaegu kõige muu eest oli hoolitsenud Lilliani nõel.

Nüüd eemaldus Veasy järve keskpaigast ja suundus läänekaldale. Ta lahkus jäält ja kadus kuuskede vahele, kuhu oli seatud veel üks püünis. Paari minuti pärast ilmus ta uuesti nähtavale ja jätkas teekonda mööda jääd. Kuid nüüd ei olnud ta enam üksi.

Metsast tuli jääle viis hunti. Nad ilmusid äkki ja käratult. Sekund varem oleks kogu maa-ala mitme miili ulatuses meie onni ümber võinud huntidest täiesti tühi olla, nii palju kui minu kuulmis- ja nägemismeel ütlesid, nüüd aga oli minust poole miili kaugusele jääle tekkinud just nagu eikusagilt viis hunti.

Hundid peatusid hetkeks metsa serval, pead püsti, kõrvad ette sirutatud, koonud õhku haistmas. Siis järgnesid nad hane-reas Veasyle, olles temast ainult paarisaja jardi kaugusel. Kaks neist olid mustad, kaks hallid ja üks peaaegu niisama valge kui lumi ta jalge all. Igaüks neist kaalus vähemalt sada naela ja oli võimeline raskesti vigastama tuhande neljasaja naelast põtra, kui see teda nähes paanikasse sattus.

Ma hakkasin ennast püsti ajama, kuid raputasin siis pead ja laskusin uuesti kükakile. Instinktiivselt haarasin pihku 220-lise püssi, kuid panin selle pikkamööda maha tagasi. Veasy oli veel viiesaja jardi kaugusel ja hundid veidi kaugemal; 220-lisest oleks olnud niisama palju kasu kui herne-püssist.

Lapse ja huntide vahemaa vähenes; nüüd oli see veel ainult sada jardi. Hundid liikusid hääletult nagu viirastused, pehme lumi jalge all summutas nende samme.

Mul oli tahtmine kopsud õhku täis ahmida ja see üheainsa meeleheitliku karjatusega välja paisata. «Veasy, vaata selja taha, hundid!» Nii tahtsin ma karjatada. Kuid ma ei teinud seda. Ma ei tohtinud seda teha. See oleks Veasy segadusse ajanud ja tasakaalust välja viinud. Ta oleks võib-olla sattunud paanikasse ja hakanud kõigest jõust minu poole jooksmas. Hundid oleksid taibanud, et ta neid kardab, ja oma liigi tava kohaselt oleksid nad tõenäoliselt teda rünnanud nagu paanikasse sattunud põtra või hirve. Ma ei saanud teha midagi muud kui ainult istuda ja vaadata.

Siis Veasy peatus. Ta pöördus ringi, nägi hunte ja tardus liikumatult paigale. Ja minule, võimetule pealtvaatajale, tundus aeg nagu peaaegu kõik muugi paigal seisvat. Mu huuled hakkasid liikuma ja hääletult sõnu vormima: «Ära satu paanikasse. Ära jookse. Tule rahulikult mööda jääd edasi. Kas

mäletad, mis ma sulle huntidest ja põtradeest rääkisin? Ükski Briti Kolumbia hunt ega hundikari ei ründa põtra, kui see neile julgelt vastu astub. Kui ta aga paanikasse satub ja jooksuma hakkab, siis murravad nad ta maha, enne kui ta on miili kaugusele jõudnud. Ära satu paanikasse, poeg! Tule rahulikult mööda jääd edasi, nagu oleks kogu järv sinu päralt.»

Vaprad väikesed jalad liikusid nüüd jälle ja tõukasid suuski mööda lund edasi. Kindaga kaetud väikeses käes kõlkus naaritsa lõtv keha. Karusnahkse äärisega karbusekõrvad lopesid vastu tervislikult punaseid põski nagu jälgi ajava rebasekoera kõrvad. Niimoodi tuli Veasy rahulikult mööda jääd, vaatamata kordagi rahutust reetvalt üle õla tagasi, et näha, mis seal toimub.

Ja tema järel tulid ikka veel hanereas, nüüd temast võib-olla ainult seitsmekümne viie jardi kaugusel viis tugevat hunti, kellest igaüks oli suuteline üheainsa lõuahaardega täiskasvanud mehe sääreleud purustama.

Ma tegin omaenese karbuse paelad lahti ja lükkasin selle kõrvad näost eemale. Mu põsenukke kõditasid higipiisad. «Tule rahulikult, poeg, tule niimoodi edasi. Ära lase neil ennast bluffida, ära suusata kiiremini. Sa ju ei karda mingisugust tühipaljast hunti. Rahulikult... rahulikult... rahulikult...»

Siis lõpuks jõudis Veasy veidi ähkides ja silmi pilgutades minu juurde. Hundid jäid paarisaja jardi kaugusel seisma ja kogunesid kobarasse. Mu pilk langes 220-lisele ja pöördus kiiresti jälle kõrvale. Kaugus oli liiga suur, aga kui nad oleksid veidi lähemale tulnud... Üks must hunt sörkis mõned jalad teistest eemale, laskus lumme istuli, surus esijalad vastu maad, tõstis koonu taeva poole ning ulus süngelt, kurvalt ja judinaidtekitavalt. Siis seadsid kõik viis hunti end jälle hane-ritta, sörkisid jäält metsa ja kadusid hääletult puude vahele.

«Kas sa kartsid, poeg?» See tundus olevat rumal küsimus, kuid ma küsisin siiski.

Veasy noogutas. «Natukene.»

Mina ütlesin: «Rumalus, ära sa kunagi hunti karda. Hundid ei tule sulle kunagi kallale. Nad olid lihtsalt uudishimulikud.» Ma tegin näo, nagu uuriksin naaritsat. «Kuule, sa oled toreda naaritsa püüdnud. Niisuguse naaritsa eest peaks saama kakskümmend viis dollarit.»

Kuid Lillianile ma huntidest ei rääkinud. Ma olin millegipärast arvamusel, et talle ei meeldiks kujutleda oma väikest poega, kelle kannul on viis hunti. Naised võtavad niisugu-

seid asju südamesse. Oli asju, millest me teineteisele rääkisime, ja oli ka asju, mida me peaaegu üldse ei maininud. Nagu näiteks emakarused marjametsas ja hunte järvejäl — niisuguseid väikesi asju.

Kaheksateistkümnes peatükk

Taevas ei olnud pilveraasugi ning nõrk läänetuul tekitas järvel üksteisele järgnevaid väikesi laineid ja peletas sääsed tagasi rohu sisse, niipea kui nad sõandasid sealt välja tulla. Lutsernipõld oli hakanud õitest purpurseks värvuma ja timut oli põlvekõrgune. Redis ja spinat kõlbasid juba peaaegu süüa ning enamikust teistest hiljuti külvatud seemnetest olid kasvanud tugevad taimed. Sellest päevast, mil me esmakordselt olime jõe äärde tulnud, oli möödas täpselt kümme aastat.

«Pühitseme seda,» tegi Lillian ettepaneku, niipea kui laud oli pärast hommikusööki koristatud, onn puhtaks pühitud ja korda seatud.

«Lase kuulda, mismoodi,» muigasin mina.

Lillian kibrutas laupa ja ütles siis: «Lähme külla.»

«Riske'i jõe!» See idee ei meeldinud mulle. «Paar nädalat tagasi alles käisime seal.»

«Ei, mitte Riske'i jõe!» Ja ta jätkas naerdes: «Me ju alles tulime Riske'i jõelt — kõigest kümme aastat tagasi.»

«Aga kellele me siis külla läheme?» tundsin ma uudishimu.

«Mitte kellelegi.» Lillian võttis leivapätsi ja hakkas seda viilukateks lõikama. «Me võtame lõunasöögi kaasa, ratsutame mööda jõekallast allavoolu, istume kopratiikide ääres, logeleme päikesepaistel ja teeme muud seesugust.»

Niisiis seadis Lillian lõunasöögi valmis, Veasy tõi hobused ning mina lükkasin riideräbala oma 303-lise püssi rauast läbi ja pistsin taskusse pool tosinat padrunit selleks juhaks, kui meie tee peaks sattuma mõni isahirv, kes täidaks kenasti lihaastjaid.

Tee, mis lookles piki jõekallast ühest männikust ja kuusikust teise, oli nüüd hoopis teistsugune kui kümme aastat tagasi. Tollal oli siin ainult kitsas metsloomarada, mis oli küllalt hea põtrade ja hirvede jaoks, kuid tekitas raskusi ratsanikule. Seetõttu laiendasime rada kõigepealt nii palju, et kui me liikusime teda mööda koormahobustega, siis ei põrganud need oma koormatega enam vastu puid. Hiljem tegime tee veelgi laiemaks, küllalt laiaks vankri ja talvel ree jaoks. Allpoolsed koprasood olid ülalpoolsetest palju suuremad ja

järelikult oli seal palju rohkem karusloomi. Strateegiliselt sobivas kohas, Meldrumi järvest viie miili kaugusel ehitasime jõe äärde väikese, kuid puhta ja korraliku, põrandata, kuid sooja onni. Kui me talvel või varakevadel läksime sinnakanti ondatraid ja teisi karusloomi püüdma, siis viisime onni kerge laagrivarustuse ja jäime sinna püügi lõpuni. Selle onni poole suundusime ka nüüd.

Me käisime iga teelähedase tammi juures ja uitasime seal mudast naaritsajälgi otsides mõnda aega ringi või lamasime lihtsalt selili päikese käes, vahtisime taevasse ning mõtlesime igauks omaenese mõtteid. Ja ükskõik missugused need mõtted ka olid, igal juhul jätsime need enda teada, sest oli kergem lamada ja neid mõelda kui neid sõnades väljendada.

Oli keskpäev, kui me jahionni ukse ees peatusime, ja Veasy kuulutas selle asjaolu kinnituseks: «Mul on kõht tühi.»

Mina ütlesin: «Roni siis hobuse seljast maha ja pane kohvipott tulele.»

Lillian lipsas onni ja tuli sealt kulmu kortsutades jälle välja. «Rotid,» ütles ta pahaselt. «Küll nad ikka reostavad onni ära. Ma pean selle enne puhtaks pühkima, kui ma midagi muud teha saan.»

Kui Lillian üldse kedagi vihkas, siis rotte. Ükskõik kui palju neid ka jäi lõksudesse, mis me nende jaoks üles seadsime, ikka tulid lõksujäänute asemele jälle uued. Ja kui Lillian jättis akna ette tüki kardinariiet, et anda onnile kodusemat ilmet, siis närisid rotid selle varsti räbalateks, kui nad onnis omapead jäid. Nad närisid puruks ka hobuserakmed, hammustasid sadulate küljest rihmad ning rikkusid üldse kõik, millele nad ligi pääsesid ja mis näritav oli. Kui Veasy oli kaks aastat vana ja magas oma voodis, hüppas üks rott voodisse ja hammustas tema kõrva. Rottidega lihtsalt ei olnud võimalik läbi saada, ükskõik kui palju neile vastu tuldi.

Sel ajal kui Lillian onnist viimased rotisõnniku jäljed välja pühkis ja Veasy kohvipoti eest hoolitses, lamasin mina selili, silmad poolkinni, ning mõtlesin oma mõtteid. Ja need mõtted ei olnud kaugeltki mitte ebameeldivad.

Kõik jõel olevad kopratamid, mida oli võimalik parandada, olid nüüd parandatud. Kõik alustassid olid täis ja ajasid üle. Karusnahahinnad olid viimastel aastatel olnud head ja rahamured mind nüüd enam ei vaevanud. Niihästi jões kui ka ümbruskonna järvedes oli rikkalikult ondatraid. Neid oli tegelikult isegi nii palju, et tõsiseks probleemiks hakkas muutuma nende püüdmine just sel ajal, mil nende nahk oli kõige kvaliteetsem. See aeg oli piiratud ja lõppes vahel enne, kui

me jõudsime kõik püügikohad läbi käia. Ondatranahad olid kõige kvaliteetsemad märtsis ja aprilli algul. Niipea aga, kui järvede jää hakkas lagunema, halvenes nahkade kvaliteet ja nende hind vähenes pooleni sellest, mida nende eest oleks võinud saada märtsis.

Ka teised olid kõigest sellest kasu saanud, mida me kümne aasta jooksul olime jõega teinud. Isegi kõige kuivemal suvel ei tulnud jõe alamjooksul nüüd puudust niisutusveest. Iga aase maaomaniku niisutuskraavides oli alati vett, ükskõik kus või millal ta seda vajab. Ülalpool ei olnud nüüd enam kuivatuspaberit, mis varem oli enesesse imenud iga langeva veepliisa. Vesi valgus üle alustasside ääre ja voolas jõesängis ülalt alla.

Kui me jõe äärde elama tulime, ei olnud ümbruskonna suvekarjamaadel kuigi palju veiseid, ja neid, kes seal olid, varitses alatine soos hukkumise oht, kui suvi oli kuiv. Nüüd aga ajasid farmerid juulikuu algul jõe ülemjooksu metsastele karjamaadele umbes kolm tuhat herefordi veist ning jätsid need sinna septembri keskpaigani. Ja ükskõik kus loomad ka viibisid, harva oli neil vaja käia rohkem kui pool miili, et jõuda selgeveelise ja kõvakaldalise joogikohani. Ükski loom ei vajunud nüüd enam sohu.

Ent kõigest saavutatust hoolimata oli midagi ikka veel puudu. Ehkki kobraste vanad sigimiskohad olid nüüd jälle vee all ja nende vanad tammid olid parandatud, olid veel puudu koprad ise. Siin oli tühjus ja me ei teadnud, kuidas seda täita.

«Kohv on valmis!» Veasy hüüe juhtis mu tähelepanu kobrastelt sellele reaalsemale asjaolule, et mu kõht oli tühi. Lillian tuli onnist ja pühkis teel lävepaku puhtaks. «Rotid,» torises ta ristijalu lõkke äärde istudes ja lõunasööki lahti pakima hakates. «Jumal hoidku mind nende eest!»

Kui me õhtul tagasi kodu poole ratsutasime, kandusid mu mõtted jälle kobrastele. Kümme aastat oli pikk aeg millegi tahtmiseks ja ikka veel sellest ilma olemiseks, kuid sel hetkel ei olnud meil rohkem lootust jões kopraid näha kui kümme aastat tagasi. Vähemalt nii ma mõtlesin.

Nõnda me siis ratsutasime kodu poole, mina kobraste üle aru pidades, Lillian teeäärseid mustikavarsi hinnates ja vahetevahel märkides: «Tänavu tuleb hea mustika-aasta» ning Veasy arvatavasti mõeldes asjadele, millel ei olnud midagi ühist niihästi kobrastega kui ka mustikatega. Kellelgi meist kolmest ei olnud aimu, et varsti, juba mõne päeva pärast

külatab meid mees, kes etendab olulist osa mitte üksnes Meldrumi jõe, vaid ka peaaegu kõikide teiste Chilcotini jõgede taasisustamises kobrastega.

R. M. Robertson oli 1910. aastal Šotimaalt, Glasgow'st Kanasse tulnud. 1914. aastal oli ta Saskatchewanis tasandikul riigilt saanud sada kuuskümmend aakrit ülesharimata preeriat ning ehitanud enesele sinna muldkatusega onni. Kui poleks olnud Esimest maailmasõda, oleks mister Robertson nüüd võinud olla jõukas farmer, kellele muldkatusega onn oleks olnud ainult mälestus sellest päevast, mil ta rakendas hobused adra ette ja ajas esimese vao rammusasse Saskatchewanis mulda.

Kui ta aga 1919. aasta maikuus mundri seljast tõmbas, ei olnud tal taskus rohkem kui paari kuu sõduripalk ja sadakond dollarit preemiaraha. Ta võttis kahekümne viie sendilise, viskas selle õhku ja sulges silmad. Kull tähendas tagasi adra taha minekut, kiri mõne teise tegevusala otsimist. Tuli kiri, endine kuulipildur kehtas õlgu, pööras Saskatchewanis mullale selja ja suundus läände, Briti Kolumbiasse.

Terase vaimuga Robertsoni oli alati veedelnud elu vabas õhus ja 1920. aastal asus ta inspektorina tööle Briti Kolumbia Jahindusinspeksioonis.

Jahindusinspektor R. M. Robertson ei piirdunud kunagi ainuüksi jahinduseeskirjade rikkujate jälitamisega ja nende vastutuselevõtmisega. Rohkem huvitas teda, mis tõi Kanada laglede paari tagasi sellele mõneaakrisele veekogule, millel emalind oli pärast esimese muna munemist oma pojad üles kasvatanud. Teda huvitasid ka Kanada lammaste sarved ja pealuud, mis ilmastiku ükssõikse pilgu all tolmuks pudenevatena olid veel näha künkanõlvadel, millel nende loomade jalg ei olnud astunud aegadel, mida mäletas ükski elav inimene. Missugune looduslik või inimese põhjustatud katastroof oli need suured jahiloomad maapinnalt pühkinud? Need ja paljud teised selletaolised küsimused ootasid vastust jahindusinspektorilt, kes alati, kui muud kohustused lubasid, uitas moreeniga kaetud nõlvadel või süngetes okaspuumetsades, pilk otsimas nendele küsimustele vastust andvaid jälgi.

Kui ma 1941. aastal Robertsoniga esimest korda kohtusin, oli ta jaoskonnainspektor ja juba kakskümmend üks aastat oma elust pühendanud jahinduse mõistlikule korraldamisele oma jaoskonnas. Enamiku neist kahekümne ühest tööaastast oli ta veetnud Briti Kolumbia «kuivas» vööndis, kus künka-

nõlvade erodeerunud muld muutus suvepäikese kõrvetavate kiirte all tolmuks ja temas kasvavad taimed närbusid, sest neil puudus vesi, millega oma janu kustutada. Ometi leidis siin nagu mujalgi küllalt tõendeid, et alati ei olnud see maa nii põuane. Siin oli kuivi lõhesid, millest kunagi oli immitseenud vett, ja künkanõlvadel leidis kruusase põhjaga süvendeid, milles olid voolanud veerikkad jõed. Neid lõhesid ja süvendeid oli palju ning nüüd olid nad kõik kuivad, välja arvatud lühike kevadine aeg, mil nendesse ülaltpoolt valgus lumesulamisvesi.

Jaoskonnainspektor käis paljud jõesängid lätest suudmeni läbi, uuris taimi, mis ikka veel visalt endiste jõekallaste külge klammerdusid, ning otsis vastust küsimusele, miks need jõed nüüd kuivad olid. Ja ka tema mõistis, et vähemalt osaliselt oli alles süüdi kobraste hävitamine.

Ehkki meie elasime üksildases kohas, ei jäänud inspektor Robertsonil kuigi palju teadmata, mis selles tema jaoskonna kauges nurgas toimus. Olgugi et ükski jahindusinspeksiooni töötaja ei olnud kunagi siia jalga tõstnud — vähemalt mitte meie ajal —, oli inspektori kõrvu jõudnud kuuldus mitte üksnes meie olemasolust, vaid ka meie tööst kopratammide kallal. Ja olles veendunud, et teistelt kuuldu on isiklike tähelepanekute vilets aseaine, kirjutas Robertson mulle, et ta kavatseb meid külastada ja oma silmaga vaadata, mis me teeme.

Ühel 1941. aasta juunikuu teise poole päeval saduldasin ma oma hobuse, võtsin teise hobuse ohelikuga järele ja ratsutasin Riske'i jõe, et jaoskonnainspektor vastu võtta ja Meldrumi järve äärde meie onni juhatada. Tollal ei tulnud mulle veel pähegi, et mingi mootorsõiduk võiks seda kividega ülekülvatud teed läbida.

Robertson juba ootas kaubapunktis, kui ma hobustega kohale jõudsin. Ta oli umbes viis jalga ja üheksa tolli pikk, tema meelekohad olid veidi halliks tõmbunud ja tema rohkem kui sada seitsekümmend naela kaaluv tugev keha kõneles aktiivsest liikumisest vabas õhus. «Tea teab, mis tunne on rajadega märtsikuu sulalumes käia,» järeldasin ma, kui me teineteise kätt surusime ja ma tema kraamikoti sadula taha aidusin. Ma jälgisin teda silmanurgast, kui ta ratsmed pihku võttis ja jala sadulajalusesse asetas. Igas valitsusasutuses leidub mõni neljakandiline pulk, kes püüab end ümmargusse auku suruda. Briti Kolumbia Jahindusinspeksiooni ametnik peaks kindlasti teadma, kuidas hobustega ümber käia.

Robertson teadis seda suurepäraselt. Tema ratsmeid hoidev vasak käsi oli valjaste juures, nagu pidigi olema, ja parem

käsi ei kobanud ebamääraselt ringi, vaid hoidis kinni sadulanukist. Kui ta enese üles vinnas, ei vajunud ta raskelt sadulasse ja tema parem jalg leidis silmapilkselt jaluse. Inspektor oli hobuste etteaimamatute kapriisidega niisama harjunud kui iga siinne kauboi.

Me ei rääkinud kuigi palju, kui meie hobused kord galopeerides, kord traavides ja vahetevahel sammu käies ühe miili teise järel selja taha jätsid. Ka see meeldis mulle: selle asemel, et mind tüüdata tühja jutuga, oli inspektor vait ja koondas kogu tähelepanu maastikule, silmitsedes kõiki hirvejälgi, mis teega ristusid, ja iga kohta, kus mõni püü oli ennast soputanud.

Enne kui me jõudsime Meldrumi järve äärde, toimus väike vahejuhtum, mis ütles mulle palju sellest mehest, kes mõtlikult minu kõrval ratsutas. Me möödusime parajasti väikesest järvest, mille ümber õõtsusid pead loovad rebasesabad. Ma jälgisin järve teispoolse kaldaga paralleelselt ujuvate noorte partide pesakonda. Äkki kogunesid pardipojad kobarasse ning hakkasid kalda ja rebasesabade poole ujuma. Siis tegid nad pöörde ja ujusid veel mõned jardid kaldaga paralleelselt, misjärel kaks neist eraldusid teistest ja suundusid kuiva maa poole.

Jaoskonnainspektor pidas ka parte silmas. Äkki nõjatus ta sadulas tahapoole, hüüdis «ptruul!» ja peatas hobuse.

Silmitsenud teraselt järve teist kallast, ütles ta tasase häälega: «Seal rebasesabade vahel, neist kahest pardist viiekümne jardi kaugusel — kas näete?»

Ja siis nägin ka mina seda. See oleks võinud olla tuules õõtsuv rebasesabapuhmas, kuid ei olnud. «Koiott,» kuulutasin ma.

«Vähemalt tema saba,» nõustus inspektor. «Ülejäänud osa temast on rohus varjul.»

Koioti puhmjas saba õõtsus tasakesi edasi-tagasi nagu tuules lehviv lipp. Nõnda on koiotisabad veeäärses kõrges rohus õõtsunud juba sellest ajast peale, kui koiotid on olemas olnud — ja kui vees on olnud parte, kes on olnud küllalt rumalad, et lasta ennast selle trikiga petta.

«Uudishimu,» märkis inspektor. «Uudishimu on ohtlik asi. Selle saba omanik püüab mõnda parti haardeulatusse meelitada lihtsalt sellega, et lamab kõhuli ja kasutab peibutusvahendina oma saba. Pardid, eriti poored pardid on uudishimulikud olendid.»

Üks pardipoeg oli nüüd juba veest väljas, seisis ühel jalal

ja jälgis saba liikumist. Siis hakkas ta kohmakalt rohu ja selles luurava kiskja poole paterdama.

«Seda ei saa me lubada,» pomises inspektor. Ta tõmbas sügavasti hinge ja paiskas kogu õhu järsu hüüatusega välja.

Koiott tõusis jalule, seisis sekundi murdosa vältel küljega meie poole ja kuulatas teraselt. Siis langes ta terav pilk meile, ta pöördus ja kadus vilksatades rohtu.

Uudishimulik pardipoeg paterdas valjusti prääksudes vette tagasi ja ujus teiste juurde. Rinnad sügavale vette surutud, suundus pesakond kõrkjapuhmasse ja enam me teda ei näinud.

«Kas te varem olete niisugust jahipidamist näinud?» küsis Robertson.

«Ainult üks kord,» vastasin mina. «Siis oli ohver noor hani ja koiott sai ta kätte.»

«Huvitav,» mõtiskles inspektor, «kui palju parte ja hanesid on selle kulunud võtte ohvriks langenud, pärast seda kui koiotid selle esimest korda kasutusele võtsid?»

Jaoskonnainspektor veetis peaaegu nädal aega koos minuga meie jahialal ringi ratsutades. Ta sobis sellesse ellu nagu raud hästirautatud hobuse kabja alla. Kui tuli sööginõude pesemise aeg, hüppas ta oma toolilt püsti, haaras rätiku ja kuivatas Lilliani pestud nõud. Veasyt pommitas ta küsimustega, mis ei puutunud ainuüksi ondatratesse ja naaritsatesse, hirvedesse ja põtradesse, vaid ka matemaatikasse, maateadusse, ajaloosse ja muudesse asjadesse, millega tavaliselt tegeldakse koolis. Ja Lillianile ütles ta silma pilgutades: «Kõnekäänd «hirmuta kasvab, auta elab» teil siin ei kehti.»

Viimasel meie juures viibimise päeval, vaadates mõtlikult üle ühe koprasoo, ütles ta: «Mulle näib, et kõikide nende tammide järele valvamiseks oleks teil vaja abi. Kas teile on kunagi pähe tulnud, et kui ühe tammiga midagi juhtub, siis purustab äkiline veevool tõenäoliselt ka paar järgmist tammi?»

See mõte oli meile juba mõnda aega muret teinud. Kevadise suurvee ja ka suviste äikesevihmade ajal voolas Meldrumi jões nüüd üsna palju vett, mida siin-seal tõkestas umbes kakskümmend viis liigvee ärajuhtimise võimaluseta tammi. Seni ei olnud ühegi tammiga midagi tõsist juhtunud, tänu peamiselt kauseokstele, millega nad olid kindlustatud. Kuid aja jooksul pidid oksad kõdunema ja tammid vajuma, nagu mõned seda juba tegidki. Kui mõni suur tamm järele andis, siis oli väga küsitav, kas allpool olevad tammid suutsid selle tagant vabanenud vee survele vastu panna.

Jõudnud mõttes just nagu mingile olulisele otsusele, kuid lausumata mulle sellest sõnagi, ütles Robertson: «Jah, teile on ilmselt abi vaja.» Kuid sellest, mida niisugune abi pidi enesest kujutama või kust see pidi tulema, ei andnud ta mingisugust märku. See jäi meile veel mõneks ajaks teadmata.

Tolle aasta aruandes provintsi jahinduskomisjonile kirjutas inspektor Robertson: «Inspekterides hiljuti Eric Collier' jahiala Meldrumi järve ääres, nägin ma, missugused potentsiaalsed võimalused seal on loodud metsloomade sigimiseks. Kasutamata muid vahendeid peale kirka, labida ja käsikäru on mister Collier paisutanud vee umbes kahekümne viiele soisele maa-alale, kus kunagi elutsesid koprad, ondatrad ja teised karusloomad. Need maa-alad on kaheksakümne kuni viiesaja aakri suurusel. Nende ülejutamiseks kasutati kevadist lumesulamist. Pärast ülejutamist ilmusid sinna kiiresti ondatrad ja teised karusloomad, veelinnud ja ka suured jahiloomad, nagu on näha arvukate jälgede järgi. Kogu selles piirkonnas on ilmne stagnatsioon asendunud elu taastumisega tema esialgsel kujul. Eespool märgitud projekt on suurel määral lahendanud ka Collier' jahialaga külgnevate maa-alade niisutamise probleemi. Collier' töö Meldrumi jõe ülemjooksul on hiilgav näide selle kohta, mida kõnesolevas väga viljakas valdkonnas on võimalik ära teha.»

Niisugused olid Briti Kolumbia Jahindusinspeksiooni töötaja Robertsoni mõtted sündmustest, mis olid toimunud Meldrumi jões pärast meie elamaasumist selle jõe ülemjooksule. Kuid alles järgmise aasta septembrikuu algul oli mul põhjust meenutada tema sõnu, et «kõikide nende tammide järele valvamiseks oleks teil vaja abi».

Kell oli pool üksteist hommikul ja Lillian oli ametis oma talvekinnaste nõelumisega. Veasy küürutas laua kohal, püüdes tungida algebra saladustesse, ja mina kontrollisin püüsi, et enne nende ülesseadmist veenduda päästikute korrasolekus.

Äkki ajas Veasy selja sirgu ja jäi kuulutama. «Mis see on?» hüüatas ta.

Ka mina kuulasin hetke ja kehtasin ükskõikselt õlgu, kui nõrk mootorimürin mu kõrva kandus. «Ainult lennuk, mis piki Fraseri jõge põhja poole sõidab,» ütlesin. «Canadian Pacific Airlines» oli avanud Vancouveri ja Yukoni-äärse Whitehorse'i vahelise lennuliini ja tema lennukid lendasid sageli kõrgelt üle meie onni.

«Ei, lennuk see ei ole,» väitis Veasy.

«Mis pagana asi siis?»

«Auto.»

«Auto? Siin metsakolkas!» Ma raputasin pead. See ei olnud võimalik.

«On jah auto,» kinnitas Veasy, kes nüüd seisis avatud uksele. «Ta on praegu veel seal männikus, aga auto ta on ja ta tuleb ära.»

Lillian oli mu kannul, kui ma uksest välja astusin, ja koos jäime imestunult metsa poole vaatama.

«Veasyl on õigus,» ütlesin ma pikkamööda. «See ei saa olla auto, aga ikkagi on.»

Palju paremini raudrehvide kui kummirataste jaoks sobival teel ebaühtlaselt mürisev automootor ei olnud kindlasti mitte kujutluse vili. Meie teel oli tõepoolest auto, mis oli meie onnist võib-olla veel poole miili kaugusel või kaugemalgi, kuid lähenes iga minutiga. Varsti välgatas mändide vahel tema sinine kere, mis liikus väga aeglaselt ja ettevaatlikult, kuid siiski liikus. Meie ainult seisime imestusest silmi pilgutades.

Auto peatus meie juures ja juht ronis istmelt maha, taarudes veidi, nagu seda tavaliselt teeb inimene, kes pärast liiga pikaajalist istumist äkki jälle jalgadele tõuseb. Ta oli kõhn ja pikka kasvu, nelikümmend viis kuni viiskümmend aastat vana, tema silmad olid magamatusest klaasised ja lõuga kattis eelmise päeva habemetüügas. Aga kes ta oli ja miks oli ta siia tulnud?

Võõras ise vastas kiiresti esimesele küsimusele. «Jahindusinspektor Mottishaw Briti Kolumbia Jahindusinspeksiooni Quesneli osakonnast,» esitles ta ennast lühidalt. «Teie olete Eric Collier, eks ole?»

Ma noogutasin. «Tema ise. Ja siin on mu naine ja poeg — Lillian ja Veasy.»

Jahindusinspektor tõstis käe mütsi juurde, muigas ja ütles: «Lillianist ja Veasyst olen ma juba kuulnud.» Siis pöördus ta pilk autole ja ta kortsutas kulmu. «No on ikka tee! Kaks kummi läks katki, üks vedru murdus, kaitseraud paindus kõveraks ja radiaator hakkas lekkima. Selle mätsisin ma närimiskummiga kinni. Miks pagana pärast te neid kive ja puujuuri teelt vähemaks ei korista?» karkis ta.

«Me oleme kõigest kümme aastat siin elanud,» muigasin mina. «Tee jaoks ei ole veel aega jätkunud. Ükskord siiski jõuame loodetavasti ka selleni.»

Jahindusinspektor istus puupakule ja lükkas mütsi aeglase, väsinud liigutusega kuklasse. Ta ei kandnud mündrit, jalas olid tal vanad tviidpüksid ja seljas samast materjalist pintsak.

«Pole oluline,» ütles ta. «Ma jõudsin kõigest hoolimata silla, ehkki sõita tuli kogu öö. Nad hingavad veel ja see on ainus, mis loeb.»

Veasy kogu tähelepanu oli koondunud autole. See köitis teda. Ta kõndis pikkamööda selle ümber ning uuris selle kumme, kaitseraudu ja vedrusid. Siis laskus ta neljakäpakile ja vaatas auto alla. Seejärel heitis ta pilgu juhikabiini, silmit- ses armatuurlauda ja käigukangi. Pärast kõike seda eemaldus ta pead noogutades, just nagu oleks nähtu täies ulatuses heakskiitu väärinud.

Tehes pööraseid oletusi selle kohta, kes «veel hingavad», ütlesin külalisele: «Lähme tuppa, Lillian keedab kähku kohvi ja otsib teile midagi süüa.» Süüa ja juua oli sellele mehele ilmselt vaja.

Kuid nähtavasti ei kuulnud ta mind. Ta oli auto taga ja koh- mitses pagasiruumi käepideme kallal. «Noh, kuhu te nad panete?» küsis ta järsult.

Ma vaatasin talle hämmeldunult otsa. «Kes «nad»?»

«Ei ole aimugi, jah?» ütles Mottishaw. «Lugege seda, võib- olla see seletab.» Ta viskas mu kätte mõnevõrra määrdunud ümbriku.

Ma rebisin ümbriku lahti ja võtsin sellest paberilehe, mis seal oli. Sõnad hüplesid mu silmade ees, kui ma neid pikka- mööda lugesin ja kogu nende mõte mu teadvusse tungis.

«Hoidke neid ja hoolitsege nende eest, nagu oleksid nad lapsed. Nad on väärt niisama palju kulda, kui nad kaaluvad, ja kui nendega midagi juhtub, siis pole teil meilt uusi loot.»

Nõnda kõlas see lühike kiri ja sellele oli alla kirjutanud Briti Kolumbia Jahindusinspektiooni inspektor R. M. Ro- bertson.

Ma istusin auto kaitserauale, püüdes valitseda oma häält ja mõtteid. «Te tahate öelda, et need on...» alustasin ma kogeldes. Siis katkestasin ma lause, tegin katset end koguda ja vaatasin üksisilmi auto avatud pagasiruumi poole. «Kop- rad?» pahvatasin ma, vaevalt julgedes seda sõna välja öelda.

«Kaks paari,» kinnitas jahindusinspektor lühidalt. «Elusalt püütud Bowroni järve looduskaitsealalt Meldrumi jõkke lask- miseks. Ja võtke teatavaks, et see looduskaitseala on siit kakssada viiskümmend miili põhja pool ja need koprad on liiga kaua auto pagasiruumis istunud. Me peame nad vette laskma, ja mida rutem, seda parem. Kuhu te tahate nad lasta?»

Lähim ja loogilisim koht kobraste jaoks oli meie niisutus- tammi tagune. Iga kobras oli omaette piklikus plekk-kastis ja üksikhaaval kandsime need kastid tammile.

«Üks paar on kaheaastane, teine kolmeaastane,» ütles jahindusinspektor kastide tõstetavaid uksi avades. Kõiki kaste tuli kallutada, enne kui vangid neist välja tulid.

Üksikhaaval meelitasime koprad kastidest välja ning üksikhaa- val jäid nad vastu maad lõmitama, pilgutades äkilises valgu- ses rumalalt silmi ning liigutasid ninasõõrmeid. Siis tõusis kõige suurem neist, minu arvates isane, tagakäppadele püsti ja pani esikäpad nagu palveks rinnale kokku.

«Lõhnab kenasti, eks ole, vanapoiss?» naeris inspektor. «Ja tunne on veel pagana palju parem kui lõhn. Nii et lase aga käia.»

Haistnud lähedal olevat vett, paterdas kobras kohmakalt mõned jalad mööda tammi edasi ja libistas enese vette. Kohas, kus ta sügavusse kadus, ei virvendanud vesi peaaegu üldse. Üksteise järel laskusid samas kohas vette ka teised koprad ja mõne hetke pärast ei olnud neist enam näha mingit jälge.

Ilm oli väga vaikne, täiesti tuuletu. Mitte miski ei häirinud tiigi peegelsiledat pinda. Me astusime Lillianiga mõned sam- mud mööda tammi edasi ja jäime vett silmitsedes seisma.

Jahindusinspektor Mottishaw näis uuesti ellu ärkavat. Tema pilgust kadus väsimus, ta seadis mütsi otse pähe ja ajas enese sirgu. «Kas te veidi aega tagasi ei rääkinud midagi koh- vist, peekonist ja munadest?» muigas ta.

«Kas kolm või neli muna?» küsisin ma temalt, haistes tõe- list vabas õhus tekkinud isu. Siis äkki sosistas Lillian: «Vaa- dake!» Ta osutas tammist umbes kuuekümnelt jala kaugusel virvendavale veele. Ma vaatasin sinna, kuhu ta sõrmega näi- tas, ja jõudsin veel hetkeks näha suurt tumedat pead, mis veest välja ulatus. Siis see kadus ja kostis kaikuv plaksatus, nagu oleks millegi väga lamedaga vastu veepinda löödud. Pärast seda jäi kõik jälle vaikseks ja me vaatasime Lillianiga teineteisele otsa. Me teadsime nüüd, et ükski silmapilk vii- masest kümnest aastast ei olnud asjata kaotsi läinud. Koprad olid Meldrumi jõkke tagasi tulnud.

Üheksateistkümnnes peatükk

Kolm pingelist päeva vaevas meid küsimus, kas uustulnu- kad jäävad kohale. See oli tõsine küsimus, sest ei olnud min- geid tarasid ega muid tõkkeid, mis oleksid takistanud mõnda

kobrast või kõiki kopraid minemast sinna, kuhu neile meeldis. Meie omad olid nad ainult seni, kuni nad jäid meie jahiala piiridesse. Kui nad nendest piiridest üle astusid, ei olnud meil mingit võimalust neid tagasi tuua, sest niipea kui nad meie jahialalt lahkusid, said nad selle trapperi omandiks, kelle jahiala külgnes meie omaga.

Neljanda päeva varahommikul pärast kobraste vabastamist astusin ma uksest välja, et niisutuskraavist kaks ämbritäit vett võtta. Tamm oli niisutusvett tol suvel võrdlemisi ühtlasel tasemel hoidnud. Kraav ise oli küllalt sügav ja lai, et enamikku tammi taha tulevast veest vastu võtta, ja harilikult hoidsime temas vett varakevadest hilissügiseni, sest kraav oli onni uksest ainult mõne jardi kaugusel ja seetõttu ei olnud veeämbreid tarvis jõe äärde tassida, kui need täitmist vajasisid.

Ämbriid kukkusid mu käest, kui ma kraavi äärde jõudsin. Ma jäin liikumatult seisma ja pörnitsema, suu rumalalt ämmuli. Eelmisel õhtul oli kraav olnud vett täis, nüüd aga ei leidunud tema põhjas mudast lompigi. Mul kulus tervelt kümme sekundit, et taibata, miks kraav nüüd kuiv oli. Kui ma sellest lõpuks aru sain, ruttasin tagasi onni ja kuulutasin ärevalt: «Nad on niisutuskraavi suudme kinni pannud. Lähme tammile ja vaatame, kas see ikka tõesti on nii.»

Me ruttasime kõik kolmekesi piki kraavi tammile. Kraavi suue oli raagude, rohu ja saviga tihedalt kinni mätsitud.

«Vaadake sinna,» katkestas Veasy äkki vaikuse. «Seal on kobras.» Ja viiskümmend jalga tammist eemal ujus tõepoolest kobras, ülakeha kõrgel veest väljas, kuue jala pikkune pajuoks suus.

Ma tegin sõrme märjaks ja tõstsin pea kohale. «Tuul puhub meie poole,» ütlesin ma. «Kui me kraavi varjule läheme, siis ta võib-olla ei näe meid.» Nii me siis ronisime niisutuskraavi ja laskusime seal põlvili.

Heledas päevavalguses on kopra nägemine niisama halb, kui tema haistmine on hea. Koioti lõhna tunneb ta allatuult vähemalt kahesaja jardi kauguselt ja inimese lõhna võib-olla veelgi kaugemalt. Kui aga tuul puhub tema poolt ja inimene püsib täiesti paigal, siis võib kobras oma karva siluda või paplioksa koorida tosina jala kaugusel, teadmata, et inimene seal viibib.

Me olime tõkestatud kraavisuudmest ainult viieteistkümne jala kaugusel, kui kobras oma pajuoksaga päralt jõudis ja veest välja paterdas. Oksa hoidis ta nüüd esikäppade vahel ja tema lame soomuseline saba oli meie poole pööratud. Ta vedas tüükaga allavoolu pööratud oksa üle tammi ja surus

tüüka tasa häälitsedes tugevasti vastu tammi. Mõni silmapilk hiljem püüdsin ma oksa sealt vabastada, kuid see oli paigutatud nii hästi, et selle lahtikiskumine nõudis minult suurt jõupingutust. Ja selle oksa kindel asend võib-olla annabki vastuse küsimusele, kuidas kopratamm suudab vastu panna survele, mida vesi talle vahetevahel avaldab.

Kobras vedas kohale ja seadis paika veel kaks oksa. Siis ujus ta lagedal veel õõtsuvate penikeelte vahele. Tuul pöördus äkki ja ta tundis meie lõhna. Penikeeled jäid sinnapaika. Kostis kaikuv plaksatus, kui kopra saba vastu vett lõi. Tema tume keha sukeldus sügavusse ja tõusis kraavist tosina jala kaugusel uuesti pinnale. Ta ujus vurre liigutades kiiresti edasi-tagasi. Siis plaksatas ta saba veel kord vastu vett, ta sukeldus graatsiliselt ja lai V-kujuline jälg näitas meile teed, mida mööda ta vastuvoolu üles ujus.

«Nüüd me teame, et vähemalt üks kobras on veel siin,» ütlesin ma kergendust tundes. Ja paar päeva hiljem veendusime, et kopraid oli kaks. Vee kohal hakkas kuju omandama ümmargune puuokstest ehitis. See oli koprapesa. Igal varahommikul ja päikeseloojakul peitis üks meist — Lillian, Veasy või mina ise — enda veeäärsetesse põõsastesse ja istus kannatlikult koprapesa jälgides. Lõpuks õnnestus Veasyl näha kahte kobrast üheaegselt pesaehitusmaterjali kohale toimetamas. Niisiis oli üks paar oma uue elukohaga leppinud; see, mis oli saanud kahest teisest koprast, selgus alles kaks nädalat hiljem.

Me käisime kõigil allpool olevatel tammidel, nägemata kobrastest mingit märki. Siis otsisime läbi jõe ülemjooksu, kuid tulemused olid samad. Pärast seda tegime ringi ümber terve Meldrumi järve ja siin lõpuks kroonis meie otsinguid mõningane edu. Me leidsime kolm hiljuti kobraste langetatud paplit. Kuid nende koort oli vähe söödud ja ühtki oksa ei olnud vette viidud. Nähtavasti olid koprad järvekaldaga tutvunud, see ei olnud neile meeldinud ja nad olid edasi rännanud.

Lääne poolt nirises järve allikast toituv oja, mis oli nii väike, et väaris vaevalt läbiuurimist. Kuid me ratsutasime siiski läbi järve läänekaldal oleva metsa, järgides metsloomade rada, mis poole miili kaugusel järvest oja läbis. Kui me sellesse kohta jõudsim, nägime, et nüüd ei olnud ojasängis enam üldse vett ja see oli purukuiv. See oli imelik, sest varem oli seda ainult üks kord juhtunud ja see oli olnud üheksa aastat tagasi.

Me sidusime oma hobused puude külge ja läksime mööda ojasängi vastuvoolu üles. Veidi maad edasi liikunud, nägime

väikest haabadega ümbritsetud aasa, millest oja läbi lookles. Pilk sellele aasale lahendas korrapealt kuiva ojasäangi mõistatuse. Aas oli nüüd vee all ning seal, kus oja temast väljus, oli nelja jala kõrgune ja umbes kahekümne viie jala pikkune tamm.

Näis, nagu oleks keegi aasa ümbritsevate haabade seas meeletult kirvest viibutanud ja valikuta puid maha raiunud. Paljud neist olid kasvavate puude külge haakunud ja maha langemata jäänud, mõned aga olid vette kukkunud ja okstest täiesti puhtaks tehtud. Kuivale maale langenud puud lämasid puutumata, just nagu ei oleks nende langetaja enam nende vastu vähimatki huvi tundnud.

Ei olnud mingit kahtlust, kes see haabade langetaja oli. Kui tema hammaste jälgedest ei pleks piisanud, oleks meile seda öelnud tema pesa. Ja see oli liiga suur, et seda oleks nii lühikese ajaga suutnud ehitada üksainus kobras. Nähtavasti olid kaks kobrast Meldrumi järvest mööda seda oja vastuvoolu üles ujunud ja otsusele jõudnud, et just see aas on nende jaoks õige koht. Niisiis olid koprad Meldrumi jõe tagasi tulnud ja kavatsesid siia nähtavasti ka jääda.

Kobrase näiliselt hoolimatu toiduvarude hävitamine, puude langetamine ilma igasuguse nähtava põhjusega oli probleem, mille lahendamine meilt üsna palju aega nõudis. Kui me oma niisutustammi taga oleva vee ääres ringi käisime, nägime, et kohati oli mitmekümnete kaupa haabu langetatud, kuid isegi ühte kümnest ei olnud mingil viisil ära kasutatud.

«Mis mõte on niisugusel raiskamisel?» mõtisklesin ma kuuldavalt.

«Mingi mõte on sel kahtlemata,» ütles Lillian.

«Mingi mõte on peaaegu kõigil, mis siinsetes metsades toimub,» ühmasin mina. «Aga mõnel juhul on see mõte pagana hästi varjatud.»

«Sa tahad öelda, et me oleme sellest arusaamiseks liiga rumalad,» naeris Lillian.

Veasy uuris üht kändude ümber olevatest laastukuhjadest. Ta viskas peotäie laaste käest ja lisas mõttevahetusse oma argumendi: «Võib-olla ei maitse neile puude koor. Võib-olla on see kibe või midagi muud niisugust.»

«Aga miks nad siis puid üldse maha võtavad?» ei viivitanud mina küsimusega.

Veasy ütles: «Küll me ükskord seda teada saame.» Ja ükskord muidugi saime seda tõepoolest teada.

Kui tulid külmad, kattis mõlemat koprapesa kaheteistkümne tolli paksune mudakiht. Pesade juurde vette oli kogu-

tud nii palju toitu, et nende elanikele pidi sellest jätkuma kogu talveks kuni kevadise jääminekuni. Kuid veel hulk aega pärast enamiku tiikide jäätumist õnnestus kobrastel oma pesade juures mingil viisil vett lahti hoida. Alles detsembri algul, kui elavhõbe langes miinus viieteistkümne kraadini, külmusid lahtise vee laigud koprapesade juures. Oma kopraid ei näinud me enne kui järgmise aasta aprillis.

Oli maikuu keskpaik. Jälle oli talv seljataga ja suvi ees ootamas. Oli maikuu keskpaik, meie aiamaa oli küntud ja äestatud ning hiidteibidega väetatud. Muld, mida me harrasime, lõhnas mädanevate kalade järele, kuid me ei hoolinud sellest. Mõned asjad lõhnavad halvemini kui mädanevad kalad. Me teadsime, et mõne päeva pärast on lõhn kadunud, seemnetest taimed võrsunud ja tume muld kitsaste roheliste võõtidega kattunud.

Külvamiseks ei kulunud kaua aega, kui muld oli selleks ette valmistatud. Mina läksin kõplaga vagusid tõmmates ees, Veasy järgnes mulle seemneid puistates. Kõige järel tuli Lillian, peas vanadusest kollaseks tõmbunud õlgkübar, mis varjas teda heleda päikese eest. Ta rehitses mulla tagasi vagudesse ja tallas selle kinni. Kui ta hüüdis «Aeg on õhtusööki tegema minna,» oli viimane seemnerida mullas, ma nõjatusin kõplavarrele ja ütlesin: «Hea küll. Sina mine õhtusööki tegema, meie Veasyga tõmbame sisse niisutusvaod.» Ja kui ta onni poole suundus, vaatasin ma talle järele ning ütlesin Veasyle tasase häälega: «Küll ta on ikka tore naine! Ma ei tea, mis me siin ilma sinu emata peale hakkaksime.»

«Kas sa arvad, et sa ilma emata elaksid siin?» küsis Veasy. Ma ei vastanud sellele küsimusele, sest kahtlesin väga, kas oleksin elanud. Ilma Lillianita ei oleks millelgi mõtet olnud.

Ma vaatasin Veasy poole ja silmitsesin teda mõtlikult. Kuidas see poiss on kasvanud, mõtlesin ma. Juulikuus saab ta kolmteist aastat vanaks. Sünnipäevaks tuleks talle täismehes püss osta. Üheksakümne dollari eest oleks võimalik päris head uut püssi saada. Üheksakümmend dollarit püssi eest. Rohkem raha, kui meil esimest korda siia kõnnumaale tulles üldse oli. Me olime läbi käinud pika tee. Ei saanud küll öelda, et Veasy oleks oma 220-lise püssiga halvasti ümber käinud. Eelmisel sügisel laskis ta sellega nii suure isahirve, kui siin üldse oli võimalik lasta. Kui ma onnist umbes poole miili kaugusel ühel lumelaigul selle looma jälgi nägin, mõtlesin algul, et võtan oma 303-lise ja lähen ise talle järele. Onni jõu-

des aga muutsin meelt. Ma ütlesin Veasyle, et ta võtaks 220-lise ja tosina pikki padruneid ning jälitaks hirve, kuni ta on selle tabamises kindel. «Niisuguse väikese püssiga pead sa teda eluliselt tähtsasse kohta tabama,» ütlesin ma talle. «Kui sa ei saa tema südant või kopse kirebule võtta, siis ära lase üldse.» Paari tunni pärast oli Veasy tagasi, riided üleni verised. Ta oli hirvele kuuekümmne jala kauguseni lähenenud, alles siis päästikule vajutanud ja talle kuuli südamesse saatnud. Jah, aeg oli poisile täismehes püss osta ja see sobis hästi kokku tema eelseisva sünnipäevaga. Ma otsustasin talle kindi karabiini, millega tal oli võimalik lasta peaaegu iga looma, kui ta ainult õigesti sihtis.

Kuidas see poiss on kasvanud, nii vaimselt kui ka kehaliselt! Kas ta vahel tunneb siin üksindust? Kui jah, siis ei räägi ta sellest kunagi. Kuid vahetevahel vaatab ta kaugusse, nagu oleks silmapiiri taga midagi niisugust, millest ta väga tõsiselt mõtleb. Huvitav, mis see on? Ühel päeval võib-olla asub ta silmapiiri poole teele ega tule tagasi enne, kui on näinud, mis on teisel pool. Ja võib-olla ei tule ta siis üldse enam metsa tagasi. Niisugused mõtted tõrjusin ma peast välja. Need ei olnud kuigi meeldivad.

Selleks ajaks, kui Lillian meid õhtust sööma kutsus, olid seemneridade kõrvale aetud sirged niisutusvaod. Pärast lume sulamist ei olnud vihma sadanud ja muld oli nii kuiv, et vajas otsekohe niisutamist.

Hommiikul, kui Lillian süüa tegi, läksin mina ja lasksin vee niisutuskraavi. Pärast einestamist ja nõude pesemist asusime kõik kolmekesi aias vett niisutusvagudesse juhtima. Umbes pool aeda oli niisutatud, kui äkki paistis, et ülejäänud osa jaoks ei jätku vett. Ma kratsisin kukalt ja ütlesin: «Imelik. Kuhu see vesi kaob?»

Lillian läks peakraavi äärde, vaatas ja hüüatas: «Siin ei ole peaaegu üldse vett.»

«Kuhu ta siis jäi?» Kakskümmend minutit tagasi oli kraav veel vett täis.

«Nähtavasti on koprad tammi ette teinud,» puhkes Lillian naerma.

«Kena lugu,» torisesin mina. «Nii inetult nad meiega käituda ei tohi. Kui me niisutusvett ei saa, siis jääme ilma oma aiast ja heinamaast ka.»

Kuid kobraste otsus vett mitte niisutuskraavi lasta oli nii sama kindel kui meie soov oma aeda ja heinamaad kasta.

Niisutusest ei tea kobras midagi. Tema ainus veesse puutuv põhimõte on see, et mitte kusagil kogu tema tammi ulatuses ei tohi vesi mingit kindlat kanalit mööda ära voolata. Kui vesi valgub ühtlaselt üle terve tammi, siis see kopraid nähtavasti ei häiri. Kui aga tammi endasse või selle lähedusse ilmub mingi äravoolukanal, tuleb see otsekohe sulgeda.

Niipea kui kaks tammi taha elama asunud kobrast kevadel märkasid, et nende vesi ühest kindlast kohast ära voolab, parandasid nad vea sellega, et sulgesid kiiresti ja kindlalt niisutuskraavi suudme.

Lõpuks lahendasime probleemi mõlemale poolele vastuvõetavalt. Kasutades kavalal kombel ära asjaolu, et kobras on põhiliselt ööloom, kes töötab oma tammi kallal öösel ja esimestel hommikutundidel ning magab päeval, lasksime varsti pärast päikesetõusu vee niisutuskraavi, kuhu see jäi voolama päikeseloojakuni. Niipea aga, kui päike loojus, ujusid koprad oma pesast välja ja sulgesid kraavi. Seda tegid nad silmapilkselt ka siis, kui me lasksime vee kraavi liiga vara hommikul, mil nad veel ei maganud.

Niisutuskraavi öine sulgemine tõi enesega kaasa suurema veehulga valgumise üle tammi harja ja varsti ilmnes, et koprad ei kavatse selle asjaoluga leppida. Ükski hea tervise juures olev kobras ei talu kaua olukorda, mida ta saab kiiresti parandada veidi tööd tehes. Ka siin, töötades võib-olla vahetpidamatult terve öö, võttis koprapaar nõuks kogu niisutus-tammi kõrgendada. Ja see oli ohtlik.

Niisutustamm erines kõikidest teistest meie parandatud tammidest selle poolest, et jõesängi kohal ei olnud me tema tugevdamiseks kasutanud puuoksi. Veidi rohkem kui kolmekümne jala ulatuses koosnes ta seal ainuüksi savist ja me olime tema harja ülejäänud tammiosast vähemalt kaksteist tolli kõrgemal hoidnud. Tema tugevdamisest okstega olime loobunud kaalutlusel, et kui ta oli küllalt kõrge, siis ei saanud vesi temast üle valguda ja enesele äravoolukanalit uuristada. Mujal oli tamm muidugi puukstega tugevasti kindlustatud ja seal võis vesi mingit kahju tekitamata temast üle voolata.

Kui aga koprad nüüd madalamat tammiosa tollhaaval kõrgendasid, tõusis vesi vastavalt ka savist tammilõigu taga, kuni veest ulatus välja veel ainult umbkaudu kolm tolli tammiharja.

Ja siis tuli kiirelt ning otsustavalt õnnetus. Septembrikuu algul kolme tunni jooksul sadanud paduvihm tekitas jões üleujutusele lähedase veeseisu. Niisutustammi taha kogunes palju rohkem vett, kui sealt sai nõrka kohta leidmata ja kana-

lit uuristamata ära voolata. Niisugune nõrk koht oli savist tammiosa.

Üle öö tõusis vesi tammi taga nii kõrgele, et hakkas üle saviharja valguma ja savi uhtma. Mõne minutiga oli kanal sisse uuristatud ja sellesse tulvas jõge täitev suurvesi. Murdekoht laienes ja süvenes ning vool oli temas nii tugev, et kui ma kubemeteni ulatuvad veesaapad jalga tõmbasin ja voolusesse sumasin, et vaadata, kas tammi jäänuste päästmiseks saab midagi ette võtta, tuli mul enda jalulhoidmisega tublisti vaeva näha, sest muidu oleks vesi mind endaga kaasa viinud.

Lilliani ja Veasy abiga veeretasin tammile ja lükkasin murdekohta suuri kivirahne, lootes, et need ehk annavad mõningat tuge ja nende taha on võimalik kuhjata savi. Kuid vee metsik jõud oli nii suur, et kivid veeresid tammilt alla, nagu oleksid nad olnud paberist, ja me seisime seal ning vaatasime pealt, kuidas tamm meie silma all lagunes. Me ei teadnud, mida ette võtta, ja leppisime mõttega, et vesi uhub kogu savist tammiosa ära ja tammitagune jääb kuivaks. Kuid me jätsime arvestamata koprad.

Koprpesa poolt kostev tugev plaksatus meenutas meile nende olemasolu. Vesi lõi virvendama ja nähtavale ilmus tume kogu, kes suundus otse tammi poole. Kobras peatus savitammist poole tosina jala kaugusel. Ta pöördus, ujus piki tammi edasi, tegi siis uuesti kiire pöörde ja suundus peaaegu otse murdekohas tulvavasse veevoolu.

Kopra ilmumine andis mulle äkki idee. «Jookse onni ja too kirves,» ütlesin ma Veasyle. Ja kui ta kirvega tagasi tuli, lisasin: «Ma raiun mõned kuused maha ja löön neil oksad küljest ära. Me viskame oksad murdekoha lähedale vette ja võib-olla...»

«Sa oled hulluks läinud,» segas Lillian mu mõtteid lugedes vahele. «Kaks kobrast ei saa ometi nii tugevat veevoolu sulgeda.»

«Aga proovida nad ju ikkagi võivad,» vastasin mina. «Üks asi on kindel: meie ei saa enne midagi ette võtta, kui tammitagune on tühjaks jooksnud.»

Me tegime nii, nagu ma soovitasin, kandsime oksakimbud tammile ja kuhjasime need murdekohast umbes kahekümne jardi kaugusele. Siis läksime tagasi onni ja jäime edasisi sündmusi ootama.

Kui tuli õhtu, voolas murdekohas ikka veel vesi. Kanal oli nüüd juba neli jala sügav ja viisteist jala lai. Mitte miski peale raske buldooseri ei saanud nüüd enam seda voolu peatada — vähemalt meie arvates mitte.

Järgmisel varahommikul astusin onnist välja ja jäin kuulatama. Eelmisel õhtul oli vesi tammi murdekohas nii valjusti kohisenud, et meil oli tulnud peaaegu karjuda, kui me tahtsime end üksteisele kuuldavaks teha. Nüüd aga oli kõik vaikne ja rahulik ning isegi jõe vulin allpool tammi oli tavalisest tasasem. Ma läksin ettevaatlikult piki niisutuskraavi kuni selle suudmeni, astusin tammile ja vaatasin kohta, kuhu me olime visanud kuuseoksad. Enam ei olnud näha ühtki oksa. Ja sealt, kus eile oli tammi läbinud kanal, paistis nüüd kinnitambitud muda tume läikiv pind. Muda all olid kuuseoksad ja neile olid vajutiseks peale veeretatud kivid, millest mõned olid üsna väikesed, mõned aga jalgpallisuurused. Nii oli üksainus koprapaar üheainsa ööga sulgenud veevoolu, mille tõkestamiseks inimesel oleks tarvis läinud raskeid mullatöömashinaid.

Õhtune patrullretk toimus umbes pool tundi pärast päikeseloojakut ja oli niisama regulaarne kui päikeseloojak ise. Kuid kunagi ei sooritanud seda retke rohkem kui üks kobras. Mõnikord tegi seda isane, mõnikord emane — nüüd oskasime me neid juba teineteisest eristada —, mitte kunagi aga ei näinud me mõlemat koos. Kui tuule suund oli soodne, nägime oma varjupaigast niisutustammi tagant, kuidas kobras varsti pärast veealuse käigu kaudu oma pesast lahkumist pinnale tõusis, ja jälgisime, kuidas ta pikkamööda tammi poole ujus, pea veidi veest välja tõstetud. Kuid mitte kunagi, vähemalt mitte meie nähes ei läinud patrullija päris tammini, vaid jäi sellest umbes kümne jala kaugusele ja ujus aegamisi sellega paralleelselt otsani välja. Siis pöördus remondibrigaadi ainus liige ringi ja ujus niisama pikkamööda tammi teise otsani. Kui tammiga oli kõik korras, eemaldus patrullija pärast selle rituaali sooritamist ja mõni hetk hiljem kuulsime tiigi kalda lähedalt üleujutatud pajude vahelt haavaoksa koorivate hammaste naginat.

Kui tammis on mingi suurem murdekoht, annavad sellest koprale teada tema karusnaha tundlikud karvad. Tal ei ole vaja tammile paterdada ning nõrga koha olemasolu nägemis- või kuulmismeele abil kindlaks teha. Patrulliva kopra karvatipud tunnevad murdekohta hoovava vee vähimatki tõmmet ja kui niisugune koht on olemas, siis asub kobras juba mõne sekundi pärast seda sulgema.

Kobras te toidulaud oli pajude vahel kahe jala sügavuses vees, tiigi kaldast poole tosina jala kaugusel. Ma nõjatasin mõned pajuokste kimbud vastu kobras te langetatud haaba, mis oli teiste puude vahele kinni jäänud, ja ehitasin niimoodi vaatluspeidiku. Pärast seda tegin sinna istepingi, lüües maasse kaks vaia ja kinnitades nende peale traadiga põik-puu.

Kui tuul puhus meie poole, istusime õhtuhämaruses sellel pingil, surusime maha isu sigareti järele ning ootasime kannatlikult oma peidikus. Kui õhus oleks olnud sigaretiõngu või tuul oleks meie lõhna nende ninna kandnud, ei oleks koprad muidugi mitte oma toidulauale tulnud. Vahel harva saabusid nad siis, kui taevast oli veel hele, kuid enamasti katsid kõike juba varjud, kui sileda veepinna värelus andis meile märku, et meil tuleb istuda väga vaikselt ja olla ettevaatlik isegi hingamisega.

Vesi hakkas tugevamini värelema ja hetke või paari pärast ilmus nähtavale hääletult libisev kobras, kes selga otsustavalt küüru tõmmates toidulauale istus. Kõigepealt tuli tal oma karvad vabastada nende külge jäänud veest. Selle rituaali sooritas ta kiirelt, raputades tugevasti oma keha. Siis kammis ta karvad hoolikalt siledaks, kasutades kammina oma pikakünniselis t ujulestadega tagajalga.

Nüüd oli ta valmis maitsma seda, mis toidulaual oli, ja toitu leidis seal alati. Ehkki toidulaua ümber ujus hulganisti juba kooritud haava- ja pajuoksi, oli laual ikka üks paju- või sagedamini haavaoks, millel leidis küllalt koort, et äratada kopra isu hilisemaks tõhusamaks eineks. Kobras võttis selle oksa tugevasti esikäppade vahele, istus nagu männikäbi lüdiv orav ja tegi oksa hammastega varsti koorest puhtaks. Kooritud oksa poetas ta mõnikord toidulauale, sagedamini aga viskas ta selle vette, et seda sealt kunagi hiljem allavoolu toimetada ja võib-olla tammi tugevdamiseks ära kasutada.

Selle oksaga lõpu teinud, libistas kobras enese hääletult vette ja kadus mõne kiire käpaliigutusega silmist. Kuid mitte kauaks. Vee paljuütle väre l us hoiatas meid varsti jälle, et meil tuleb vaikselt paigal istuda, ja väre l usele järgnes kobras ise. Nüüd hoidis ta tugevasti hammaste vahel kahe jala pikkust haavaoksa, ehkki meil ei olnud vähimatki ettekujutust, kust ta selle oli saanud. Me ei olnud kuulnud langeva puu prahvatust ja võisime ainult oletada, et oks oli pärit mõne juba varem langetatud puu küljest.

Nüüd oli laual jälle toit ja järgmise kümne-viieteistkümne minuti vältel andis hammaste rütmiline kastanjetiklõbini

meile tunnistust sellest, et kobras oli tõeliselt näljane. Lõpuks kõhu täis saanud, jättis ta toidu ülejäägi lauale — sinna jäi alati midagi — ja ujus eemale.

Nüüd oli juba nii pime, et värelevad lained jõudsid pea-aegu meie jalgadeni, enne kui me nägime teist toidulauale tulevat kobrast. Seekord olid lained nõrgemad kui enne ja tuli oli vaiksem, ilmselt emane. Ka tema kergitas enese veest toidulauale, raputas karvad kuivaks ja kammis need siis siledaks. Ka tema lõpetas isase kopra jäetud oksa koorimise ja tegi selle koorest täiesti paljaks. Ja ka tema libistas enese laualt vette ja tuli umbes minuti pärast värske oksaga tagasi. Ehkki nüüd oli juba nii pime, et me vaevu suutsime eristada tema keha piirjooni, kuulsime ikka veel puukoort närvivate hammaste naginat. Siis kadus ka see kobras ja ainult kusagil eemal ööpuhkusele jäänud sinikaelpardi prääsumine kõneles veel sellest, et elusolendid ei olnud tiigist kadunud.

Ma tõusin pingilt ja sirutasin krampikiskuvaid jalgu. Lillian aga jäi veel veidiks ajaks istuma ja kobras te toidulaua poole vaatama, ehkki ta seda enam ei näinud. Veasyt meil seekord kaasas ei olnud. Ta oli ühe raamatuga koju jäänud, et tuld pliidi all hoida ja meie jaoks vett keeta. Me ei teadnud kunagi, kui kaua meil tuli peidikus istuda, enne kui koprad kohale jõudsid, ja mõnel õhtul ei tulnud nad üldse. Isegi suvel hakkas meil seal pingil mõnevõrra jahe, kui päike oli loojas, tähed pilgutasi d meile silma ja kuuskede otsas huikasi d öökullid. Tass kuuma kohvi oli väga teretulnud, kui me onni tagasi jõudsime.

Ma ootasin silmapilgu Lilliani ja ütlesin siis veidi kannatamatult: «Enam ei ole sul mõtet siin istuda.»

Lillian tõusis püsti, sirutas jalgu ja ütles mõtlikult: «Ma lihtsalt mõtlesin millelegi.»

Oli nii pime, et ma vaevalt nägin tema nägu. «Millele sa siis mõtlesid?»

«Toidulauale. Nad jäta vad ju alati järgmise kopra jaoks toitu lauale, eks ole?»

«Alati,» ütlesin mina.

Me hakkasime kahekesi koos onni poole minema. Kui me olime jõudnud peaaegu ukse ni, küsis Lillian äkki: «Miks inimesed niisugused ei ole?»

Ma seisin mitu sekundit laupa kortsutades ja maha vaadates, enne kui vastasin: «Ma arvan, et koprad teevad instinktiivselt seda, mida inimkonnal tuleb alles tegema õppida.

Näib vastuoluline, et koprataoline tagasihoidlik loom on suuteline järgima kuldset reeglit, mida inimene ei suuda täita. Tead, Lillian, inimesed erinevad kobrastest... ja sellest on kahju.»

Kahekümnes peatükk

See näis olevat võrdsel määral niihästi fantastiline kui ka naeruväärne: purustada dünamiidiga kopratamm pärast seda, kui me olime kümme pikka aastat kopraid oodanud. See oli hullumeelsus! Jah, juba ette olin ma olnud kindel, et meil tuleb pidada lakkamatut sõda koiottidega, huntidega, puumadega ja kobraste teiste looduslike vaenlastega, kuid kunagi ei olnud mulle põgusaks hetkekski pähe tulnud, et me oleme sunnitud mõne tammi dünamiidiga õhku laskma. Ent ometi oli meie sadulate taha nüüd seotud dünamiit koos süütenööri ja sütikutega. Ja kaur, kes eemal veepinnal tiibu lehvitas ning itsitas, nagu kaurid seda vahel teevad, näis naervat kogu selle ettevõtte absurdsuse üle.

Kahe aasta vanuselt sünnitab emane kobras harva rohkem kui kaks poega ja tavaliselt on tal üksainus poeg. Kui ta on kolmeaastane, võib tal pesakonnas olla kaks-kolm poega, kuid alles pärast seda, kui ta nelja- või viieaastasena on saavutanud täie küpsuse, muutub ta tõeliselt sigivaks. Kuueaastastel ja vanematel kobrastel sünnivad pigemini reeglina kui erandina viisikud.

Kui aga paare on alguses ainult kaks, paljunevad koprad aeglaselt. Alles neli aastat pärast meie esialgse kahe koprapaari vettelaskmist võis Meldrumi jõgi uhkustada kuue aktiivse koprakolooniaga, millesse kokku kuulus umbkaudu kolmkümmend kuus kobrast. Tollest ajast peale muutus juurdekasv palju kiiremaks.

Igasugune metsloomade kaitse on seotud oma probleemidega, ja mis puutub kobrastesse, siis ei olnud ka meil probleemidest puudus. Ühe niisuguse probleemi tekitasid näiteks koprad, kes ei tahtnud lahkuda oma tiigist ka pärast seda, kui olid veest kuuekümmne jardi ulatuses langetanud kõik lehtpuud. Selle asemel hakkasid nad langetama okaspuid, mille koor on koprale niisama võõras toit kui inimesele haavakoor. Oli selge nagu kopratigi enda vesi, et kui niisugune olukord kaua kestis, siis võisid koprakoloonia liikmed haigestuda ja haigus võis teistele kolooniatele üle kanduda. Mõnisada jardi

allavoolu asus Meldrumi järv, mille ääres haljendasid haavad ja pajud, kuid mille kogu nelja miili pikkuse kaldajoone ulatuses ei leidunud ainsatki koprakolooniat. Põhjustel, mis olid teada ainult neile enestele, keeldusid selle piima- ja meemaa lähedal paikneva tiigi kangekaelsed elanikud allavoolu kolimast. Lõpuks jõudsimme otsusele, et me ise võtame enesele täie vastutuse koprakolooniale korraliku toiduvaru muretsemise eest.

Veest veerand miili kaugusel kasvas okaspuude hulgas rohkesti haabu, kuid sellele toiduvarule ei olnud kobrastel võimalik ohutult ligi pääseda. Kui nad oleksid riskinud veest nii kaugele minna, siis oleks olnud tõenäoline, et nad oleksid langenud mõne röövkäigul oleva hundi, koioti või karu ohvriks. Küll aga oli seda toitu võimalik sadulanuki külge seotult metsast tiigi äärde lohistada, ja kui meile see mõte oli pähe tulnud, ratsutasime kaks korda nädalas kohale, langetasime viisteist kuni kakskümmend haaba ja lohistasime need tiigi kaldale.

See kobraste söötmise eksperiment kestis tervenisti kaks kuud ja näis, et mida rohkem toitu me olime valmis kohale vedama, seda suuremaks kasvas kobraste isu. Ükskord käisin ma tiigi ääres kakskümmend neli tundi pärast seda, kui me olime sinna vedanud tavalise toiduportsjoni. Kõik puud olid viimse ruuttollini kooritud, iga oks maha lõigatud ja vette viidud.

Mis liig, see liig. Sellele eksituste komöödiale tuli lõpp teha. Neid kopraid sööta oli niisama hea kui sõelaga vett kanda. Mu mõtlik pilk pöördus tammile, mis oli umbes üheksakümmend jalga pikk, kuus jalga kõrge ja nii laia harjaga, et sellel oleks võinud sõita neljahobusevankriga, kui puuksad ja muu täitematerjal oleks hobuste raskust kandnud — mis oli väga tõenäoline.

Mu ajus hakkas kujunema sünge ja hävitav idee. Ilma tammita ei oleks tiiki ja ilma tiigita oleksid koprad sunnitud ära kolima! Võib-olla oleks see lahendus, mis ei tekitaks kobrastele mingit kahju, vaid tooks neile tegelikult kasu.

Lausumata Lillianile oma kavatsusest sõnagi, kartes tema naiselikke vastuväiteid, ratsutasime Veasyga järgmisel päeval uuesti kopratigi äärde, sadulate taha seotud lõhkeainepulgad, sütikud ja süütenöör. Me tegime tammiharjasse kaheksa ümmargast auku ja pistime igasse auku lõhkeainepulga, mis oli varustatud sütiku ja süütenööri. Et meil pärast süütenööri süütamist oleks küllalt aega mõne jämeda puu taha varju jõudmiseks, lõikasime süütenöörijuhid nii, et iga järg-

mine oli eelmisest tolgi võrra pikem ja kõik kaheksa plahvatust pidid toimuma üheaegselt, kuid seejuures jäi meile umbes kaks minutit aega tammilt kadumiseks.

Ma lõin ühe puunoti küljest vaiguse peeru, süütasin selle ja mööda tammi edasi liikudes puudutasin leegiga järjekorras iga süütenööri. Kui kõik kaheksa sädemeid pildusid, jooksin ma sinna, kus Veasy juba puu taga küürutas. Paari pingelise minuti vältel hoidusime puutüve ligi ja summutasime soovi tema tagant välja piiluda, et näha, mis tammil toimub. Siis äkki kostis plahvatus nagu kaheteistkümnepärase suur-
tüki pauk. Vesi paiskus kõrgele õhku ja plartsatas tammist saja jardi kaugusel uuesti tiigi pinnale. Roigaste, muda ja kivide rahe lendas puulatvadest kõrgemale ning mõned kivid kukkusid meie varjupaigale ohtlikult lähedale. Siis summutas kõik muud helid tiigist väljavoolava vee kohin.

Kui lõhkeainesuits oli veidi haihtunud, tulime puu tagant välja, et oma töö tulemusega tutvuda. Tammis oli kaheteistkümmne jala laiune ja vähemalt kuue jala sügavune auk ning selle kaudu pääses vesi tiigist välja.

«See peaks asja ära ajama,» ütlesin ma Veasyle enesekindlalt. «Nüüd lähevad nad vee järel allavoolu ja asuvad võib-olla elama Meldrumi järve.»

«Arvad või?» küsis Veasy.

Ma vaatasin talle teraselt otsa. «Kas sina ei arva?»

Veasy mõtiskles hetke ja vastas siis: «Koprad ju ehitasid kunagi ise selle tammi, eks ole?» Kui ma selle peale midagi ei öelnud, jätkas ta: «Võib olla, et äramineku asemel jäävad nad siia ja parandavad tammi.» Veasy ei uskunud midagi ilma tõenditeta.

Kolm päeva hiljem pöördusime sündmuspaika tagasi ja vähemalt mina olin täiesti veendunud, et kõik selle koloonia koprad on kuhugi mujale elama asunud. Kui me aga tammi asukohale lähenesime, näis kõik olevat liiga vaikne. Miks ei kostnud voolava vee vulinat? Kogu vesi ei saanud ju nii lühikeses ajaga tiigist välja voolata. Siis ilmus tamm nähtavale, ja kui me olime sellest viiekümne jardi kaugusel, istusin ma pead vangutades kivile. Võimatu oli teoks saanud. Tammis ei olnud enam auku. Koprad olid selle täielikult sulgenud.

See andis meile õppetunni. See õpetas meile, et katsed kopraid nende eneste valitud elukohast tammi õhkulaskmise teel ära peletada on dünaamiidi ja aja raiskamine. Kui tammi järele valvav koloonia on «aktiivne» — neljast kuni kuuest koprast koosnev —, siis parandab ta tammi peaaegu niisama kiiresti, kui see jõutakse purustada.

«Mis nüüd saab?» küsis Veasy, püüdes naeru summutada.

«Oota üks minut, poiss,» ütlesin mina häbelikult. «Anna mulle natuke aega selle asja üle järele mõelda.»

Kakskümmend minutit istusin ma seal liikumatult käsipõsakil ja mõtlesin. Siis lõin peopesaga plaksu vastu reit, tõusin püsti ja kuulutasin: «Me püüame nad kinni, vaat mis me teeme. Kui nad rahulikult ei lähe, viskame nad jõuga välja.»

Järgmisel õhtupoolikul ratsutasime jälle tiigi äärde, kummalgi järel koormahobune ja kummagi koormahobuse seljas kolm kümnegallonilist petrooleuminõu, millesse olid tehtud linkidega luugid. Üks koormahobune kandis ka väikest telki, tekke ja toidumooda ning meie ratsahobuste sadulate taha oli seotud pool tosinat püünist ja kolm väikest hobusekuljust. Kõigi püüniste lõuad olid paksult riidesse mähitud.

Me püstitasime oma telgi veest saja viiekümne jardi kaugusele metsa, kust meie lõhn kobraste tundlikesse ninadesse ei kandunud. Hobused panime kõide poole miili kaugusel olevale väikesele aasale. Söönud õhtust, istusime mõned minutid mõtiskledes laagritule juures, suundusime siis vee äärde ja seadsime püünised üles.

Me kinnitasime püünisekettide otsad maasse taotud vaiade külge, ühendasime kettide keskkohad peenikeste pajudega ja sidusime pajude latva hobusekuljused. Niipea kui mõni kobras püünisesse sattus, pani ta vette tagasi hüpatas otsekohe kuljuse kõlisema. Ja ei ole läbilõikavamad heli kui hobusekuljuse järsk kõlin kõnnumaa öövaikuses.

Ei olnud veel päris pime, kui kõra kõlksumine vastu kuljust meid kiiresti tegutsema pani. Veasy haaras hargi, mis veel hiljuti oli võinud kiidelda kolme haruga, kuid millel nüüd oli ainult kaks välimist haru. Mina tõstsin õlale petrooleuminõu ja me jooksisime läbi metsa tiigi äärde, kus kuljuse äge kõlin juhatas meid otse lõksusattunud kopra juurde. See oli suur, peaaegu seitsekümmend naela kaaluv vana isane kobras, kes seal püüniseketi otsas vett peksis. Ettevaatlikult ketist tõmmates tirisin ta kuivale maale. Pärast seda laskis Veasy kohe käiku hargi, haaras kopra paksu kaela selle harude vahele ja surus tema pea niimoodi vastu maad, et ta oma hammastega ei saanud meile kahju teha. Mina vajutasin püünise vedrud kokku ja vabastasin kopra jala lõugade vahelt. Lõugade kinnimähkimine oli meil hästi õnnestunud: nad ei olnud kopra jalale mingit märki jätanud.

Petrooleuminõu seisis minu kõrval püsti, luuk lahti. Ma tõmbasin sügavasti hinge ja andsin siis Veasyle märku: «Lase käia!» Kui hargiharud kopra kaela vabastasid, haarasin

ma kahe käega tugevasti kinni tema lamedast soomuselisest sabast, tõstsin ta järsu jõupingutusega nõusse ning panin kähku luugi kinni.

Keskööks oli igas petrooleuminõus vang. Ma õhutasin lõkkesööd leegitsema ja keetsin kruusitäie kohvi. Seda rüübates istusin tule ääres ja kuulatasin kikkiskõrvul, kas mõni kiire veeplaksatus ei näita, et tiiki on veel jäänud kopraid. Kolm korda kuulsin hundi kauget kaeblikku ulgumist. Teisel pool tiiki pidas puuladvus kärarikast koosolekut pool tosinat öökulli. Noorte kidurate mändide salus rõhatas äkki põder. Kuid niisuguseid hääli oli kõnnumaal peaaegu igal öösel kuulda, kui keegi viitsis uniselt laagritule ääres istuda ja kuulata. Ükski kobras aga sabaga vastu vett plaksu ei löönud ja kui mets esimeses koiduvalguses halliks tõmbus, pugessin ma teki alla, et paar tundi magada.

Ehkki püütud kuue kopra jäsemel olid mõnevõrra kangeks jäänud, ei olnud neile vangistuses midagi halvemat juhtunud, kui me nad kuus tundi hiljem umbes kaksteist miili lõuna pool ühe võrdlemisi suure järve kruusasel kaldal petrooleuminõudest välja kallasime. Selle järve ääres leidis rikkalikult kopratoitu ja lisaks sellele oli seal väikesi, kuid kindlaid tundemärke, et peaaegu sada aastat tagasi olid koprad seal juba elanud.

Üksteise järel vabastasime «saagi» puuridest ja üksteise järel haistsid koprad kahtlustavalt õhku, enne kui nad vette paterdasid. Nüüd oli neil jälle vabadus ise enda eest hoolitseda, meie aga tõstisime petrooleuminõud koormahobuste selga, pöördusime oma laagrisse tagasi ja seadsime püünised uuesti üles.

Tol ööl kõlisesid kuljused ainult kaks korda ja mõni hetk pärast nende kõlinat pistime veel kaks kurvalt hämmeldunud kobrast petrooleuminõudesse, kust me nad mitu tundi hiljem koloonia teiste liikmete juurde vabadusse lasksime. Ei olnud võimalik kindlaks teha, kui palju kopraid järve paigale jäi, aga kui me nädal hiljem veel kord seal käisime, oli vette ehitatud võrdlemisi suur pesa ja järve kaldal lamas viis-kuuskümmend haaba, mis kõik olid okstest puhtaks laasitud. Mõned koprad olid paigale jäänud.

Inglismaa seaduste järgi on inimene seni süütu, kuni pole tõestatud tema süü selles kuriteos, milles teda süüdistatakse. Ühelgi inimesel ei ole õigust teisele näpuga näidata

ja öelda: «See mees on mõrvar,» enne kui kõik süütõendid on läbi kaalutud ja vandekohus on oma otsuse langedanud.

Samasugune oli lugu koiottidega. Ehkki me kahtlustasime neid kobraste tapmises, ei piisanud kahtlustusest nende süüdi tunnistamiseks ja kohtuotsuse langetamiseks. Kõigepealt oli tarvis täiesti kindlaid tõendeid. Ja nende tõendite kogumiseks kulus mul peaaegu terve suvi. Iga kord, kui ma selle kolme kuu vältel mööda metsloomade radu rändasin, otsis mu pilk neilt koiotisõnnikut. Kõik leitud sõnnikuhunnikud uurisin ma hoolikalt läbi, et saada tõendeid, mis olid otsuse tegemiseks vajalikud. Ja tõenditest puudust ei olnud. Üheksakümne kuue sõnnikuhunniku analüüs näitas, et kakskümmend seitse koiotti oli hiljuti söönud vasikaliha. Karjafarmeritele on hästi teada, et koiotid tapavad vahetevahel vasikaid. Viisteist sõnnikuhunnikut kõnelesid tapetud mustsabahirvedest. Viiel juhul sisaldas sõnnik põdrakarvu, kuid oli tõenäoline, et neil juhtudel olid koiotid söönud huntide tapetud põdra jäänuseid. Selleks et ise põtra rünnata, on koiotid liiga arad. Üheteistkümnes hunnikus sisalduvad suled tõendasid, et koiottide ohvriks langes palju sinikaelparte ja teisi partlasi. Seitsmeteistkümmel juhul oli söödud peamiselt seaduspärast toitu, nagu oravaid, hiiri ja jäneseid. Ülejäänud kahekümne ühe sõnnikuhunniku sisu oli see, mis andis meile tõendid, mida me otsisime. Kõik need hunnikud sisaldasid kopraliha hästi seeditud jäänuseid ja kopranahatükke. See otsustas asja. Kahtlusalune oli leitud vaieldamatult süüdi olevat. Kuid kohtuotsuse täideviimine oli hoopis omaette küsimus.

Et 1941. aastal võis peaaegu iga heakarvalise koiotinaha eest sularahas või kaupades saada kümme kuni viisteist dollarit, siis pidasid koiottidele jahti kõik siinsed trapperid ja asunikud. Kui aga 1943. aastal koiotinahad moest läksid, langes nõudmine nende järele. Asjaolu, et koiotinaha rahaline väärtus oli nüüd väike, tegi automaatselt lõpu koiottide kütimisele, mis oli kestnud nii palju aastaid. See tõi enesega kaasa koiottide arvu spontaanse kasvu. Ja mida rohkem oli koiotte, seda rohkem kopraid nad tapsid.

Ehkki võib-olla mõnevõrra vastu tahtmist, sest meie jõearse olu algpäevil olid koiotid meile nii palju tähendanud, pidasime nendega nüüd halastamatut sõda, kasutades selleks kõiki vahendeid, mida suutsime välja mõelda. Jälle oli küsimus ellujäämises — seekord mitte meie, vaid kobraste ellujäämises. Pärast lühiajalist ettevalmistust, nii-öelda mitme-

suguse laskemoona proovimist, jõudsimme järeldusele, et meie vaenlaste ridade hõrendamise kõige tõhusam, ehkki mitte kõige ausam vahend on mürksööt. Ent ükskõik kui raskeid kaotusi me koiottidele ka tekitasime, puudust meil neist ikkagi ei tulnud. Nüüd, mil Meldrumi jõel oli nii palju kopratamme ja nende ümbruses elutses nii palju eri liiki loomi ja linde, oli sellest piirkonnast saanud iga lihasööja kiskja jaoks tõeline piima- ja meemaa. Siinsetes soodes oli sadu noori parte ja peaaegu ükski kopratiiik polnud hanepesata. Iga vee-aaker, kus nende jaoks leidis toitu, kubises ondatratest. Ja muidugi olid siin ka koprad. Et 1943. aastal maksis keskmise kopranahk nelikümmend kuni viiskümmend dollarit, siis iga kord, kui mõni koiott tappis kopra, läks tema eine meile üsna kulukaks. Niisuguse näiliselt ammendamatu toiduvaru tõttu oli meil raske koiottide hulka mõistlikkuse piirides hoida. Ühe jälgedesse astus varsti teine. Kuid kogu kevade, suve ja sügise vältel ei olnud ühtki vaherahu silmapilku ning koprakolooniad kasvasid pikkamööda, kuid kindlalt, ehkki nende kasvu kiirus oleks võinud olla kaks korda suurem, kui poleks olnud koiotte.

Ja raskusi tekitasid ka hundid. Neid meelitasid nii suurel hulgal kohale võib-olla põdrad, kes karjadena talvitasid jõe ja tiikide ääres kobraste langetatud puude asemele kasvanud noores metsas. Hundil oli ükskõik, kas talle sattus ette põder või kobras; ühe liha täitis tema kõhu niisama kiiresti kui teise oma.

Üsna sageli sattusime mädanevale korjusele, mis oli järele jäänud hundist, kes oli alla neelanud mürksööda, sörkinud läbi metsa minema ja mürgi neelamise kohast võib-olla kolme miili kaugusel surnult maha langenud. Niisugust korjust silmitsedes võisime tunda mõningat kahetsust, kuid mingit kaastunnet see meis ei äratanud. Me olime hiliskevadifi juba liiga sageli istunud koprapesal ja kuulnud, kuidas pesas haledalt piiksusid kolm või neli koprapoega, kes seal üksteise vastu surutult nälgisid ja asjatult ootasid võimalust ema nisasid imeda, sest ema ei tulnud enam kunagi pessa tagasi. Tegi üks välja, kas süüdi oli hunt või koiott. Meile hakkas nüüd selguma, kui karm ja halastamatu võib kõnnumaa tegelikult nii mõnigi kord olla. Ja suur osa sellest raudsest karmusest oli ka meie hinges, kui tarvis oli kopraid kaista kiskjate eest. Ei olnud üldse tähtis, kas tegemist oli huntide või koiottidega. See oli töö ja vajas tegemist.

Ma ei tea, kui palju hunte noil sõja-aastail langes mürksööda ja püssi ohvriks, kuid ühte hunti mäletan ma veel

praegugi selgesti, ja seda täie õigusega. Mul ei ole kunagi olnud osavamat vastast. Temaga arvete õiendamiseks kulus mul tervelt neli aastat ja see nõudis minult iga teadmiste-raasu, mis ma metsa kohta olin kogunud.

Kahekümne esimene peatükk

Mu süda oli täis musta viha ja mul olid vandesõnad huulil, kui ma süngeid mõtteid haududes käisin ümber ühe meie ilusama koprakoloonia ja silmitsesin paljuütlevaid tõendeid selle kohta, missugust hävitustööd Hundi mõrvaiha oli kobraste hulgas teinud. Siin vedelesid ühe kopra sisikonna jäänused, seal teise nahatükid. Hiljuti langetatud papli kõrval oli vana isakopra poolenisti söödud korjus ja see näitas mulle selgesti, et Hundi kõht oli olnud peaaegu täis, enne kui ta oli hambad sellesse koprasse löönud.

Kuid vana emakopra tapmine oli see, mis õhutas minu viha metsikuks ja hirmsaks raevuleegiks. Tursununa ja haisvana lamas ta pesast ainult tosina sammu kaugusel, kõht päikese poole, tume aluskarv kärbsemunadest valgelaiguline. Tõsi küll, see kobras oli vana, kuid emaduse seisukohast veel parimas eas. See vana emakobras oleks veel paljudel juunikuudel võinud sünnitada neli-viis tugevat poega. Kuid nüüd oli ta surnud, tapetud Hundi ahnete lõugade üheainsa haardega. Ometi ei olnud Hunt söönud untsigi tema lihast. Siin näitas kõnnumaa mulle oma kõige halvemat külge: emakobras oli tapetud, ilma et selleks oleks olnud vähimatki mõistlikku põhjust, vähemalt mitte niisugust, mida mina oleksin osanud mõelda.

Oli juunikuu keskpaik ning haavad ja pajud olid juba täies tehes. Vesikupud ja teised selletaolised veetaimed olid oma varred veepinnani sirutanud ja kui mu pilk esimest korda koprapesale langes, istusid sellel äsja väljahautud hanepojad. Oli juunikuu keskpaik, kõikjal pulbitses kõnnumaa noor elu ja ma teadsin, et ehkki vana emakopra kõht nüüd mädanes, oli tema udar olnud täis piima, kui Hunt tema eluküünla kustutas. Ma astusin vastu tahtmist pesa juurde ja jäin sinna mõneks hetkeks seisma, et kuulata seda, mida teadsin seal kuulvat. Ja siis äkki kostiski sügavalt pesa põhjast tasane pliksumine, mis kõneles mulle pikaldast ja kibedat näljasurma surevatest koprapoegadest.

See oli hetk, mil ma tõtsin näo taeva poole ja töötasin:

«Ükskord saan ma su kätte, kulugu selleks aega kas või viimse kohtupäevani!» Ent niimoodi ähvardada oli kergem kui seda ähvardust täide viia.

Hoolimata kogu kahjust, mida Hunt meile nende nelja sõjalal oleku aasta kestel tekitas, ei saanud ma teda kunagi ainuüksi vaenlaseks pidada. Meid ühendas side, mida kogu tema veriste kuritööde ahel ei suutnud täielikult katkestada: me mõlemad moodustasime osa kõnnumaast, meile mõlemale andis kõnnumaa igapäevast leiba. Ka mina tapsin iga kord, kui ma naaritsa, ondatra või saarma püümisest võtsin. Kõnnumaa nõudis, et ma tapaksin; vastasel korral oleks mul tulnud oma asjad kokku pakkida ja siit alatiseks lahkuda. Ühelgi inimesel pole lootust kõnnumaal kauaks ellu jääda, kui ta ei tapa.

Samasugune oli lugu ka Hundiga. Ta ei olnud rohkem suuteline maha suruma oma tapalusti (või tapavajadust), kui põdrapull on suuteline maha suruma jooksuaja kihu. Tema verine hävitusiha oli pärilik, see oli talle kaasa sündinud ja seda oli ta enesele sisse imenud selle pulstuskarvalise emahundi nisadest, kes oli ta ilmale toonud.

Nende nelja aasta vältel, mil ma talle jahti pidasin, liikus ta virvatulukesena mööda meie jahiala ja sageli vaatasid mulle mudast või lumest vastu tema suured käpajäljed, kuid üksainus kord sain ma teda ennast näha. See oli detsembri keskel, kui ma püüdsin naaritsaid ja saarmaid soojast allikast, mis kinnikülmumatult vulises ühte ondatrasood ümbritsevale kuuskede vahel. Niisugused allikad ei ole ühelgi põhjapoolsel jahialal ebatavalised ja nende vesi jääb lahti isegi neljakümnekraadise külmaga. Ma olin hobusega soo äärde ratsutanud, kuid siis hobuse puu külge sidunud ja jalgsi üle jää läinud. Minu suurekaliibriline püss oli sadulatupes ja mul oli õlal ainult ühelasuline 220-line, mille ma olin kaasa võtnud juhuks, kui püümisel peaks olema mõni elus naarits või saarmas.

Kõrkjate vahel omandas äkki selged piirjooned hall kogu, mis oli nii suur, et ma algul pidasin seda hirveks. Kui ta aga pöördus ja jooksmas hakkas, sain aru, et lõpuks ometi olin ma kohtunud Hundiga ning meid lahutas teineteisest ainult sada kakskümmend jardi jääpinda. Pool tosinat sekundit seisis see mõrvar küljega minu poole ja moodustas suurepärase märklaua iga püssi jaoks, mis oli suuteline teda maha laskma. Minu õlal olevast 220-lisest oleks aga selleks otstarbeks olnud niisama palju kasu kui ragulkast. Siis pööras Hunt pead, sööstis kiiresti minema, välgatas põgusa halli sähvatusena pimes-

tavas talvises päikesevalguses ja kadus kuuskede ebamääras-tes varjudes silmist.

Ma läksin kõrkjatesse, et vaadata, millega ta oli seekord hakkama saanud. Vastus oli jääl selgesti näha. Neli ondatrapesa oli jääpinnaga ühetasaseks tehtud ja see tähendas minu arvestuse järgi, et Hundi lõugade vahel oli lõdvana ja verisena surnud neli ondatrat.

Kogu kahju, mida Hunt meile tekitas nende nelja aasta vältel, mil ma talle jahti pidasin, ei ole võimalik usaldusväärselt kokku arvata. Mõned tema kuritööd olid pisiasjad — hundi jaoks —, kuid andsid ennast siiski valusalt tunda.

Nii oli see näiteks siis, kui ta ühes kuusikus sattus minu püünistele ja pani pikema jututa nahka kaks nendes olevat kvaliteetse karusnahaga naaritsat. Naaritsanahad olid tollal väga nõutavad ja maksid viiskümmend dollarit tükk. Niisiis varastas Hunt meilt paari lõualaksutusega sada dollarit ning näitamaks, et ta ei mõelnud sellega midagi halba, tõstis jala ja laskis tühjad püünised märjaks.

Oh jaa, tema mõistus oli terav nagu kõige paremini ihutud habemenuga. Kui mina hoolikalt peitsin kuivade kuuseokste alla kolm hundipüünist number 4½ ja sidusin nende kohale peibutiseks hirvepea, kuidas käitus siis tema? Ta tegi kõige selle ümber tiiru, tõstis põõsa ääres jalga ja läks omaenese hirve tapma. Kui aga püümisel oli mõni ilves või naarits, astus ta teraselõhnast välja tegemata ligi ja toppis karusloomad oma täitmatusse kõhtu. Indiaanlaste uskumuse järgi tulevad kõik halvad indiaanlased pärast surma huntidena maa peale tagasi. Kui see on tõepoolest nii, siis pidi meie Hundina taaskelahastunud indiaanlane küll olema väga halb. Ja tark ka.

Kindel oli, et kõikjal, kus see viirastuslik mõrvar liikus, käis tema kannul ohutus ja aupaklikus kauguses pool tosinat koiotti. Oportunistidena olid koiotid alati valmis jätma tege-likku tapatööd hundi teha ja talle järgnedes sööma jäänuseid, kui hunt edasi liikus. Sel ajal, kui Hunt meie jahialal tegutses, niisugustest jäänustest puudust ei tulnud.

Ma olin Meldrumi järve ääres püüniseid kontrollimas. Järve kattev kaheksa tolli paksune jää oli läbipaistev nagu klaas. Sadulast alla vaadates nägin ma hobuse kapjade all rasvaste hiidteibide parvi, just nagu ei oleks jääd üldse olemas olnud. Kuid minu hobuse rauad olid varustatud värskete jäänaeltega ja ei olnud eriti karta, et ta libiseb ning mind jääle pillab.

Järve ulatus väike poolsaar ja seal kattis külmunud maapinda tolli või paari paksune lumi. Ma lahkusin jäält, et üle

poolsaare otseteed minna, ja niipea kui mu hobune lumele astus, teadsin otsekohe, et kusagil läheduses oli toimunud mõrv. Seda ütlesid mulle koiottide jäljed, mida ma poolsaarel nägin. Just enne uuesti jääle jõudmist märkasin jälgi, mis olid koioti jälgedest niisama palju suuremad kui puuma jäljed kodukassi omadest. Otsekohe, kui ma neid jälgi nägin, teadsin ma, kes need oli sinna jätnud. «Ta on jälle mingi tembu teinud,» ütlesin ma hobusele süngelt. «Huvitav, kus?»

Sellele küsimusele sain vastuse, niipea kui ma uuesti jääle ratsutasin.

Mõni päev varem olin ma näinud emahirve ja vasikat, kes end ühe järveäärse seljandiku harjal päikesepaistel soojendasid. Nüüd olid neist järele jäänud ainult punane laik jääs ja paar karvatutti. Harjumusest poetasin külmunud verele seitse-kaheksa strühniinpeibutist ja kraapisin nende peale kepiga hirvekarvu, et harakad või sininäärilid neid üles ei leiaks ja mõne lähedase puu latva ei tassiks. Sellest ajast peale, kui Hunt oli hakanud meie jahiala rüüstama, kandsin ma oma rännakutel alati kaasas mürgistatud peibutisi, sest mind kannustas lootus, et ühel päeval teeb ta vea ja neelab mõne neist alla.

Ma juhtisin hobuse jäält metsa, tegin seal ringi ja leidsin nulu, mille all emahirv ja vasikas olid lamanud. Jäljed lumes näitasid, et nad olid metsikute hüpetega järve poole tormanud ja Hunt oli neile pikkade sammudega järgnenud. Jääs pööraselt libisedes ei olnud hirvedel mingit lootust ellu jääda.

Kui ma kaks päeva hiljem jälle Meldrumi järve äärseid püüniseid kontrollima läksin, ei olnud mul kuigi suurt lootust, et Hunt on vahepeal hirvede tapmise kohta tagasi tulnud ja mõne mürkpeibutise alla neelanud. Jõudnud sinna, nägin sellest kohast neljakümne jardi kaugusel kahte surinakangestuses koiotti. Metsa ja jää piiril oli kolmas koiott, kes samuti oli mürgi ohvriks langenud. Hunt ise aga ei olnud tagasi tulnud. Ta oli nüüd võib-olla juba neljakümne või viiekümne miili kaugusel, sest kui lumi oli ainult mõni toll paks, luges kaugus talle vähe. Ta rändas siin ja seal ning liikus kogu aeg ringi, just nagu ei oleks paljudest kuritöödest tingitud süütunne teda puhata lasknud.

Kui aeg edasi läks, kaotasin ma igasuguse ülevaate sellest, kui paljudele koiottidele said hukatuslikuks spetsiaalselt Hundi jaoks määratud püünised ja mürkpeibutised. Ent hetkekski ei taandunud ma oma töötusest tema üle kohut mõista.

Neljandal aastal, mil ma Hundile jahti pidasin, oli «põrgulik» talv, nagu me siinkandis niisuguseid talvi nimetame. Ma olen pool tosinat sellist talve läbi elanud ja igaüks neist on mulle jätnud mingid küünejäljed. Nagu tavaliselt, nii rändas Hunt ka seekord kogu sügise meie jahialal ringi. Tol päeval, mil ta ühest tuulemurrust kaheaastase põdralehma välja ajas ja kahesaja aakri suuruse kopratügi kaldal maha murdis, olin ma temast ainult sadakonna jardi kaugusel. Ma jõudsin kohale parajasti selleks ajaks, kui põdralehma sisikond hakkas tema küljesse rebitud august välja valguma, Hunt ise aga oli muidugi minu tulekut kuulnud ja võib-olla juba poole miili kaugusele jõudnud.

Jõulu ja uue aasta vahel kerkisid põhja poolt taevasse hägused pilved. Kesköö paiku äratas mind tuule kaeblik ulgumine. Ma tõusin ja mulle sai otsekohe selgeks, et tulemas on «põrgulik» talv. Onni palkide vahelt sisse puhudes tõi tuul endaga kaasa kibedat külma. Ma laadisin ahju puid täis, pugedin tagasi voodisse ja mõtlesin murelikult, millal ma jälle saan kõiki ülesseatud püüniseid kontrollima minna.

Kui ma hommikul hobusetalli poole läksin, puhus mulle vastu põhjatuul, mis löikas mu peaaegu pooleks. See tuul kandis halastamatult piitsutavat lund. Kui lumi langeb märgade sulgjate räitsakatena, siis tean ma, et torm vaibub varsti. Vinguvast arktilisest tuulest kantud kuiv teralumi on see, mis paneb mind muret tundma. Niisugusel juhul ei ole kunagi teada, millal lumesadu lakkab või kui sügav lumi siis on.

Lumetorm kestis peaaegu vahetpidamatult kolm päeva. Lambi süütamise ajaks võib-olla vaibus ta mõnevõrra, kuid pärast õhtusööki kuulsime jälle, kuidas lumi vastu köögiakent sahises.

Lilliani lilleaeda ümbritses viie jala kõrgune traatvõrk ja ma istusin tuseselt ning jälgisin, kuidas lumi seda võrku mööda tollhaaval kõrgemale kerkis. Kui veel ainult kitsas võrguriba lumest välja paistis, otsustasin enese tardumusest lahti raputada, hobuse saduldada ja mõned läänepoolsete kopratammide ülevoolu seatud püünised ära korjata.

Ehkki mul oli seljas lambanahkne kasukas, jalas karusnahast püksid ja käes villased ning nende peal põdranahksed kindad, külmusin ma ühe tammi juurest teise juurde käies peaaegu kõvaks. Kui ma kodust lahkusin, oli külma ainult kakskümmend kolm kraadi, kuid tuul ja lumi tarretasid üdi mu kontides. Ma võitlesin tormiga kaheksa julma tundi, korjasin püünised ära ning sain vaevatasuks paar naaritsat ja ühe saarma. Kogu selle raske teekonna vältel ei näinud ma

ainsatki loomajälge ega ainsatki lindu. Ma ratsutasin just nagu läbi surnute riigi.

Kui lumesadu lakkas, oli traatvõrgust nähtaval veel ainult paar tolli. Taevas vabanes pilvedest ning öösel heitis metsale jääka ja teravat valgust tursunud kuu. Õhk oli nüüd surmvaikne, lumekoorma all ei liikunud ükski puuoks ja üle kõnnumaa sammus halastamatult hääletu kõrvetav külm. Köögis kattusid veeämbrid öösel jääga ning ka piima- ja hoidisepurgid külmusid. Kui ma välistöid tegin, pani torkiv pakane mind kõõksuma ja kõhima. Hobused olid härmas, kui ma hommikul talliukse lahti tegin, ja öösel kostis väljast vahetpidamatu monotoonne lumerudin, mida tekitasid pidevalt edasi-tagasi käivad põdrad, kes sel lihtsal viisil püüdsid sooja saada. Meie termomeeter lakkab näitamast, kui külma on viiskümmend kraadi. Kuuel hommikul järjest kõssitas elavhõbe masendunult reservuaari põhjas, kust tal ei olnud enam võimalik allapoole laskuda. Kas külma oli kuuskümmend või kuuskümmend viis kraadi? See küsimus jääb alatiseks vastamata, kuid oli hetki, mil ma oleksin võinud vanduda, et külmakraade oli kaheksakümmend.

Jaauarikuu oli peaaegu läbi, kui Vaikselt ookeanilt lõpuks hakkas puhuma soe tuul, mis kõnnumaad nii kaua oma võimuses hoidnud arktilise õhumassi eemale tõrjus. Kolmkümmend tundi lakkus ja niisutas mahe mereõhk lund, kuid ei suutnud märkimisväärselt selle paksust kahandada. Siis vaibus tuul niisama äkki, kui ta oli tõusnud, taevasse ilmusid tähed ja lumi hakkas külmuma.

«Homme hommikul kannab see lumi kahekümne viie naelast koiotti,» ütlesin ma Lillianile murelikult. «Ja ülehomme hommikul täiskasvanud hunti.» Ma oleksin võinud lisada, et põdra ja hirve sõrad vajuvad lumekoorikust läbi, kuid see oleks olnud ülearune; Lillian teadis seda väga hästi.

Tol õhtul, kui ma jäasse raiutud veeaugul ämbreid täitsin, tõmbusin ma äkki pingule ja jäin kuulatama. Kaugelt ida poolt kostis nõrk kaeblik ja õudne heli. See ei sarnanenud täpselt vandega ega sarnanenud täpselt ka palvega; see oli lihtsalt istuva ja kuu poole ulguva hundi nukker, judinaid tekitav hümn. Ja ma vangutasin pead: kõnnumaal rändas jälle ringi surm.

Kas oli see meie Hunt? Seda ei osanud ma öelda, kuid kavatsesin selle varsti kindlaks teha. Ulgumine kostis minu hinnangu järgi altpoolt jõe äärest, meie jahionni naabrusest. Selleks ajaks, kui veeämbrid täis said, teadsin ma täpselt,

mida meil oli tarvis teha, ning onni tagasi jõudnud, andsin oma mõtted edasi Lillianile ja Veasyle.

«Kusagil meie jahionni ümbruses on hunt liikvel,» ütlesin ma. «Pakime asjad kokku ja lähme mõneks päevaks sinna ringi vaatama.»

Kui Lillian selle peale veidi kulme kergitas, jätkasin: «Hommikuti on lumekoorikul verd, võib-olla hirve, võib-olla põdra oma, aga kindlasti on. Vahest ehk...» Ma kehtasin olgu ja jätsin lause lõpetamata. «Igaks juhuks võime niisama hästi seal olla kui siin.»

«Millal me sinna läheme?» küsis Lillian laupa kortsutades.

«Ülehomme. Ma ajan hommikul tee sisse.» Ma teadsin, et koormatud reega oli täiesti võimatu jahionnini jõuda, kui ma reeta hobustega enne rada ette ei tallanud.

«Sa ei anna mulle kuigi palju aega asju valmis seada,» kaebas Lillian.

Tal oli õigus. «Kui me otsekohe sinna ei lähe,» seletasin ma, «siis võib see röövlinägu juba maa teises otsas olla, kui me ükskord kohale jõuame.» Aeg, tõus ja mõõn ning hunt ei oota ühegi inimese järele.

«Ma pean leiba küpsetama, mõned pirukad tegema ja suure hulga muud toitu valmistama,» nurises Lillian. «Pagan neid hunte võtaks. Miks nad ennast korralikult üleval ei pea?»

«Nad ju peavad ennast korralikult üleval,» torkas Veasy vahele. «Nende jaoks on see loomulik.»

Veasy oli realist. Neljateistkümne aasta vanusena tegutses ta püüiseliniil niisama asjatundlikult nagu eluaeg seda tööd teinud mehed. Kui ta asus mõnda isahirve jälitama, siis pääses see harva tema käest. Jah, muidugi, Veasy soontes voolas veidi indiaanlase verd ja mõnikord andis see ennast tunda. Vajaduse korral oli ta suuteline keset ööd paksust metsast koduteed leidma, ilma et seda talle oleks näidanud ükski metsloomarada või taevataht. Püüniste seadmine tähendas Veasyle ainult raha teenimist ja kütmine ainult liha hankimist. Mõlemad olid lihtsalt igapäevased tööd nagu veetoomine või puulõhkumine. Need ei olnud midagi muud kui tööd ja mida rutem need tehtud said, seda parem.

Veasy mõistus oli eluaastatest miilide võrra ette jõudnud. Vanuses, kus teised lapsed veel piirdusid koomiksitega, luges tema Karl Marxi. Ja kriminaalromaanide neelamise asemel uuris ta Lewisi «Majandusliku arengu teooriat».

Enne viieteistkümnenda aastaseks saamist oli Veasy tapnud kolm hunti ja saanud nende skalpide eest nelikümmend dollarit valitsuse preemiat. Koiott, kes tema püssi sihiku ette

sattus, oli surnud, kui ta päästikule vajutas. Kuid mingit naudingut tapmine talle ei pakkunud. Juba väga varases nooruses oli kõnnumaal saadud kasvatusel raudne realism talle selgeks teinud, et iga öökulli tapetud ondatra või koioti tapetud kobras tähendas meie jaoks majanduslikku kahju. Kuid ühtlasi teadis ta, et kõik kiskjad on sündinud täitma elus teatavat kindlat ülesannet ja kui nad võtavad mõnelt teiselt olendilt elu, siis teevad nad seda üksnes sellepärast, et «nende jaoks on see loomulik».

Jahionn oli ainult nelja-viie miili kaugusel. Sinnä viiv tee, mille me olime rajanud, lookles piki jõekallast allavoolu ja kui kopratikide jää oli kindel, liikusime kõikjal kus võimalik seda mööda.

Viis miili! Soodsate lumeolude korral oleksin rajasid kasutades võinud poolteise tunniga onnini jõuda, kuid nüüd kulus mul koormatud ree kohaletoimetamiseks kolm päeva. Päikesetõusul asusin ratsa teele ja ajasin rakmes veohobuseid enese ees. Nad ei olnud mitte millegi ette rakendatud ja nende ülesanne oli lihtsalt tee sissetallamine. Hobuste esijalad olid umbes samuti riidesse mähitud nagu püünised elusate kobraste püüdmise ajal. Ilma selleta oleks lumekoorik juba poole miili jooksul pärast maja juurest lahkumist nende naha läbi lõiganud ja vere välja toonud.

Edasijõudmine oli haletsusväärset aeglane, sest oma täies paksuses ulatus lumi hobuste õlgadeni. Iga mõne jardi tagant lõikusid teega risti-rästi koiottide jäljeread ja kodust umbes ühe miili kaugusel nägin üksiku hirve rada. Temast lumme jäänud sügava vao kõrval tuulealusel küljel olid kolme-nelja pikkade hüpetega jooksnud koioti käpajäljed. «Nad saavad ta kätte, enne kui ta on miiligi edasi jõudnud,» mõtlesin ma. Temast ei jää järele muud kui paar punast laiku lumel, mõned nahatükid ja võib-olla vähesed liharäbalad. Mitte rohkem. Hirvel ei ole mingeid šansse.

Jahionnini jõudmiseks kulus neli tundi ja hobused olid külmunud higist hallid, kui ma nad onni lähedal papli külge sidusin. Mähised nende jalgade ümber olid ribadeks lõhutud, kuid nüüd ei olnud sellel enam tähtsust, sest tee oli sisse murtud.

Ma võtsin onni jäetud lõksudest välja pool tosinat rottu ja kirusin neid rotte, kes ei olnud lõksu läinud ning olid kogu laua sõnnikuga reostanud. Teinud plekkpliidi alla tule, praadisin pool tosinat viilu peekonit. Liha oli traadiga riputatud katusepärlini külge, kuhu rotid talle ligi ei pääsenud. Külma oli mulle andnud hea isu ja kui ma panni soodabiskviitidega

rasvast puhtaks riisusin, näis maailm tükk maad helgem ning ma olin valmis asuma tagasiteele.

Kuid enne, kui oli võimalik kohale toimetada koormat — heinu ja kaera hobuste jaoks ning meie eneste magamisvarustust ja toidumoot —, tuli mul ree esiosaga teed laiendada. Selleks kulus suurem osa teisest päevast ja kolmandal päeval ei puudunud enam palju lambi süütamise ajast, kui me peatasime väsinud hobused jahionni ukse ees ja asusime koormat maha laadima.

Oktoobrikuu lõpu eel olin jahionnist umbes poolteise miili kaugusel lasknud põdrapulli. Pärast liha veerandikeks tükeldamist ja koormahobuste selga laadimist olin sisikonna ja muude jäänuste ümber puistanud ohtrasti mürkpeibutisi, lootes, et mõni möödaminev hunt või koiott tuleb sinna einet võtma. See oligi mind nüüd jahionni meelitanud: oli mõningane väike võimalus, et äge nälg oli Hundi põdrajäänuste juurde toonud ning lund kraapides oli ta vea teinud ja mõne mürkpeibutise alla neelanud.

Tol ööl oli ilm minu poolt. Sadas pool tolli tuhklund, mis võimaldas mul päeval selgesti näha kõiki lumekoorikule jäetud värsked jälgi. Ma teadsin, et rajadega jõuan ma jälgi ajades palju kiiremini edasi kui ratsa, pehmendasin seetõttu rajade rihmu koiotirasvaga, pistsin Lilliani tehtud hirvelihavõileivad taskusse ja suundusin metsa, püss käevangus ja lootus südant soojendamas. Lumekoorik minu rajade all oli kõva nagu kivistunud tsement ja mu liikumiskiirus oli tubli kolm miili tunnis.

Põdra laskmise kohale lähenedes aeglustasin veidi sammu, sest siin oli palju koiotijälgi. Põdra sisikonnast oli vähe järele jäänud. Koiotid olid lume laiali kraapinud ja suurema osa jäänustest ära söönud. Ma ei hakanud aega viitma surnud koiottide otsimisega. Põdrajäänuste asukohast umbes saja jardi kaugusel oli lage kungas, mille tipul kasvas üksainus suur nulg. Ma teadsin, et hundid tavatsevad lamada just niisugustes kohtades, kust nad näevad kõike, mis ümberringi toimub. Seetõttu suundusin ma künka poole.

Jõudnud peaaegu selle harjale, katkestasin oma rajade tasase sahina. Minu ees oli jäljerida, mida ei olnud jätnud ükski koiott.

«Hunt!» ütlesin ma pikkamööda. Need jäljed olid mulle tuttavad juba niisama tuttavad kui mu enda ratsahobuse omad. Need oli teinud Hunt, kes oli minult kopraid varastanud, loendamatuid põtru ja hirvi tapnud ning kõik meie püünised tühendanud, mis talle teele olid sattunud. Puu all oli ta nii kaua

kõhuli lamanud, et tema kehasoojus oli lumekooriku sulatanud. Ta teadis täpselt, kus olid põdrajäänused, kuid ei läinud neile lähemale kui sada jardi. Oo, ta oli kaval ja kahtlustas alati igasugust liha, mis ei pärinenud tema enda hiljuti tapetud loomast.

Ma tegin tiiru ümber künka ja otsisin üles koha, kust Hundi jäljed põhja poole suundusid. Ta oli ületanud väikese lagendiku ja läbinud kuusiku, mis oli tihe nagu ilvese karv. Seejärel oli ta roninud süngelale lagedale järsunõlvalisele seljandikule, teiselt poolt alla laskunud, siis järsult ida poole pöördunud ja hõredasse männikusse sisenenud. Seal oli ta äkki peatunud ja hüppevalmilt lumme kükakile laskunud.

Viiskümmend jardi minust eespool oli üksik hirv endale läbi lume teed murdnud. Juba sellest kaugusest olid näha vereread mõlemal pool tema rada. «Koorik,» ütlesin ma endale. «See lõikab hirve jalgu.»

Hunt oli hirve raja juurde sörkinud ja verd nuusutanud. Siis oli ta rajast allatuule hoidudes pikkade hüpetega jooksmas hakanud. Ühepoolne võistlus oli alanud.

Ühe tohtu männi all olid hirvejäljed selgesti nähtavad. Need jäljed oli teinud väga suurekasvuline isahirv või niisama suur emahirv. Hundi hüpped pikenesid ja poole miili kaugusel tuli koht, kus ta hirvele järele jõudis. Seal lisas ta veidi sammu. Hirv tormas kahekümne jala pikkuste hüpetega läbi lumekooriku. Hundi samm kiirenes veelgi. Surmale määratud hirv hakkas pööraselt siia-sinna hüplema ja vaarus kohati. Hunt jooksis nüüd nii kiiresti kui suutis.

Hirve sai ta kätte seal, kus see metsast välja lagendikule tormas ja kümne jala paksusesse lumehange kinni jäi. Võib-olla suri hirv hirmust ja ülepingutusest juba enne, kui Hundi hambad tema maksa tungisid. Igatahes lootsin ma seda.

Hunt oli hirve südame ja maksa ära söönud, sisikonna lumele laiali puistanud ning suurema osa ühest tagakintsust nahka pannud. Sellega oli ta piirdunud ja ma järeldasin, et see ei olnud tema esimene saak pärast lume kattumist koorikuga. Tõeliselt näljane hunt sööb korraga ära terve hirve.

Hirv oli minu hinnangu järgi tapetud koidikul, Hundil oli seega minu suhtes vähemalt neljatunnine edumaa ja ta võis nüüd juba olla tosin miili eemal või veelgi kaugemal. Kuid kogu õhtupoolik oli veel ees. Ma sõin ära oma võileivad, imesin peotäie lund peale, kontrollisin rajade punutist ja asusin jälgedele.

Hunt oli umbes tund aega ühe puu all lamanud ja siis jälle ühtlase sammuga ida poole sörkinud.

«Kui ta selles suunas edasi läheb, siis jõuab ta Suurte järvedeni,» arutlesin ma kuuldavalt. Kuue miili pikkused Suured järved tähistasid meie jahiala idapiiri.

Järvedele lähenedes nägin ma arvukaid põdrajälgi. Järvekaldad olid tihedalt pajudesse kasvanud ja siia oli kogunenud hulk põtru. Ehkki mõned jäljed olid üsna värsked, oli Hunt neile tähelepanu pööramata järjekindalt ida poole liikunud.

Kui järvejää oli juba peaaegu nähtavuskauguses, jõudsin ma välja kitsale sihile, mille olin raiunud tihedasse kuusikusse, et liikuda seda mööda ratsa- ja koormahobustega, käies järvede ääres püüniseid seadmas. Seda kergelt teed läbi kuusiku kasutasid ka koiotid, rebased ja mõned juhuslikud hundid ning seetõttu olid mul siia üles seatud mõned silmuspüünised, mis olid hilissügisest peale siin seisnud. Nad olid paigutatud viltukasvanud puude tihedate okste alla, kus paks lumi ei saanud neid rivist välja viia.

Lumega kaetud jääd nähes oli hunt sammu lühendanud. Ma märkasin kohta, kus ta oli hetkeks kõhuli lumme laskunud, siis tõusnud ja edasi liikunud. Jää serval oli ta uuesti seistanud ja ma pidasin aru, mis tal nüüd võis olla pähe tulnud. Siis langes mu pilk jääle ja ma pahvatasin: «Sa neetud mõrtsukas!»

Jääle olid laiali pillatud tumedad karvatutid ja lumi oli täis verelaike, just nagu oleks pool tosinat põtra ja niisama palju hunte seal üheaegselt lahingut löönud. Lähemalt vaadates aga nägin, et kõik need jäljed olid jäänud ühestainsast põdravaskast ja ühestainsast hundist.

Hunt oli põdravasikaga mänginud ja teda piinanud nagu kass hiirt. Ja täie kõhuga pealegi. Ma ei oleks Hundile isegi seda vasikat pahaks pannud, kui ta kõht oleks olnud tõeliselt tühi. Tema aga oli enese juba hirvekorjusest täis söönud.

Karvatutid ja verine lumi rääkisid inetut lugu sellest, mis oli juhtunud. Põdravasikas oli parajasti hakanud jääd ületama, kui Hunt oli tema ja kalda vahele hüpanud. Mõrvar oli vasika kaugemale jääle peletanud ja ta sealt nagu kauboi hobune noore härja uuesti tagasi ajanud. Ja aeg-ajalt, kui tuju tuli, oli ta vasikale selga karanud ning teda oma lõikavate kihvadega veristanud. Ta oleks võinud asjale sealsamas jää kiire lõpu teha, kuid ta oli eelistanud vasika agooniat ja oma enese lõbu pikendada.

Järvel mööda jälgi käies nägin ma kohta, kus Hunt oli heitnud kõhuli lumme ja lasknud vasikal kaldale vaaruda. Ma uurisin hetke vältel kõhujälge, mis oli lumme jäänud, kujut-

lesin, kuidas Hunt seal lamas, saatanlik irve näol, ja mõtlesin: «Sa tead, et vasikas ei jõua kaugele. Sa lased tal metsa pääseda, jooksed talle siis järele ja lõbustad ennast jälle verelaskmisega.»

Ma sisenen vasika jälgi mööda metsa. Seal ilmusid uuesti nähtavale ka pikkade sammudega jooksnud Hundi jäljed. Jäljerida viis mind läbi tiheda pajuvõsa hõredamalt kasvavate paplite vahele ja eestpoolt hakkas paistma kuusik. Ma nägin märgistatud puid, mis tähistasid sihti, mille äärde ma olin üles seadnud silmuspüünised.

Jõudnud sihini, vaatasin piki seda ja tardusin äkki soola-sambana paigale. Mu silmad läksid punge ja süda hakkas veidi kiiremini lööma. «Silmus!» See hüüatus, mis mu huulte vahelt valla pääses, väljendas üllatust ja mahasurutud ärevust, «Helde taevas, ta läks silmusesse!» Siis näis silmuses kõlkuv tohutu suur hall kogu ennast liigutavat. «Ta on elus!» pomisesein ma kuuldavalt. Ma lükkasin kähku padruni püssirauda ja tõstsin püssi palgesse. Siis aga langetasin ma selle pikka-mööda rumala näoga. «Ta on surnud nagu soolalõhe,» ütlesin ma endale. Puu, mille külge püüniselatt oli kinnitatud, õõtsus tasa ja see pani Hundi keha edasi-tagasi liikuma, nagu oleks ta tõepoolest veel elus.

Siis nägin ma põdravasikat, kes lamas püünisest kolmekümne jala kaugusel lumes. Ma unustasin hetkeks Hundi, möödusin tema kõlkuvast kehast ja silmitsesin vigastatud vasikat. Ei olnud lootust, et ta veel kunagi jalule tõuseb, ehkki temas oli säilinud elusäde. Ma asetasin püssiraua otsa tema kõrvade taha ja vajutasin tasakesi päästikule. Niimoodi oli parem.

Seejärel pöördusin ma tagasi Hundi juurde. Tema kaal oli minu hinnangu järgi sada kümme naela. See oli kahtlemata kõige suurem surnud hunt, keda ma kunagi olin näinud. Ma laskusin pikkamööda oma rajadele kükakile ja hakkasin aru pidama, kuidas ja miks ta oli vea teinud. Külma-vereliselt ei oleks Hunt mingil juhul oma pead sellesse silmusesse pistnud, ükskõik kui hästi see oleks olnud maskeeritud. Selleks oli ta liiga paljude püüniste terast nuusutanud. Võib-olla kordus siin igivana lugu savikruusist, millega seni kaevul käidi, kuni ta purunes. Hetkeks pimestatuna kõige muu suhtes peale oma soovi vasikale järele jõuda pistis Hunt pea silmusesse, enne kui tal oli aega seda haista. Tema esimene äge sööst vabastas päästiku, mis hoidis silmust kandva kahekümne viie jala pikkuse latiga otsa. Kui latti kerkis, tõstis ta Hundi õhku, ja ehkki Hunt rabeles, et vabaneda haardest, mis teda läm-

matas, ei teadnud silmus nagu ka Hunt ise mitte midagi kaastundest. Ta tappis kõik, keda tal õnnestus püüda.

Nõnda suri Hunt. Elanud kogu elu mõrvarina, suri ta mõrvari surma. Ainult tuul nuuksus kaeblikult puulatvades ja taevast vaatas sardoniliselt alla noorkuu kitsas sirp, mis nägi palju, kuid ei öelnud mitte midagi.

Kahekümne teine peatükk

Mul puhkab kenasti kõhus pool praetud sinikaelparti ja sellel on seltsiks veerand mustikapirukat. Loojuv päike on oma päevateekonda lõpetamas ja täiskuu, ümmargune nagu sügisene naeris, ootab märguannet, et ennast uues maailmas puulatvade kohale kergitada. See on tund, mis mulle kõige rohkem meeldib.

Hundinuiade vahel näakleb kärarikaste partide parv, teisel pool tiiki seisavad kõhust saadik vees emahirv ja vasikas, kes seal oma õhtust janu kustutavad.

Koprapesast väljub õhtune patrull ja ujub tammi poole, et see asjatundlikult üle vaadata. Ma mõtlen: «Tänavu on selles koloonias vähemalt kaksteist kobrast.»

Mul on jälle üks päevatöö seljataga, midagi on jälle korda saadetud, midagi ära tehtud. Võib-olla järjekordne süld puid saetud, lõhutud ja eelseisvaks talveks riita laotud. Võib-olla Meldrumi järve teisest otsast leitud vana koprakäik, mille nüüd on oma valdusse võtnud saarmapaar. On tõenäoline, et kui järv jälle kattub jääga, siis tulevad saarmad sellesse käiku, ja peaaegu iga metsamees teab, kuidas saarmauru veealuse sissekäigu kohale jäässe auku raiuda, paari vaia mudasse lüüa ja püünist üles seada. Kvaliteetne saarmanahk maksab kakskümmend viis dollarit.

Püünistest võib olla välja visatud pool tosinat öökulli: ka öökulle tuleb vaos hoida, sest nad peavad jahti ondatratele. Ja lõpparve võib olla tehtud mõne vana isase koiotiga, kes omal ajal on tapnud palju kopraid, kuid nüüd ei saa enam kedagi tappa. Kõik need on väikesed tööd, kuid siiski tööd. Nad annavad lisa sellele, mis on tehtud ja korda saadetud, ja just see on iga inimese elus oluline.

On õhtu. Pool kõnnumaast on valmis öömütsi pähe tõmbama, teine pool seda peast võtma. Täielikult ei maga kõnnuma kunagi. Tegevus käib siin päeval ja öösel ning kunagi ei valitse siin täielik vaikus.

Noored koprad tulevad täna õhtul varakult mängima. Tavaliselt soovitab ema neil seniks pessa jääda, kuni ööpimedus on täielik ja piiluvad kiskjasilmad ei ole enam suutelised neid nägema, kuid täna lipsavad nad pesast välja juba mõni minut pärast päikeseloojakut ja ujuvad kõik neljakesi üksteise järel kivi juurde.

Võib-olla arvavad nad, et seekord õnnestus neil ema ninapidi vedada ja tema teadmata pesast välja lipsata. Kui nii, siis petavad nad ainult iseennast. Ema lamab keset tiiki liikumatult veepinnal nagu vettinud puunott ja teab täpselt, kus tema lapsukesed on. Kui tegemist on poegade järele valvamisega, siis ei saa vana emakobrast ninapidi vedada.

Kui järele mõelda, siis septembrikuus möödub viis aastat päevast, mil koprad esmakordselt meie niisutustammi taha ja Meldrumi jõkke tagasi tulid. See vana emakobras, kes nüüd tiigis ujub, kuulub võib-olla ühte esialgsetest paaridest, kuid seda ei ole võimalik tõestada. Mõned trapperid väidavad, et emakobras elab kakskümmend aastat või kauemgi, kui ta ei satu püüsesse või kiskjate kätte, aga mulle ei ole päris selge, kuidas nad seda kindlaks teevad. Meie esimesed kaks koprapaari asusid Meldrumi jõkke elama 1941. aastal. Kokku möödus üheksa aastat, enne kui me esimese püünise üles seadsime ja esimese kopra püüdsime. Tolleks ajaks oli jões ja paljudes ümbruskonna järvedes juba nii palju kopraid, kui need mahutada suutsid. Ka teistesse jõgedesse ja järvedesse meie jahialast miilide kaugusel olid koprad tagasi tulnud. Nagu vette visatud kivist lainel laiali lähevad, nii olid koprad 1950. aastaks levinud üle suure osa Chilcotinist.

Kivil jätkub korraka ruumi vaevalt rohkem kui ühe koprapoja jaoks ja igaüks neist näib just ennast pidavat äravalituks. Nad on nüüd kümme nädalat vanad ja kaaluvad kolm korda rohkem kui ondatrad ning kui nad sabaga vastu veepinda plaksu löövad, siis võiks vanduda, et plaksu lööb suur forell, kes kärbest püüdes veest välja hüppab. Selle triki on nad õppinud vanematelt kobrastelt, keda nad on vaadanud ja kuulunud sabaga vett plaksutamas, ning seda ei unusta nad enam kunagi.

Nüüd on üks neist kogu kivi enda valdusse saanud ja suudab sellele viieteistkümneks või kahekümneks sekundiks püsima jääda, samal ajal kui teised ühiste jõupingutustega püüavad üles ronida ja teda ülepeakaela vette tõugata. Need noored koprad teavad nii mõndagi mängusõja taktikast. Sel ajal kui kaks neist eestpoolt ründavad, hiilib kolmas tagant

ligi, ronib vargsi üles ja paiskab kivitõukuniga äkilise tõukega vette.

See kõik meenutab mulle mängu, mida ma paljude aastate eest poisikesena mängisin Inglismaal, kui kõik minu teadmised Kanada kõnnumaast pärinesid James Oliver Curwoodilt ja Fenimore Cooperilt. Üheksa- või kümneaastasele poisile on mäng sageli palju reaalsem kui tegelikkus. Kypsev nisupõld on lõputu ja salapärase mets, oja võimas jõgi, mis on kuidagimoodi tarvis ületada. Ja kui silmad küllalt kauaks sulgeda ning neid kõvasti kinni hoida, siis ei ole need väikesed kuhilad enam üldsegi mutimullahunnikud, vaid üksildase mäestikujärve veest väljaulatuvad koprapesad.

Üks poistest hüppab kivimüürile, millest tema kujutluses kohe saab lossi kaitsevall; ta jookseb seda mööda ja näitab mängukaaslastele pikka nina, nemad aga püüavad talle järele jõuda ja teda ülalt alla tirida. Olgu inimese või kopra laps, mängud on mõlemal ühesugused.

Viis aastat on muutnud meie kõnnumaakodu ümbrust. Nad on muutnud künkanõlva, mis kerkib mu selja taga, kui ma siin kopratiigi ääres istun. Viis aastat tagasi kasvasid sellel nõlval nii kõrged ja tihedad paplid, et kui nad olid lehes, siis ei olnud nende all isegi keskpäeval näha päikest. Ja kõik nad olid täiskasvanud puud, mille tüve alumise otsa läbimõõt oli kümme tolli.

Rammus muld nende all kasvatas vähe taimi ja neidki ei söönud ükski loom. Ahned paplid ise imesid mullast kogu toidu ja vee ega jätnud teiste jaoks midagi. Ja kuidas saab kõige rammusamaski mullas kasvada midagi söödavat, kui noor, arenev taim ei saa päikest? Päikest, tuult, vihma, paksu talvist lund — kõike seda vajab maa parima saagi andmiseks.

Nüüd ei ole veepiirist kolmekümne jardi ulatuses enam ühtki täiskasvanud paplit. Koprad niitsid need maha nagu niidumasin nisupõllu. Algul ei saanud me sellest hästi aru, sest enamik puid jäi üksteise peale lamama, ilma et nende koorest või okstest oleks kuigi palju ära söödud. Me pidasime seda raiskamiseks, kui koprad esmakordselt pappleid hävitama hakkasid.

Kuid viis aastat on kaasa toonud ka arusaamise. See ei olnud üldse raiskamine, vaid osa suure plaani elluviimisest. Kui paplid olid maha võetud, sai päike võimaluse mullale pikka ja elustavat pilku heita. Seal, kus varem olid kasvanud ainult mitesöödavad taimed, sirutusid mullast välja mahlased hernevarred. Äkki ärkasid ellu ka murakapõõsad, millelt

karud ja kaelus-laanepüüd tulid marju süüa. Okasmetsadest ilmusid hirved siia purpurõielist hiirehernest maitsma ja kui hernekaunad ümmarguseks paisusid, paterdasid kanada lagled ja pardid veest välja, et hernestega kõhtu täita.

Seni, kuni kasvasid mulda kurnavad paplid, ei saanud ükski teine taim juurduda. Et aga muld oli oma olemuselt rammus, tärkas pärast paplite langetamist nende asemele varsti pool tosinat liiki õrnu lehtpõõsaid.

Nüüd on paljud neist põõsastest ratsahobuse õla kõrgused ja annavad suurepäraselt talvetoitu põtradele, kui need kõrgemalt mägedest alla tulevad. Suvel sigivad ja toituvad nende lehestikus putukad, kes omakorda täidavad paljude pooleldi udusulis sinilindude ja teiste linnupoegade kõhtu. Nõnda on ühe eluvormi — kobras — tegevus andnud elupaiga ja toiduvaru paljudele teistele. Enne Kolumbuse sündimist oli Põhja-Ameerika jõgede ääres võib-olla nii palju elanikke, et jõearset maad tuli kõigile piisava toidu kindlustamiseks pidevalt harida. Ja võib-olla oli loodus niisuguseks maaharjaks valinud just kopra. Tema tammid kogusid ja säilitasid tuhandete suurte ja väikeste jõgede vett, mis imbus ümbruskonna mulda ning andis sellele kõige kuumemalgi suvepäeval jahedust ja niiskust. Kaotsi ei läinud mitte midagi, mis võis metsas liikuvatele või vees ujuvatele elusolenditele kasu tuua. Rammus huumus ei kandunud ookeani, vaid settis järvede ja jõgede põhja ning kasvatas veetaimi, mis andsid toitu kaladele ja veelindudele. Ühelgi veeäärsele lehtpuul ei lastud oma ülemisi oksid kergitada nii kõrgele, et puu all sööva hirveperekonna liikmed ei suutnud enam nendeni kaela sirutada. Kogu vett, mida oli võimalik säilitada, säilitati tammide taga, sest märgadele perioodidele järgnesid kuivad ja soodsail aastail tuli koguda nii palju vett, et sellest jätkus ebasoodsaiks aastaks. Jõed ja metsad olid suutelised ülal pidama kõiki oma elanikke ning niisugustest asjadest nagu mulla erosioon või kuivad ja haisvad jõesängid ei olnud kusagil mingit märki. Siis tuli sellesse idüllilisse maastikku inimene.

Ma ei näe enam keset tiiki ujuvat vana emakobrast, sest seal on kõik varjudesse mattunud. Kuid ta on seal kusagil ja tema nina haistab õhku, et teha kindlaks mõne kiskja võimalikku juuresolekut. Seni, kuni väikesed koprapojad mängivad, viibib ema läheduses ja valvab.

Kuidagiviisi on kolmel jõnglasel korraga õnnestunud kivile ronida ning vaenuliku urina saatel algab kähmlus ja tõukle-

mine, kõikide võitlus kõigi vastu. Lõpuks lendavad kõik kolm gladiaatorit ülepeakaela vette, kannatlikult oma aega oodanud neljas ronib kivile ja jääb sinna võitjana uhkelt istuma.

Viis aastat on muutnud ka tiiki. Suurt osa veepinnast varjavad oma laiade lehtedega vesikupud, mis praegu on kollastes õites. Viis aastat tagasi leidis siin-seal mõni üksik vesikupuvars, kuid ei olnud niisuguseid tihedaid puhmastikke nagu nüüd. Kobras tegevus kultiveerib pidevalt tiigi põhja. Pika tammi tihendamiseks kaevavad nad põhjast välja tonide viisi muda ja sügisel katavad nad ka oma pesad paksu mudakihi, et kaitsta neid varsti saabuvate külmade eest. Tiigipõhja muda niisugune pidev segamine loob soodsad kasvutingimused iga veetaimeseemne jaoks, mis temasse langeb.

Koprad ei piirdu kündmise ja äestamisega, vaid ka külavad. Igal vesikuputaimel on sigimikus suur hulk seemneid, aga kuidas saab ta neid levitada teistesse vetesse, kui ei ole kedagi, kes neid edasi kannab? Hilissuvel, kui seemned on täiesti küpsed, ujuvad koprad aeglaselt ühe taime juurest teise juurde ja söövad siin ühe, seal teise sigimiku, kuni nende kõhud on pungil täis. Mõni tund hiljem saab vesi seemned jälle tagasi, kuid võib-olla miili kaugusel või kaugemalgi kohast, kus nad söödi. Pehmed sigimikud on selleks ajaks seeditud, seemned aga jäävad kopra väljaheitesse. Koos sellega vajuvad nad põhja, puhkavad seal talv läbi ja ajavad kevadel välja peenikesed juured. Nõnda ilmuvad vesikupupuhmastikud kohtadesse, kus veel hiljuti ei olnud ainsatki taime.

Plaks! Emakobras ujub pikkamööda tiigis ringi ja jälgib, kas kusagil ei luura hädaoht. Plaks! Nüüd lööb tema saba häirekella ja plaksatus on nii tugev, et kostab kaugele okasmetsa. Koprapojad libistavad end tasakesi kivilt alla ja sibavad läbi vee minema. Täna õhtul nad enam tagasi ei tule, kuid mina istun veel seal ja pean aru, mis võis emakobrast häirida, et ta mängu katkestas ja pojad pessa tagasi kutsus. Kaua ei ole mul vaja aru pidada. Minu istekohast veidi ülalpool lööb tiigi vesi lainetama. Ükski kobras ega ondatra ei tekita niisuguseid laiu ja kiireid laineid, selles olen ma kindel. Sealt tuleb keegi, kes on suuteline hääletult läbi vee libisema kaks korda kiiremini kui ükski koprapoeg. Ja allpool veepinda ka.

Nähtavale ilmub tume sametine maopea ja seal, kus looma selg tolli või paari võrra veest välja ulatub, näen ma kitsast pruuni karusnahariba. Siis langeb mu pilk härjapiitsataolisele jämedale, otsast peenenevale sabale ja see ütleb mulle, kes sissetungija on. See on saarmas, vana isasaarmas, kes on üheainsa hammustusega suuteline iga koprapoja selgroogu purustama.

Kuid täna ta õhtueineks kopraliha ei saa. Pikaajalised kogemused on talle õpetanud, et kui ta ründab täiskasvanud kobrast, siis on tema ainus vaevatasu lõhkikistud ja verine nahk. Väikesed koprad on aga nüüd pesas varjul ja ema valvab selle sissekäiku. Juba siis, kui saarmas lähenes kivile, tegi emakopra tundlik nina tema tuleku kindlaks. Sabahoop vastu vett hoiatas poegi hädaohu eest ning pojad ei viivitanud hoiatusele reageerimisega ja pessa varjule minekuga.

Onni poole tagasi minnes ja mahalangenud paplite rägastikke ettevaatlikult teed otsides peatun ühe niisuguse puu juures, mille tüve alumise otsa ümbermõõt on peaaegu kaks jalga. Ehkki koprad on närinud veidi koort ja lõiganud maha mõned oksad, on puu peaaegu terve. Ma istun tema tüvele ning mõisklen: «Huvitav, kui palju aastaid ta siin lamab, enne kui aeg ja loodusjõud ta täielikult hävitavad?» Ja vastan siis omaenese küsimusele: «Võib-olla nelikümmend või viiskümmend aastat.» Kuid lõpuks on iga kooreriba, iga puidukiud inimese silmist kadunud ja paplist on saanud orgaaniline väetis mullale, millest ta ise kunagi tarkas. Nii on see kõikjal tiigi ümber ja ka okasmetsades — siin tuulest murtud, seal kopra langetatud puu, mis pikkamööda kõduneb, kuni temast lõpuks ei ole enam midagi näha. Kuid võib-olla elavad need puud edasi. Nad elavad edasi nende eneste kõdunevast ihust tekkinud huumuses. Ja varsti pistab sellest samast huumusest pea välja pisitilluke taim ning sünnib uus puu. Kui inimene ise surmaotsusele alla ei kirjuta, siis ei sure kõnnumaa kunagi täielikult.

Kahekümne kolmas peatükk

Talvel oli ilm peremees ja meie olime tema orjad. Kui ilm ütles: «Ei, täna te püüniseid kontrollima ei lähe, täna jääte onni,» siis ei läinud me püüniseid kontrollima ja jäime onni. Me lugesime raamatuid, kammisime ja harjasime naaritsanahku, tegime veel ühe tosina venituslaudu ondatranahkade jaoks või lihtsalt liikumisvajadusest astusime õue ja heitsime

pilgu termomeetrile, mis päikesetõusul oli näidanud miinus viiskümmend kaks kraadi ja nüüd näitas miinus nelikümmend viis. See oli viie kraadi võrra liig. Kui külma oli nelikümmend kraadi, siis võisime üksteisele lausuda: «Jah, ilm ütleb, et täna võime püüniseid kontrollida, kui me mahalangenud puul istudes korraga kauem kui minut jalgu ei puhka,» madalama temperatuuri puhul aga teadsime, et ilm oli otsustanud meid onni jätta ja lasta meid vaadata, mida oli raamatutes kirjutatud, naaritsanahku siluda või ondatranahkade jaoks venituslaudu lõigata.

Alates 1937. aasta sügisest oli meil kojujäämist nõudva ilmaga võimalik pöörata paari nuppu ning ühe hetkega rännata San Franciscosse, Seattle'isse või mõnda New Mexico osariigi linna, millest me ei olnud varem midagi kuulnud. Kui me aga tahtsime Meldrumi järvest eemale pääseda, kuid ikkagi veel Kanadasse jääda, võisime nuppu tolli võrra paremale või vasakule keerata ning maanduda Reginas Saskatchewanis, Calgarys Alberta provintsis või teistes kohtades, kus olid need salapärase asjad, mida nimetati raadio-saatjateks.

Raadioaparaat läks meile maksma neli naaritsanahka ja ühe koiotinaha. 1937. aasta sügiseks olime juba nii kaua kõnnumaal elanud ja peaaegu kõike vajalikku püüniste seadmise teel hankinud, et me ei öelnud «See maksab nelikümmend üks dollarit ja viiskümmend senti», vaid «Selle hind on neli koiotti ja üks nirk». Ja koiotte ning nirke oli alati metsades, mõnikord meie onnist hüüdekauguses.

Kui aga ilm läks tõeliselt halvaks ja ajas meid otsekohe tagasi, niipea kui me nina uksest välja pistime, siis hõõrusime imelampi, panime raadio mängima ning laskime tuhande miili kauguselt tuleval muusikal oma muresid leevendada. Ja jõulu eel muidugi laulis ta siinsamas meie onnis «Püha ööd». Linnaperekonnale võib tunduda, et raadio on hirmus tavaline ja igapäevane asi, meile aga oli ta tihtipeale kuude kaupa ainus side välismaailmaga.

Me üritasime harva ilmale vastu hakata ja temaga tülitada, sest teadsime, et seda tehes jääme alati kaotajateks. Selle asemel püüdsime temaga kohastuda, teda mõista ja võimaluse korral tema muutlikke tujuksid ette aimata.

November oli olnud heasüdamlik ja metsloomaradadele vähe lund puistanud, kuid me teadsime, et detsember võib enesega kaasa tuua olukorra, mida kõik trapperid kardavad, kuid mille vastu seni veel keegi pole suutnud midagi olulist ette võtta: olukorra, mil vastu onni aknaid rabiseb päev päeva

järel lumi ning kui tähed ja kuu kord jälle taevasse ilmuvad, siis võtab kõnnumaa oma haardesse kibe külm.

Niisugusel juhul liiguvad vähesed karusloomad maa peal, sest neil kõigil on küllalt mõistust, et jääda maapõue, kus neil küll võib-olla on kõht tühi, kuid nad on vähemalt kaistud väljas valitseva külma valusa näpistuse eest. Ja kui temperatuur oli nelikümmend või rohkem kraadi alla nulli, jäime ka meie oma urgude varjule, kolmekümne viie kraadise külmaga aga läksime püüniseid seadma, Lillian oma, Veasy oma ja mina oma liinile.

See oli vajalik, sest arktilised õhuvoolud, mis nüüd maad oma võimuses hoidsid, ei saanud igavesti püsida. Varem või hiljem pidi polaarne õhk taanduma ja ilm kõnnumaal jälle mõnevõrra soojemaks muutuma. Kui see juhtus, hakkasid karusloomad uuesti vabalt maapinnal liikuma ja oma nälgjaste kõhtude jaoks toitu otsima. Niisuguse võimaluse maksimaalseks ärakasutamiseks aga pidid meie püünised olema täies töökorras ja värskelt lõhnastatud, enne kui liikumine algas.

Ilm on otsustav tegur. Me oleme juba ammu leppinud sellega, et detsember toob enesega peaaegu kindlalt kaasa üha pakseneva lume ning jaanuaris järgnevad detsembri lumestadudele pikad külmaperioodid. Ja me võime mõninga täpsusega ennustada, et veebruari pikenevatel päevadel on külma veidi vähem kui sooja, mis mõnikord katab lume nii raudkõva koorikuga, et sellest ei tungi läbi isegi toitu otsides ringi uitavate põtrade sõrad.

Kuid märtsi suhtes ei ole me nii kindlad. Märts on talve ebakindel kuu, ta on kaval ja petlik, lahke ja julm. Täna paistab päike, homme möllab torm. Koidikul puhub soe lõunatuul, õhtuhämaruses lumest küllastunud loodetuul. Termomeeter näitab kakskümmend kraadi üle nulli, kui me magama heidame, ja kakskümmend kraadi alla nulli, kui me järgmisel hommikul ärkame. Märtsikuu peale ei saa kunagi kindel olla.

Aasta kõigest kuudest on märts see, mida ma kõige rohkem kardan, sest märts on ondatrate püüdmise kuu. Siis on nende nahk paksem ja karv läikivam kui ühelgi teisel aastaajal.

Ükskõik missugused ka on ilma tujud, märtsis peame me Veasyga olema tuulisel jääl, seadma püüniseid ondatrapesade juurde ja kohmitsema oma peaaegu tundetuks muutunud sõrmedega nendes hõljuvates veetaimemassides, mis moodustavad ondatrate toidulaudade aluse. Aastate jooksul on mul püüniste seadmisel õnnetusi juhtunud ka detsembris, jaanuaris ja veebruaris, kuid märtsisse kuulub päev, mille

sündmused jäävad kristallselgelt mu vaimusilma ette võib-olla mu elupäevade lõpuni. Seda päeva, mil kevad ja metsahäntade kaagutamine olid juba üsna lähedal, ei unusta ma kunagi.

Oli võrdlemisi soe, kui me Veasyga püüniseid seadma läksime. Kodust lahkusime koidikul ratsahobustega, rajad põiki üle sadula esiharja, rohkem kui sadat püünist kandev koormahobune ohelikuga järel. Järv, kuhu me kavatsesime püünised seada, asus meie onnist kuus miili ida pool ja sinna ei viinud mingit teed. Lagedates kohtades ulatus lumi hobustele rinnuni ja edasijõudmine oli armetult aeglane.

Ma teadsin, et järve katab veel peaaegu kahe jala paksune lumi, mille alla, vana jää peale võib olla tunginud vesi. Sellepärast olidki meil kaasa võetud rajad. Paksu lumega kaetud jää on reetlik, ja ehkki ta kohati võib kanda sõjalaeva kiilu, võib ta teisel, kus varjatud õhugaugud lume alla vett suruvad, järele anda inimese raskuse all, kui see inimene suuskade või rajadega ettevaatlikult ühe ondatrapesa juurest teise juurde ei liigu.

Kell hakkas pool kümme saama, kui me männikust väljusime ja järv nähtavale ilmus. Ma sidusin hobuse puu külge ja muljusin rajade rihmad pehmeks. Siis võtsin koormasadulast püünised, jaotasin need tosinakaupa hunnikutesse, kinnitasin rajad jalga ja vaatasin üle järve.

Ehkki järve ääristavad kõrkjad olid suurelt osalt lumme maetud, ei tähendanud see midagi. Meie tähistest mustad tipud olid veel nähtaval ja näitasid meile kõigi ondatrapesade asukohti. Ilma nende tähisteta ei oleks me suutnud leida neljandikkugi pesadest. Me olime nad pesade katustesse pistnud novembrikuu esimesel poolel, kui järv oli kattunud nii paksu jääga, et sellel oli võimalik jalgsi käia. Need olid kaldalt raiutud peenikesed pajuokepid ja nüüd ulatusid lumest välja ainult nende tipud. Kuid sellest piisas, et meile öelda, kus olid ondatrapesad, mis meil oma labidatega tuli lahti kaevata.

Ma võtsin kolm tosinat püünist, toppisin need džuutkotti ja tõstsin paremale õlale. Veasy võttis samuti kolm tosinat püünist selga, lükkas karbuse kuklasse ja küsis: «Kas arvad, et kella kaheteistkümneks saame seitsekümmend kaks tükki paika?»

«Proovida võime,» vastasin mina. «Sina hakka peale järve lõunatipust, mina hakkan põhjatipust.» Ja kui ta jalgu lohistades eemaldus, hüüdsin talle järele: «Mata pesad hästi lumega kinni, kui püünised paigal on, muidu...» Kuid nüüd oli ta juba kuuldekaugusest väljas ja tõenäoliselt ei olnud ta

mind üldse kuulnud. Niisiis kehtisin ma ükskõikselt õlgu. Poiss oli juba kolmeteistkümnenda aastaseks saamisest peale ondatrapüüniseid seadnud, miks pidin ma talle siis nüüd rääkima pesade kinnimatismisest? Veasyle ei meeldinud, kui talle seletati midagi niisugust, mida ta juba teadis. «Hingeõhu raiskamine,» torises ta niisugusel juhul.

Pesade lumega kinnimattamine oli esmajärgulise tähtsusega, sest märtsikuust teadsime nii vähe. Ehkki päeval võis temperatuur olla viisteist — isegi kakskümmend — kraadi üle nulli, võis öhtune väga väike tuule suuna muutus hommikuks kaasa tuua kahekümne viie kraadise külma. Kui me aga kõik ondatrapesad pärast avamist ja püüniste seadmist lumega tugevasti isoleerisime, jäi vesi ondatrate toidulaudadel isegi kolmekümnekraadise külma korral jäävabaks ja püünised ei langenud rivist välja.

Kella neljaks pärast lõunat olime avanud sada kümme ondatrapesa, seadnud toidulaudadele püünised ja siis pesad lumega kinni matnud. Ma lõin oma rajad lumest puhtaks ja riputasin nad puuks. Siis pingutasin sadularihma, heitsin Veasyle sõnatu küsimuse ja sain vastuseks peanoogutuse. Me istusime hobuste selga ja alustasime koduteed.

Õö oli laskumas, kui me koju jõudsime. Hobused talli viinud, heitsin pilgu termomeetrile. Temperatuur oli hommikusega võrreldes üksteist kraadi langenud. Ka tuul oli idast põhja pöördunud. «Hommikuks on kindlasti alla nulli,» pomisesin endamisi ja trampisin saapad lumest puhtaks, et Lillianilt linoleumile veeloikude tegemise eest mitte tõrjeda saada.

Kuid see mõte ei teinud mulle eriti suurt muret. Kui hommik tuli selge ja särav ning töötas päevaks päikesepaistet, siis võisime ondatrapesad avada, öise saagi püünistest välja võtta ja püünised uuesti töökorda seada kuni miinus kümne kraadise külmaga, muidugi kui ei puhkanud põhjatuul. Külmemas ilmaga võisime koju istuma jääda ja püünised vette jätta, sest me olime kindlad, et nendega ei saanud midagi juhtuda.

Kui ma hommikul termomeetrit vaatasin, oli elavhõbe langenud miinus kaheksateistkümnenda kraadini. Ma vastasin Veasy küsivale pilgule pearaputusega ja ütlesin talle: «Parem jätame nad tänaseks sinna. Kui homme soojem ei ole, korjame nad ära ja ei pane neid enne tagasi, kui soojemaks läheb.»

Pärast hommikueinet tegi Veasy äkki ettepaneku: «Kuidas oleks, kui ma läheksin täna posti järele ja saaksin homme hommikul sinuga järve ääres kokku?»

«See on päris hea mõte,» nõustusin mina. Me ei olnud juba kolm nädalat posti saanud ega saatnud.

Jaauarikuust peale oli Veasy suuskadega kahekümne viie miili kaugusel postkontoris käinud. See kitsas suusarada oli ainus tee, mis meid välismaailmaga ühendas, ja jäi ainsaks tõenäoliselt aprillikuu keskpaigani, mil algas kevadine lumesulamine. Pärast jaauari pikaajalisi ja ohtraid lumesadusid olime kaotanud igasuguse lootuse reeteed lahti hoida.

Suusarada möödus ühe miili kauguselt sellest kohast, kus meil oli parajasti käsil ondatrate püüdmine. Veasy võis täna postkontorisse suusatada, ööseks sinna jääda ja hommikul minuga järve ääres kokku saada.

«Nii et sa siis oled hommikul kindlasti hobustega seal?» küsis ta.

«Tulgu taevast kas või pussnuge,» kinnitasin mina. Mis sel aastaajal tähendas, et olgu nii külm kui on.

Ma niihästi tundsin kui ka kuulsin polaartuult, mis ööpimeduses puhuma hakkas. Ajanud enese voodis küünarnukile, kuulatasin, kuidas ta puulatvades vingus. Tundes külma, mida ta seinapalkide vahelt sisse puhudes enesega kaasa tõi, ronisin voodist välja, lisasin ahju puid, astusin siis akna alla ja vaatasin õue. Vastu klaasi sahises kuiv lumi. Ma läksin ukse juurde ja paotasin selle veidi. Just nagu oleks ta niisugust juhust oodanud, paiskus tuul pilust sisse ja kattis kõõgi põranda peene lumetolmuga. Ma köhisin, kui külm mu kopse näpistas, ja lõin siis ukse kinni.

Ka Lillian oli nüüd poolärkvel. «Ega Veasy niisuguse ilmaga ei hakka tagasi tulema,» ütles ta uniselt.

«Kas mäletad, mis ma talle ütlesin, kui ta minema hakkas? Tulgu taevast kas või pussnuge, aga mina olen seal. Ja tema on ka seal, tulgu taevast kas või pussnuge.» Ja võib-olla püüdes Lilliani lohutada selles täbaras olukorras, kus silmapiiril oli vähe lohutavat, lisasin ma: «Vahest ehk jääb hommikuks uuesti vaikseks.»

Kui koitis hommik, vuhises tuul otse põhjakaare lõugade vahelt. Tema külmus tõi mulle kananaha ihule, kui ma hobusetalli poole läksin. Eilset siledat, hästi sissetallatud rada varjas nüüd möllav ajulumi. Ma sumasin läbi hangede, kaotades enne tallini jõudmist tosin korda raja hoopiski jalge alt. Andnud hobustele juua ja süüa, heitsin haput nägu tehes pilgu varnades rippuvatele sadulatele ja tõstsin need hobuste selga.

Üksnes harjumuse jõud pani mind pärast hommikusööki

termomeetrit vaatama. Ukskõik mida see näitas, minna tuli mul ikkagi.

«Kui palju nüüd külma on?» tahtis Lillian teada, kui ma kõõki tagasi läksin.

«Ainult kakskümmend kraadi.» Mul õnnestus isegi muiata, kui ma talle seda ütlesin. Kakskümmend kraadi põhjatuulega on külmem kui nelikümmend kraadi vaikse ilmaga.

«Niisuguse ilmaga ei saa ondatraid püünistest välja võtta,» ütles Lillian. «Seda ei saaks teha isegi siis, kui iga nahk oleks väärt kakskümmend viis dollarit.» Tegelikult tõid need nahad meile sisse ligikaudu poolteist dollarit tükk. Ondatranahkade hind oli hiljuti paranenud.

Ma tuletasin Lillianile meelde: «Ma lubasin, et olen seal, tulgu taevast kas või pussnuge.» Ja ma teadsin, et ka Veasy on seal, tulgu taevast kas või pussnuge. Kui kõnnu-maal on kokku lepitud mingi kohtumine, siis tuleb sellest kokkuleppest kinni pidada.

Ma võtsin lõunaeine, mille Lillian oli meie jaoks valmis seadnud, mähkisin selle kolmekordselt riidesse ja sidusin sadula taha, ehkki teadsin, et ümbermähitud riidest hoolimata külmuvad leib ja liha kõvaks, enne kui ma jõuan onnist ühe miili kaugusele. Siis sidusin koormahobuse Veasy jaoks kaasavõetud hobuse järele, ronisin vastu tahtmist sadulasse ja asusin läbi lume tee.

Külm lõi oma küüned minusse juba enne, kui ma olin pool miili läbi sõitnud. Ta tungis läbi minu põdranahksete kinnaste ja näppis nende sees olevate villaste kinnaste kallal. Tuul lakkus minu pealissaapaid, leidis kuidagiviisi sissepääsu ja püüdis tungida saabastes olevatesse vildikutesse. Isegi paks lambanahkne kasukas ei suutnud seda tuult nõrgendada, rääkimata selle peatamisest. Mu ripsmed muutusid jääpurikateks ja äkiline torge vasakus põses hoiatas, et tarvis on hetkeks kindad käest tõmmata ja karbuse paelad tugevamini lõua all kokku siduda.

Ma jõudsin piklikule legendikule, kus kidurate polaar-pajude ladvad vaevu lumest välja ulatusid. Põõsastikust mõne jala kaugusel ilmusid nähtavale põdralehma ja -vasika tumedad piirjooned. Mu hobune astus põtradele peaaegu peale, enne kui nad end oma lumistelt asemetelt üles ajasid. Ema-põder sörkis umbes kolmkümmend jardi eemale, jäi siis kül-jega minu poole seisma ja põrnitses mind halvatujuliselt. Vasikat oleksin mööda ratsutades võinud kiviga visata, nii lähedal oli ta hobustele.

Ma tõmbusin sadulas kühmu ja pöörasin näo tuulest kõr-

vale. «Praegusel silmapilgul,» ütlesin ma kahele põdrale süngelt, «oleme meie need kolm soojaverelist olendit, kellel on kogu Kanadas kõige külmem.» Põdrad ei olnud tolligi paigast liikunud, kui ma legendiku teises otsas nende silmist kadusin.

Siis lõpuks tuli järv. Üle jää kanduvate tuisklumepilvede tõttu oli temast üsna vähe näha. «Seal jää peal on päris põrgu,» pomisesin ma hobuseid puude külge sidudes. «Ja kui meil tuleb ondatrate väljavõtmiseks kindad käest tõmmata...» See mõte ainult süvendas minu sünget meeleolu. Kummikinnastest, mida me ondatraid püüdes tavaliselt kand-sime, oli sellise ilmaga niisama vähe kasu kui siidkinnastest. Villased kindad annavad veidi sooja isegi siis, kui nad on lähimärjad. Vähemalt kaitsevad nad tuule eest. Kummikin-nastelt aga pole mingit sooja loota.

Ma silmitsesin lootusrikkalt järve lõunaotsa, kust pidi tulema Veasy. Kui ta juba seal oli ja ühe ondatrapesa juurest teise juurde liikus, pidin ma teda meie vahel hõljuvast lumest hoolimata nägema. Tervelt minut aega seisin liikumatult ja vaatasin üksisilmi lõuna poole. Kuid Veasyt ei olnud. Kogu jää oli minu päralt ja see oli maailma üksildasim paik.

Mu rajad vajusid umbes kaheteistkümne tolli paksusest värskest lumest peaaegu põhjani läbi. Iga kord, kui ma nad üles tõstsin, lõin nad labidavarrega lumest puhtaks. Kops-kops-kops, nagu kõnniteel käiv pime mees. Nõnda algas püü-niste ärakorjamise vaevarikas töö.

Suuremastaabiline ondatrate püüdmise nõuab veidi rohkem, kui ainult püüniste seadmist. Kõik ondatrapesad tuleb sügisel varustada tähistega, enne kui paks lumi nad enda alla matab. Kui algab püüniste seadmine, tuleb ka iga püünis mingil viisil märgistada. Kui seda ei tehta ja ühteainsasse sohu seatakse seitsekümmend viis kuni sada püünist, siis on tõenäoline, et pärast äkilist öist lumesadu jäävad üsna mit-med neist leidmata.

Meie Veasyga rakendame ondatrapüüniste seadmisel mär-gistuskaarte, mis on olenevalt püüniste arvust nummerdatud ühest sajani. Me murrame ondatrapesa tähistava kepi otsast ühe jala kuni viieteistkümne tolli pikkuse tüki, pistame kepi ülejäänud osa läbi püünise kinnitusrõnga, varustame äramur-tud tüki märgistuskaardiga ja torkame ta pesa juures püsti lumme. Kui me nüüd kontrollime näiteks püünist number 4 ja järgmisena jõuame püünise number 6 juurde, siis on meile otsekohe selge, et viies püünis on vahele jäänud, ja me asume

seda otsima. Niisuguse süsteemita ei oleks püüniste vahele jäämise kohta võimalik andmeid saada enne, kui kõik püünised on välja võetud ja üle loetud.

Pärast Meldrumi jõe äärde elama asumist oleme siinsetest koprasoost püüdnud tuhandeid ondatraid, kuid ühelgi teisel korral ei ole tingimused olnud nii halvad kui tol unustamatul märtsipäeval. Järve kaldaäärtesse olid kuhjunud viiekuue jala kõrgused lumehanged ja iga tuulepuhang kõrgendas neid veelgi. Tuul oli mõned kaardid keppide küljest lahti rebinud ja teadmata kuhu kandnud. Seetõttu ei olnud kõiki püüniseid võimalik üles leida. Ma mõtlesin: «Me oleme õnnega koos, kui saja kümnest püünisest kaheksakümmend kätte saame.»

Läbi tuule ulgumise arvasin äkki kuulvat kellegi vilistamist. Ma vaatasin üle jää lõuna poole ning nägin metsast väljuva ja jääle tuleva kogu ähmaseid piirjooni. Veasy oli pussnugadest hoolimata kokkuleppes kinni pidanud. Ja millegipärast ei tundunud see elutu jääne järv nüüd enam kaugegtki nii üksildane kui hetk või paar tagasi.

Kaardid number 14 ja 15 olid kadunud, nagu seda olid olnud ka 7 ja 10. Ehkki ma sonkisin labidavarrega siin-seal lund, et leida selle alt koprapesa pehmet massi, tasusid mu vaeva kõikjal ainult puidu kopsatused vastu jääd. Püünise number 17 juures tuli mul paremast käest kinnas võtta, käis üles keerata ja paljas käsi ondatra väljaõngitsemiseks vette pista. Iga püünise vedru külge oli kinnitatud kahekümne tolli pikkune kett, et püünisesse jäänud ondatra saaks otsekohe koos püünisega sügavasse vette laskuda ja seal kiiresti uppuda. Ükski tõeline metsamees ei talu mõtet, et mõni karusloom peab püünises kaua vaevlema, kui tema elu on võimalik kiiresti lõpetada. Kuid mõnikord jäid ondatra ja püünis mõlemad jää alla kõrkjate vahele kõvasti kinni ning siis tuli meil käised üles keerata ja paljakäsi vees püünis vabastada.

Mul kulus püünise lahtiharutamiseks paar minutit, ja kui ma käe veest välja tõmbasin, muutus see õhu käes otsekohe täiesti tuimaks.

Džuutkott, mida ma õlal kandsin, oli märgadest ondatratest raske. Ma olin kaotanud igasuguse ülevaate sellest, kui palju ondatraid ma juba olin püünistest välja võtnud, kuid arvasin neid olevat kolmekümne ümber. Ja iga hea tervise juures olev põhjamaine ondatra kaalub kaks kuni kolm naela. Endamisi kirusin kohmakaid rajasid, mis mu jalad tinaraskeks tegid. Mul oli hirmus kiusatus rihmad vabastada ja rajadeta edasi minna, kuid püüniseid seades olime näinud paljusid

reetlikke tumedaid õhuauke, mida pikkade rajadega oli võimalik ohutult ületada. Rumal ja ohtlik oleks olnud rajadest loobuda, sest nüüd varjas õhuauke neisse tuisanud lumi.

Ma jälgisin, kuidas Veasy veerand miili kaugusel üle järve läks, tõstes suusad igal sammul kohmakalt otse üles. Ondatrate ja postikoti raskus pani ta vaaruma ja tosin korda oleks ta peaaegu kukkunud, enne kui jõudis metsa, kuhu olid seotud hobused.

Metsa poole minev Veasy tuletas mulle meelde, et mul oli kõht tühi. Ma mõtlesin: «Ma annan talle kümme-viisteist minutit aega tule tegemiseks ja lähen siis ise ka sinna.»

Numbrid 33 ja 35 olid kadunud, kuid ma ei teinud mingeid jõupingutusi neile vastavate ondatrapesade leidmiseks. See oleks olnud lihtsalt ajaraiskamine. Mu põlved nõtkusid nüüd iga kord, kui ma ühe või teise raja lumest välja tõstsin, ja kõik lihased valutasid väsimusest. Mu keha peaaegu karjus puhkuse järele, ma lõin labida püsti lumme, tõstsin ondatra koorma õlale ja asusin teele sinnapoole, kus oli Veasy.

Veasy põlvitas ühe puu juures ja püüdis ikka veel lõket süüdata. Ma nägin, kuidas tikk tema sõrmede vahel süttis ja kustus. «Kuidas läheb?» esitasin ma mõttetut küsimust ja viskasin ondatrad lumme.

Veasy heitis neile peaaegu ükskõikse pilgu, tõmbas järjekordse tiku põlema, kirus veidi, kui see enne laastude süütamist kustus, ja ütles siis lihtsalt: «Pole viga. Aga ma ei saa tuld põlema.»

Ma vaatasin tema käsi. Need olid jääaluses vees ligunemisest ning väljas valitsevast tugevast külmast punased ja tursunud.

«Kas püüniste leidmisega on palju raskusi?» küsisin ma, teades väga hästi, et raskusi on kuhjaga.

«Muud ei olegi kui raskused.» Veel üks tikk süttis ja kustus. «Kui kõik püünised väljas on, olen kümnest või tosinast ilma.» Veasy viskas tikutoosi minu kätte. «Võta ja proovi, mis sinul välja tuleb. Minu käed on nähtavasti liiga kohmakad.»

«Sa tahad öelda, et nad on põrgu moodi külmavõetud,» laususin mina, tõmbasin tiku vastu toosikülge põlema ja seadsin peopesad talle tuulevarjuks ümber.

Kuid see tikk kustus enne laastudeni jõudmist. Ja alles siis, kui sama oli juhtunud veel terve tosinaga, võtsid laastud lõpuks tuld, sähvatas nõrk leek ja ma hakkasin lõkkele ettevaatlikult raage lisama, kartes, et leek sumbub, enne kui jõuab hakata sooja andma.

«Pagana raske on ikka küll niimoodi ülalpidamist teenida, kas pole?» ütlesin ma, avasin lõunaeinepaki ja seadsin võimalivad tule äärde sulama.

See tõi Veasy näole nõrga naeratuse. «Päeva või paari pärast on kõik unustatud.»

Ma raputasin pead. «Tänast päeva ei unusta ma kunagi.»

Kolm hobust seisis, tagakintsud vastu tuult pööratud, laudjad lumega kaetud, pead kurvalt norus. Lumetorm ei halastanud inimesele ega loomale.

Me kugistasime lõunaeine alla, lisasime lõkkelé puid ja soojendasime end selle paistel. Oli tarvis niihästi vaimu- kui ka kehajõudu, et ennast lõkkest eemale kiskuda. Kuid palju püüniseid oli veel ära korjamata ja mida kauemaks me lõkke äärde jäime, seda vastumeelsemaks muutus mõte uuesti jääle minekust. Niisiis kuhjasime lõkkesse puid, et see meie tagasituleku ajal veel põleks, ja jätkasime oma vaevarikast tööd jääl.

Hilisõhtupoolikul, kui ma olin koos saagiga ära korjanud kõik püünised, mida oli võimalik ära korjata, olid mu jalad nagu kummist. Viimase kuue tunni vältel olin oma rajadega igal sammul üles tõstnud mitu naela lund ja nüüd tuli mulle äkki mõte: «Enam ei tiri ma neid mitte jalgagi edasi.» Ma peatusin, vabastasin kannarihmad ja astusin rajadelt maha. Ja ma sumasin läbi lume edasi, rajad, ondatrad ja püünised õlal, kui lumi äkki mu jalge alt kadus ning ma olin rinnust saadik vees.

Kahekümne viie jardi kaugusel kõrgus asustatud koprapesa suur valge kogu ja ma olin kobraсте talvise toidulao kohal olevast õhukesest jääst läbi vajunud. Toiduladu võib-olla oligi see, mis takistas mind üle pea vee alla kadumast, sest kooritud papli- ja pajuokste räga pesa veealuste sisekäikude ümber andis mu jalgadele tuge, mis oli küll ebakindel, kuid oli siiski tugi. Ma viskasin ondatrad, püünised, rajad ja muu kraami kindlale jääle ning hakkasin ägedalt kätega vehkides ja pooleldi ujudes, pooleldi sumades edasi liikuma nagu kuumal suvepäeval tiigivees kärbeste vastu võitlev hirv. Poole tosina jardi vältel murdus jää iga kord, kui ma sellest kinni haarasin, et ennast veest välja upitada. Toidulao serva kohal ta lõpuks tugevnes ja mul õnnestus üles pääseda. Ja nüüd ei olnud enam mingit kahtlust: ma olin kogu laias maailmas kõige märjem, kõige külmetavam ja kõige õnnetum inimolend.

Veasy oli näinud mind jääst läbi vajumas ja jõudis selleks ajaks koprapesa juurde, kui ma jälle jalul olin. Ta toetas

mind, kui ma varbad rajade ninarihmadesse pistsin ja kannarihmad kinnitasin.

«Kas sa võtaksid kraami enda kanda?» küsisin ma, teades väga hästi, et ise ei ole ma suuteline seda kandma. Siis läksime koos männikusse ja õhutasime lõkke põlema.

Ma seisin kummargil leekide kohal, vaarusin veidi ning kobasin kätega palavikuliselt mööda taskuid, otsides sigaretipaberit ja tubakat. Lõpuks leidsin need, kuid mõlemad olid läbimärjad. Ja Veasy ei suitsetanud. «Pagana elu,» kirusin ma läbi lõgisevate hammaste.

Mu villaste pükste esikülj auras, tagakülj oli jääs. Ma keerutasin ennast lõkke ääres pikkamööda ringi nagu praetav härg.

Veasy võttis ondatraid püünistest välja ning pidas mõttes nii ühtede kui ka teiste üle arvet. Ladunud lõpuks mõlemad kottidesse, pöördus ta ja ütles: «Kuuskümmend kaheksa ondatrat, seitsekümmend viis püünist.» Kolmkümmend viis püünist koos nendesse sattunud loomadega olid niisiis veel kusagil järves lume all. Ja sinna jäid nad seniks, kuni jää lagunes ja nad vajusid põhja.

Järgmise poole tunni vältel püüdsin ennast aegamööda tule juures ringi keerutades rõivaid kuivaks saada. Kui Veasy oli kogu kraami koormahobuse selga laadinud ja sinna kinni sidunud, kiskusin enese tulest eemale ja läksin kangete jalgadega oma ratsahobuse juurde.

«Kas arvad, et pead koduni vastu?» küsis Veasy rohkem viisakuse pärast kui mingil muul põhjusel.

«Ja kas sina arvad, et ma jään ööseks siia neetud männikusse?» vastasin sarkastiliselt ning lisasin nõrga muigega: «Muidugi pean vastu. Hakkame minema.»

Mauh-mauh-mauh. Hobusega ei saa traavi sõita ega galopeerida, kui lumi ulatub talle rinnuni. Ja kodu poole viival teel oli meie hobustel võimalik astuda ainult oma eelmistesse jälgedesse. Kui nad jälgedest kõrvale sattusid ja nende põlved vastu jälgedevahelist lund pörkasid, komistasid nad ja kukkusid ninali. Mauh-mauh. Ma kuulsin, kuidas eespool pikenevates varjudes Veasy tasakesi oma hobust kirus, kui see aeg-ajalt komistas. Läbi külmast lõgisevate hammaste kirusin ka mina oma hobust. Kuid hobused ei olnud süüdi; teistsuguse sammuga ei saanud nad edasi liikuda ja see oli väga vaevaline samm.

Pödralehm ja -vasikas olid ikka veel legendikul ning mõlemad jooksid metsa poole, kui meie kolm hobust nähtavale ilmusid. Vasikas jäi legendiku serval lumehange kinni, kuk-

kus, ajas enese vaarudes jalule, astus mõned jõuetud sammud ja kukkus siis uuesti. Ta oli väga nõrk ja lahja; talv ei olnud metsloomadesse, eriti noortesse metsloomadesse kuigi lahkelt suhtunud. Kui ma viimast korda tagasi vaatasin, lamas vasikas ikka veel hanges. «Huvitav, kas see vennike elab nii kaua, et näeb, kuidas paplid kevadel lehte lähevad?» mõtlesin ma. Ja kohe selle järel: «Huvitav, kas mina elan nii kaua, et veel kodu näen?»

Viimased paar miili olid minu jaoks nii kehalises kui ka vaimses suhtes luupainajalikult piinarikkad. Mu jalad, mis olid täiesti tundetuks muutunud, jätkasid mehaaniliselt hobuse külgede vastu löömist. Ratsmed olid sadulanuki ümber seotud ja hobune rühkis pikkamööda, kuid kindlalt edasi, ilma et mina teda mingil määral oleksin juhtinud. Ma toetusin ristatud kästvartega sadula esikaarele ja olin hobuse turja kohal kummargil, nagu vastu lakka.

Ma olin kaotanud igasuguse suunataju ega näinud isegi endast mõni jard eespool olevat koormahobust. Kuid küsimus «Kõik korras?», mille Veasy mulle aeg-ajalt esitas, ütles mulle, et ma olin ikka veel elavate kirjas.

Õöpimedusest ilmus nähtavale kahvatu neljakandiline valguslaik. Ma ajasin enese sadulas pooleldi sirgu ja püüdsin pilku sellele koondada. Varsti tundsin meie onni ahjutorust väljuva suitsu lõhna, kuid valgus näis olevat veel miilide kaugusel. Lõpuks jõudsin onnini, Lillian seisis selle lähel ja tervitas meid innuka hüüatusega: «Jumal tänatud, et te tagasi olete!» Siis nägi ta, kuidas ma sadulas küürus olin, ja küsis murelikult: «Eric, mis sul viga on?» Püüdes oma mõistust koguda, kinnitasin talle pidulikult: «Peale selle, et ma olen külmavõetud ja uppunud, ei ole mul mitte midagi viga.» Ma pooleldi kukkusin sadulast lumme, ajasin enese püsti, haarasin toeks Lillianist kinni ja ütlesin: «Hakkame tantsima.»

Veasy viskas ondatrada onni ukse juurde ja läks hobuseid talli viima. Väike kuur, kus me talvel enamiku püütud loomi nülgisime, oli ainult kolmekümne jardi kaugusel ja seal ahju pandud puud ei oodanud muud kui tuletikku, kuid praegu olid need vähesed jardid miilide pikkused.

Niisiis tirisin ma ondatrakoti kööki ja puistasin selle sisu Lilliani läikivale poonitud põrandale. Mõnel igapäevasemal hetkel oleks see esile kutsunud tormilise protesti, sest Lillianile ei meeldinud, kui tema põrandaga niimoodi ümber käidi. Kuid nüüd ei lausunud ta sõnagi. Ma mõtlesin: «Ta on hea naine. Teab, millal tõrelda ja millal mitte.»

Ma istusin ahju äärde toolile ja asusin pealissaapaid jalast

võtma. Need olid vildikute külge kinni külmunud. Niisiis tõmbasin mõlemad korraga maha ja asusin villaste sokkide kallale. Need olid külmunud mu... nojah, peaaegu.

Kui ahju soojus hakkas mu kehasse imbuma, muutusid mõtted ähmaseks. Ma võtsin seljast märja aluspesu ja panin selle asemele kuiva pesu, mille Lillian oli minu jaoks valmis seadnud. Mu nüri pilk langes ondatratele.

«On nad väärt nii palju kulda, kui nad kaaluvad?» pahvatasin ma.

«Mida sa seal pomised?» küsis Lillian oma pottide ja pannide juurest. Kuid sellel ei olnud mingit tähtsust, ja isegi kui oleks olnud, olin liiga väsinud, et talle vastata.

Kahhekümne neljas peatükk

Puhus põhjatuul, kui metsatulekahju meile enesest esmakordselt märku andis. Lillian oli see, kes esimesena suitsulõhna tundis. Ta kaevas parajasti lillepeenart, valmistas mulda ette seemnete jaoks ja murendas seda sõrmede vahel. Päike oli loojumas ning meie Veasyga istusime onnis ja parandasime viimasel hiidteivipüügil rebenenud kalavõrku. Me mõlemad vaatasime järsult üles, kui mullase näoga Lillian uksest sisse jooksis.

«Suits!» ütles Lillian ärevalt. «Ma tunnen suitsulõhna.»

Kuuldes hirmsat sõna «suits» — me kõik tundsimetsatulekahjude ees tõelist surmahirmu —, söötsin ma uksest välja ja jäin õhku nuusutades seisma. Lillianil oli õigus, kusa-gil põles mets. Aga kus? Pilk põhja poole ütles mulle seda. Seal hõljus metsa kohal tihe suitsuloor. See oli meist põhja pool, aga kui palju miile põhja pool? Ja miks nii vara kevadel? Äikese jaoks oli aeg veel liiga varane ja välgu süüks ei saanud seda panna. Äikesetorme võis oodata juunis, võib-olla juulis, mitte nii vara, maikuu neljateistkümnendal päeval.

Püüdes rahustada Lilliani ja mõnevõrra ka iseennast, ütlesin: «Ma kahtlen, kas ta praegusel aastaajal kaugele jõuab. Metsad ei ole veel küllalt kuivad, et tuli saaks levida täie hooga. Tõenäoliselt kustub ta enne, kui saab palju kahju teha.»

Meist lääne pool — kaugel lääne pool — möödus harva mõni aasta metsatulekahjudeta. Sealsetes männikutes oli heinamaid nagu rosinaid pudingis ning Anihami reservaadi

indiaanlased niitsid nendelt oma veiste ja hobuste jaoks heina. Mõned ütlevad, et indiaanlased on metsi põletanud juba sellest ajast peale, kui indiaanlased ja metsad on olemas olnud. Teised eitavad seda ja väidavad, et niisuguse kombe on indiaanlastele õpetanud valge mees. Igal juhul teavad kõik, kes metsades lihaloomi kütivad, et põtra või hirve on palju lihtsam näha ja tappa elutus, aluspõõsastikuta metsas kui haljaste puude vahel. Ühtlasi juurduvad kiiresti lehtpuud, kui okaspuud on ajutiseks hävitatud. Haavad, pajud ja lepad annavad aga põtradele ja hirvedele esmajärgulist toitu.

Kuid veel mitte kusagil ei ole ükski metsatulekahju loonud püsivat karjamaad suurtele jahiloomadele, kes toituvad lehtpuudest. Varem või hiljem tulevad okaspuud tagasi, ja kui nad seda teevad, siis niisuguse tihnikuna, et selles ei ole võimalik näha põtra ega hirve, kui mõni põder või hirv peaks seal olema. Ent neid muidugi ei ole seal, sest kui okaspuud tagasi tulevad, ei jää nende vahel enam ruumi ühegi taime jaoks, mis maitseb põdradele või hirvedele.

Ja siis süüdatakse mets jälle põlema! Noorte nulgude ja mändide tihnikud tuleb maha suruda, neis teed tõkestavad tuulemurrud hävitada! Siis saab iga kütt, nii indiaanlane kui ka valge mees, vabalt ratsutada ning sadulast maha tulemata põtru ja hirvi lasta.

Sellest ajast peale, kui me jõe äärde elama tulime, on harva möödunud mõni aasta, mil kaugel lääne pool ei ole põlenud suured metsaalad, sest kui tuld kasutatakse põdra- või hirvekarjamaade rajamiseks, siis tuleb seda teha ikka ja jälle. Mingit teist vahendit okaspuude vaoshoidmiseks ei ole.

Okaspuud tulevad alati tagasi — muidugi ainult sel juhul, kui nende seemnete juurdumiseks veel jätkub mulda. Ilma mullata ei kasva peaaegu midagi, siis on maa viljatu ega anna toitu ühelegi sõralisele. Niisugused on loendamatud tuhanded aakrid maad meist lääne pool. Seal on metsa põletatud nii sageli, et nüüd on peaaegu kogu muld kõrbenud ja ära põlenud ning järele on jäänud ainult kruus ja kivid.

Nüüd ei kasva seal ühtegi leht- ega okaspuud peale mõne üksiku kidura, peaaegu lehtedeta haava. Kütil, kes sealsete söestunud tuulemurdude vahel ratsutab, on juba peaaegu miilikauguselt võimalik iga põtra või hirve näha. Kuid sellel põlenud maal ei ole ühtegi põtra ega hirve. Seal ei leidu ühegi jahilooma jaoks varju, toitu ega vett. Tuli on võtnud kõik.

Kui me esmakordselt suitsu nägime, oli metsaalune veel võrdlemisi märg. Viimase lume sulamisest oli küll möödunud kolm nädalat, kuid ilm oli selle aja jooksul olnud pilves. Märjas metsas ei saa ükski tuleleek kuigi kaugele tungida. Nii siis tõrjusime peast kõik metsatulekahjusse puutuvad mõtted, sest arvasime, et leegid ei saa meile kahju teha.

Kuid tuli, mis on kord juba süttinud, paneb mõnikord visalt vastu täielikule kustumisele. Eriti teeb seda tuli, mis on alguse saanud põlismetsas. Ta võib nähtamatuna aeglaselt vinduda mõne kõduneva lamapuu pehastunud puidus või hoo-piski allpool maapinda, mõne jalal kuivanud, kuid kangekaelselt püsti jäänud puu juurtes. Mõnikord hõõgub ta nii, et tema olemasolust tunnistust andvat suitsu pole peaaegu üldse näha.

Maikuu oli lõpu lähedale jõudnud ja põhja poolt paistnud suits unustatud, kui pilved kadusid taevast ning andsid päikesele võimaluse kogu oma teekonnal ühest ilmakaarest teiseni metsa kõrvetada. Ühtlasi hakkas läänest puhuma tugev tuul, mis tõi küll meeldivat jahedust, kuid kergitas metsloomaradade paljalt maapinnalt üles väikesi tolmutpilvi.

Ja koos tuulega tuli uuesti suits. Algul oli see küll vaevumärgatav, kuid tõusis varsti pilvedena põhjapoolsesse taevasse. Mu meel muutus murelikuks. Juba jõe äärde elama tulekust peale olen ma kartnud metsatulekahjusid. Isegi siis, kui tuli möllab kaugel läänes, palju miile eemal, ronin ma meie onnist ühe miili kaugusel oleva kõrge metsase künka harjale ja silmitsen sealt binokliga seda läänepoolset maad, püüdes tule liikumisteed ära arvata ja pidades aru, kas tuule äkiline pöördumine ei või leeki suunata Meldrumi jõe ülemjooksu ja sellega ühtlasi ka meie jahiala poole. Kõik trap-perid kardavad, et tuli võib laastata nende jahialad, sest maal, millest leegid on üle käinud, leidub vähe olendeid, keda lihasööjad karusloomad võiksid jälitada ja tappa. Metsatulekahju toob enesega kaasa surma.

Nüüd, mil suits põhjapoolset taevakaart tumestas, ütlesin ma Veasyle: «Sa võiksid hobuse saduldada ja künkale vaatama sõita.»

Kahe tunni pärast oli ta tagasi, nagu tõsine. «Kogu Kuradijärve ümbrus põleb,» ütles ta süngelt. Siis vangutas ta paljutähendavalt pead ja lisas: «Tuul kannab tuld siia, Meldrumi järve poole.»

Kuradijärv asus meie jahiala põhjapiiril. Sealne maa oli täis kivirahne ja peaaegu läbipääsmatuid kuristikke. Järvest sirutusid sõrmedena metsa pikad eemaletõrjuvad sookeeled.

Järv ise haises kõdunevatest taimedest ja ligasest leeliselisest mudast. Need ebameeldivad jooned olidki järvele nime andnud.

Linnulennult lahutas Kuradijärve lõunatippu Meldrumi järve põhjatipust umbes seitse miili nulu- ja männimetsa. Seda metsa läbisid risti-rästi põdra- ja hirverajad, kuid ükski neist ei olnud küllalt lai tõkestamaks tugeva läänetuulega edasikanduvat tuld. Üle radade langevad puud etendasid tule jaoks sildade osa.

Ohtueine oli söödud, kui Veasy uuesti hobuse saduldas ja künkatipule ratsutas. Tagasi jõudis ta videvikus. Päikeseloojakul oli tuul veidi nõrgenenud ja võis loota, et tuule ja päikese toetuseta püsib tuli öösel paigal ega jätka edasitungi enne, kui hommikul valgeks läheb.

«Hommikul,» ütlesin ma Veasyle, «tuleb meil otsekohe võtta hobused ja minna Meldrumi järve idakallast mööda põhjatippu, kus meil püünised kuuseokstel ripuvad. Kui tuli jõuab ükskõik kumma kuuseni, oleme püünistest ilma.»

Kui me esmakordselt jõe äärde tulime, oli meil mitmesuguseid püüniseid kokku kõigest ligikaudu neli tosinat ning mõned neist olid nõrgaksjäänud vedrude tõttu ja muudel selletaolistel põhjustel üsna viletsad. Nüüd võisime kiidelda kuuesaja püünisega. Meil olid number nullid nirkide, number ühed ondatrate, number kahed naaritsate, rebaste ja nugiste ning number kolmed ja neljad ilveste, huntide ja saarmaste jaoks. Viimastel aastatel olin püünistesse mahutanud üle tuhande vaevaga teenitud dollari, sest nüüd, mil ka Veasyl olid omad püüniseliinid, tegutsesime palju suuremal maa-alal ja selleks oli vaja tublisti rohkem püüniseid.

Paljud järve põhjatipus kuuseokste küljes ripuvad püünised olid number neljad, mis olid maksnud nelikümmend dollarit tosin. Ja seal oli ka mitmesuguseid väiksemaid püüniseid. Kui jahiala on suur, ei veeta üleskorjatud püüniseid enamasti onni, vaid nad kogutakse kimpudeks ja riputatakse kuuseokste külge, kuhu nad jäävad järgmise püügihooaja alguseni.

«Kui palju meil seal üldse püüniseid on?» tahtis Veasy teada.

Ma läksin oma kirjutuslaua juurde, võtsin välja paljulehitsetud kaustiku ja pöörasin selle lehti, kuni jõudsin kohani, kus olid kirjas kõigi meie püüniste asupaigad. Kui püünised on niimoodi kimpudena mööda jahiala laiali pillatud, tosin siin, tosin seal, siis on kerge unustada, kus nad just täpselt on, kui nende üle mingit kirjalikku arvet ei peeta.

«Nende kahe puu okste küljes ripub neli ja pool tosinat,» ütlesin ma Veasyle.

Hommikuks oli onnilähedane järv peaaegu täielikult mähkunud madalal lasuvasse suitsu. Öösel oli suits alla laskunud ja klammerdus nüüd igasse maapinnasüvendisse. Ka hobustes tekitab metsatulekahju surmahirmu ja meie hobused olid tol hommikul oma karjamaal niisama närvilised kui nädalavanused põdravasikad ning peaaegu niisama raskesti püütavad. Isegi Lilliani suure kõhuga mära, kellele muidu oli peaaegu alati võimalik juurde minna, andis nüüd kapjadele valu. Hobused galopeerisid tiir tiiru järel ümber karjamaa ja hoidusid igal tiirul hoolega eemale tarandiku väravast. Lõpuks siiski õnnestus Veasyl vana mära nurka suruda ning talle päitsed pähe panna. Ja kui tema tarandikku talutati, tulid teised hobused talle järele.

Kui me sadulasse istusime, oli kell üle pool üheteistkümne. Päike oli nüüd juba viis-kuus tundi taevas olnud ja läänest puhus jälle tugev tuul. Suits oli maapinnasüvenditest üles kerkinud ja hõljus künkatippude kohal.

Lillian oli talli juures, kui me hobuseid saduldasime, ja tema pilk oli veidi murelik. «Olge ettevaatlikud,» ütles ta tasase häälega, just nagu ei oleks ta tahtnud neid sõnu lausuda, kuid tundis, et pidi seda siiski tegema. Kui metsas oli midagi, mida Lillian tõeliselt kartis, siis oli see tulekahju. Ta teadis, kui kiiresti võib tuli tihedas kuusikus edasi liikuda. Talle oli näiteks teada see, et tuli võib ette jõuda jalgsi liikuvast inimesest. Ta oli aastate jooksul näinud tulesurma ohvriks langenud jäneseid, ilma ühegi tiivasuleta ringilonkavaid lennuvõimetuid kuuse- ja laanepüüsid ning all möllavatest lekidest mõni jalg kõrgemal puulatvades kõssitavaid okaslasi. Ja ta teadis, et paljud kõnnumaa onnid olid suitsuna õhku haihtunud, kui leegid olid neid ümbritsevast lagedast maast üle hüpanud.

«Küll me ettevaatlikud oleme,» lubasin ma. «Aga muretsemiseks ei ole mingit põhjust. Me toome ainult püünised ära, muud midagi. Paari tunni pärast oleme tagasi.» Ja julgustuseks lisasin ma juurde: «Siia ei jõua tuli mingil juhul. Enne seda jääb ta kopratikide taha kinni.» See oli meie ainus lootus, kuid ma ei olnud selles päris kindel.

Seal, kus jõgi Meldrumi järvest välja voolas, tuli meie hobustel ujuda. Järvest mõnisada jardi allpool olid koprad jõeale tammi ette teinud ja vee järve suunas üles paisutanud. Ma vaatasin allavoolu kopratammi poole ja ülesvoolu järve

poole. Siis heitsin üle õla pilgu meie kodule ja mõtlesin: «Jumal olgu tänatud kobrae eest!»

Jõe läbinud, ajasime hobused kiiresti jooksmas. Kui tuli enne meid Meldrumi järve teise otsa jõudis, olime püünistest ilma.

«Huvitav, kes seal metsa põlema pani?» ütles Veasy äkki pooleldi endamisi.

«Mõni neetud lollpea,» vastasin mina. «Tahtis võib-olla kümne- või viieteistkümnepäevast heinamaad puhtaks põletada. Ma arvan, et valge mees, mitte indiaanlane.» Sealkandis, kust tuli oli alguse saanud, ei olnud indiaanlasi.

«Miks Metsandusinspeksioon selles suhtes midagi ette ei võta?» Veasy oli kriitiliselt meelestatud. «Metsandusinspeksioon võiks mõned niisugused heinamaadele tuletikke loopivad maniakid kinni püüda ja lasta neil siinsete metsade asemel vangikongis tikke tõmmata.»

«Mida ta teha saab?» Veasy mõtted olid selleks liiga sageli minu enese peast läbi käinud, et neist nüüd õlakehitusega mööda minna. «Kui sageli oleme meie tegelikult kedagi näinud tuld süütamas? Mitte kunagi. Ja meie liigume kogu aeg metsades ringi. Kui kohalikel inimestel enestel ei ole metsade hoidmiseks küllalt mõistust, siis ei saa ükski valitsusasutus kuigi palju ära teha.»

Suits tihenes. Me olime jõudnud järve keskkohani, kus hõredalt kasvavad männid ja nülud asendused tihedama kuusikuga. Meie hobused olid vahus ja neid sundisid edasi minema pigemini piitsahoobid kui lahke häälega öeldud sõnad. Nad ei tahtnud läbi suitsu minna.

Nüüd kuulsime juba põlevate kuuskede praksumist ja vahetevahel prahvatust, kui mõni sekundite vältel surnud puu maha langes. Meie hobuste jalge all olevast metsloomarajast paremal pool põles rohi ning tuli liikus piki raja serva edasi, otsides mõnda rajale kukkunud hõõguvat puud, et selle kaudu üle raja pääseda.

Järve ots oli nüüd juba peaaegu nähtaval, me hoidusime kõrvale leegitsevatest kuusetukkadest ning juhtisime oma hobuseid läbi kaldalähedaste haava- ja pajutihnikute. Meist sada jardi paremal oli tuulest murtud või mõnest varasemast tulekahjust pärinevate lamapuude rägastik. Kolmest küljest ümbritsesid seda kuused, mis meie silma all kaotasid oma roheluse ja muutusid paljasteks keppideks.

Lamapuude rägastikus ilmus äkki läbi suitsu nähtavale mingi kogu, mis oli nii liikumatu ja elutu, et kahtlemata ainult minu kujutlusvõime sundis mind seda põdraks pidama.

Kuid see oli siiski põder, halliks ja roostekarvaliseks tõmbunud turjaga vana emapõder.

Aga miks seisis ta seal nii liikumatult? Miks oli ta üldse seal, kui kuused põlesid jalast ladvani ja pildusid tema ümber leegitsevaid tunglaid?

Siis taipasin ma, miks vana põdralehm seal seisis. «Pagana pihta!» hüüatasin ma valju häälega. «Tal on seal rägastikus vasikad!»

Veasy hüppas sadulast maha. Ta sidus hobuse kähku puu külge ja pomises: «Me peame nad sealt välja tooma.»

Mu 303-line püss oli sadulatupes ja ma silitasin mõtlikult selle laadi. «Kuidas? See on vana põdralehm ja ta on aja jooksul suure hulga vasikaid üles kasvatanud. Meil tuleks talle kuul pähe lasta, enne kui meil oleks võimalik vasikatele kätt külge panna. Parema surgu kaks kui kolm. Lehm näeb veel homset päeva, aga vasikad on niikuinii surmale määratud.»

Ma teadsin täpselt, mida Veasy mõtles. Ta tahtis minna rägastikku, tõsta äsjasündinud kaksikud vasikad sadulasse ja viia nad vee äärde, väljapoole leekide haardeulatust. Niisugune mõte mõlkus Veasyl peas. Kuid ta ei arvestanud vana põdralehma. See ei oleks mingil juhul lasknud meid kätt vasikate külge panna ja oleks meid rünnanud, kui me oleksime proovinud seda teha. Teda maha lasta ja püüda vasikaid päästa oleks aga olnud mõttetu, sest ilma emata oleksid vasikad niikuinii hukkunud.

«Pagana pihta!» hüüatasin ma uuesti ja valvsalt põdralehma silmas pidades ajasin hobuse rägastikule veidi lähemale.

Pikakoivalised kohmakad kaksikud vasikad — minu arvestuse järgi umbes päev vanad — lamasid kõrvuti ühe puu juures, kaelad vastu maad. «Aidaa!» karjusin ma täiest kõrist. «Minema!» Kaksikud tõstsid pea, ajasid end vaarudes jalule, astusid kõheldes paar sammu ema poole ja varisesid kokku.

Üks leegitsev kuusk hakkas kõikuma. Tema latv kaldus pikkamööda lamapuude rägastiku poole. Puu kõhkles, nagu ei oleks ta olnud suuteline korralikult püsti seisma, kuid ei oleks ka tahtnud ümber kukkuda. Tal ei olnud nüüd enam okkaid ja tema oksad pildusid tuld. Siis läbis teda vabim ja suutmata enam edasi elada prantsatas ta maha ning suri.

Puu latv langes kaksikutest poole tosina jala kaugusele, kuid kumbki neist ei liigutanud ennast. Nad lamasid seal, pea ja kael vastu maad, niiske pilk hõõguvale puule suunatud.

Puu jätkas põlemist ja levitas tulist kuumust. Mu sõõrmeisse tungis kõrbevate karvade ja liha lõhn.

«Pagana pihta!» Mu käsi sirutus pikkamööda püssilae poole. Ma tõmbasin püssi tupest välja ja lükkasin padruni rauda. «Nii on parem, poeg,» ütlesin ma Veasyle tasase häälega. Ma toetusin jalustele, tõstsin püssi palgesse ja võtsin ühe vasika kirbule. Kui ma korra ja siis teise päästikule vajutasin, olid paugud tule hirmsa mühina tõttu vaevalt kuuldavad. Kaksikud tõmblesid veidi, lõtvusid siis ja jäid vaikselt lamama, nende otsaesistest purskusid karmiinpunased verejoad.

Kuid see viivitus läks meile maksma meie püünised. Puud, mille okste küljes need rippusid, põlesid juba, kui me kohale jõudsime. Puudele ei olnud võimalik ligi pääseda, püünised olid kirsspunased, nende teras oli kaotanud vetruvuse ja me ei saanud neid enam kunagi kasutada.

Oli kuulda, kuidas põlevad puud meie selja taga üksteise järel rajale prahvatasid. Tuli oli nüüd juba kahtlemata tosinast eri kohast üle raja hüpanud ja otsis enesele vee äärest toitu. Ma pöörasin oma hobuse järsult lääne poole ja ratsutasin järve kaldale. Järve põhjatipp oli ainult kahesaja jardi kaugusel, kuid sealset kaldajoont ma ei näinud. Kõikjal, kuhu mu pilk langes, oli lõõmav tulemüür.

Ma sidusin ratsmed sadulanuki ümber ja ütlesin Veasyle rahulikult: «Me oleme lõksus!»

Ehkki järve läänekaldal tuld ei olnud, takistas põhjatipus põlev mets meie sennapääsu. Me ei saanud taanduda ka sinna, kust me olime tulnud, sest nüüd oli tuli mõlemal pool metsloomarada ja liikus edasi vee poole. Mets põles meist põhja, lõuna ja ida pool... ning läänes oli ainult vesi, mis kohati oli nelikümmend jalga sügav.

Ma tõmbasin silmad pilukile ja vaatasin mõtlikult üle vee. Keset järve tantsis kauripaar oma pöörast nõiatantsu. Nema igatahes olid kindlas kohas. Nagu kaladki. Ma heitsin pilgu oma hobuse kõrvadele ja patsutasin tema kaela. Oli ainult üks pääsetee: meil tuli üle järve ujuda.

«Pinguta sadulavööd,» ütlesin ma Veasyle, hüppasin hobuse seljast maha ja pingutasin ka oma sadula vööd.

Veasy vaatas mulle paar sekundit otsa. «Kas sa kavatsed hobustega vette minna?»

«Ma parema meelega upun, kui lasen ennast praadida,» ütlesin mina.

Talvel olin ma sageli üle Meldrumi järve põhjaotsa idast läände ratsutanud, sest nii oli võimalik kiiremini edasi jõuda kui mööda kallast minnes. Järv oli siin ainult viis-kuussada jardi lai, kuid talvel oli hobuse kapjade all kahe kuni kolme

jala paksune kindel jää. Nüüd mitte mingisugust jääd ei olnud. Oli ainult kauripaari põrgulärm ja randa jooksvate väikeste lainete laksumine.

«Kas oled valmis?» küsisin ma sadulasse tagasi hüpates.

«Kui sina valmis oled.» Vastus oli kindel ja rahulik.

Ma juhtisin oma hobuse vette. Ruun korskas ning püüdis suuraudu hammaste vahele haarata ja kuivale maale tagasi pöörduda. «Nõõ!» Ja ma virutasin talle piitsaga tugevasti vastu tagumikku. Ta sumas vastu tahtmist järve, kompides esijalgadega kordamööda põhja, mida ta ei näinud.

Ma heitsin püssi õlale, vabastasin jalad jalustest, kergitasin põlvi, kuni mu reied olid sadulaistmega peaaegu paralleelsed, ning haarasin vasaku käega tugevasti kinni hobuse lakast ja paremaga ratsmetest. Äkki ei olnud hobuse samme enam üldse tunda. Ta liikus sujuvalt edasi, pea püsti, sõõrmed laiali, saba veepinnal. Mis liikumise sujuvusse puutub, siis oleksin ma niisama hästi võinud sõita pilvel. Me olime jõudnud ujumissügavusse.

Ruun ujus hästi ja meelsasti, kui ta kord juba oli jõudnud sügavasse vette ja teadis, et tagasiteed ei ole. Tema keha kündis vett ja pilk oli suunatud vastaskaldale. Minu nägu oli peaaegu vastu tema lakka surutud, põlved lõua lähedale tõstetud ja sääred tugevasti vastu sadulat surutud. Ma pidin iga hinna eest säilitama tasakaalu. Kui ma tasakaalu kaotasin ja ükskõik kummale poole kaldusin, võis ka ruun tasakaalust välja minna ja võib-olla vees selili pöörduda.

«Veasy, nüüd pole meil muud teha kui jumalale ja hobustele lootma!» Teisi lootusi oli meil vähe.

«Ma loodangi!» Nendes sõnades ei olnud hirmu ja need kostsid nii lähedalt, et Veasy pidi olema ainult kolme-nelja hobusepikkuse võrra minust tagapool.

Me olime nüüd peaaegu keset järve, kuid teisest kaldast veel kaugel. Ruun ujus kergelt, hoidis ennast vees kõrgel ja hingas ühtlaselt. Mul oli soov korraks sadulas ringi pöörduda ja kiire pilguga hinnata, kuidas Veasy hobusel läheb, kuid ma surusin selle soovi maha. Igasugune liigutus oleks võinud ruuna tasakaalust välja viia.

«Vaata, meil on teekaaslane!» Veasy hää kostis väga lähedalt. Ma mõtlesin: «Tema hobune ujub nähtavasti minu omast kiiremini.»

Silmanurgast nägin tohutu suure pea piirjooni. Seda pead kroonisid sarved, mis nüüd olid lühikesed, pehmed ja samestised, kuid mille ulatus kolme kuu pärast võis olla viiskümmend tolli või rohkemgi. «Pagana põdrapull,» ühmasin ma.

Põdrapull ujus kergelt ja kiiresti nagu loom, kes on võrd-selt kodus nii vees kui ka kuival maal. Iga jardi kohta, mis minu ruun edasi jõudis, läbis tema kaks jardi. Kui ta meist möödus, oli ta hobusest vaid mõne jala kaugusel, kuid ei pööranud meile mingit tähelepanu. Ka tema pilk oli suunatud lähenevale kaldale. Inimene, koduloom ja põhjamaa metsade põdrapull põgenesid kõik ühise vaenlase eest.

Põdrapull oli võib-olla juba poole miili kaugusel metsas, kui meie hobused kuivale maale jõudsid. «Sa ujusid ise ka nagu põder,» ütlesin ma ruunale, patsutasin tema värisevat kaela ja lasksin sadulavöö lödvemale. «Seekord tõid sa meid põrgulikult paksust supist välja.»

Kui me maas lamava puu poole suundusime, et sellel istuda, kuni hobused kuivavad ja hinge tõmbavad, ajas üks püü suled kohevile ja tuli tiiba lohistades meie poole. See oli emalind, ta lähenes meile viieteistkümne jala kauguseni ja pöördus siis järsult kõrvale, vedades tiiba järel ja püüdes meid uskuma panna, et ta ei suuda üldse lennata. «Tal on pojad,» ütlesin ma.

Piiks-piiks. See kostis peaaegu minu jalgade alt, kuid mul tuli mitu sekundit otsida, enne kui ma piiksujat märkasin. Piiks-piiks. Ka teised linnupojad hakkasid ema hüüdma. Ema istus ühel lamapuul, suled kohevil. «Eile munast koorunud,» hindasin ma, võttes linnupoja pihku ja silmitsedes teda lähemalt. Siis panin ma ta tagasi rohu sisse ja kordasin tasase häälega: «Alles eile. Ja missugusel tulest laastatud maal sul tuleb elama hakata.»

Teisel pool Meldrumi järve ja järvest põhja pool põlesid tuhanded aakrid metsa. Männid ja nulud, kuused ja haavad, pajud ja lepad haihtusid seal suitsuna õhku. Ja suitsuna haihtusid õhku ka püüpojad, nõrkadel jalgadel komberdavad põdravasikad, tähnilised noored hirved, väikesed karupojad, pehmekarvalised nugised, jäneseipojad, kohmakad okaslased, oravad ja lendoravad, sinilinnud ja rändrästad, koiotikutsikad ja ilvesepojad.

Järgmisel hommikul nägime ja kuulsime leeke juba onni uksest. Nad olid seitsmepenikoormasaabastega mööda Meldrumi järve idakallast alla tormanud ja olid meist nüüd veel ainult poole miili kaugusel. Kuid seal, kus jõgi järvest välja voolas, olid nad äkki sunnitud peatuma. Ehkki nad olid hävitanud suure hulga meie metsa, ei õnnestunud neil meie kodu hävitada.

Kui me esmakordselt jõe äärde tulime — see oli samal aastaajal —, väljus Meldrumi järvest ainult kitsas veenire,

et tal oleks niisugune tuli jõe ületanud ja peatumata meie kodu kallale sööstnud. Nüüd aga oli kõik teisiti. Meldrumi järvest allpool oli jõgi miil miili järel täis kopratamme. Ja kõik nende väravad olid suletud. Suutmata kaugemale lõuna poole tungida, pöördus tuli piki kopratikide kallast itta, tehes siin-seal katseid veest ülepääsemiseks teed leida ja teisel pool jälle edasi liikuda. Kuid niisugust teed ei olnud. Oli ainult kopratikide vesi ja seda ei suutnud mingisugune tuli ületada.

Siis tulid sajud. Juuni keskel tõmbus taevast pilve ja metsi hakkas piitsutama vihm. Maapind muutus jälle niisama märjaks, kui ta oli olnud lumesulamise lõpul. See pani leekidele piiri ning lõpuks kustus tuli täielikult. Ja nii pääses meie kodu hävingust.

Kahekümne viies peatükk

Kirved paukusid, saed vingusid ja kõigele sellele lõi takti naelu taguvate vasarate rütmiline kopsimine. Kruusase järvekalda lähedusse laotud palgivirnad, kõikjale laialipillatud naelakastid, papirullid ja magusalt lõhnavate nulupuidust katuselaastude kuhjad — kõik need andsid oma osa uue maja ehitamisega kaasnevatesse lõhnadesse ja helidesse.

Tööriistade kõnega segunesid niisugused hüüded nagu «üks, kaks, kolm, korraga» või «pööra ringi ja tahu veel üks toll» ning järjekordne palk kerkis maapinnalt, kõikus veidi tugipuudel, veeres siis pikkamööda üles ja asus oma paika. Päike tõusis, päike loojus ja jälle olid seinad nelja-viie palgi võrra kõrgemaks laotud või põrandatalad kohale naelutatud. Nõnda kerkis maja sellesse kohta, kus veel nädal tagasi oli kasvanud pajuvõsa.

Kuusteist aastat oli muldkatusega ja hõõveldamata laudadest põrandaga onn olnud ainus kodu, mida me olime tundnud, mida me olime saanud enesele lubada ja tegelikult ka mida me olime vajanud. Kuid nüüd olid tema seinad vajunud ja pooleks lõhestatud katuselatid kõveraks paindunud. Ka katusepärlinid olid hakanud alloleva põranda poole kaarduma. Viimase kahteistkümne kuu jooksul oli mul kaks korda tulnud uks hingedelt tõsta ja teda tolli või paari võrra lühemaks saagida, et ta põrandat kraapimata lahti ja kinni käiks. Onni ehitamiseks oli meil Lillianiga kulunud kümme päeva. Me olime nii suuresti rutanud katuse pea kohale saamisega, et ei olnud eriti muretsenud vundamendi pärast. Nüüd oli alumise palgi vastu maad olev pool mädanema hakanud ja

iga tolli kohta, mis ta vajus, tuli ust tolli võrra lühemaks saagida; kui me ei oleks seda teinud, ei oleks teda enam olnud võimalik avada.

Lillian ei käinud parema maja ehitamisega mulle kunagi peale, ehkki ta vahetevahel torises, kui tal vana onni hoovel-damata põranda küürimisel pind sõrme läks. Sellega asi piir-dus. Kuid 1945. aasta kevadel, olles just ukse servast järje-kordselt pool tolli maha hooveldanud, tõmbasin ma sügavasti ja tõsiselt hinge ning kuulutasin: «Me oleme siin juba küllalt kaua elanud.» Lillian ja Veasy heitsid mulle kiire pilgu, just nagu oleksid nad mõlemad tahtnud küsida: «Ja kus me siis nüüd elama hakkame?» — «Meile on vaja uut maja,» seleta-sin mina. «Me ehitame uue maja. Ja seekord teeme talle kor-raliku vundamendi alla, isegi kui ma peaksin tsemendi Riske'i jõelt seljas kohale tassima.»

Need sõnad rõhutasid minu meeleolu ja meeleolu määras tegutsemise tempo. «Palgid,» jätkasin ma, «lõikame kolme-kümne kuue jala pikkused ja nõörsirged. Me teeme nii suure elutoa, et selles saab tantsida, pesuruumi, vähemalt kolm magamistuba, missis Collier' jaoks köögi ja ... Tule, poeg, võtame kirved ja sae, lähme sinna künkale ja vaatame, mis me sealt leiame.»

Meil tuli peaaegu künka tipule ronida, et leida niisuguseid puid, nagu ma tahtsin. Need pidid olema igasuguse kõveruse ja väändeta, suuremate oksteta ning kõvad ja kindlad nagu Gibraltari kalju.

Me käisime ühe puu juurest teise juurde, silmitsesime alt üles nende tüvesid ja koputasime neid kirvesilmaga. «Sinu ema saab kõige ilusama ja toredama maja, mida need totrad vanad metsad on suutelised talle andma,» ütlesin ma Veasyle.

Ehkki künkal kasvas musttuhat puud, kulus meil terve päev, et leida ja märgistada just niisuguseid, nagu me soovi-sime. Palke valisime suure hoolega, sest nagu ma Veasyle seletasin: «Teist maja me enam ei ehitata, vähemalt mitte minu ja ka sinu ema eluajal.»

Sobivate puude otsimiseks ja langetamiseks, palkide tõst-miseks alusele ja koorimiseks kulus peaaegu terve nädal. Me väsitasime oma tööga päikese ning meie kirveste kõlin vastu palke äratas kuu ja tähed. Kui kuuekümmes palk oli kooritud ja teiste peale veeretatud, istusin ma koorimisalusele, keera-sin enesele sigareti ja ütlesin Veasyle: «Tead sa mis? Nüüd, pärast sõja lõppu, algab tõenäoliselt kõige pöörasem raha-kulutamine, mida maailm on kunagi näinud. Raha hakkab voolama nagu vesi üle kopratammi. Iga naine tahab enesele

naaritsanahkset kasukat osta. Tuleval talvel saab karusnah-kadega head äri teha.» Seda ennustades ma ei eksinud.

Ja nüüd, aasta hiljem, kerkisid kuivad palgid rida rea järel seina, ehkki nende allavedamine künkatipust oli isegi talvel, mil tuulemurdu ja kive kattis paks lumi, nõudnud üsna suurt vaeva. Künkanõlv oli nii järsk, et reejalaste ümber tuli mäh-kida ketid ning isegi sellisest pidurdusest hoolimata oli koorma surve kiirustama kippuvate hobuste tagasihoidmi-seks vaja tugevat kätt ja rahustavat häält.

Kuid mina seda vaeva ei näinud. Veasy veeretask palgid reele, kinnitas koorma kettidega ning juhtis hobused pead-pööratavalt järsust nõlvast alla. Ja kui kõik palgid olid kohal, võttis ta kiilu, suure vasara ja kirve, otsis ilusate sirgete mändide tihniku ning lõhestas latid katuseroovitise jaoks.

Varasemad aastad, mil meil iga sent oli arvel, olid meisse kõigisse oma jälje jätnud. Nüüd, mil kavas oli uue maja ehi-tamine, ei lubanud noil aastail omandatud harjumus meid kulutada ainsatki dollarit ehitusmaterjalile, mida metsast oli võimalik oma käega võtta.

Ent hoolimata kõigest sellest, mida metsadel meile pakkuda oli, tuli paljud asjad siiski osta ja vankriga kohale vedada. Niisuguste asjade hulgas olid aknad ja ukсед, naelad ja põrandalauad, tsement ja kips, papp ja linoleum. Seejuures olin ma otsustanud maksta kõige eest sularahas, et me maja valmimisel ei oleks ehitusmaterjali eest ühelegi inimesele ühtki senti võlgu.

Algul mõtlesin ma, et me kolmekesi saame ehk maja ehi-tamisega ise hakkama, kuid muutsin siis meelt. Vana onni ehi-tamise ajal oli Lillian mul abiks olnud, aidanud mul puid lan-getada ning pingutanud kogu oma jõudu palkide seina veere-tamisel. Ja tookord olin ma töötanud, et kui me kunagi peak-sime ehitama uue maja, siis tema enam sellest tööst osa ei võta. Potid ja pannid, pesu- ja põrandaharjad, nõelad ja triik-rauad — need ja paljud teised on tööriistad, millega iga naine peab oskama ümber käia, olgu tema kodu hüüdekaugu-sel karukoopast või rahvarohke linnatänava ääres. Kuid üheltski naiselt ei tohi nõuda osavõttu tööst, mis vajab mehe-jõudu, ehkki paljud neist võtavad niisugusest tööst osa ja tee-vad seda sundimata.

«Selle jaoks palkame mehed,» otsustasin ma. «Jah, palgid on nüüd kohal, aga nende ülesladumise ja töö lõpetamise eest maksame kellelegi teisele.»

Niipea kui see otsus oli tehtud, hakkasin tasapisi maad kuu-

lama, et leida kedagi, kes maja sobival viisil ja sobiva tasu eest valmis ehitaks.

Niisuguse mehe leidsin ma Riske'i jõelt. Tema nimi oli Wes Jasper. Kirve, vasara ja sae käsitlemise oskuse poolest ei jäänud ta alla kellelegi, keda ma tundsin. Jasper oskas kõike. Ta oli valmis tegema iga tööd, kui see töötas dollari või teise tulu tuua. Ta võis hüpata Chilcotini kõige peruma hobuse selga ja ratsutada seni, kuni hobune väsimusest seisma jäi. Ta võis vasika seitsme sekundiga kinni püüda ja siduda ning metshobuste karja kõige tihedamast metsast välja kihutada ja püügitarandiku osavasti varjatud väravast sisse ajada. Ta oskas toornahast lassoööri punuda ja hobusejõhvist vööd teha ning oli suuteline kuuekümneme jardi kauguselt sinipüül silma peast välja laskma. Kuid olgugi et ta elukutselt oli kauboi, ei pidanud ta alandavaks lassot kõrvale panna ja kirvest pihku võtta. Kui ma olin ta üles leidnud ja pika õhtu temaga sõbralikult töötasu üle tinginud, andis ta nõusoleku ja ütles, et arvab maja ehitamisega toime tulevat.

Enne palkide kohaletoimetamist oli Lillianil kogu selle asja kohta vähe öelda. Seda rohkem aga pärast. Ta käis peaaegu iga päev tulevase maja asukohas, mõttis siin ja seal, raputas või noogutas pead, naeratas või kortsutas kulmu või lihtsalt istus palkidel ja vaatas mõtlikult kaugusse. Lõpuks ütles ta: «Meil peab iga ruuttolli kohta olema korralik plaan.» Mina nihutasin ennast ebamugavalt oma toolil ja küsisin: «Mida sa selle plaaniga mõtled?»

Lillian ütles: «Kuidas kõik asjad hakkavad kokku sobima, kui nad ei ole ette planeeritud?»

Mina krimpsutasin nina. «Selle onni ehitasime ilma plaanita ja ta on vägagi mugav. Talvel soe nagu praetud leib, suvel jahe nagu jäätükkidega limonaad.»

Lillian kergitas kulme. «Üksainus tuba?» Tema hääletoon oli leebe, kuid ta rõhutas tugevasti esimest sõna.

«Kas sa arvad, et me peaksime Vancouverisse sõitma ja arhitekti palkama?» küsisin mina sarkastiliselt.

Lillian ei vastanud. Ta vaatas Veasy poole ja ka minu pilk pöördus sinna. Veasy astus akna juurde ja jäi välja vaatama, käed taskus. Teda silmitsedes mõtlesin ma: «Kuidas ta küll on kasvanud.» Tal puudus veel pool tolli kuuest jalast ja ta kaalus umbes sada kuuskümmend naela. Ta võis kahesaja seitsmekümne viie naelase tapetud isahirve sadulasse tõsta, ilma et tema hingeõhk oleks seejuures tuletikku kustutanud, ja kaheksa tundi järjest kordagi jalgu puhkamata suusatada või rajadega käia. Veasy oli vaba ühest pahest, mille küüsis

meie Lillianiga mõlemad olime: ta ei puudutanud kunagi tubakat. Mina suitsetasin palju ja Lillian mõõdukalt. Kahepeale saime ise enesele sigarette keerates nädala jooksul jagu poolest naelast tubakast. Mina olin suitsetanud neljateistkümmne aasta vanuseks saamisest peale, kuid Lillian ei olnud seda teinud enne koos minuga Meldrumi jõe ülemjooksule tulekut. Siin oli ta kuidagiviisi selle harjumuse omandanud, see oli talle meeldima hakanud ja ta ei olnud teinud katset sellest loobuda.

Me ei öelnud kunagi Veasyle: «Ei, sa ei tohi suitsetada.» Tubakas ja sigaretipaber olid alati laual ning kui ta oleks võtnud tüki paberit, sellesse tubakat keeranud, sigareti suhu pistnud ja põlema süüdanud, ei oleks Lillian ega mina sõnagi lausunud. Kui Veasy oleks koos teiste lastega koolis käinud, siis oleks lugu võib-olla teisiti olnud. Kuid ta ei käinud koolis, vähemalt mitte niisuguses, kus oli teisi lapsi. Kas see oli hea või halb, ei tea ma öelda.

Nüüd eemaldus Veasy akna juurest, võttis uuesti istet ja ütles kindla häälega: «Emal on õigus. Nii suur hoone tuleb paberil planeerida, et kõik klapiks.»

Mina ütlesin: «Te ju teate, et ma ei oska A ja B vahele joont tõmmata, nii et see kõver ei tuleks.»

«Veasy oskab,» torkas Lillian kiiresti vahele. «Oskad ju?» Ja ta vaatas kinnitust oodates Veasyle otsa.

«Proovida võin,» ütles Veasy ettevaatlikult.

Kõnnumaa oli Veasyle heldelt kehajõudu ja tervist jaganud ning oli tema vastu ka muus suhtes võrdlemisi lahke olnud. Ta taipas üht-teist geomeetriast, tal olid kompass, mall, kolmnurk ja arvutuslülkati ning — mis palju tähtsam — ta oskas nendega ka ümber käia. Niisiis joonestas tema koos Lillianiga majaplaani, kuna mina istusin toolil ja teesklesin lugemist, tegelikult aga pingutasin kogu aeg kõrvu, et kuulda selliseid sosinal öeldud lauseid, nagu «riidekapp peaks siia mahtuma» või «sinu magamistuba tuleb sinna» või «ahju paneme siia». Kord vaatasin üle raamatu nende poole ja küsisin: «Mis, kas sügavkülmutit ei tulegi?»

Lõpuks oli kõik peente sirgete joontega paberile pandud ja kui Jasper oma meestega tuli, et tööd alustada, siis ehitati maja selle plaani järgi.

Peaaegu iga trapper, kellel üldse oli nina peas, võis 1945. aasta varasügisel haista häid karusnahahindu igas tuulepuhangus, mis okaspuude latvu kiigutas. Ka meie eneste püü-

nised olid juba ammu enne lume tulekut välja pandud. Nad olid lõhnastamata ja peibutistega varustamata, kuid olid kohal ja ootasid momenti, mil karusnahad muutusid kvaliteetseks.

Novembri algul sadas neli tolli lund ja pärast lumesadu langes temperatuur järsult miinus viie kraadini. Et nüüd olid kõigi lihasööjate karusloomade nahad täiesti kvaliteetsed, siis lõhnastasin ma püünised ja varustasin nad peibutistega, jättes palkide allavedamise künkanõlvast Veasy hooleks. Kuidagi tuli katta majaehituse kulud ning ma olin otsustanud iga selleks vajamineva sendi välja pigistada meid ümbritsevast kõnnumaast. Ja kõnnumaa ei petnud minu lootusi.

Vastavalt minu ennustusele kerkisid karusnahahinnad pöörasesse kõrgusse. Ekstra suured naaritsanahad maksid kuuskümmend dollarit tükk, mis oli kõigi aegade rekord, ja et ondatrate tsükel oli parajasti kõrgpunktis, siis ei olnud ondatratele jahti pidavatest naaritsatest puudust. Iga ondatrase oli väärt kolm dollarit sularahas ja veelgi rohkem kaupades. Ja peaaegu iga väike tume siidja karvaga nugis, kes püünisesse sattus, tõi sisse sada viiskümmend dollarit, võib-olla veidi rohkemgi, kui oli kannatust kaupmehega küllalt kaua tingida.

Väljaspool, veevärgi ja asfaltteede maailmas hakkas raha voolama nagu vesi mäestikujões. Ja sügaval kõnnumaa südames liikusid trapperid kummargil lumetormis oma rajadega piki püüniseliini, kirudes endamisi pakast, mis näpistas nende sõrmi, kui nad püüniseid vinnastasid, kuid ikkagi püüniseid vinnastades.

Loosung oli püüda, püüda, püüda ja nülvida, nülvida, nülvida! Kinnitada rajarihmad, kui idakaares ei olnud veel nii palju valgust, et midagi näha, ning öelda tere hommikust pötradele ja mustabahirvedele, kui nad tulija lähenedes oma asemetelt tõusid. Ja õhtul vedada ennast kuu ja tähtede valgusel tagasi onni, olla külmavõetud, väsinud ja üleni kange püüniste kohale kummardumisest ning saagi väljavõtmisest.

Siis, pärast kiiret õhtueinet, tuli kõik nahad petrooleumlambi paistel või muu valgusallika puudumise korral värelavas küünlavalguses puhastada ja venituslaudadele tõmmata. See oli vajalik, sest kui jumal ja kõnnumaa tahtsid, olid järgmisel õhtul uued nahad järjekorda ootamas. Karusnahakaubandus nõudis nahku ja vähemalt tol põgusal hetkel hoolis vähe sellest, kui palju ta nende eest maksis.

Mina isiklikult kulutasin sel kõrgete karusnahahindade talvel oma rajade punutise peaaegu narmasteks. See oli üks

neid talvi, mil kõnnumaa heatahtlikult naeratas. Päev päeva järel näitas termomeeter lõuna ajal kakskümmend kraadi üle nulli ja öösel langes elavhõbe harva nullist allapoole. Metsades ei olnud liiga palju lund ja kui mõni püüniseliin oli kord juba sisse töötatud, oli soovi korral võimalik rajad õlale võtta ning jalgsi püünised läbi käia.

Novembri keskpaigast veebruari alguseni oli mul üksainus päev, mil ma karusloomade püüdmisest hinge tõmbasin. Esiimesel jõulupühal tundus olevat ebaõige lumes ringi käia ja püüniseid tühjendada. Sel päeval olin ma kodus, puhkasin ja lasksin hea maitsta pidusöögil, mille valmistamisega Lillian oli terve nädala ametis olnud.

Niipea kui lihasööjate karusloomade karv hakkas oma talvist läiget kaotama, korjasin ma nende jaoks seatud püünised ära. Tolleks ajaks oli Veasyl kogu metsast saadaolev ehitusmaterjal tulevase maja asukohta kokku veetud. Nüüd oli meil mõlemal võimalik pühendada kogu tähelepanu soodes paljunenud arvukatele ondatratele.

Nende püüdmine oli kõige raskem töö. Kui me täna seadsime pesade juurde sada püünist, võis neis homme olla seitsekaheksakümmend ondatrat. Kõik need tuli seljas jäält ära kanda, koormahobuse selga laadida ning lambivalgel nülvida ja nahad venituslaudadele tõmmata, ehkki keha ja vaim nõudsid valju häälega puhkust.

Meie Veasyga nülgisime, Lilliani nobedad sõrmed seadsid ja kinnitasid nahad venituslaudadele. Kogu 1946. aasta ondatrapüügihooajal oli vähe õhtuid, mil me saime magama enne keskööd, ja harva juhtus hommikut, mil me ei olnud liikvel hiljemalt kella viie paiku.

Aprilli algul, kui jää muutus rabadaks ja ondatrapesad hakkasid kokku varisema, olime kõigest sellest nii tüdinud, et ei oleks kogu Ofiri kulla eest enam suutnud samas tempos jätkata. Jää ja ondatrapesade lagunemist tervitasime kergendustundega. Vähemalt tol hetkel oli meil püünistest kõrini ja me ei tahtnud enam näha ühtegi ondatranahka ega ka mõne teise karuslooma nahka.

Me pikutasime ja laisklesime mõned päevad onni ukse ees päikesepaistel, jälgides metshanesid, kes eskaader eskaadri järel meist üle lendasid. Niisutustammi taga prääksusid sini-kaelpardid ja teised partlased. Sinilinnud, rändrästad ja kirjurähnid olid ametis pesa ehitamisega ning kui kaldaäärne jää lagunes ja vaba vesi oma tumedad peened sõrmed laiiali sirutas, väljusid Meldrumi jõe koprad oma pesadest ja kalda-

alustest käikudest ning plaksutasid just nagu puhtast rõõmust sabadega vett. Könnumaal oli jälle kevad.

Juuni keskel lõi Jasper oma meestega paika viimase rea katuselaaste. Maja oli ehitatud ja valmis meid vastu võtma. Me rakendasime hobused vankri ette, ladusime oma napi mööbli ja muu kraami vankrile ning saime kolimisega kiiresti hakkama. Pärast seda, kui me kuusteist aastat olime söönud ja maganud oma ühetoalises muldkatusega onnis, tundus uus maja meile suur ja tähtis nagu Buckinghami palee.

Lisaks uue hoone sularahas kinnimaksmisele tõi tolle talve karusloomapüügist saadud tõhus sissetulek meie muutuva tempoga ellu veel ühe revolutsioonilise sündmuse. Karusnahkade kõrge hinna tõttu jäi meil pärast maja eest maksmist veel panka kena summa raha. Koprad paljunesid fantastiliselt hästi. 1946. aasta kevadel oli meil tugev kiusatus mõned neist kinni püüda, sest suur kopranahk maksis tollal seitsekümme dollarit. Kuid millegipärast oli meile vastumeelt püüda ainsatki kobrast, enne kui see oli absoluutselt vajalik. Kiiresti oli lähenemas päev, mil meil tuli hakata kopraid püüdma, et nende arv liiga suureks ei kasvaks. Esialgu aga ei olnud see päev veel käes.

Harvad kevadised, suvised ja varasügisised palverännakud Riske'i jõeale ei olnud minu ja võib-olla ka Lilliani jaoks muud kui lihtsalt järjekordsed tööd, mis aeg-ajalt vajasisid tegemist. Sinna ja tagasi sõiduks kulus kaks päeva, ükskõik kui vara me hommikul teele läksime. Talvel muidugi asendasid vankrattaid reejalased ja sügava lume korral võisime olla õnnelikud, kui me kahe päevaga tagasi jõudsim; sagedamini kulus teekonnaks kolm või neli päeva.

Kuid mitte mingisugust kiiremat ega kergemat reisimisviisi ei olnud me kunagi tundnud ja mida silm ei näe, seda süda ei ihalda. Mis sellest, et paljud farmerid ja ka paljud nende kauboid olid viimasel ajal pööranud selja transpordivahendile, mis oli neid nii kaua ja nii ustavalt teeninud, ning hoidsid nüüd ratsmete asemel käes rooliratast ja piitsa asemel käigukangi? Mis puutus meisse Lillianiga, siis võisid nad oma autodega sõita. Meie olime alati usaldanud hobuseid ja kavatseme seda ka edaspidi teha.

Kuid Veasy nägi asju teistsuguse pilguga. Hobused olid aeglased, vanker kohmakas. Ja miks kulutada Riske'i jõel posti järel käimiseks kaks päeva, kui sinna ja tagasi on võimalik sõita nelja tunniga?

Lugedes tema mõtteid ja saades ebamugavalt teadlikuks sellest iseäralikust plaanist, mis tema peas küpses, otsustasin ma härjal sarvist kinni võtta. «Mis sind viimasel ajal vae-vab?» küsisin ühel hommikul ettevaatlikult, kui nägin teda vankri juures seismas ja pead vangutamas.

Veasy pöördus pikkamööda ja ütles: «Meile on vaja kedagi, kes rohu ja heina asemel sööb bensiini ja õli.»

Ma tõmbasin mõõdukalt hinge. «Sa mõtled autot?» Isegi need sõnad kõlasid mu suus kibedalt.

Veasy noogutas aeglaselt. «Miks mitte?» Ja ta jätkas, laskmata ennast kohutada minu puurivast pilgust: «Müügil on üks masin, mida nimetatakse džiiibiks. «Willyse» džiiibiks. Mõni aeg tagasi nägin Riske'i jõel ühte niisugust. Selle omanik rääkis mulle selle kohta kõik. Ütles, et sellega saab sõita igal pool kus hobuste ja vankriga. See sõiduriist on just meie jaoks. Tal veavad kõik neli ratast ja kui kõige aeglasem käik sisse lülitada, siis roomab ta kaks-kolm miili tunnis. See mees ütles, et ta läheb kaheksateistkümne tolli paksusest lumest ka läbi.»

Neli ratast veavad? Kõige aeglasem käik? Millest paganast see poiss üleüldse rääkis?

«Pruugitult saaksime niisuguse masina osta tuhande dollari eest.» Nii, nagu Veasy seda ütles, oleks tuhat dollarit võinud olla viis senti.

«Oh jumal!» Ma laskusin kükakile ja vangutasin pead kogu selle loo absurdsuse üle. Rikkuda meie kõnnumaa õhku auto heitgaasiga? Üle minu laiba!

«Lillian,» hüüatasin ma äkki. «Kuule, Lillian, tule siia!» Ja kui Lillian tuli, ütlesin ma nõrga häälega: «Veasy on hulluks läinud. Ta arvab, et me peaksime ostma mingisuguse auto. Džiiibi, nagu ta seda nimetab. Neli ratast veavad... kõige aeglasem käik...» Mul tuli sõnadest puudus.

«Kas sa tahad, et ema peaks oma elupäevade lõpuni vankriga mööda kive kolistama?» küsis Veasy ägedalt.

«Ja kas sina tahad meie metsad bensiinivingu täis ajada?» pörutasin mina vastu. Siis vaatasin ma abi oodates Lilliani poole: «Hull, eks ole? Täiesti naeruväärne.»

Lillian ei olnud poolt ega vastu. Ta ainult raputas pead ja ütles: «Mina olen erapooletu.»

Ma vaatasin peaaegu heldinult vankri poole. See oli mulle maksma läinud viisteist dollarit sularaha ja ühe koiotinaha. Ja mitte nii väga ammu. Kui palju sellest õieti aega möödas oli? Ainult seitseteist või kaheksateist aastat. See oli veel hea vanker, hea tugev vanker. Tollal tehti vastupidavaid asju.

See vanker ehitati ajal, mil sõiduk pidi olema hea, usaldusväärne ja tugev ning vastu pidama inimese eluaja ja võib-olla ka tema lastelaste eluaja. Kõik, mida see vanker vajab, oli värske värv. Pärast ülevärvimist oleks ta olnud niisama hea kui uus.

Veasy luges mu mõtteid. «Uusi rehve on ka vaja,» ütles ta mulle, nagu teaks tema vanadest vankritest rohkem kui ma ise. «Ja kodarad logisevad põias ja tiisli ühendus hakkab lagunema.»

«Kui ta hästi üle värvida, siis on ta veel tubli vanker,» jäin ma visalt kindlaks.

Kuid ka Veasy ei andnud tolligi järele. «Džiip tasuks enese siin kiiresti ära. Meil tuleb üsna varsti hakata kopraid püüdma ja minu arvates oleks selleks suuresti võimalik kasutada džiipi. Nii oleks seda palju kergem ja kiirem teha kui koormahobustega.»

Sõita autoga kopraid püüdma? Algul kõlas see mõttetult. Kui ma aga olin selle üle kaks nädalat aru pidanud, ei tundunudki see idee enam nii pöörane.

Kui me esmakordselt jõe äärde tulime, ei olnud siin peale metsloomaradade mingeid teid. Aja jooksul laiendasime mõningaid nendest radadest nii palju, et saime neid mööda liikuda koormahobustega. Võib-olla oli neid võimalik veelgi laiemaks teha. Paari kasti lõhkeaine kaasabil oli võib-olla võimalik neid osaliselt kividest vabastada. Ja kui me need rajad soistes kohtades puupakkudega sillutasime ning jõeale siin-seal mõned sillad ehitasime, siis oli meil selle «džiibiga», nagu Veasy seda nimetas, võib-olla tõesti võimalik mõne kopratammi juurde sõita.

Otsuse langetamine viibis ligi kolm kuud. Veasy ei väsinud kinnitامast, et paljusid töid, mida me tegime hobustega, oleksime džiibiga saanud paremini ja kiiremini teha. «Me võiksime temaga isegi heina kokku vedada, kui see on niidetud.» Ja: «Temaga saaks puid ka tuua.» Tajudes minu kõhklust, lisas Veasy aina uusi argumente: «Teda saaks kasutada pardi- ja hanejahil. Ja temaga saaks võib-olla põtru ja hirvi metsast koju vedada.»

Mina ei olnud selle mõttega ikka veel harjunud, kuid Lillian ei olnud nüüd enam erapooletu. Veasy visad ja järeleandmatud kinnitused olid teda veennud, et tuhande dollari kulutamine pruugitud auto ostmiseks ei oleks hoopiski mitte raha mahaviskamine.

Veasyga üksi oleksin ma võib-olla toime tulnud, kuid Lillian ja Veasy ühisrinde vastu ei olnud mul mingeid šansse.

Ma otsustasin, et me ostame selle neetud riistapuu koos tema nelja vedava ratta ja kõige aeglasema käiguga ning teeme lõpu lahkhelidele, mis meie kodurahu rikuvad. Sisimas olin ma veendunud, et niisugusele käigukastist, süüteküünaldest, karburaatorist ja muust kraamist kokkuseatud masinavärgile tuleb kiire ja kurb lõpp, enne kui ta meie teedel on jõudnud palju miile läbi sõita. Kui meil veidi veab, võime temaga isegi sattuda mõnda sohu, kus ta varsti silmist kaob, nii et temast pole enam midagi näha ega kuulda. Viimane väljavaade lohutas mind suuresti.

1947. aasta — minu terminoloogia järgi mehhaniseerimise aasta — sügisel, kui me džiibi lõpuks ära ostsime, olin ma nelikümmend seitse aastat vana. Kaksikümmend seitse neist aastaist olin ma veetnud kõnnumaal või peaaegu kõnnumaal. Ja mitte kordagi kõigi nende aastate vältel ei olnud ma võtnud pihku auto rooliratast ega käigukangi. Ma umbusaldasin igasugust transpordiviisi, mis ei rajanenud mõnel südame, kopsude ja heade tugevate jalgadega olendil. Vankri või ree ette rakendatud hobused olid usaldusväärased, neile võis inime kindel olla. Ükskõik kas tee viis läbi soo või lumetuisu, üles- või allamäge, hobused toimetasid sõitja alati lõppude lõpuks kohale. Nad ei jätnud teda kunagi jalameheks. Ja kui vankriratta või reejalasega juhtus mõni väike õnnetus, siis oli viga tavaliselt näpistangide ja traadi abil kergesti parandatav.

Nüüd äkki tuli mul hakata täielikult usaldama sõiduvahendit, millel ei olnud südant, kopsu ega mitte midagi jalgadetaolist ning mille kapoti all oli nii keeruline sisikond, et juba ainuüksi selle vaatamine pani mul pea valutama.

Üks meie sõber, kes elas Williams Lake'is, sõidutas uutulnuka sealt Riske'i jõeale. Meie kolmekesi sõitsime kodust hobuste ja vankriga talle vastu. Veasy ümises kogu tee lustakat laulu ja Lillianis oli tunda ootusärevust, just nagu ei oleks ta jõudnud ära oodata, millal me Riske'i jõeale jõuame, ja oleks kartnud, et võib-olla kaob auto kuhugi, enne kui me sinna saame. Mina olin rõhutatud, istusin noruspäi ja mõtlesin: «Ma ei oleks tohtinud kogu sellele rumalusele järele anda.»

Niimoodi me siis saabusime Riske'i jõeale ja seal see sõiduk oli, puhas ja läikiv. Seal see oli... aga kuidas pagan me pidime selle koju saama?

«Sõites muidugi,» ütles Veasy.

«Kes sõidab?»

Veasy kehtas õlgu. «Sina, kui soovid. Kui sa ei taha, siis mina.»

«Sa ei tee ju käigu vahetamise ja signaali andmise vahel,» ütlesin talle ebaviisakalt.

«Aga ma võin õppida, kas ei või?»

«Hea küll,» ütlesin ma, «mine siis ja õpi.»

Meie sõber ohverdas pool tundi oma ajast, et õpetada Veasy gaasi- ja siduripedaali, käigukangi ja armatuurlaua kasutamist. Tund aega pärast esmakordset rooliratta pihkuvõtmist sõitis Veasy autoga mööda teed edasi-tagasi. Minul oli kulunud peaaegu aasta, et õppida korralikult juhtima vankri ette rakendatud hobuseid. Veasy õppis poolteise tunni niga džiiipi juhtima.

Hoolimata minu tungivast nõuandest, et ta vankriga tagasi sõidaks, istus Lillian Veasy kõrval, kui Veasy auto põhja, Meldrumi järve poole suunas. Mina seisin vankri juures ja silmitsesin tolmutpilve, mis džiiibist järele jäi. Kui ma enam mootorimüra ei kuulnud, pöördusin sõbra poole ja ütlesin: «Veau kahekümne viie sendi peale kihla, et ta ei jõua sellega koju.»

«Mina veau kahekümne viie sendi peale kihla, et jõuab.»

Selle kihlveo ma kaotasin. Kaks ja pool tundi pärast Riske'i jõe lahkumist olid Lillian ja Veasy kodus. Vankriga neile järele sõites vaatasin pidevalt ettepoole, ootasin iga hetk, et näen neid tee ääres istumas, sest džiiibiga on midagi juhtunud... ja olin võib-olla veidi pettunud, kui ma neid seal ei näinud.

Auto oli nädal aega maja ees seisnud, enne kui ma käe tema roolirattale panin. Lõpuks meelitas Veasy mu enda kõrvale juhiistmele. «Ükskord pead sa niikuinii juhtimise selgeks õppima,» väitis ta. «Miks siis mitte nüüd kohe?»

Viimaks sõandasin ma proovida. Ma ütlesin «nõõ», kui esimene käigu sisse lülitasin ja gaasipedaalile vajutasin, ning hüüdsin «ptruu», kui tahtsin autot peatada. Ma pöörutasin selle masinavärgiga pea ees niisutuskraavi ja olin sunnitud Veasy appi hüüdma, et ta selle sealt välja tooks. Esimest korda Riske'i jõe sõites kriimustasin nii paljusid mände, et näis, nagu oleks keegi tee värskelt märgistanud. Kuid lõpuks sain ma selle asja siiski selgeks.

Vanker jäigi üle värvimata. Pärast meie jahiala mehhaniseerimist ei ole tema ette tegelikult enam kunagi rakendatud hobuseid. Ta seisab nukralt männi all ja paneb stoiliselt vastu loodusjõudude rünnakutele, tema tiisel mädaneb pikkamööda ja rehvid logisevad rattapöidadel. Mõnikord, kui päike loojub ja kõnnumaa vaibuvad hääletsused kostavad meie kõrvus nagu õhtukella helin, läheme Lillianiga tema juurde, istume

tiislile, toetame lõua peopesadele ja vaatame igipõlise metsa poole. Ent puid me peaaegu ei näe. Nende asemel näeme vankrit, mis seisab kaubapunkti ees, tugevas keres kogu meie maine vara. Ja kui öötuul meie nahka paitab, tajume vaevalt tema hingust. Selle asemel tunneme ühelt kivilt teisele veevate vankrirataste järske pörutusi. «Kas mäletad?» küsin ma äkki Lillianilt, saades aru, et minu mõtted on ka tema mõtted. Lillian noogutab: «Just nagu oleks see olnud eile.» — «Eile,» kordan mina. «Jah, aga kui pika tee me oleme pärast seda eilset päeva läbi käinud.»

Kahekümne kuues peatükk

See tabas mind äkki nagu peaaegu pilvitust taevast sadama hakkav vihm või noorte nulgude tihniku varjust väljaastuv isahirv. Sellest sai Lilliani jaoks raske katsumus, mis pani proovile tema jõu, mõistuse ja ka usu, nagu need vähestel naistel on enne või pärast proovile pandud. Tal tuli üksi seista kõnnumaa vastu ja võiduvõimalused olid suuresti kõnnumaa poolel.

Oli teisipäev detsembrikuu keskel ja ma mõtlesin, et paari nädala pärast on jälle üks aasta seljataga ja me astume 1948. aastasse. Ma olin kodust neli miili eemal ja sammusin rajadega ühel püüiseliniil läbi öösel sadanud üheksa tolli pakuse värske lume. Lumi oli märg, kleepus rajade külge ja tegi igast sammust ebameeldiva jõupingutuse. Kuid ma olin sellega harjunud. Rajadega käimine on alati nõudnud ja nõuab ka edaspidi ränka jõupingutust, kui minna tuleb läbi äsja sadanud lume, mis kõigest mõne kraadi võrra soojema õhu korral oleks võinud sadada mitte lumena, vaid hoopis vihmana.

Oli ligikaudu keskpäev, kui see mind tabas. Pool tundi tagasi oli mu enesetunne olnud hea ja ma olin innukalt oodanud iga püünist, et näha, mis sellesse on sattunud. Äkki aga tundsin väsimust, mu jalad hakkasid valutama ja keha kattus külma higiga. Ma süütasin vaiguse puunoti, kühveldasin rajaga lume kõrvale ja tegin enesele kiiresti puuokstest aseme. Lõkke kuumusest hoolimata tundsin asemel küljeli lamades külmavärinaid.

Ma võtsin välja oma lõunaeine, pörnitsesin tuimalt võileibu ja lükkasin need siis kõrvale. Mul ei olnud mitte mingisugust söögiisu. Puunott lõkendas rõõmsalt, kuid näis, et ta ei anna üldse sooja. Ma nihutasin enese leekidele nii lähedale, kui

seda rõivaid süütamata oli võimalik teha, kuid värisesin ikka veel. Ja mida kauem ma seal lamasin, seda suuremaks mu nõrkus näis kasvavat.

Uuesti algas lumesadu. Kaugelt loode poolt kostis tuule ulgumine puulatvades. Loodest lähenes midagi lumetormitaolist ja ehkki see võis tunni aja jooksul või veelgi kiiremini vaibuda, jättis see teerajale tõenäoliselt veel kolm-neli tolli lund.

Mul oli soov ehitada enesele puuokstest kaitsevari ja tule ääres istudes lumetormi lõpp ära oodata. Kuid mõistus ütles mulle, et niisugust rumalust ei tohi ma teha, vaid pean otsekohe ümber pöörduma ja koju minema, kuni mu jalad on selleks veel küllalt tugevad ja mul jätkub selleks tahtejõudu.

«Kõik on korras, kui ma ainult koju jõuan,» püüdsin ennast lohutada. «Praegu olen ma vist natuke haige, aga kui ma koju voodisse saan, siis on hommikuks kõik jälle korras.»

Arusaamine, et ma olen haigeks jäänud, viis mu mõtted Veasyle. Tema püügibaas oli jõeäärne jahionn. Ta oli seal üksi ning püüdis karusloomi meie jahiala ida- ja põhjapoolsest osast, samal ajal kui mina elasin koos Lillianiga kodus ning tegutsesin Meldrumi järvest lõuna ja lääne pool. See oli hea tööjaotus, sest see võimaldas meil peaaegu kogu oma jahialalt karusloomi püüda just siis, kui nende nahad olid kõige kvaliteetsemad. Viimasel kahel-kolmel aastal oli Veasy sageli üksi onnis elanud ja selle ümbruses püüniseid seadnud, ilma et me kunagi oleksime muretsenud tema julgeoleku pärast. Ta oli tugev ja terve ning Chilcotinis ei leidunud ühtegi indiaanlast, kes oleks olnud suuteline metsades paremini toime tulema. Metsad ei teinud Veasyle kunagi mingit kahju, selles olime veendunud. Kuid nüüd, mil mu enese jalad ei tahtnud mind enam kanda, mõtlesin ma: «Loodetavasti on poisiga kõik korras.»

Lumetorm jõudis mulle järele mõni minut pärast seda, kui ma olin tule juurest lahkunud. Mu hommikused jäljed olid varsti kadunud ja ainult kompimismeele varal oli mul võimalik rajasid sissetallatud teel hoida. Näha ei olnud sellest teest mitte midagi.

Mitte kunagi varem ei olnud minuga midagi niisugust juhtunud. Mu nõrkus suurenes iga minutiga ning kiusatus peatuda, süüdata uus tuli, istuda selle ääres, puhata ja võib-olla mõni minut magada muutus peaaegu vastupandamatuks. Aga ei, mitte midagi selletaolist ei tohtinud ma teha. Ma pidin pikkamööda edasi minema, ehkki nüüd hoidis rajasid liikvel veel ainuüksi tahtejõud.

Lumetorm vaibus ja õhk muutus vaikseks. Nüüd olin ma sunnitud iga saja jardi järel peatuma ja mõned silmapilgud puhkama. Kuid ma puhkasin rajadel seistes, ma ei julgenud neid jalast võtta ja istuda. Kui ma oleksin seda teinud, ei oleks ma rajasid võib-olla enam kunagi liikuma saanud. Ma pidin edasi minema.

Ilm pimenes ammu enne, kui ma koju jõudsin. Ainult instinkt hoidis mu rajasid nüüd veel teelt kõrvale kaldumast. Instinkt ja kangekaelne otsus, et ma ei lase metsadel enesest võitu saada. Siin-seal olevad teetähised, mis oleksid võinud mulle öelda, mis suunas mul tuleb minna, ei öelnud mulle nüüd mitte midagi.

Pimedusest ilmusid nähtavale mingi hoone piirjooned. Ma peatusin, hõõrusin silmi ning jäin seda hoonet pöörnitsema. Ja ma seisin seal mitu sekundit, enne kui sain aru, et see oli meie hobusetall. Siis lükkasin ma rajad jalast ja nõjatasin nad talli seinapalkide vastu. Nüüd ei olnud rajasid enam tarvis. Ma olin kodus või vähemalt jõudsin kohe sinna, kui mul veel jätkus nii palju tahtejõudu, et ennast mööda teerada talli juurest majani vedada.

Lillian istus kindlasti elutoa akna all, vaatas üksisilmi välja pimedusse ja ootas mind. Lillian oli alati veidi mures, kui ilm pimenes ja emb-kumb meist Veasyga oleks juba ammu pidanud metsast tagasi olema. Nii palju asju võis juhtuda...

Ta kuulis, kuidas ma mööda teerada tulín, ja oli tagauksel mind vastu võtmas, kui ma lõpuks sinna jõudsin. Otsekohe nägi ta, et on lahti midagi tõsist.

«Eric, kas sa oled haige, mis sul on? Mis viga on?» hüüatas ta murelikult.

«Enesetunne on kehvavõitu.» Ma vaarusin kööki, vajusin toolile ja pomisesin: «Pole midagi, mille pärast sul oleks vaja muretseda. Hommikuks on kõik korras.»

Õhtueine oli laual, kuid mul ei olnud mingit isu. Ma jõin tassi teed, võtsin riided seljast ja tajusin ähmaselt, et Lillian aitas mu voodisse ja kattis tekkidega. Ma lamasin seal ja värisesin ikka veel, ehkki Lillian pistis tekkide alla kaks kuuma-veepudelit. Voodist väljatulekuks ei jätkunud mul jõudu enne kui alles kolm nädalat hiljem.

Hommikuks olin ma deliiriumis, täiesti peast segi. Mu riided olid läbimärjad öösel eritunud higist. Ühe kapiriuli tagaservas oli meil midagi koduapteegitaolist, kuid harva oli meil olnud vaja selles tuhnida. Seal olid mõned hiniinitabletid, köharohupudelid ja salvipurgid, muud peaaegu mitte midagi. Pärast jõe äärde elama tulekut ei olnud me kunagi lasknud

mõtetel mingist raskest haigusest oma pead vaevata. Tavaline nohu ja kerge peavalu olid peaaegu ainsad haigused, mida me Lillianiga seni olime põdenud. Nüüd, mil tegemist võis olla mõne raske tõvega, oli hiniin meie apteegi ainus rohi, mis võis mingit kasu tuua.

Lillianil õnnestus mind panna mõnda tabletti alla neelama, kuid istudes pikkadel öötundidel voodi ääres ja kattes mind iga kord jälle tekkidega, kui ma need väherdes kõrvale lükasin, teadis ta, et vaja oli rohkem kui hiniini.

Õo andis maad koidule. Lillian seisis tegevusetult magamistoa akna all, vaatas, kuidas külm päike puulatvade kohale kerkis, ja pidas aru, mida ette võtta. Siis äkki meenus talle, et oli kolmapäev.

See teadmine tõi tema piinatud vaimule mõningat kergendust. Oli kolmapäev, õhtul tuli Veasy koju ja siis ei olnud ta enam üksi. Vajaduse korral võis Veasy reega Riske'i jõeale sõita. Kolmkümmend miili ida pool olevas Williams Lake'i asulas töötas nüüd arst ja halvimal juhul võis Veasy sõita Riske'i jõeale, helistada Williams Lake'i, kutsuda arsti ja tuua ta reega Meldrumi järve äärde. Ükski džiiip ega muu auto ei oleks Saarejärve tasandikul lumest läbi pääsenud.

Veasy püüiseliinid olid korraldatud nii, et kolmapäeva ja laupäeva õhtul tuli ta ööseks koju. Täna õhtul oli ta niisiis kodus ja homme, kui muud üle ei jäänud, võis ta Riske'i jõeale abi järele minna.

Mõte, et õhtul tuleb Veasy koju, julgustas Lilliani kogu selle pikkamööda veniva päeva vältel. Kell neli pärast lõunat läks ta talli ning andis hobustele süüa ja juua. Kui ta hobustele heina ette tõstis, tulid metsast sörkides üks põdralehm ja -vasikas. Mõni sekund hiljem sebis talli ümber juba pool tosinat põtra. Lillian tõstis hargiga ka neile heina, püstitas selle lumele laiali ja jooksis majja tagasi, kui kõik põdrad sööma hakkasid. Ta ei suutnud kunagi unustada seda silmapilku, mil Vana Tige peaaegu tema jalgade ees elutult kokku varises. Pärast seda vahejuhtumit tegid kõik põdrad, nii lehmad kui ka pullid teda mõnevõrra närviliseks. Kuid põdrad ei pööranud talle mingit tähelepanu, kui ta joostes maja poole põgenes. Nad olid liialt tegevuses tülitsemisega heina pärast.

Kell oli viis, petrooleumilambid olid süüdatud, küttepude kast täidetud ja ämbrid järvelt jääaugust värsket vett täis toodud. Mina olin olnud kogu päeva teadvuseta, kord väga vaikselt lamades, kord tekkide all väherdes, kui higi mu nahapooridest välja voolas.

Kell sai kuus läbi, kuid Veasyst ei olnud ikka veel mingit

märki. Tublisti rohkem kui tund aega oli olnud kottpime. Nüüd vaevas Lilliani veel üks mure: miks ei olnud Veasy koju jõudnud? Iga mõne minuti tagant läks ta välja, seisis väga vaikselt ja kuulatas. Veasyl oli jahionni juures ratsahobune ja sellega pidi ta täna õhtul koju tulema. Miks siis ei kuulnud Lillian hobusekapjade krudinat külmunud lumes, kui ta astus õue ja kuulatas? Ja Veasy huultel oli tavaliselt vile, kui ta majale lähenes. Miks ei kuulnud Lillian seda vilet just nüüd, mil ta nii väga tahtis seda kuulda? Mis oli juhtunud, et Veasy koju ei tulnud? Juhtuda oli võinud tosin asja või rohkemgi, aga niipea kui Lillian mõnele neist mõtles, tõrjus ta selle mõtte kiiresti peast välja. Veasy tuleb varsti, ta lihtsalt peab tulema. Temaga ei ole midagi juhtunud.

Pimedusest kostis lennukimootori mürin. Varsti nägi Lillian ka lennuki tulesid. See lennuk viis võib-olla reisijaid Prince George'ist Vancouverisse ja lendas otse üle meie maja. Nüüd oli Lillian juba sellega harjunud, et kuulis lennukeid üle maja lendamas. Need järgisid tavaliselt enam või vähem Fraseri jõge ja lendasid kord lõunast põhja, kord põhjast lõunasse, nagu neil parajasti just tarvis oli. Omal ajal, kui lennud sellel marsruudil alles algasid, silus Lillian mootorimürinat kuuldes juukseid, pühkis käed vastu põlle puhaks, astus õue ja vaatas üles lennuki poole, nagu võiksid lendur või reisijad alla vaadates tähele panna, kas tal on juuksed siledad ja käed puhtad või mitte. Kuid varsti harjus ta lennukitega, ja kui need üle maja lendasid, ei pööranud ta neile enam mingit tähelepanu, vaid jätkas oma majapidamistööd.

Nüüd aga, niipea kui mootorimürin kostma hakkas, tormas ta välja pimedusse, jäi sinna seisma, vaatas üksisilmi lennuki vilkuvate tulede poole ja mõtles: «Seal on samasugused inimesed nagu mina. Kui ma ainult saaksin neile märku anda. Kui nad teaksid, et Veasy veel kodus ei ole, siis võib-olla...» Siis taipas ta, kui pöörased on tema mõtted, ta pörutas jalga vastu lumist maad, surus hambad risti ja püüdis tagasi tõrjuda pisaraid, mis talle silmi valgusid.

Varsti kadusid lennukituled kaugusse ja mootorimürin vaibus. Lillian oli jälle üksi, ta tammus nägu ja kõrvu näpistava külma vastu ükskõiksena lumes ja hüüdis valjusti: «Veasy, miks sa ei tule!»

Seitse... kaheksa... üheksa — kui pikkamööda venisid tunnid. Lillian võttis kätte raamatu, kuid pani selle kiiresti jälle ära. Ta ajas niidi nõela taha ja püüdis õmmelda, ent ka see tegevus tundus olevat mõttetu. Sel õhtul oli kõik mõttetu.

Pool tosinat korda jooksis ta uksele ja sealt välja pimedusse, kui arvas kuulvat majale läheneva hobuse samme. Kuid need olid ainult põdrad, kelle samme ta kuulis. Lõpetanud heinte söömise, närisid põdrad nüüd majast kiviviske kaugusel pajuoksi.

Mõni minut pärast kella kümmet kostis jälle lume krudin. Seekord oli Lillian kindel, et majale ei lähene põder. Põdrad ei tee nii palju kära isegi mitte traavi joostes. Lillian astus uksest mõned sammud eemale, pingutas ööpimedusse vaadates silmi ja küsis: «Veasy, kas sina tuled lõpuks ometi?»

Pimeduses muutusid eristatavaks hobuse kehakuju ja värvus. Tulija oli masajas kimmel ja seda nähes tundis Lillian otsekohe ära Veasy hobuse. Lühikeseks hetkeks valdasid teda kergendustunne ja rõõm. Kuid siis hakkasid ta jalad värisema ja tema huultelt vallandus karje. Hobune oli sadula, valjaste ja ratsanikuta. Tal olid ainult päitsed peas ja päitserihm oli talle ümber kaela seotud.

«Kui sul metsas ratsutades midagi juhtub, siis võta hobusel sadul seljast ja valjad peast ja lase ta lahti. Ta tuleb koju ja me saame teada, et sa oled hädas.»

Kui sageli oli Lillian neid sõnu kuulnud. Nii olin ma Veasyt õpetanud, kui ta tegelikult võib-olla ei olnud veel küllalt vana, et metsades üksi ringi ratsutada. Ja kui ta sai vanemaks ning hakkas käima omaenese pikkadel püüneliinidel, kujunes sellest peaaegu igapäevane käsk. «Lase hobune lahti ja ta tuleb koju...» Kusagil oli Veasy hiljuti teinud just seda, nüüd oli hobune kodus ja Lillian teadis, et Veasy on hädas.

Ta seisis hobuse pea juures lumes ja tema hinges möllas rahutus. Tema ümber oli kõik väga vaikne. Põdrad olid paju-võsast lahkunud ja lamasid nüüd tõenäoliselt tihnikutes, kus neid ei olnud näha ega kuulda. Õhk oli peaaegu nullilähedast temperatuurist karge. Äkki lõhestas öövaikust koioti kauge värelev, melanhoolne ja kaeblik ulgumine. Siis see vaibus ja kostis ainult hobuse ühtlane hingamine.

Lilliani pähe tulvas küsimuste vool. Kus oli hobune lahti lastud ja kui kaua aega tagasi? Ja miks oli ta lahti lastud? Kui loomal kord juba oli võimalik oma suva järgi liikuda, siis ei viitnud ta metsades ega teeradadel kindlasti mitte aega. Selle asemel suundus ta kiire sammuga sinna, kus ta teadis teised hobused tallis olevat. Lillian tõmbas peoga üle hobuse õla ja selja. Karvadel ei olnud tunda külmunud higi, mis seal tõenäoliselt oleks pidanud olema, kui sadul oleks maha võetud metsas. See näis vihjavat asjaolule, et hobune oli tallist välja toodud ja lahti lastud.

«Veasy on onnis,» veenis Lillian ennast. «Ta ei olnud suuteline ise koju ratsutama, kuid oli suuteline hobust lahti laskma ja sellega meile teatama, et ta on hädas.»

Koiduni oli veel kaheksa-üheksa tundi aega ja Lillian ei suutnud taluda mõtet, et ta peaks ootama päevavalgust. Ta pidi otsekohe jahionni poole teele asuma. See otsus mõjus nagu teatavat laadi ergutusvahend.

Lillian läks tuppa tagasi, ladus ahju puid täis ja sulges selle ukse. Siis kirjutas ta mulle kirja ja asetaski selle mu voodi kõrvale toolile, et ma selle leiaksin, kui peaksin enne tema tagasijõudmist meelemärkusele tulema. Ta pani selga kõige soojemad talverõivad, tõmbas karbuse pähe, keeras petrooleumilambi tahi alla, tõstis lambi köögilauale, süütas tallilaterna ja viis Veasy hobuse talli.

Talli kaksiklatris seisis kõrvuti tööhobused Mustlane ja Ben. Lillian võttis varnast nende rakmed ja rakendas nad ree ette. Siis istus ta rekke, sähvas piitsaga ja hobused söötsid kiires traavis ööpimedusse.

Jahionni viiv tee kulges suuremalt osalt mööda koprasoode ääri. Lilliani kõrval reestmel olev latern valgustas ähmaselt täkkeid, mis tee tähistamiseks olid puutüvedele raiutud. Kui Lilliani silmad pimedusega harjusid, nägi ta eespool lumes värskeid jälgi. Ta teadis, et need olid Veasy hobuse jäljed. Nüüd oli ta veendunud, et leiab Veasy jahionnist.

Hobused aeglustasid sammu. Lillian virutas neile piitsaga üle selja ja nad alustasid uuesti traavi. Jälle langes piits ja hobused hakkasid galopeerima. Tavalistes tingimustes ja rahulikus meeolus ei oleks Lillian kunagi olnud suuteline ühtegi hobust niimoodi tagant kihutama, nagu ta kihutas meie hobuseid tol ööl selles metsikus sööstus jahionni poole. Lumi oli sügav ning teel oli palju tõuse ja langusi. Lõõtsutavatelt hobustelt pudenes vahutorte, kuid Lillian tegi südame kõvaks kõige muu suhtes peale hädavajaduse võimalikult kiiresti jahionni jõuda. Tundmata hobuste vastu mingit halastust, piitsutas ta neid, nõudes visalt, et nad paneksid välja iga untsi kiirust ja vastupidavust, mis neil on.

Sadas peent lund, kui Lillian onni juurde jõudis. Ta hüppas reest välja, sidus ohjad posti külge ja jooksis onni. Seal oli jääkülm ja ühel magamisasemel lamas täies rõivas Veasy. Tema õhetava näo järgi võis otsustada, et tal on palavik.

Lillian raputas teda õlast ja ütles tasase häälega: «Veasy, ema on siin. Ma tuln sind koju viima.» Lilliani häält kuulates avas Veasy silmad ja vaatas tühja pilguga laterna poole. Meeleheitlikult püüdes hääle kindlust säilitada, küsis Lillian:

«Kas sa jaksad uksemi minna? Ben ja Mustlane on reega väljas.»

«Uks?» pomises Veasy. «Regi?» Siis kohtus tema pilk Lilliani omaga ja ta naeratas kahvatult. «Jessas, memm, küll ma olen haige.»

Lilliani toetusel õnnestus tal asemelt tõusta ja uksemi jõuda. Puhunud minuti vastu uksepiita nõjatudes, astus ta õue ja viskus rekke. Lillian läks onni tagasi, kogus kaenlatäie tekke ja mähkis Veasy nendesse. Siis kergitas ta enese reeistmele, andis hobustele piitsa ja alustas oma elu kõige pikemat viiemilist teekonda.

Kui hobused traavima hakkasid, lõi ta äkki reeistmel vaaruma ja pidi peaaegu ohjad käest kaotama. Saanud need uuesti pihku ja võtnud mõlemad paremasse kätte, haaras ta vasakuga toetuseks kinni reekasti servast. Ta ei olnud eelmisel ööl silmatäitki maganud ega päeval hetkegi puhunud. Teel jahionni poole olid hobused ühest väga järsust nõlvast alla galopeerides peaaegu suurauad hammaste vahele võtnud. Tal oli tulnud oma 115-naelase kaalu iga untsiga ohje pingutada, et hoida hobuseid perutama hakkamast ja võib-olla rege pilbasteks purustamast. Nüüd algas järsk ja ohtlik reaktsioon. Ta tundis väsimust, nõrkust ja kerget peapööritust. Ta haaras ohjad kindlamalt pihku ja võttis veelgi kindlamalt kinni reeservast. Surunud huuled tihedalt kokku, sundis ta ennast hetkeks sulgunud silmi uuesti lahti tegema. «Sa ei tohi ise haigeks jääda,» ütles ta endale. «Sa lihtsalt ei tohi!» Ta peatas hobused, istus kühmutõmbunult rees ja kordas ikka jälle: «Sa ei tohi ise haigeks jääda.» Külma hakkas tema kehasse imbuma, kuid ta jäi seniks istuma, kuni nõrkus ja pööritustunne taandusid. Siis laskis ta reeserva käest lahti ja piitsutas hobused galopeerima.

Hetkest, mil ta oli kodus lambitule väikeseks keeranud ja hobuseid rakendama läinud, oli tema arvestuse järgi möödunud peaaegu kaks tundi. Nüüd oli Veasy tema juures rees — küll nõrgana ja haigena, kuid ikkagi tema juures — ning tema ainus suur mure oli see, et mina olin meelemärkusetult üksikodus.

Teed mööda oleks ta tunni ajaga koju jõudnud. Kui ta aga oleks riskinud kopraatiikide jääd ületada, oleks tal olnud võimalik mitmest kohast otse minna ja teekonda mitmete minutite võrra lühendada. Niipea kui me olime kindlad, et jää oli küllalt tugev, tegime talvel selliseid otsesõite kõigis kohtades, kus tee looked olid nende õigustamiseks küllalt suured.

Kui me aga ei olnud päris veendunud, et jää oli hobuste kandmiseks küllalt vastupidav, hoidusime temast eemale.

1947. aasta talve algul kattus jää paksu lumega, enne kui ta jõudis küllalt tugevneda. Lume raskuse all see nõrk jää vajus ja temasse tekkis palju õhuauke, mis ei olnud küll nähtavad, kuid olid sellest hoolimata olemas. Oli oodata, et aja jooksul valgub neist aukudest üles tungiv vesi üle kogu jää laiali ja külmub. Pärast seda oleksid kõik järved ja kopraatiigid olnud igasugusel viisil ületamiseks küllalt ohutud. Seni aga, kuni üleujutus ei olnud veel lõppenud, oli jää reetlik, kohati tugev nagu sillutatud maantee, kohati nõrk nagu õhuke klaas. Kuid nüüd oli iga minut nii väärtuslik, nii eluliselt tähtis. See otsustas asja: Lillian pööras hobused teerajalt jääle.

Lume all oli kolm tolli vett. Hobused tõrkusid paar sekundit, kui tundsid, et nende jalge all on jää. Kuid Lillian kihutas neid tagant ja nad hakkasid korsates läbi vee kahlama.

Neil õnnestus üks kopraatiik äpardusteta ületada ja nüüd otsustas Lillian kogu tee riskida. Ta kavatses kõikjal kus võimalik hobuseid kopraatiikide jääd mööda juhtida ja sellega kojujõudmiseks kuluvat aega lühendada.

Hobused olid õnnelikult ületanud kaks kopraatiiki ja jõudnud kolmanda keskele, kui äkki kostis õudne ragin, jää andis nende all järele ja nad langesid rabeldes tumedasse vette. Nad ajasid end tagajalgadele, sööstis edasi ja püüdsid esijalgu kindlale jääle saada, kuid mida rohkem nad pingutasid, seda sügavamale vette nad vajusid.

Kell oli nüüd ligikaudu üks, ilm oli kottpime ja ainult latern andis kahvatut valgust. Reejalased seisid veel kindlal jääl, kuid Lillian sai aru, et täiesti lootusetu oli reega edasi pääseda. Tal tuli kõik oma mõtted ja kogu oma jõud koondada hobuste päästmisele, sest ilma hobusteta oleks olnud võimalik ainult jalgsi koju minna, Veasy aga ei oleks jaksanud viitkümmend jardigi käia.

Lillian surus hambad kokku. Ta pidi hobused välja saama, lihtsalt pidi. Rees oli kahe teraga kirves, ta haaras selle pihku ja astus jääle. Vesi ulatus tal üle pahklude. Vana jää ragises, kui ta selle äärt mööda ettevaatlikult edasi liikus, et hirmunud hobuste peade juurde jõuda. Oeldes hobustele rahustavaid sõnu, lõikas ta martingaalid ja tiisliirihmad kirvega läbi. Siis vabastas ta ohjad ja võttis hobustel valjad peast. Lõpuks püüdis ta trenge lahti teha, kuid ei suutnud seda ja raius ka need kirvega katki.

Nüüd olid hobused ree eest vabad, Lillian sähvas Benile piitsaga üle selja, ruun sööstis korsates ja puhkides edasi ning

tal õnnestus esijalad jääle saada. Lillian laskis tal seal hetke puhata ja jõudu koguda, kuid niipea kui ta hakkas vette tagasi libisema, andis talle jälle piitsa. Ben tegi veel ühe suure hüppe, sööstis veest välja ja maandus seekord kõigi nelja jalaga jälle. Umbes minut aega lamas ta maas ja ajas enese siis pikkamööda jalule.

Kuid Mustlasega ei olnud asi nii lihtne. Mära oli ruunast tunduvalt vanem ja esimene metsik sööst oli temalt võtnud kogu jõu. Nüüd ei liigutanud ta end vees, hingeldas kinnisilmi ja toetus lõuaga kindlale jääle. Esijalgade veest väljatõstmiseks vajaliku pingutuse jaoks ei jätkunud tal tahte- ega keha- jõudu.

Ben seisis värisedes, tema keha kattus härmatisega. Lillian võttis tema päitsete küljest fihma, astus ettevaatlikult vee äärde, sidus rihma ühe otsa Mustlase kaela ümber ja teise otsa Beni saba külge. Siis hüüdis ta täiest kõrist «Ben!» ja toetas seda hüüet piitsahoopidega. Kui ruun edasi sööstis, langes Lilliani piits Mustlase turjale. Mära esijalad kerkisid kindlale jääle, ja enne kui need jõudsid uuesti vette libiseda, kihutas Lillian Beni edasi. Varsti oli Mustlane kõigi nelja jalaga jälle, mis teda kandis.

Lillian võttis hobustelt rakmed ja viskas need rekke. Ta teadis, et rege oli igal ajal võimalik jääst välja raiuda, kui lume all olev vesi külmus. Kuidagiviisi õnnestus tal Veasy Beni selga upitada ja tekkidesse mähkida. Veasy lamas seal ja hoidis kätega hobuse lakast kinni. Siis istus Lillian Mustlase selga, võttis Beni järele ja ratsutas koju.

Neli päeva ja ööd käis Lillian minu ja Veasy voodi vahet, ta oli täiesti kurnatud, kuid uni ei toonud talle puhkust. Niipea kui ta minutiks või paariks silmad sulges, sundis närv mure ja ebakindlustunne teda neid kiiresti jälle avama. Lõpuks palavik langes — seda palavikku oli võib-olla põhjustanud viirusliku kopsupõletiku hoog — ja me hakkasime Veasyga mõlemad paranema. Kuid alles siis, kui Lillian oli veendunud, et kõik läheb hästi, heitis ta minu kõrvale voodisse ja magas järjest kuusteist tundi.

Oli jaanuarikuu esimese nädala lõpp ja Lilliani unustamatust sõidust jahionni oli möödas peaaegu kolm nädalat. Hobused olid kopratigi serval pajude külge seotud. Nüüd enam lume all vett ei olnud ja igal pool oli kindel jää. See tähendab igal pool, välja arvatud mõni jalg ümber ree. Ree väljaraiumiseks jääst oli meil Veasyga kulunud tund aega või kauemgi, kuid lõpuks oli see töö tehtud.

«Mine too hobused, poeg,» ütlesin ma Veasyle, kinnitasin nende aisad ketiga tiisli otsa külge ja kamandasin: «Nõõ!» Hobused pingutasid trenge ja tõmbasid ree veest välja.

Ma seisin seal ja silmitsesin jõesse jäänud tumedat auku. Siis pöördusin pikkamööda Lilliani poole ja ütlesin: «Ma mõtlesin praegu Cal Wycottile.» Wycott oli Charlie Mooni segavereline kauboi. Kolm talve tagasi ratsutas ta parajasti just keset Meldrumi järve — kaks päeva varem oli olnud tugev lumesadu —, kui jää äkki murdus ja ta kukkus koos hobusega vette.

Tol õhtul vedas Wycott enese jalgsi meie majja, riided üleni jääs. Ta oli tund aega või kauemgi püüdnud oma õnnetat hobust päästa, kuid tulemusteta. Hobune hukkus jääkülmas vees.

Nüüd vangutasin ma pead ja vaatasin imestades Lillianile otsa. «Küll ma tahaksin teada, kuidas sul õnnestus nad veest välja saada!»

«Kas sa mäletad, mis ma sulle kaua-kaua aega tagasi ütlesin, kui me ratsutasime ringi oma 150 000 aakril, et näha, mida neil on meile pakkuda?» Lillian naeris valjusti ja tuletas mulle meelde: «Inimene on suuteline tegema peaaegu kõike, kui tal ainult jätkub tahet proovida.»

Kahekümne seitsmes peatükk

Vesi! See sööstis alla uurdelistest künkanõlvadest ja täitis kiiresti iga väikese süvendi, mis ta ärkavast metsaalusest leidis. Ükskõik kus me parajasti olime — murelikult jälgimas mõnda kopratammi või istumas kivirahnul mõne järsu palja seljandiku harjal —, kõikjal summutas koiottide läbilõikavat ulgumist, rebaste järsutoonilist haukumist, kauride hullumeelset vadistamist, emapõtrade tasaseid uratusi ja kõnnumaa sümfonia kõiki teisi helisid jõe poole tormava suurvee kohin.

Vesi! See niisutas inimese põlde, kustutas tema janu, käitas tema turbiine, puhastas tema nahka ja kandis tema valmistatud tooteid üle kogu maailma laiali. See hoolitses inimese eest ja kosutas teda nagu tervistav palsam. Kuid tervistamise asemel võis vesi niisama hästi ka hävitada, niisama kergesti elu võtta kui seda anda...

Veel hiljuti, nädal või paar tagasi, oli meid ümbritsev kõnnumaa vaikne ja liikumatu selle kompaktse lumemassi all,

mis oli teda nii kaua rõhunud. Siis tuli peaaegu igasuguse hoiatuseta järsk pööre. Kogu see paks elutu valge vaip muutus pööraseks hāguseks vedelikuks, mis tormas kārarikka āhvārdava hoovusena üle maa.

Isegi kōige vanemad inimesed ütlesid, et nad ei olnud kunagi varem nāinud niisugust talve, ehkki vahetevahel hōōrus mõni neist peopesaga lōuga, vōttis kokku oma tuhmuva mōistuse ja tuletas āhmaselt meelde: «91/92. aasta talv oli küll tōeliselt pōrgulik, aga ma ei usu, et ta oli nii hull kui see.» Ja niisugune vāide juba tāhendas midagi, sest tavaliselt, olgu talv nii kāre vōi pikk kui tahes, oli alati vōimalik kas vōi oma saabaste peale kihla vedada, et leidus vāhemalt üks metuusala, kes oli Chilcotini tulnud siis, kui see oli veel peamiselt indiaanlaste maa, ja kes mālus lābi aastate tagasi rānnates leidis mōne halvema talve. Uhes asjas olen ma igatahes kindel: 1947/48. aasta talv oli kōige rāngem nendest, mis meil pārast jōe āārde elama asumist oli tulnud lābi teha.

Viienda jaanuari ja kahekūmnenda veebruari vahel tōusis temperatuur isegi keskpāeval harva kōrgemale miinus kolmekūmnest kraadist ja pāikeseloojakul langes elavhōbe nagu õngetina nii sūgavale, kui klaas vōimaldas, miinus viiekūmnep kraadini, oleks vōib-olla langenud miinus kuuekūmnep, kui termomeeter oleks tal lasknud seda teha, ja jāi sinna jārgmise hommikuni. Tuul nilpsas keelt pōhjakaare lōugade vahelt ja see keel oli nii terav, et lōikas talle vastu astuva inimese peaaegu pooleks ning tūkeldas pooled siis puhtalt vee- randikeks. Ja metsloomaradasid kattis nii paks lumi, et kui ma rajadega metsades liikudes mōne hirve tihnikust vālja peletasin, siis ei paistnud lumest rohkem kui tema pea ja kitsas seljariba.

Mārtsikuu keskel lamas meie majale lähemal kui paarsada jardi pool tosinat pōdravasikat, kes olid oma asemetel lumes kerratōmbunult kōvaks külmunud. Fraseri jōe pōolsetel kūngastel leidus vaevalt mõni vāhegi suurem nulg, mille all ei olnud külma ohvriks langenud vāhemalt üks hirvevasikas. Hirvede toidust ei olnud neil kūnkail puudust, kuid neid kattis nii paks ja raske lumi, et vasikad ei suutnud sellest suutāitki toitu vālja kraapida. Seepārast heitsid nad puude alla, kus lumi ei olnud nii sūgav, nende kōhud langesid sisse ja külma raudne haare tarretas vere nende soontes.

Isegi paljud kariloomad, kellel hein oli sōōdaplatsidel kōhust saadik, kaotasid selle külma halastamatul surve igasuguse elutahte ja need, kes ei surnud, lonkasid hommikuti ringi, jalad, kōrvad vōi sabad külmavōetud. Mōne aja pārast

hakkasid nende jalad nahka ajama, kōrvad ja sabad āra lan-gema. Sellest ajast peale, mil me jōe āārde elama tulime, ei ole olnud teist niisugust talve.

Ja ka mitte teist niisugust kevadet. Kusagil ei olnud nāha ühtki palja maa lappi, kui me kahekūmnep viiendal aprillil oma karusnahad koormahobuste selga laadisime ja Riske'i jōe poole teeles asusime. Heinamaal lasus veel kahe jala paksune vōi paksemgi tihe lumi ja hommikul, kui see oli külmunud, oli sellel vōimalik hobusega galopeerida nagu sillutatud maanteel. Sel aastaajal oleks niisugune lumi vōinud olla kōrgemal māgedes, mitte kolme-nelja tuhande jala kōrgusel, kus elasime meie.

Oli 1948. aasta aprillikuu kahekūmnep viies pāev, kuid me ei olnud veel kuulnud ühegi hane kaagutust ja kogu maal ei olnud ühtegi sinilindu ega rāndrāstast. Veider oli ka see, et meil tuli karusnahad hobuste seljas Riske'i jōele viia, ehkki me tegelikult oleksime pidanud seda tegema džiibiga. Kuid ükski mootorveok ei oleks nii paksust kōva koorikuga kaetud lumest lābi pāāsenud ja ükski hobuveok ka mitte. Jaanuari lõpuni olime Riske'i jōele viivat reeteed kuidagimoodi lahti hoidnud, kuid siis tuiskas see kohtades, kus mets seda ei varjanud, üle õō tāiesti kinni ning Saarejārve tasandikul kuhjus lumi kohati kaheteistkūmnep kuni viieteistkūmnep jala paksuseks. Ja nüüd, ehkki maikuu oli juba peaaegu kāeulatuses, oli see lumi ikka veel seal ning isegi reeta hobustega Riske'i jōele jõudmiseks tuli meil liikuda piki kōrgeid seljandikke, millel lumi ei olnud nii paks.

«Meie vana jōgi lāheb pōöraseks, kui kogu see lumi veeks muutub,» ütlesin ma Lillianile ühte koormahobust teise järele sidudes ja sadularihmu pingutades.

«Mida varem ta seda teeb, seda paremini mulle meeldib,» vastas Lillian. «Ma olen lumest nii tūdinud, et ei taha enam ühtegi jõulukaarti ka nāha.» Ja kes teab mitmendat korda pārast seda, kui kalendrist oli tōmmatud mārtsikuu leht, kōsis ta kaeblikult: «Millal see kevad ometi ükskord tuleb?»

«Kevad?» kordasin mina muiates. «Tānavu ei tulegi kevadet. Kui see lumi ükskord jārsku sulama hakkab, siis on suvi kāes.» Ja nagu hiljem selgus, ei eksinud ma seda õeldes kuigi palju.

Tol hommikul oli tuules tunda veel veidi talve. Ta puhus lōikavana ja lābitungivana loodest ning Lillian oli tōmmanud selga kōrge kaelusega koorekarva sviitri ja punase villase jaki, mille ta oli enesele teinud minu vana kuue jāānustest.

Lillian võis võtta minu kuue või püksipaari, mis minu arvates kõlbas veel ainult prüghunnikusse, ning mõne käärilõike ja poole rulli niidiga teha enesele sellest mingi elegantse rõivastuseseme. Seda oli ta õppinud lahjadel aastatel, mil dollarid olid haruldased nagu teemandid ja ühtegi riidetükki ei visatud ära, kui nõel, niit ja oskus võimaldasid seda veel kuidagi ära kasutada.

Veasy valjastas oma kimli ja kinnitas kõrrihma. Ta tõmbas jalga nahk-ratsapüksid, nõõpis lambanahkse kasuka kinni, seadis karbuse nii, et see poolest saadik kattis kõrvu, ja jäi kogu oma viie jala üheteistkümneme ja poole tollises pikkuses küünalsirgelt hobuse pea juurde seisma. Hobuse valjastamine ja pükste jalgatõmbamine oli toimunud peaaegu mehaaniliselt, just nagu oleksid hobuse, valjad ja püksid olnud tema tegelikest mõtetest miilide kaugusel. Viimasel ajal tegi Veasy peaaegu kõike mehaaniliselt, ehkki mitte halvemini kui muidu. Ja vahetevahel nägin mina või nägi Lillian, kuidas ta keset mingit tegevust peatus ning jäi kaugusse vaatama, just nagu oleks ta vaimus sel hetkel viibinud kaugel teisel pool mägesid ja tegelnud millegi niisugusega, millel ei olnud midagi ühist sellega, mis tal parajasti käsil oli. Kuid ma ei püüdnud kunagi tema salamõtetesse tungida ja ka Lillian ei teinud seda. Me olime veendunud, et kui tuleb aeg, siis räägib Veasy meile ise, mida ta seal kaugel mägede taga näeb, ja ehkki me seda hetke mõnevõrra kartsimise, teadsime ometi, et ükskord see tuleb.

Olgugi et talv oli kustutanud teadmata hulga hirvede ja põtrade eluküünla ning hõrendanud paljude farmerite sügisel loendatud karja, oli ta meid kohelnud küllaltki lahkelt. Kahe koormahobuse seljas oli kokku ligi tuhat üksksada ondatranahka, igaüks väärt poolteist dollarit. Koprased olid veebruari teisel poolel toimunud üleujutus, vesi oli otsekohe jälle külmunud ja ondatrad olid oma kuhilaid kõrgendanud. Et märtsis langes vaevalt mõni lumekübe, siis võisime koprasoo ääres seistes näha kõiki ondatrakuhilaid, ilma et meil oleks olnud vaja märgistuskeppe otsida. Lahkumast keelduva talve tõttu püsis jää kõva, me olime ondatraid püüdnud kahekümnenda aprillini ja oleksime võinud püüki veelgi jätkata, kui meie Veasyga ei oleks tüdinenud püüniste tühjendamisest ja saagi nülkimisest ning Lillian nahkade kinnitamisest venituslaudadele.

Riske'i jõe jõudmiseks kulus meil kolmteist tundi, sest teel tuli meil alatasa loogelda ja läbipääsu otsida, et meie hobused kõhuni lumme ei vajuks. Kaubapunktis varustasime

oma karusnahakimbud etikettidega ja saatsime nad oksjonile. Tuhat üksksada ondatranahka oli liiga palju, et nende üle kohaliku kaupmehega tingida. Kui nahad olid teele saadetud, laisklesime kaks-kolm päeva Riske'i jõel, võtsime osa jutustamisest, mis kõik keerlesid talveraskuste ümber, küsisime koos teistega, millal pagan ükskord ometi tuleb kevad, sadulasime siis hobused ja ratsutasime oma jõe äärde tagasi.

Kevadet selle sõna õiges tähenduses tol aastal üldse ei olnud. Näis, nagu oleks kõiki ja kõike nii kaua vaevanud, talv äkki häbenema hakanud ja surnud ning jätnud hua täisajamise ja mulla kinnitampimise suve hooleks. Maikuu esimese nädala lõpu eel lendas kõrgelt üle meie maja põhja poole esimene haneparv. Siis ilmusid hüpeldes rändrästad ja neile järgnes sinilindude paar, nokkade vahel pesaehituseks valmis eelmise aasta rohukõrred. Sinilindude järel tulid otsekohe pääsukesed ja siis koolibrid. Meie mälu järgi ei olnud kunagi varem nii paljud rändlinnud nii tihedalt üksteise kannul meie kõnnumaale pesitsema saabunud. Tavaliselt tulid rändrästad kaks nädalat enne sinilinde ja viimased nädal enne pääsukesi. 1948. aasta kevadel aga järgnesid nad kõik vahetult üksteisele ja ruttasid pööraselt pesade ehitamisega, et need võimalikult kiiresti munade jaoks valmis saaksid.

Kui veel hiljuti oli olnud viiskümmend või kuuskümmend kraadi külma, siis maikuu keskel termomeetrile pilku heites nägime, et see näitas varjus kaheksakümmend kraadi üle nulli. Lumehanged valgusid meie silma all veena ära. Meldrumi jõgi, millesse metsastelt künkanõlvadelt voolas tuhat lõbusalt vulisevat oja, tõusis ühe ööga neli jalga. Ja nagu Meldrumi jõel, nii oli see ka loendamatutel teistel jõgedel, millest mõned juba kandsid nime, mõned olid veel nimeta, kuid mis kõik voolasid läbi maa, et suubuda ühte võimsasse jõkke.

Me olime murelikud, kui me seisime päikeseloojakul maja ees ja kuulasime peaaegu kõrvulukustavat müra, millega jõgi vastu kopratamme paiskus ning nendest üle voolas. Tamme oli nii palju ja mööda jõesängi sööstis alla nii palju vett, mis kompis siin ja otsis seal, püüdes leida mõnes tammis nõrka kohta, mida oleks võimalik purustada ja kõrvale lükata.

Mis saab siis, kui kopratammid annavad järele, suutmata kauem vastu seista neid rammiva vee survele? Mis juhtub jõe suudmeorus, kus inimesed künnavad oma aiamaalappe, äestavad heinapõlde või külvavad kaera, kui kopratammid

murduvad ja kümned tuhanded aakerjalad vett sööstavad äkki nende tagant läbi maa Fraseri jõkke? Kui kopratammid vastu ei pea, siis muutuvad kõik aiamaalapid, heinapõllud ja äsjakülvatud kaera aakrid järvedeks.

Lume sulamine kolme, nelja ja viie tuhande jala kõrgusel ning veel palju kõrgemalgi toimus peaaegu igasuguse vaheajata. Kogu lumi muutus ühel ja samal ajal veeks ning voolas Fraseri jõkke.

Poole sajandi vältel või pikemagi aja jooksul ei olnud Fraseri jõgi väljunud kallaste vahelt ega üle ujutanud oma suudmeala, kus 1948. aasta kevadel tuhanded inimesed harrisid jõelt tagasivõidetud maid ja külvasid neile seemneid, olles veendunud, et pärast jõe viimast raevutsemist ehitatud tammid ja kaldakindlustused on küllalt tugevad tema taltsutamiseks ja vaoshoidmiseks, ükskõik kui kõrgele suurvesi ka tõuseb. Kuid maapind, millele nii paljude sealsete elanike kodud olid rajatud, oli omal ajal jõelt röövitud. Vee alt vabastatuna, tammidega kaitstuna ja niisutatuna andis see muld rikkalikke heina-, teravilja-, köögivilja- ja puuviljasaake, kuid kujutas enesest peamiselt muda, mis oli sinna settinud jõe enese ammumöödunud aastail toimunud üleujutuste ajal. Ja 1948. aasta mai lõpul ning juuni algul nõudis jõgi oma valdusi tagasi.

Toitudes tuhandest väikesest jõest ning ka Nechako, Cottonwoodi, Quesneli, Chilcotini, Põhja- ja Lõuna-Thompsoni taolistest suurtest jõgedest, kerkis Fraseri jõgi tammide taga üha kõrgemale ja otsis kohta, kus neist läbi murda. Inimesed sagisid tammidel nagu sipelgad oma pesa ümber ning töötasid ööpäevas kakskümmend neli tundi liivakottidega, kallurautodega ja iga laadi mullatöömasinatega, et barrikaade tugevdada ning raevutsevat jõge vaos hoida. Kuid kogu nende töö jäi asjatuks. Nelikümmend aastat oli inimene olnud peremees ja jõgi tema teener. Nüüd oli jõgi hetkeks jälle peremees ning inimene seisis hämmeldunult ja jõuetult tema tormaka voolu juures.

Kaitsetammid niiskused neid kompiva vee surve all. Loendamatuses kohtades algas läbiimbumine. Toll-tollilt kerkis vesi kõrgemale. Nüüd nilpas ta juba tammide harju, tammid ei suutnud enam vastu panna ja andsid järele, tulvavesi tormas neist läbi ja ujutas üle nende taga oleva maa.

Fraseri jõe orust sai nüüd jälle järv. Majad jäid tühjaks, kui inimesed neist põgenesid. Veised uppusid karjamaadel, kus nad alles nii hiljuti olid rahulikult rohtu söönud. Majad ja heinaküünid ujusid ringi nagu puutükid kopratiikidel.

Maanteedel, kus veel päev või paar varem olid üksteise järel sõitnud autod, oli nüüd võimalik liikuda ainult paadiga. Kanada Vaikse Ookeani Raudtee ja Kanada Riigiraudtee liine kattis mitme jala sügavune vesi ning Vancouveril ei olnud raudteeühendust Kanada idapoolse osaga. Ja kõik tammid, mida oli peetud võimelisteks vastu pidama igasuguste veehulkade survele, pühiti Fraserisse suubuvatelt jõgedelt nagu liiv meretõusu teelt.

1948. aasta kevadel elas Meldrumi jões meie arvestuse järgi umbes kakssada kobrast ja sel hirmsa ebakindluse hetkel, mil kas või üheainsagi suure tammi purunemine oleks tõenäoliselt kaasa toonud kõigi allpool olevate tammide lagunemise, oli meil võimalik teha vähe muud kui rajada kogu oma lootus kobrastele enestele. Siiski näis vaevalt olevat võimalik, et koprad on suutelised pidurdama niisugust veeuputust, mille vastu inimesed olid lootusetult võimetuks osutunud.

Kuid koprad ei petnud meie lootust. Nad tulid oma pesadest ja kaldaalustest urgudest. Öhtuhämarusest päikesetõusu ni töötasid nad hetkegi puhkamata, et saavutada peaaegu võimatut — ehitada oma tammid nii kõrgeks, et igaüks neist saaks etendada oma osa Meldrumi jõe tulvavee taltsutamises ja Fraseri jõest eemalhoidmises. Nad kõik tulid üksmeelselt — aastavanused noored koprad, täiskasvanud isaslommad ja tiined emased, kelle kõhud olid poegadest nii pungil, et vesi kandis neid kõrgel. Nad tulid selleks, et veelindudel jätkuks alati pesitsuspaiku. Nad tulid selleks, et kalad ei hukkuks jõesängi roiskuvates veelompides. Nad tulid selleks, et naaritsatel, saarmastel ja ondatratel ei tekiks kunagi toidupuudust. Ja nad tulid võib-olla ka selleks, et üks mees, naine ja üheksateistkümneaastane nooruk ei peaks nägema, kuidas kõik see, mida nad on nii kalliks pidanud, kaob mudase tulvavee voogudesse.

Kui mõni tamm murdus, siis parandati murdekoht peaaegu niisama kiiresti, kui see tekkis. Iga nõrk koht otsiti üles ja tugevdati, et vesi ei saaks temast läbi tungida. Kõik kopratammid kogu jõel pidasid vastu tulvavee igale ohjeldamatule purustuskatsele. Ja asi ei piirdunud sellega, et tammid pidasid vastu: nad kogusid enda taha nii palju tulvavett, et Fraseri jõkke ei jõudnud seda rohkem kui igal normaalsel kevadel. Niisugust imet tegid koprad Meldrumi jõel 1948. aasta katastroofilisel kevadel.

Ameerika Ühendriikides on rohkem kui sada seitsekümmend miljonit elanikku ja igaühe kohta nendest kulutatakse ööpäevas keskmiselt tuhat viissada gallonit vett. Kokku kulub seal ööpäevas vett kakssada kolmkümmend üks miljardit gallonit, millest lähedasti piisaks kogu maailma ühendatud kaubalaevastiku kandmiseks.

Uheainsa buššeli teravilja kasvatamiseks niisutataval maal on vaja umbes kümme tuhat gallonit vett. Ühe tonni lutserni kasvatamine nõuab vett ligikaudu kakssada tuhat gallonit. Ameerika Ühendriikide tööstus tarbib praegu ööpäevas ligikaudu kaheksakümmend miljardit gallonit vett ja on ennustatud, et 1975. aastaks kasvab tema ööpäevane veevajadus umbes kaheksa miljardi gallonini.

Ehkki Ameerika Ühendriikidele langeb ööpäevas sademena ligemale 1,5 kvadriljonit gallonit vett, annab ennast seal paljudes kohtades praegu või juba lähemas tulevikus tunda tõsine veepuudus. Ent hoolimata niihästi põllundust kui ka tööstust pidevalt ähvardavast veepuudusest tõuseb peaaegu igal aastal mõni suur jõgi kallaste vahelt välja, ujutab ümbruskonna üle, uputab seal rohtu söövad kariloomad, hävitab viljasaagi ja ajab inimesed kodudest välja.

Tasub tõsiselt mõelda selle üle, mis juhtus 1948. aasta katastroofilise üleujutuse ajal Meldrumi jõel. Iga suure vee-soone käitumise määrab peaaegu täielikult ära teda toitvate väiksemate vee-soonte käitumine. Ükski koprakoloonia ei ole suuteline tõkestama võimsat jõge, kuid võib tõkestada paljud sellesse suubuvad väiksemad jõed. Meldrumi jõest ei lasknud koprad tulvavett Fraseri jõkke, mis ei oleks suutnud seda ära kasutada ega ka mahutada. Selle asemel varusid koprad vee oma tammide taha, et seda sealt pikkamööda vabastada ning sellega inimest mitte kahjustada, vaid talle kasu tuua.

Lämbe palavus valas meie näod üle higiga, meie kopsud ahmisid kramplikult õhku. Me olime oma hobused mäe peaaegu püstloodse, kolmesaja jala kõrguse tipuosa jalamile kinni sidunud ja läksime jalgsi edasi. Vahetevahel vaatasin ma endast mõni jard madalamal oleva Lilliani poole, sirutasin käe ja küsisin: «Kas sul on abi vaja?» Lillian oli paljapäi, tema valge pluusi nõöbid olid lahti. Otsaesist mööda valgus tal alla väike higinire. Tema paremas püksisääres oli rebend, mida ma ei olnud seal tähele pannud, kui me olime ronimist alustanud. Ta raputas pead ja puhkis: «Ma jõuan kenasti edasi.»

Veasy oli meist tükk maad ees ja tõusis mööda kaljuseina nagu alpinist. Vahetevahel pöördus ka tema ringi, vaatas alla

ja hõikas meile: «Kas teil on abi vaja?» Mina ahmisin suutäie õhku ja hüüdsin vastu: «Me mõlemad jõuame kenasti edasi.»

Lõpuks jõudsim tippu, heitsime seal juulipäikese lõõsas pikali, puhkasime ja kosutasime kopsu. Me olime merepinnast nelja tuhande seitsmesaja viiekümne jala kõrgusel, peaaegu tuhat jala kõrgemal kui kõik ümbruskonna künkatipud. Kaugelt kirdest, kümne miili kauguselt või veelgi kaugemalt paistis piklik veekogu: Meldrumi järv. Näha olid ka paljud teised veelaigud, mis olid üksteisega ühenduses nagu pika kõvera ahela lülid. Need olid kopratigid. Ja veel kaugemal lõhestas järsu tumeda vaona maad Fraseri jõgi.

Mu hingamine rahunes. Mulle tundus, et kaugusest kostab jõe tasane hää. Vesi vulises vaikselt ja rahulikult, rutates läbi maa merre, mis kuu aega tagasi oli vastu võtnud paljude võimsate jõgede mudast, rämpsust kandvat tulvavett. Nüüd ei kostnud Fraseri jõe hää mu kõrvus enam nagu piksemürin. Suurvesi oli möödas. Jõgi oli oma tembud teinud.

Jõelt pöördus mu pilk uuesti kõvera ahela lülidele. Kui Meldrumi jõe tulvavesi oleks oma tahtmist saanud, siis võib-olla ei oleks neid lülisid enam olnud. Veel mõni aasta tagasi oleks vesi takistusega Fraseri jõkke voolanud. 1948. aasta kevadel aga olid koprad valvel, et tulvaveele vastu astuda, seda peatada ja oma tiikides kinni pidada.

Kahekümne kaheksas peatükk

Kui saabus lahkumishetk, ei üllatanud ega vapustanud see mind ega Lilliani. See oli midagi niisugust, mida me olime oodanud ja mille vastu me olime ennast valmistanud juba sellest ajast peale, kui Veasy oli saanud harjumuseks parajasti käsil oleva töö juurest äkki kaugusse vaadata, just nagu oleks kusagil silmapiiri taga olnud mõni koht, mida ta oleks tingimata tahtnud tundma õppida.

Ehkki me Lillianiga ei olnud sellest peaaegu üldse omavahel rääkinud, teadsime mõlemad sisimas, et kõnnumaa ei suuda Veasyt igavesti kinni hoida ja kunagi tuleb tal siit vähemalt aastaks või paariks, võib-olla kauemaks lahkuda ning oma silmaga vaadata, mis kaugel mägede taga toimub. Ja me mõlemad Lillianiga teadsime, et kui tuleb hetk, mil ta oma otsuse teeb, siis ei lausu kumbki meist ainsatki sõna, mille eesmärk on tema kõrvalekallutamine tehtud otsusest.

Oli 1951. aasta oktoobrikuu lõpp, kui Veasy lõpuks otsusele jõudis. Järved ja kopratigid olid juba kenasti külmu-

nud ning ma arvestasin, et kui paaril ööl tuleb veel kõva külm, siis peaks meil olema võimalik jalgsi jääle minna ja alustada ondatrakuhilate märgistamist. Me istusime elutoas ja kuulasime raadiost õhtusi päevauudiseid.

Saade lõppes ja ma hakkasin nuppe keerama, et leida mingit kuulamisväärtset muusikat, kui Veasy äkki vahele segas ning ütles: «Ole hea ja pane raadio paariks minutiks kinni.»

Ma vaatasin talle teraselt otsa ja täitsin ta palve. San Francisco bluusilauljanna sulnis hääle vaibus, nagu oleks see daam mikrofoni juures surnult maha langenud. Siis pöördusin ma Veasy poole. «Mis sulle muret teeb, poeg?» küsisin ma.

Vastus oli rahulik, kuid kindlatooniline. Veasy ütles: «Mis sa arvad, kas te memmega saaksite siin mõnda aega ilma minuta läbi?»

Lillian ajas enese oma toolil peaaegu märkamatu veidi sirgemaks. Ta pani käed rüppe ja vaatas akna poole. Kui sel hetkel oleks kukkunud kurikuulus nõel, oleksime kõik seda kuulnud.

Veidi aja pärast ütlesin ma peaaegu möödaminnes: «Ma ei näe põhjust, miks me ei peaks saama.» Ja küsisin siis rahulikult hingates: «Kui kaua?»

«Võib-olla kolm aastat.» Veasy hääletoon ütles mulle, et ta oli kõik juba läbi mõelnud ja vaielda ei olnud siin enam midagi. Niisiis ei lausunud ma sõnagi ning jätsin talle enesele piisavalt aega selle ütlemiseks, mida ta kavatseb teha ja kus ta seda teeb.

«Mulle meeldiks korra siit metsadest välja pääseda, kui te memmega ilma minuta läbi saate,» jätkas Veasy. Ja siis lisas ta pikkamööda: «Ma mõtlesin sõjaväkke astuda.»

Lillian pigistas huuled kokku ja vaatas minu poole. Kuidagi viisi õnnestus mul tema pilku vältida. «Ah et siis sõjaväkke?» mõtlesin ma. Tahtmatult vangutasin pead. Ma ei suutnud kõnnumaa täieliku vabadusega harjunud Veasyt kujutleda mingisuguses sõjaväes, kus peaaegu kõike tehti kellegi teise käsul. Kuid ta hakkas kakskümmend kolm aastat vanaks saama ja oli suuteline saja jardi kaugusel metsas seisvale hirvele kuuli silma laskma ning kui ta tahtis sõjaväkke astuda, siis ei olnud see kellegi asi peale tema enese.

Ma vaatasin Lillianile otsa. Tema pilk oli ikka veel minu näole suunatud ega öelnud mitte midagi. Ehkki tema sisemaailm oli võib-olla äkki segi paisatud, ei paistnud sellest midagi välja.

«Millal sa kavatsed minna,» küsisin ma rahulikult, nagu oleks jutt ainult Riske'i jõelt posti toomisest.

«Kas sa oled ikka täiesti kindel, et te memmega tulete siin ilma minuta toime?» käis Veasy peale.

«Noh, muidugi tuleme.» Ma vaatasin kinnituse saamiseks Lilliani poole: «Eks ole ju?»

«Ma ei näe, miks mitte.» Lillian püüdis kõigest väest seda sundimatult öelda, kuid tema hääle väratas siiski veidi.

«Siis ma võiksin otsekohe minna, kui sul on aega mind Williams Lake'i sõidutada,» ütles Veasy lõplikku otsust väljendava hääletooniga. «Ma arvan, et sõjaväkke astumiseks tuleb mul Vancouverisse sõita.»

Nii lagunes meie tervik, nagu me kõik olime teadnud, et see kunagi laguneb. Oktoobrikuu viimasel päeval sõitsime kolmekesi džibiga Williams Lake'i. Maad kattis õhuke lumi, mida oli just nii palju, et see võimaldas mul näha teega rööbiti kulgevaid ja ristuvaid nirgi- ja koiotijälgi. Vancouveril oli kaugete põhjapoolsete asulatega nüüd bussiühendus, me läksime Williams Lake'i bussijaama ning vestlesime tühjast-tühjast, kuni bussijuht istus rooliratta taha ja saabus lahkmishetk. Me jätsime Veasyga hüvasti, väljusime bussist ja vaatasime sellele järele, kuni see pöördus teekäänaku taha ja kadus meie silmist.

Ma heitsin vargse pilgu Lilliani poole. Tema hambad olid kokku surutud ja põsed kahvatuks tõmbunud. Väikese impulsiivse liigutusega pistis ta mulle pihku kää, mis tundus väga soe ja niiske. Ma teadsin, et parem on lasta pisaratel tulla kui neid iga hinna eest tagasi hoida, ja ütlesin tasase häälega: «Vahetevahel ei tee üks põhjalik nutt kellelegi paha.» Mul oli õigus. Lillian viskus džibi istmele ja laskis pisaratel voolata.

Mina istusin rooliratta taha ja käivitasin mootori. «See teeb sulle head. Ainult püüa mõned pisarad tagavaraks ka jätta. Ükskord tuleb Veasy tagasi ja siis on sul neid jälle tarvis.»

Lillian kuivatas taskurätiga näo, tõmbas hinge ja küsis: «Miks sa arvad, et ta tahab veel kunagi meie jahimaadele tagasi tulla?»

Mina naersin sunnitult. «Nad ju tulevad kõik kõnnumaale tagasi. Oota ainult ja sa näed, et Veasyga läheb samuti. Ta proovib sõdurielu ära, näeb võib-olla veidi maailma, tüdineb mõne aja pärast ja hakkab metsade järele igatsust tundma. Paljudel neist, kes on metsades üles kasvanud, tekib soov siit lahkuda, kuid enamasti tulevad nad siia tagasi. Hea küll, sõidame nüüd koju.»

Ma lülitasin käigu sisse ja vajutasin gaasipedaalile. Me sõitsime pool tosinat miili vaikides, siis vahetasin ma ühel

pikal tõusul käiku ja ütlesin mõtlikult: «Võta näiteks sinilinnud. Meie maja räästa all pesitseb igal aastal üks paar. Munadest koorunud noored linnud istuvad paplite otsas, nad ei ole oma tiibadele päris kindlad ja vanad söödavad neid tõukude ja muude maiuspaladega. Aga kui noored on juba päris hästi lendama õppinud, siis tuleb neil minna ja enesele ise toitu hankida, sest nüüd vanad linnud seda enam ei tee.» Me jõudsime künkaharjale ja ma vahetasin jälle käiku. «Septembri keskpaiku,» jätkasin ma, «lendavad kõik sinilinnud lõunasse ja tundub vaevalt usutav, et sa mõnda neist veel kord näed. Aga sa näed neid. Järgmisel kevadel tulevad nad kõik ja neil paistab olevat väga hea meel, et nad on jälle tagasi. Sama lugu on hanede, partide ja rändrästastega: nad kõik lähevad ära ja tulevad tagasi. See on kõnnumaale iseloomulik — paljud neist, kes siin on sündinud ja kasvanud, lahkuvad siit mõneks ajaks, kuid ei suuda alatiseks eemale jääda, kui neis veel püsib eluvaim. Ükskord tulevad nad tagasi. Ja Veasyga on sama lugu. Jah, muidugi, mõneks ajaks oleme ta kaotanud, aga ükskord tuleb ta tagasi. Oota veidi ja sa näed seda.»

Muidugi tundsin me Veasy järele rohkem puudust kui kellegi muu järele siin maailmas. See avaldus väga mitmel viisil. Mõnikord kui Lillian kattis hommiku- või õhtusöögi lauda, seadis ta mehaaniliselt kohale kolm paari nuge ja kahvleid, haaras siis kiire kannatamatu liigutusega ühe paari ja pani selle karpi tagasi. Suurt puudust tundsin Veasy järele õhtuti, kui me istusime elutoas ega tahtnud kuulata raadiot, sest varsti oleks sealt kostnud mõni laul, mida Veasy oli alles hiljuti oma töid tehes ümisenud või vilistanud. Isegi väikese nugise jäljed värskes lumes jäid peaaegu mainimata. Varem olid tõeliselt väikese nugise jäljed alati esile kutsunud pika õhtuse mõttevahetuse, sest nugised olid meie jahiala kõige väärtuslikumad karusloomad ja päris väikese tumeda siidja nugisenaha eest võis saada sada dollarit, isegi sada kakskümmend viis, kui see nahk oli eriti kvaliteetne. See pärast pidasime me Veasyga pärast nugisejälgede nägemist alati sõjanõu ning otsustasime, kuhu püüanised seada, et nugis järgmisel korral seda teed käies kindlasti lõksu langeks. Ja vahetevahel andis ka Lillian meile kahekümne viie sendi eest nõu — võib-olla lihtsalt meenutamaks meile asjaolu, et ka tema teadis midagi väikeste tumedanahaliste nugiste püüdmisest. Tegelikult oli üks nugis kord tema püünisesse sattunud ja ta oli selle naha eest oksjonil saanud sada kakskümmend dollarit. Aga nagu ma talle nökkides ütlesin, oli see liht-

salt algaja õnn. «Sa tead ju pagana hästi, et sa panid selle püünise välja naaritsa jaoks ja sul ei olnud õrna aimugi, et sellesse võib sattuda nugis. On ju nii?»

Lilliani põiklev vastus oli: «Aga ma püüdsin ikkagi selle nugise kinni.» Ja et ta just parajasti sel hetkel nugisenahka venituslauale seadis, siis ei olnud mul enam eriti palju öelda.

Ent nüüd, mil Veasy meie metsadest läinud oli, ei äratanud isegi päris väikese nugise jäljed enam kuigi suurt tähelepanu. Kui ma neid Lillianile mainisin, noogutas ta lihtsalt pead ja ütles paar sõna ning needki sõnad lausus ta hajameelselt, just nagu ei oleks tal sooja ega külma, kas me saame selle nugise kätte või mitte.

Ja ka minuga oli peaaegu sama lugu, kui saabus ondatrakuhilate märgistamise aeg. Ma alustasin Nahajärvelt ja seal olid kuhilad nii tihedalt ligistikku, et näis, nagu oleksin ma just alles lõiganud kimbu märgistuskeppe ja need jääle tassinud, kui mul juba tuli minna kaldale tagasi uut kimpu lõikama. Aeg-ajalt peatusin ma ja vaatasin üle jää, pooleldi oodates, et näen teisel pool järve Veasyt kõrkjates liikumas ja ondatrakuhilatesse märgistuskeppe torkamas. Mina olin alati kuhilaid märgistanud järve või kopratiigi ühes, Veasy teises servas. Kuid nüüd olin ma üks ja mul ei olnud mingit mõtet peatuda ega Veasy järele ringi vaadata. Teda ei olnud siin ja kogu järv oli minu päralt.

Järvest veidi eemal kasvas salk nulge ning teistest mõne jardi kaugusel oli üks neljajalase tüveümberrõõduga, kuue tolli paksuse koorega ja tugevate longus okstega puu. Selle puu all kattis maapinda tuultest või talvise lume raskusest murtud okste räga. Oma hobuse olin ma sidunud selle võimsa nulu lähedusse, sest siia olime Veasyga alati oma hobused sidunud, kui olime tulnud Nahajärvele ondatrakuhilaid märgistama. Nüüd, pidanud nõu päikesega ja ühtlasi ka oma kõhuga, mõtlesin, et mul on aeg lõunat süüa. Ma viskasin märgistuskeppide kimbu jääle ja suundusin nulu poole, et seal enesele laagrilõke süüdata. Puu juurde jõudes vaatasin ringi lõkkesüütelaastude lõikamiseks sobiva hästi kuiva puutüki järele. Mu pilk peatus nulu kõvasse koorde löödud üksikul metallkonksul. Konksu küljes rippus veel tükk nahkrihma ja ma ei osanud arvata, miks oravad või rotid ei olnud seda juba ammu ära närinud. Sel hetkel näis mulle, et Veasy on sealsamas puu all ja nülib sabapidi konksu külge kinnitatud ondatrat. Kui me Nahajärvel ondatraid püüdsime, jõudis Veasy ajal, mil mina mõtlikult oma pärastlõunast sigaretti suitsetasin, tavaliselt nulgida pool tosinat looma.

Põgusa silmapilgu vältel peaaegu nägin teda seal ondatra seljast nahka tõmbamas, siis kadus ta. Parajasti just sel hetkel kostis hundi kurb, sünge ja üksildane ulgumine. Hunt oli üsna kaugel metsas, võib-olla tosin miili eemal. Tõeliselt vaikselt päeval kostab hundi hää kõnnumaal kaugele. Mul oli laastude lõikamiseks sobiv puutükk peos ja ma patsutasin parajasti oma liigendnoa leidmiseks taskuid, kui hunt ulgumist alustas. Siis vaibus tema halamine rõhuvaks vaikuseks, ma viskasin puutüki maha ja pomisesin: «Põrgusse see kõik. Mina lähen koju.»

Pikemalt mõtlemata Nahajärvele ja kõikidele veel märgistamist vajavatele ondatrakuhilatele hüppasin hobuse selga ja lasksin tal kogu kodutee traavi sõita.

Lillian vaatas mulle üllatunult otsa, kui ma kööki astusin. «Nii vara ma sind tagasi ei oodanud,» ütles ta. «Kas Nahajärvel on tänavu vähe ondatraid?»

«Võib-olla rohkem kui kunagi varem.» Ja ma seletasin mõnevõrra häbelikult: «Seal jääl oli hirmus üksildane, ma unustasin iga natukese aja tagant ja hakkasin Veasy järele ringi vaatama.»

Lillian noogutas mõistvalt. «Siin on sama lugu. Nüüd, kus ta on läinud, paistavad kõik asjad olevat hoopis teistsugused. Ja mina ka unustan alata...» Ta peatus, naeratas nõrgalt ja jätkas siis: «Täna hommikul hakkasin ma ploomipirukat tegema. Veasyle maitseid alati minu ploomipirukad, ehkki sina vaevalt kunagi mõne tüki sõid. Ma hakkasin juba ploomidest kiive välja võtma, enne kui taipasin, et nüüd pole mul enam suurt mõtet ploomipirukat teha.»

«Ja minul pole suurt mõtet ondatrakuhilaid märgistada,» ütlesin mina tuseselt. «Võib-olla ma lihtsalt panen üles- ja allapoole jõe äärde mõned naaritsapüünised ja metsadesse oma vanad nugise- ja ilvesepüünised. Kaks-kolmsada ondatrat võin püüda märtsi lõpul, kui jääl ei ole enam lund ja kuhilad on ilma märgistusest nähtavad. Mul ei ole palju mõtet ennast suure hulga karusloomade püüdmisega vaevata, kui...»

«Naaritsapüüniste liinil saad sa ratsa käia, eks ju?» segas Lillian vahele.

«Jah, enne kui lumi sügavaks muutub. Pärast on rajadega lihtsam.»

«Siis on asi nii, et seni, kuni lumi sügavaks muutub, tulen mina iga kord kaasa, kui sa püüniseliinile lähed,» kuulutas Lillian.

Kui me Veasylt esimese teate saime, oli ta Kanada kuningliku rügemendi reamees ja viibis Ontario provintsis õppelaagris. Ta oli kolmeks aastaks sõjaväkke astunud. Ja Ontario oli Meldrumi järvest tuhandete miilide kaugusel. Vahetevahel saatis Veasy koju kirja. Nii korrapäraselt, kui meil oli võimalik kirju Riske'i jõe posti viia, kirjutasin mina talle peaaegu kõigest, mis meie metsades toimus. Kuid ma ei maininud asjaolu, et sel talvel on märgistatud väga vähe ondatrakuhilaid või et mul on koprasoodesse seatud kõigest kaks-kolmkümmend naaritsapüünist, ehkki tegelikult peaks neid olema kaks korda rohkem.

Näha saime Veasyt alles 1952. aasta jõululaupäeval. Siis oli tal seitsmepäevane puhkus ja me sõitsime talle Riske'i jõe vastu. 1952. aasta talve algul oli ilm kõnnumaad kohelnud nii lahkelt, nagu ta seda sel aastaajal kaugeltki mitte alati ei teinud. Metsloomaradu kattis vaevalt kuue tolli pakune lumi ja Saarejärve tasandikul ei olnud ühtegi hange. Õhk oli puhas ja selge nagu samblast välja nirisev allikavesi. Temperatuur oli viisteist kraadi üle nulli ning autokummid panid lume meeldivalt krudisema, kui nad temas enesele teed rajasid. Enne kodust lahkumist kulutas Lillian peaaegu tund aega tualeti tegemiseks. Ta pani selga ilusa halli kostüümi, mille ta ainult eriti tähtsatel juhtudel riidekapist välja tõi. Kolm või neli aastat tagasi oli Veasy püüdnud kolm erakordselt suurt nirki, kõik laitmatult valged, välja arvatud ainult must sabaots. Nahad oli ta saatnud koosneri juurde ja tellinud ema jaoks boa. Nagu Lillian väitis, ei olnud sadade meie püütud nirkide hulgas ühtegi teist niisugust nagu need kolm. Tol hommikul seadis ta nirginahast boa endale kaela ümber.

Mina kohmitsesin džiiibi juures, pühkisin selle istmeid ja poleerisin tuuleklaasi, käisin tuppa ja toast välja, trampisin jalgu ja heitsin demonstratiivseid pilke kellale. Lõpuks küsisin kannatamatult: «Kas sa hakkad kuninganna juurde audientsile minema või?»

Lillian vastas: «Sa ometi ei taha, et Veasy mind näeks pükstes ja üleni räpasena?»

«Seda küll mitte,» ütlesin mina kohkunult.

Kui me Riske'i jõe jõudsim, ootas Veasy meid juba. Ma pidin kaks korda vaatama veendumaks, et see oli ikka tõepoolest Veasy, kes seal seisis oma hästiistavas mundris nagu kaardiväelane. «Sõdurimunder näib sulle sobivat,» ütlesin talle tervituseks.

«Ma ise eelistan tunkesid,» vastas Veasy rahulikult ja tema

hääles oli midagi niisugust, mis ütles, et ta tõepoolest eelistas tunkesid.

Siis ruttasin ma kauplusse. Tegelikult ei olnud mul küll mingit põhjust sinna rutata, kuid minu arvates tahtis Lillian, et Veasy vähemalt minut või paar ainuüksi tema päralt oleks.

Varsti olime poolel teel üle Saarejärve tasandiku, auto suunatud kodu poole. Veasy istus rooliratta taga, sest tema oli alati osanud džiibiga veidi paremini ümber käia kui mina.

Seitse päeva puhkust. Kuid neid päevi hakati lugema Ontario õppelaagrist lahkumise hetkest. Kolm nendest väärtuslikest päevadest olid kulunud Riske'i jõe sõitmiseks. Kolm päeva oli vaja laagrisse tagasi jõudmiseks ja nii sai Veasy üheainsa täie päeva kodus viibida. Kuid see päev oli esimene jõulupüha, aasta parim päev. Minu arvates võisime me olla õnnelikud, et Veasy sai selle päeva meiega koos veeta.

Esimese jõulupüha hommikul tegime Veasyga pika ringi Meldrumi järve jääl. «Minu arvestuse järgi on järvel sel aastal tosin aktiivset koprapesa,» ütlesin ma talle. «Mis sa arvad, kui me läheksime ja loeksime nad üle?»

Tegelikult ei olnud mul vaja koprapesi üle lugeda, kuid ma teadsin, et Lillian tahtis esimese jõulupüha hommikul alati üksi olla ja rahulikult toitu valmistada. Kui meie oleksime koju jäänud, iga natukese aja tagant nina kööki pistnud, mõne kastruli kaant kergitanud ning võib-olla aeg-ajalt mõne soovimatu nõuandega lagedale tulnud, oleks ta põlglikult nina krimpsutanud ja torisenud: «No mis asja teab meesterahvas jõululõuna tegemisest? Te võiksite minna ja mõned jäneseilmused välja panna või selle koioti kinni püüda, kes eile öösel tahtis oma pea otsast ära ulguda.»

Õhtul istusime raadio ümber ja kuulasime Vancouverist jumalateenistust. Lillianile oli alati meeldinud orelimuusika ja nüüd saatis orelit tõeline koor. Meie kõhud olid nii täis kalkunit, rosinapudingit, lihapiirukat ja kooki, et igasugune vestlus nõudis suurt jõupingutust.

Mina läksin, heitsin täies pikkuses diivanile ja sulgesin poolenisti silmad. Mu mõtted kandusid läbi aastate nendele kahekümne kahele varasemale korrale, mil me olime sügaval kõnnumaa südames jõule veetnud. Elutoas oli vaikne ja rahulik, jumalateenistus kostis tasa, summutatult. Minu kõrvale diivanile hüpanud kass lõi rahulolevalt nurru. Ka tema kõht oli kalkunit täis. Meie labradori linnukoer Spark lamas ahju juures, pea käppadel. «Huvitav, kuidas see koer niisugust kuumust välja kannatab?» mõtlesin ma. Sparki kõht oli täis põdraliha, sest koerad eelistavad seda isegi esimesel jõulu-

pühal kalkunilihale. Veasy oli kätte võtnud Lillianilt jõuluringiks saadud raamatu ja lehitses seda.

Kahekümne kahed jõulud! Tundus vaevalt võimalik, et neid on olnud nii palju ja kõik need on veedetud siinsetes metsades. Mu silmad avanesid, pilk tegi toas tiiru ja peatus Lillianil. Lillian istus raadio juures tugitoolis, käed rinnal risti, ja kuulas jumalateenistust. Ja teda vaadates sain ma aru, et möödunud aeg pidi tõepoolest olema nii pikk. Ainult nii paljud aastad olid võinud tema näkku kõiki neid kortse tuua ja juustesse kogu seda halli puistata. «Aga tont võtaks,» arutlesin ma, «kes öled sina, et sa mõtled Lilliani juustele, mis hakkavad halliks minema — sa ise oled varsti hall nagu mäger.» Ja üsna varsti tuleb mul hakata prille kandma, sest eelmisel sügisel ei näinud ma enam hirve, kes minust saja jardi kaugusel metsas seisis. Ei, ma ei näinud hirve üleüldse, enne kui ta sõrad maast tõstis ja liikuma hakkas. Tollal, kui me esmakordselt jõe äärde tulime, oleksin ma seda hirve näinud isegi juhul, kui suurem osa tema kehast oleks olnud põõsa taga. Jah, Lilliani juuksed hakkavad halliks minema ja minu omad ka. Ja kevadel tuleb mul võib-olla teha sõit välismaailma ning otsida üles silmaarst, kes vahest ehk oskab mulle öelda, miks ma enam ei näe hirve, kui see vaikselt metsas seisab ja minu poole vaatab.

Kakskümmend kaks aastat on kenake tükk aega, kui kõik see on veedetud kõnnumaal, äralõigatult kogu muust maailmast. Ent kui välja arvata juuste hallinemine ning silmanägemise nõrgenemine — ja sellest ei oleks me kusagil pääsenud —, on need aastad meiega hästi ümber käinud. Nead ei võlgne meile mitte midagi, meie võlgname neile palju. Ja ükski neist ei ole tühja jooksnud — et selles täielikult veenduda, tarvitseb ainult jõgede ääres üles- ja allavoolu käia ning asustatud koprapesi loendada.

Mu silmad sulgusid uuesti. Orelimuusika lõppes ning pastor alustas pidulikult ja tõsiselt jutlust. Spark eemaldus mõne jala võrra ahjust ja laskus uuesti kõhuli. Kass sirutas mu kõrval käppi.

Kahekümne üheksas peatükk

1953. aasta suvel niisutasime oma heinamaad, niitsime heina ja vedasime selle kokku. Siis, pärast näiliselt väga lühikest pausi tuli aeg kartulid ja muu köögivilja üles võtta ning keldrisse panna.

Laglesid ma tol sügisel ei lasknud, ehkki need saja- või rohkemalinnuliste parvedena laskusid kopraatikidele ja peatusid seal mõnda aega, enne kui jätkasid oma teekonda lõuna poole. «Eric, kaks aastat või kauemgi ei ole sa enam ühtegi laglet lasknud,» märkis Lillian üllatunult.

Ma silusin peopesaga lõuga. «Ega ei ole jah. Kas sa arvad, et ma peaksin minema ja mõne laskma?»

«Ei.» See oli öeldud rõhuga. Lillian armastas laglesid. Isegi noil varasemal aastail, kui jõulukalkuni asemel oli tarvis osta hädavajalikumaid asju, tuli tal süda kõvaks teha, et laglesid minu püssi ette peletada.

Üle öö kattusid järved jääga ja siis tuli põhja poolt lumi. «Kas sa karukoopaid mäletad?» küsisin ma tooli ahju juurde tõmmates ning kobamisi taskutest tubakakotti ja sigareti-paberit otsides.

Lillian tegi väikese grimassi. «Neid ei unusta ma kunagi.»

Ma keerasin enesele sigareti, süütasin selle ja õrritasin: «Kas sa seal mõnikord natukene hirmu ka tundsid?»

«Alati.»

Ma pilgutasin silma. «Mina ka.» Ja pärast pikka sigareti-mahvi: «Sa eelistad poest ostetud rasva, eks ole?»

«Jah — nüüd, kui meil selle ostmiseks raha on.»

Püüniseid seadsin ma sel talvel ainult nii palju, kui palju mul oli vaja oma liikumisvajaduse rahuldamiseks: igal pärastlõunal rajadega kahe-kolmemiilise tiiru tegemiseks.

Märtsis püüdsin mõned ondatrad. Mitte palju, ehkki koprasood olid nende kuhilaid täis. Ainult nii palju, kui oli tarvis liikumisvajaduse rahuldamiseks. Ja võib-olla ka küllalt palju tundmaks, et rajad olid nüüd millegipärast raskemad kui viis aastat tagasi.

Talv venis pikale, nagu meie talved seda nii sageli tegid. Oli aprilli keskpaik, kui ma varustasin džibi kõik neli ratast kettidega, ajasin auto meie vanast, nüüd garaažiks muudetud palkonnist välja ning suunasin ta lumme, mis veel vaibana heinamaad kattis. Sada jardi murdis sõiduk endale vaevaliselt läbi lume teed, siis hakkasid rattad tühjalt ringi käima ja me näisime paigale jäävat. «Ja olemegi hanges,» kommenteerisin ma igasuguse üllatuseta.

Lilliani pilk tuhmus pettumusest. «Eric, kas sa arvad, et me ei pääse veel Saarejärve tasandikust üle?» küsis ta.

«Veasy võib-olla pääseks. Aga mina...» Ma raputasin pead. «Ma ei tahaks isegi proovida. Võib-olla jääksime seal hangedesse kinni ja meil tuleks jalgsi edasi minna.» Mul ei

olnud endasse kuigi palju usku, kui küsimuses oli džibi juhtimine raskel maastikul.

«Veasy.» Lillian ütles seda nii tasase häälega, et ma teda vaevalt kuulsin. «Veasy,» kordas ta. «Ei tea, kus ta küll praegusel silmapilgul peaks olema?»

Meie viimasest posti järel käimisest oli möödas peaaegu kuu. Tookord sõitsime ratsa ning see oli tüütav ja vaearikas teekond, sest hanged ja koorikuga kaetud lumi tegid edasipääsu väga aeglaseks. Ratsutamine näis viimasel ajal Lilliani seljale halvasti mõjuvat. Kuid sõita tuli ratsa või üldse mitte. Džibiga ei riskinud ma nii sügavasse lumme minna.

Postkontoris ootas meid Veasy kiri. Poiss oli kuulnud, et tema pataljon tuuakse võib-olla varsti Kanadasse tagasi, kuid ta ei teadnud, millal. See oli märtsi keskel.

Nüüd ajasin ma džibi tagurpidi lumehangest välja, viisin ta garaaži tagasi ja ütlesin: «Kui järgmised kolm-neli päeva on soojad ja lumi veidi sulab, võime vahest ehk džibi jälle välja tuua ja uuesti proovida.»

Lillian oli ülejäänud pärastlõunal väga vaikne. See oli pettumusest tingitud vaikus. Ja ta muretses Veasy pärast.

Söönud õhtust, jalutasime mõlemad järve äärde ja läksime jääle. Jää ei olnud veel murenema hakanud. Ta oleks võinud kanda kuuehobuseveokit. Ma peatusin, vaatasin lõuna poole ja kuulatasin.

«Mis on?» küsis Lillian.

Ma muigasin häbelikult. «Ma arvasin, et kuulsin hanesid. Aga see pidi olema midagi muud. Need vanad metsad vedasid mind vist jälle ninapidi.»

«Ma tahaksin, et haned tuleksid tagasi,» ohkas Lillian. «Siis teaksime kindlalt, et kevad on käes.»

«Mis pagan...» Ma laskusin ühele põlvele, tõstsin käe silmadele varjuks ja vaatasin teraselt järve kagutipu poole.

«Kas sa näed midagi?» Ka Lillian vaatas nüüd sinna.

«Jah, seal nulgude vahel. Näed? Tuleb jää poole. Võib-olla põder. Ei, ei ole põder. Kuule, see on hobune. Ja ratsanikuga pealegi. Mis pagan...»

«Ta ratsutab jääle.» Ka Lillian varjas käega silmi. «Vaata, ta tuleb otse järve keskpaiga poole.»

«Ta tunneb siinset maad,» ütlesin mina. «Teab, et jää on veel kindel.»

Me nägime ratsaniku punast villast kuube ja sinisest puuvillriidest tunkesid. Ta istus lõdvalt sadulas, vasak jalg kõverdunud sadulanuki ümber, nagu sageli ratsutavad kauboid, kui

sadulaiste hakkab kõva tunduma. «Jääd ei karda ta mitte põrmugi,» pomisesin ma jälle.

Siis viipas ratsanik käega ja mina viipasin vastu. «Kes pagan...» Nüüd äkki tundsin ma ta ära. Ma ajasin enese jääl sirgu. «See on... see on...»

«Veasy!» pahvatas Lillian. Kogu pettumus kadus nagu lumehelvest laagrilõkkes. «Veasy!» Ta tormas üle jää ja sööstis sadulast laskuva Veasy käte vahele.

Mina haarasin poisi parema käe ja raputasin seda tugevasti. Siis lasksin pilgul käia üle tema rõivaste ja hobuse. Villane kuub ja tunked olid talle tublisti väikesed. Hobune oli kõhn vana kõrb ruun. «Kust sa selle kõik varastasid?» küsisin ma.

«Laenasin ühelt farmerilt. Ma jõudsin eile õhtul Williams Lake'i ja täna hommikul postiautoga Meldrumi jõe postkontorisse. Sealt hakkasin tulema kella nelja paiku pärast lõunat ja kihutasin vaest vana kõrbi läbi metsade, et enne pimedat siia jõuda.» Ta puhkes naerma. «Mu telegrammi te muidugi kätte ei saanud?»

Ma kergitasin kulme ja küsisin: «Kas me kunagi oleme siin metsakolkas mõnda telegrammi saanud?»

«Ega ma ei lootnudki, et te selle kätte saate, kui ma selle Vancouverist saatsin. Meie laev jõudis kolme päeva eest sinna ja...»

Mul oli üsna ükskõik, kas laev jõudis Vancouverisse või Montreali. «Kas sõjaväega on nüüd lõpp?» segasin ma vahele.

«Umbes kolme nädala pärast.» See oli kõik, mida ma teada tahtsin. Ma ütlesin: «Veasy, poiss, mine emaga ees koju, mina hoolitsen hobuse eest.»

Ma sirutasin käe ratsmete järele ja valmistusin sadulasse istuma, kuid kangestusin siis äkki, vasak jalg jaluses, parem jääl. Ma vaatasin lõuna poole ja ütlesin pinevalt: «Kuulake!»

«Sind ja sinu kuulamist,» tõreles Lillian kannatamatult.

«Ma kuulen hanesid,» hüüatasin mina valju häälega.

Esialgu oli see ainult kauge ümin, mis kostis mitu sekundit enne, kui silmapiiri kohale ilmusid tumedad täpid. Ümin paisus kähisevaks läbilõikavaks lärmiks ja täpid omandasid kindla kuju. Neid oli kakssada või rohkem ja nad moodustasid sinise taevavõlvi taustal ideaalselt korrapärase V. Nad lendasid kõrgelt üle meie pea ja hoidsid kõrvalkaldumatult suunda põhja poole.

Ma hüppasin sadulasse ja suundusin talli poole, mõtiskledes ning pomisedes õnnelikult ikka ja jälle: «Nad kõik tulevad kõnnumaale tagasi!»

Kolmekümnes peatükk

Oli 1956. aasta juunikuu õhtu. Metsi valgustas veel karmiinpunase päikeseloojaku kuma, kuid siin-seal sirutusid järvede veele tumedate lehvikutena juba pikad varjuvöödid. Pool tundi tagasi oli koprapesast väljunud õhtune patrull ja mõni minut pärast kopra veepinnale tõusmist olin ma arvanud kuulvat paari tasast mütsatust, just nagu oleks kobras oma tundlike karvadega avastanud vee lubamatu läbinirise-mise tammist. Et aga tamm oli minu istekohast poole miili kaugusel ja mulle nähtamatu, ei saanud ma olla kindel, kas kobras oli veevoolu tõkestanud või mitte. Ma võisin ainult oletada, et ta oli seda teinud.

Juba kolmandat õhtut järjest olin ma uksest välja astunud, selle tasa enese järel sulgenud, ületanud maja ja järvekalda vahelise rohumaariba ning istunud vee äärde, pilk ja mõtted koondatud suurele paplile, mis lahe teisel kaldal oli kuidagi viisi veel suutnud püsti seisma jääda. Puu seisis kaldast umbes viieteistkümnelt jala ja minu istekohast ligikaudu viiekümne jardi kaugusel. Isegi kustuvast valguses nägin ma veel selle puu ja kalda vahele tallatud kitsast tumedat rada ning puu ümber laialipillatud valgeid laaste. Raja oli pehmesse mudasse maapinda surunud vana kopra raske keha ja laastud olid puu küljest lõigatud tema peitlitaoliste esihammastega. Õigupoolest ei oleks see puu enam üldse tohtinud püsti seista, sest tema tüvest oli lõigatud nii palju laaste, et isegi nõrga tuulepuhangu mõjul oleks ta pidanud kõikuma hakkama ja maha prantsatama. Kuid viimased kolm-neli päeva olid olnud täiesti tuuletud ja puust oli vaja lõigata veel mõned laastud, enne kui ta ümber kukkus.

Uks pöördus uuesti oma hingedel ja sulgus tasa. Mõni sekund hiljem laskus Lillian minu kõrvale istuma. Ehkki aasta pikima päevani oli veel ainult nädal aega, muutus õhk otsekohe pärast päikeseloojakut jahedaks ning Lillian oli tõmmanud selga pehme villase sviitri ja sidunud pähe vana siid-rätiku.

Pööramata pilku paplilt, ütlesin ma: «Teie tulemast. Ah sa tulid ka vaatama? Täna kukub see puu kindlasti. Kui kobras lõikab veel tosin laastu, siis ta lihtsalt peab kukkuma.»

«Ja jääb võib-olla teiste vahele kinni,» märkis Lillian mõtlikult.

Mina püüdsin naerukihinat maha suruda. «Sinu arvates tuleb asjade heade külgede kõrval näha ka halbu, eks ole?»

«Kui on tegemist kobraste ja paplitega, siis küll.» Lillian

naeratas ka ise veidi ja teatas: «Su põsel istub sääsk ja võtab seal einet.»

Hajameelselt laksasin peopesaga vastu paremat põske. «Ei, mitte paremal,» juhatas Lillian. «Vasakul.» Mis ilmselt tõestas, et kui me viimase kahekümne viie aasta jooksul ei olnud saavutanud palju muud, siis vähemalt olime õppinud torkivatele sääsehammustustele mitte tähelepanu pöörama.

Kuid papli suhtes oli Lillianil absoluutselt õigus ja just see piinav kahtlus oli mind kolm öhtut järjest toonud järvekaldale ja pannud mind vaikselt rohus istuma, kuni ilm muutus nii pimedaks, et kauem ei olnud seal mõtet istuda. Ma tahtsin kohal olla, kui puu lõpuks kukkus.

Paplist ainult kakskümmend jalga maismaa pool seisis üksteise lähedal kolm suurt, pikka ja majesteetlikku kuuske. Kui pappel ei oleks langenud vee poole, vaid nende kuuskede suunas, siis oleks ta nende külge takerdunud ja kopra kogu visa töö oleks tühja läinud. See oli vana pappel, mis oli esimest korda päikest näinud võib-olla pool sajandit tagasi. Tema koor oli vanusest hall ja tüve alumise otsa läbimõõt kaks jalga. Viimase nädala jooksul oli kobras peaaegu igal öhtul mööda rada vee äärest kohale paterdanud, tagajalgadele tõusnud ja hammastega laaste lõigates hakanud ümber papli tiirutama. Kui puu oleks mingis suunas veidigi kaldu olnud, siis oleks ta juba kolm või neli öhtut varem maha langenud, kuid ta ei olnud kaldu ega kukkunud ümber enne, kui oli täielikult läbi näritud. Ja sel juhul võis ta kopra soovi järgi vette langemise asemel niisama hästi kukkuda teisele poole ning kuuskede külge haakuda. Kui koprad puud langesid, ei teinud nad inimese kombel vastulõiget; nad lihtsalt käisid ümber puu ja lõikasid laaste, jättes täielikult juhuse hooleks selle, kas puu kukkus just sinna, kuhu nemad soovisid.

Koprpesa asus lahesuust mõni jalg järve pool. Tema ümber oli vesi täis lühikesi paplioksi, millest mõned olid kooritud, mõned alles ootasid koorimist, ja päikeseloojakul võis teraselt vaadates sageli näha, kuidas emakobras tõusis pesast veepinnale, haaras mõne koorimata oksa suhu ning sukeldus kiiresti jälle. Ja mõni sekund hiljem kostsid koprapoegade tasased näljauratused, kui nende täiusliku kujuga lõikehambad hakkasid koort järama.

Maja uks avanes jälle ja sulgus valju paugatusega.

«Kas te kahekesi kavatsete sinna terveks ööks istuma jääda?» hõikas Veasy.

Ilm pimenes nüüd kiiresti. Puutüve alumist osa ei näinud

ma enam peaaegu üldse, ehkki latv veel taeva taustal nähtav oli. «Kas sa tahad tuppa minna?» küsisin ma Lillianilt.

Ta vastas: «Hea meelega istuksin siin veel mõned minutid.»

«Pane kohvipott tulele ja hõika meid, kui kohv on valmis,» hüüdsin ma Veasyle.

Kui Veasy sammud läbi elutoa tagasi tümpsusid, pöördusid mu mõtted uuesti paplile. Kopra soovi kohaselt pidi see kukkuma vette, nii et mõne aja pärast, kui pesa väikesed elanikud olid küllalt vanad väljuma ja ise enesele toitu otsima, said nad puu juurde ujuda, käpad mõne oksa järele sirutada ja seda koorima hakata, ilma et neil oleks vaja olnud veest väljuda. Seni, kuni nad jäid vette, ei saanud ükski varitsev koiott ega nõelteravate küünistega ilves neile kurja teha, kuival maal aga oleksid nendetaolised väikesed vennikesed olnud liiga kohmakad ja kogenematud, pääsemaks mistahes valvsa, kergelt saaki otsiva kiskja hammaste või küüniste vahelt. Võib-olla just seda pidaski vana isakobras silmas, kui ta alustas puu närimist: ta tahtis selle langetada vette, et väikesed saaksid ohutult süüa.

1956. aasta kevadel olime Veasyga püüdnud sadakond kobrast. Kummalegi meist ei olnud kobraste püüdmine päris meele järele, sest nagu ma Lillianile ütlesin: «Vees toovad nad palju rohkem kasu kui karusnahana mõne naise keha ümber.» Kuid Meldrumi jões oli kopraid nüüd juba nii palju, et me olime neid sunnitud püüdma lihtsalt nende arvu mõistlikkuse piires hoidmiseks. Koprakolooniate hulk oli nii suur, et kui inimene oma teraspüüniste abil ei oleks pidurdanud selle edasist kasvu, siis oleksid koprad hakanud üksteist tapma, nagu nad seda teevad, kui neid saab liiga palju, või oleksid kolooniates hakanud möllama haigused, nagu see ikka juhtub, kui mingid metsloomad paljunevad nii kiiresti, et toiduvarudest tuleb puudus.

Koos kahe naaberalaga oli meie jahiala 1956. aasta kevadel andnud umbes nelisada kopranahka. Püütud kobraste hulk näis tohutu, kui arvestada, et alles ligikaudu viisteist aastat varem oli kogu Chilcotinis vaevalt leidunud mõni elus kobras. Kuid nüüd levisid koprad igale poole, kus nende jaoks ainult oli vett, ning neid püüdsid ka paljud indiaani trapperid. Ja igal pool, kus oli küllalt suuri kopratiike, elutses nii palju igaliiki parte, et sügisesel päikeseloojakul pilvedena lendu tõustes varjasid nad silmapiiri. Koprpesadel istudes kohendasid karvu sileda sametise karusnahaga saarmad ning kopratiikide äärde tulid jooma ja suplema põdrad, nagu

I
S

r
t
s
v

F
C
r
k

t
F
S
v
n
T
k
õ
d
F
O
g
O
j
P
t
k
h
v

ü
k
v
P
s
P
l

j

2

sinna Lala lapsepõlves olid tulnud vapidid. Ehkki Meldrumi jões ei olnud veel eriti palju forelle, leidis paar kopraatiiki ja vahulaigulist jõelõiku, kust peaaegu iga teise õngeviskega oli võimalik püüda matsakat punase lihaga forelli. Juuli algul ajasid farmerid jõeäärsetele metsastele suvekarjamaadele peaaegu kolm tuhat herefordi veist, kopraatiikide ümber kasvav rohi oli nii kõrge ja lopsakas, et seda söövad loomad muutusid iga päevaga rammusamaks, ning ükski loom ei hukkunud joogikohta otsides mutta kinnijäämise tõttu.

Tuulest ja päikesest parkunud näo ning tööst mõhnaliste kätega farmer, kes meist kaugel allpool jõe suudmeorus labidat õlal kandes ja laulu ümisedes pikkamööda oma niisutuskraavi ääres käis ning vett lutsernipõldudele juhtis, mõtles endamisi: «Seni, kuni koprad selle eest hoolt kannavad, ei tule siin jões kunagi enam niisutusveest puudust.»

«Mul hakkab külm.» Lilliani kaebus katkestas äkki mu mõtted.

Ma tõusin püsti, sirutasin jalgu ja vastasin: «Niikuinii on juba liiga pime, et veel midagi näha.»

«Kohv on valmis!» kostis ukse tagant Veasy kutsuv hüüe.

Ma haarasin Lillianil käest kinni ja tõmbasin ta jalule. «Tule, lähme.» Öösse vaadates püüdsin näha papli latva. Pimeduses ei paistnud sealt ühtki oksa. Võib-olla seisis puu koidikul ikka veel püsti.

Me olime jõudnud peaaegu ukseni, kui teiselt poolt lahte hakkas ööpimedusest kostma paplit närvivate koprahammaste naging. Ma võtsin Lilliani käe veidi tugevamini pihku. «Oota!» sosistasin ma pinevalt.

Üks... kaks... kolm... Öö oli nii vaikne, et mul oli peaaegu võimalik loendada iga hammustust, millega kobras üha sügavamale puu südamesse tungis. Kuus... seitse... kaheksa... Siis kostis pärast mõnesekundilist pingelist vaikust plahvatusetaoline raksatus, millega puu murdus. Kai-kuva plartsatusega langes ta vette. Siis oli kõik jälle vaikne.

Me seisime liikumatult ööpimeduses ja vaatasime järve poole. Äkki katkestas vaikuse tugev plaksatus. See oli vana kopra saba, mis vastu vett lõi. Mu pilk leidis Lilliani oma. Me naeratasime teineteisele. Ma kõhatasin hääle puhtaks. «Midagi on proovitud, midagi on ära tehtud,» oli kõik, mis ma oskasin öelda. Kuid näis, et need sõnad väljendasid kõike. Me läksime kööki Veasy juurde ja istusime kohvi jooma.

